

Daugavpils Universitāte
Izglītības un vadības fakultāte
Ilgtspējīgas izglītības institūts

**Metodisko materiālu “ Obligātās pirmsskolas un sākumskolas
izglītības izvērtējums un pilnveides iespējas” izstrāde**

Datu analīze

Daugavpils

2008

Saturs

Ievads	4
1. Pētījuma teorētiskās pamatnostādnes	6
1.1. Pētījuma konceptuālais modelis (I.Salīte)	7
1.1.1. Izglītības ilgtspējības konteksts	8
1.1.2. Bērna attīstības un mācīšanās objektīvie un subjektīvie izglītības vides konteksti	8
1.1.3. Darbības pētījums ilgtspējīgas izglītības pētīšanai	9
1.1.4. Darbības pētījums: studējošo viedoklis par programmas izveides konceptuālo modeli	11
1.2. Sešgadīgo bērnu psiholoģiskās īpatnības (V.Makarevičs)	20
1.2.1. Kognitīvā attīstība	20
1.2.2. Bērnu emocionālās un gribas sfēras attīstība	27
1.2.3. Sešgadīgā bērna personības attīstība	29
1.3. Pirmsskolas sākumskolas pedagoģiskā procesa pēctecība (E.Černova)	39
2. Obligātās pirmsskolas un sākumskolas izglītības izvērtējums: situācija Latvijā	68
2.1. Pirmsskolas un sākumskolas bērnu attīstības vajadzības un attīstību veicinošas mācību vides izvērtējums (I.Salīte, E.Krastiņa, A.Pipere)	69
2.1.1. Mācību un audzināšanas vides raksturojums pētījuma kontekstā	71
2.1.2. Aptaujas rezultāti: vide un bērnu vajadzības	73
2.1.3. Viedokļi par bērnu dzīves apstākļiem un sabiedrības attieksmes veidiem	85
2.2. Pedagogu un vecāku cerības un bažas par 5 – 6 gadīgo bērnu un 1.-3. klases skolēnu izglītošanu (I.Salīte, E.Krastiņa, V.Guseva)	88
2.2.1. 5 – 6 gadīgo izglītību izvērtējošo ekspertu viedoklis	88
2.2.2. 1. – 3. klases izglītību izvērtējošo ekspertu viedoklis	96
2.2.3. Viedokļu salīdzinājums	103
2.2.4. Vecāku viedokļu analīze	108
2.2.5. Par 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanu skolai	113
2.3. Mācību satura izvērtējums bērnu pieredzes skatījumā un saistībā ar izglītības normatīvo dokumentu prasībām (E.Krastiņa, E.Zdanovska, I.Sidoroviča)	121
2.3.1. Pirmsskolas 5-6 gadīgo bērnu noslogotības, pieredzes un programmas izvērtējums	121

2.3.2. Pamatprasmes bērnam, uzsākot mācības pirmajā klasē (darba grupa)	137
2.3.3. Sākumskolas 1. -3. klašu skolēnu noslogotības, pieredzes un pamatizglītības standarta izvērtējums	140
2.3.4. Par pēctecības nodrošinājumu valsts dokumentos starp 5-6 gadīgo bērnu un sākumskolas mācībām (I. Milaša, E. Volāne, I.Valdemane, G.Kadiķe)	156
2.3.5. Par pirmsskolas izglītības programmas modeli (E.Krastiņa, I.Salīte)	169
2.4. Mācību metožu izvēle (E.Krastiņa, Dz. Iliško, S.Ignatjeva, E.Drelinga)	172
2.4.1. Mācību metožu izvēle darbā ar 5-6 gadus veciem bērniem	172
2.4.2. Mācību metožu izvēle darbā ar 1.-3. klašu skolēniem	180
2.4.3. Pirmsskolas un sākumskolas skolotāju pētniecisko prasmju izpēte, skolotāju kompetences izvērtējums pētnieciskās vides izveidē pirmsskolā un sākumskolā (S.Ignatjeva, Dz.Iliško)	185
2.4.4. skolotāju ekspertu viedokļi par mācību procesa pilnveidi	214
2.5. Mācību līdzekļu izvērtējums (Skaidrīte Ūzuliņa, Dace Plociņa, Baiba Felce)	223
2.6. Mācību sasniegumu vērtēšana (E.Krastiņa, E.Drelinga, A. Pipere)	230
2.6.1. Par bezatzīmju vērtēšanas sistēmas plusiem un mīnusiem	233
2.6.2. Skolotāju uzskati par mācību sasniegumu izvērtēšanu	235
2.6.3. Pamatizglītības 1. – 3. klašu mācību sasniegumu vērtēšanas sistēma un liecību paraugi 1., 2., 3. klasei	237
2.7. Priekšlikumi pirmsskolas un sākumskolas izglītības pilnveidei.	249
Pielikums	253

Ievads

Pētījuma aktualitāti nosaka nepieciešamība pirmsskolas un sākumskolas izglītību pārorientēt uz ilgtspējīgu attīstību, palielināt šīs izglītības ilgtspējīguma kapacitāti.

Pirmsskolas un sākumskolas izglītības filosofija balstīta uz holisma, darbības pieeju un fenomenoloģisma filozofiju. Darbības pētījumā indivīds un vide tiek aplūkoti kā īpašs fenomens.

Darbā analizēti dati, kas iegūti darbības pētījumā un raksturo tendenču mozaīku, parādot virzienu tālākiem pētījumiem.

Pētījums *Metodisko materiālu „Obligātās pirmsskolas un sākumskolas izglītības izvērtējums un pilnveides iespējas” izstrāde* pētījums apkopots 4 daļās.

1. daļa – „Ziņojums par pētījuma gaitu” (352 lpp.), kurā

1. atklāta pētījuma metodoloģija un norise,
2. apkopoti obligātās pirmsskolas izglītības izvērtējuma materiāli un iegūtie dati,
3. apkopoti pamatizglītības izvērtējuma materiāli 1.- 3. klašu posmā un iegūtie dati,
4. izvērtēšanai iesniegts metodisko materiālu pielikums.

2. daļā – „Datu analīze” (264lpp), ir

1. apkopotas pētījuma teorētiskās pamatnostādnes,
2. dots Obligātās pirmsskolas un sākumskolas izglītības izvērtējums: situācija Latvijā:
 - pirmsskolas un sākumskolas bērnu attīstības vajadzības un attīstību veicinošas mācību vides izvērtējums;
 - pedagogu un vecāku cerības un bažas par 5-6 gadīgo bērnu un 1. – 3. klašu skolēnu izglītošanu;
 - mācību satura izvērtējums bērnu pieredzes skatījumā un saistībā ar izglītības normatīvo dokumentu prasībām;
 - mācību metožu izvēle;
 - mācību līdzekļu izvērtējums;
 - mācību sasniegumu vērtēšana;
 - priekšlikumi pirmsskolas un sākumskolas izglītības pilnveidei

3. daļa – „Pielikums par mācību līdzekļu izvērtējumu” (86 lpp), kurā apkopotas iesūtītās atsauksmes par mācību līdzekļiem 5-6 gadīgiem bērniem un 1. -3. klašu skolēniem.

4. daļa – „Metodisko materiālu pielikums (359 lpp), kurā

1. ietverts metodisko materiālu īss izvērtējums;
2. piedāvātās programmas un tematiskie plāni, pārbaudes darbu paraugi;
3. iesūtītā metodisko paņēmieni īstenošanas pieredze un citi materiāli.

Darbības pētījuma dati nav publicēti.

Darba saturā ietverti starpaugstskolu darba grupas izstrādātās pamatprasmes (2.3.2.)

Kā novitāte vērtējams arī pirmsskolas izglītības programmas modelis (2.3.5.), pamatizglītības 1. – 3. klašu liecību paraugi un apguves līmeņu raksturojumi matemātikā, dabaszinībās (2.6.3.). Tie ir piedāvājumi tālākai šo darbu pilnveidei. Arī metodisko materiālu pielikumā ir piedāvājums metodisko rakstu krājumam. Par cik pētījumam bija atvēlēts ļoti maz laika, tad nebija iespējams metodiskos materiālus adaptēt un sakārtot plašākai izmantošanai piemērotā veidā.. Esam guvuši vērtīgu pieredzi un ierosmi tālākiem pētījumiem.

1. PĒTĪJUMA TEORĒTISKĀS PAMATNOSTĀDNES

Pašreizējā attīstības posmā gan globālajā, gan ES un Latvijas izglītībā ir attīstījušās neilgtspējīgai izglītībai raksturīgas pazīmes. Šī situācija apliecina, ka izglītības procesā un tās rezultātos ir iespējams arī neilgtspējīgums kā izglītības iznākumu kvalitāte un izglītības procesu attīstības virziens. Globālā sabiedrība 21. gadsimta izaicinājumu un cerības uz nākotni visbiežāk izsaka ar “ilgtspējīguma” un “attīstības” jēdzieniem. Izglītībā šo izaicinājumu saista ar jēdzieniem “izglītība ilgtspējīgai attīstībai”, “ilgtspējīga izglītība” vai “izglītības ilgtspējības konteksts”. Aiz šiem pamatjēdzieniem seko nākamais jēdzienu līmenis: “attīstības vide”, “mācību vide” un “mācīšanās un pētnieciskās darbības vide”. Nav nejaušība, ka šie jēdzieni pašlaik ir kļuvuši aktuāli. Tie norāda uz būtisku interesi, kas aktualizējusies pagājušā gadsimta otrajā pusē un kļuvusi par neatliekamu vajadzību šī gadsimta sākumā. Kas ir šīs intereses pamatā? Tā ir izglītības interese, kas atklājusies kā vajadzība mācīt atpazīt ilgtspējību, mācīties izvērtēt izglītības nozīmīgākos kontekstus un attīstīt prasmes izvēlēties pedagoģisko pieeju un līdzekļus, kas izglītību ievirza uz ilgtspējību. Būtībā tā ir izglītības (pētnieku un pedagogu) interese par subjektīvajiem un objektīvajiem šķēršļiem, kas kavē sabiedrības attīstību un risinājumu meklēšanu to pārvarēšanai.

Pašreizējais laiks izglītībai un tās pētniecībai piedāvā komplicētu uzdevumu – vienlaikus radīt mācīšanās iespējas izglītības darbiniekiem un mācoties pētīt iespējas izglītības pārveidošanai uz ilgtspējību. Šo komplicēto uzdevumu izmantojām pētījuma stratēģijas izveidošanai, kuras pamatā izvēlējāmies darbības pētījumu. Darbības pētījums pēc savas dabas paver iespēju pētījumā iesaistītajiem dalībniekiem radīt refleksīvas mācīšanās un pētniecības vidi, kurā dalībnieki atrod risinājumus un konstruē priekšlikumus turpmākajai attīstībai, kurā viņi paši ir ieinteresēti. Īstenotajam pilotprojekta modelim tika izveidots un izmantots pētījuma konceptuālais modelis.

1.1. Pētījuma konceptuālais modelis

Pētījumam tika izmantots konceptuālais modelis, kurā ilgtspējīgas izglītības konteksts tika skatīts kā plašākais ar pētījuma mērķi saistītais (skat. 1.zīmējumu). Šajā kontekstā, pirmkārt, tika skatīta un kritiski izvērtēta esošā obligātās pirmsskolas un pamatizglītības objektīvā vide (normatīvie dokumenti, valsts revīzijas ziņojums, mācību līdzekļu izvērtēšana u.c.). Otrkārt, esošā subjektīvā vecāku, skolotāju un sabiedrības attieksmes un līdzdalības vide.

1. zīm. Pētījuma konceptuālais modelis

Objektīvās un subjektīvās attīstības un mācīšanās vides izvērtēšana darbības pētījuma gaitā deva iespēju atklāt pašreizējos dominējošos nosacījumus bērnu attīstībai jaunākajā vecumā.

1.1.1. Izglītības ilgtspējības konteksts

Pētījuma veikšanai tika izmantota tā mērķim un uzdevumiem ievirzīta atskaites sistēma jeb skatījums - ilgtspējīgas izglītības konteksts. Tā izvēle veikta saskaņā ar nodomu meklēt risinājumus, kuri izglītību un tās iznākumus padara ilgtspējīgus.

Izglītības procesa un rezultātu kvalitatīvo pazīmju atpazīšanai pētījumā tika izmantota pašreizējo izglītības pamatnostādņu, pamatvērtību un satura izvērtēšana (vērtīgā, ilgtspējīgā meklēšana). Izvērtēšanā tika izmantots skatījums, kurā ilgtspējīguma / neilgtspējīguma kvalitātes noteikšanai tika skatītas ekoloģisko, sociālo, ekonomisko un kultūras attiecību dimensijas. Pētījuma dalībnieki analizēja savas pieredzes un uzskatus par dominējošajām vērtībām un ar tām saistīto saturu gan ilgtspējīguma dimensijās, gan arī to savstarpējās papildināšanās jeb integrēšanās gadījumos.

Pētījuma dalībnieki tika iesaistīti “ilgtspējīguma” un “neilgtspējīguma” kā parādību kvalitātes izvērtēšanā. Neilgtspējīgumu daudzi savās pieredzēs un uzskatos atpazīst vieglāk, tāpēc bieži šī atpazīšana ļauj atklāt nevēlamo attīstības virzienu. Arī tad, ja pētījumā iesaistītie dalībnieki īpaši nav iedziļinājušies “ilgtspējīguma” un “neilgtspējīguma” būtībā, viņi var atpazīt kādas šo pieredžu pazīmes (Salīte, 2009).

1.1.2. Bērna attīstības un mācīšanās objektīvie un subjektīvie izglītības vides konteksti

Izglītības ilgtspējības konteksts ir bērna attīstībai būtisks kā attīstību veicinoša vide.

“Ilgspējīga izglītība ir veselīga. Ja to skatām kā mežu, tad tas ir veselīgs mežs, kurā ir visi apstākļi, lai tajā esošie koki un pārējās dzīvības formas varētu attīstīties, jo šajā mežā ir visu dzīvības formu savstarpējo saistību attīstību veicinoša vide un tā ir nosacījums visu dzīvības formu augšanai un attīstībai. Šajā gadījumā augšanai un attīstībai būtiska ir visu dzīvības formu savstarpējo saistību attīstību veicinoša vide” (Salīte, 2009).

Šis ilgtspējīgas izglītības salīdzinājums ar ilgtspējīgu mežu rosina ieskatīties Dž. Djūija uzskatos par mācīšanas un mācīšanās vidi, kas tika izteikti 20. gadsimta sākumā (1916) un tiek izmantoti arī 21. gadsimta sākumā. (Dewey, 1997; Hansen, 2002; Hildebrand, 2008).

Izglītības videi pēc Dž. Djūija uzskatiem ir jāveicina gan indivīdu, gan sabiedrības izaugsme. Izaugsmes ideja ir konteksts Dž. Djūija uzskatā par izglītību, kurai jārada nepieciešamie apstākļi,

kas ļautu cilvēkiem īstenot un attīstīt savu cilvēcību. Ideja par "cilvēciskumu" (Dewey, 1997; Hilderbrand, 2008) ir iekļauta izaugsmes jēdzienā un skaidrota ar augoša "es" un cilvēku savstarpējo ietekmi, jo pārmaiņas lietās nav svešas "es" aktivitātēm un cilvēka karjera un labklājība ir saistītas ar citu cilvēku un lietu kustību. Tāpēc arī dzīvesdarbība plaukst vai cieš neveiksmi tikai saistībā ar pārmaiņām vidē. Bet "es" un interese ir divi vārdi, kas apzīmē vienu un to pašu, jo "es" attīstība Djūija skatījumā ir saistīta ar to, ka cilvēki pazaudē savu "es" tajā, par ko viņi interesējas un tai pat laikā viņi atrod savu "es" savās interesēs (Dewey, 1997; Hansen, 2002). Djūija izglītības vides izpratne balstās uz cilvēka un pasaules savstarpējo saistību, tajā nav pretnostatīšana, nav cilvēciskais egoisms, kas var attīstīties un uzkrāties laika gaitā un ietekmēt izaugsmi.

Organizētā obligātā pirmsskolas un pamatizglītība ir mācību vides pamatmeti, kas kādā noteiktā laikā ir objektīva struktūra, kura vienlaikus ir piesātināta ar vecāku, skolotāju un sabiedrības subjektīvajiem priekšstatiem par vēlamu, zināmajām pieredzēm un individuālajiem un dažādu interešu grupu uzskatiem. Tādējādi pamatmeti (objektīvie, normatīvie nosacījumi) ar subjektīvo skatījumu un pieredžu piesātinājumu ir komplicēta mācību vide, kurā notiek bērna attīstība mācoties. Izglītības pētījumos šo vidi var pētīt kā objektīvā un subjektīvā mijiedarbības efektus, kas kļūst kā nosacījumi bērna izaugsmei un attīstībai.

Arī no izglītības vides komplicētās dabas izriet, ka izglītības pētījumos ir attaisnojama darbības pētījuma pieejas izmantošana.

1.1.3. Darbības pētījums ilgtspējīgas izglītības pētīšanai

Bergals (Bargals, 2006) ir pētījis darbības pētījuma pirmssākumus. Savā pētījumā viņš secinājis un ar to apstiprinājis arī citos literatūras avotos izteikto viedokli, ka Djūija teorija ļauj atpazīt darbības pētījumu. Darbības pētījuma būtiskākā pazīme ir refleksijas ierosināšana. Tā ir svarīga izglītības vides pazīme augoša "es" un cilvēku savstarpējās ietekmes izaugsmes veicināšanai.

Viena no saskatāmākajām priekšrocībām, kas piemīt darbības pētījumam, ir refleksīvā mācīšanās vide, kura tiek radīta pētījuma vajadzībām. Darbības pētījuma attīstība ir ietekmējusi izglītības pētniecību, paverot iespēju pētniecības procesa padziļināšanai ar epistemoloģijas paplašināšanu, kas izmanto pieredzēto, praktisko un veicina problēmu risināšanai noderīgu konstruktīvu veidošanu (Dick, 2006). Neapšaubāmi, ka jebkuram darbības pētījumam ir potenciāls pētnieciskās un mācīšanās vides radīšanā, bet, ieskatoties to izmantošanā, izglītības darbības pētījumi tiek veikti daudz vairāk kā pārējie (Dick, 2006; Pipere & Salite, 2006). Izglītības

darbības pētījumos ir ļoti plaša literatūra, kas paredzēta skolotājiem un iesācējiem pētniecībā, kuri vēlas pētīt savu pašu pieredzi. Šajā literatūrā ir saskatāma pieaugoša tendence apliecināt attīstību, kurā notiek meklējumi no personīgi nozīmīgas pieredzes uz personīgi nozīmīgu teoriju (Whitehead & McNiff, 2006). Pārmaiņas, transformācija un inovācijas ir raksturīgākie temati darbības pētījuma literatūrā.

Darbības pētījums sen apliecinājis savu potenciālu kā līdzeklis, kas mazina barjeras kompleksu problēmu risināšanai sabiedrībā. E. Neilsens (Nielsen, 2006) pētījis darbības pētījuma idejas vēsturisko pirmssākumu. Secinājis, ka J. Kollers (Collier J.) un K. Levins (Lewin) ir aizsākuši darbības pētījuma un sociālā darbības pētījuma jēdzienu ieviešanu, saskatījuši to atšķirības. Kollers darbības pētījumā saskatīja lielāku uzsvaru uz demokrātisku sadarbību, bet Levins skatīja to zinātniskāk. Levina personības un intelektuālās ietekmes pētījumā Bargals (2006), analizējot Levina izstrādātos darbības pētījuma principus, atgādina Levina vārdus, ka nav nekā labāka kā laba teorija (Bargals, 2006:384), ar to apstiprinot darbības pētījuma zinātnisko būtību.

Ilgspējīguma izjūtas un apziņas attīstības ierosināšana darbības pētījumā ir iespējama, un īpaši tāpēc, ka līdzdalības darbības pētījumu daži autori uzskata par “pretindi cietsirdīgajiem spēkiem” vai “aizsardzības formu pret visām kontrolēm, kas ierobežo mūsu brīvību, tiecoties pēc apzinātām, līdzcietīgām, saistītām un demokrātiskām zināšanām” (Pyrch, 2007; 199). Darbības pētījums tiek atzīts arī kā līdzeklis mūsdienu “baiļu kultūras” (Pyrch, 2007) ietekmes mazināšanai, kas nepārprotami ir pašreizējās globālās un Latvijas situācijas neilgtspējīguma apliecinājums.

Darbības pētījuma vēsturiskā izmantošanas pieredze tiek paplašināta ar jaunu priekšlikumu - turpmāk attīstīt “darbības pētījuma pedagoģiju” (Brydon-Miller & et.al., 2006), saskatot tās potenciālu prakses uzlabošanai caur kopīgās saprašanas padziļināšanu par svarīgākajām problēmām.

Darbības pētījums nav tikai metode, tas ir stratēģiska pieeja zināšanu radīšanai, kurā var ieintegrēt dažādas metodes un metodoloģiskas pieejas. Tajā tiek lietoti dažādi paņēmieni saprašanas padziļināšanai un jaunu zināšanu radīšanai. Šajā procesā ir svarīgas arī dažādās izjūtas, kas var būt pētījumā iesaistītajiem dalībniekiem. Par to Enosh, Ben-Ari un Buchbinder (2008) ir pārliecināti, ka dažādās izjūtas ir sākuma punkts zināšanu producēšanai, ja zināšanu konstruēšanas procesu skata ontoloģiskā, epistemoloģiskā un morālā analīzes līmeņos.

1.1.4. Darbības pētījums: studējošo viedoklis par programmas izveides konceptuālo modeli

Skolotāju izglītības pārorientēšana uz ilgtspējīgas attīstības mērķi ir jautājums, kura risināšanai aktivitātes tiek īstenotas jau ilgāku laiku gan globālā, gan lokālos līmeņos.

Visu šo aktivitāšu iemesls ir viens: sabiedrības dzīvesveida neilgtspējīgums, kas ir saskatāms pēdējos gadu desmitos un kas bieži tiek dēvēts kā cilvēka pēdu un roku nospiedumi, kas palikuši mūsu kopīgajā mājā ekosistēmā.

Pēdējā laikā tiek paplašināts šādu cilvēka ietekmes pret pasauli apzīmējumu skaits un tiek runāts par attieksmes, domāšanas, apziņas un sirdsapziņas neatbilstību, kas balstās uz cilvēka egocentrismu un antropocentrismu (Fox, 1995).

Neilgtspējīguma tēma ir attīstījusies līdz ar antropocentriskas un egocentriskas attieksmes uzplaukumu, un tās cilvēki pēdējā laikā spēj identificēt viegli. Neilgtspējības izpausmes sabiedrībai atklājās pakāpeniski: (1) sākumā kā ekoloģiskās problēmas, kuras cilvēcei ļāva iemācīties, ka to pamatā ir cilvēka sugas attieksme pret citām sugām; (2) tad redzamā veidā parādījās sociālās un ekonomiskās problēmas, kuras izaicināja cilvēci izvērtēt attieksmi pret savu sugu jeb sabiedrību; (3) pašreizējā situācija izaicina sabiedrību pievērsties individuālajai kultūrai, kas ir pamats kultūras pastāvēšanai un attīstībai.

Uz acīmredzamām neilgtspējīguma izpausmēm **politika un izglītība** vēl arvien reaģē kā uz seku likvidēšanu: (1) ja saasinās ekoloģiskās problēmas – tiek ieviesta vides izmaiņu kontrole, aizsardzība un vides izglītība; (2) ja saasinās sociālās problēmas – tiek pievērsta uzmanība indivīda un sociālo grupu attiecībām un identitātei; (3) ja attīstās ekonomiskās problēmas – tiek meklēti risinājumi, kas pēc iespējas mazāk kaitē biznesam un pāriet uz slēpto iespēju izmantošanu, cenšoties izmantot nepilnības, kas ir izglītībai un cilvēka dabai un kas raksturīgas patērētājam.

Skolotāju izglītībā kopš 20. gadsimta beigām attīstījās jaunas pieredzes **aktīvai neilgtspējīguma pārvarēšanai**. Viena no tādām pieredzēm ir globālais UNESCO/UNITWIN skolotāju izglītības pārorientēšanas projekts uz ilgtspējīgas attīstības mērķi. Tajā jau ir izstrādātas vadlīnijas un ieteikumi skolotāju izglītības pārorientēšanai uz ilgtspējību (Guidelines & Recommendations for Reorienting Teacher Education to Address Sustainability, 2005, UNESCO Educational Sector). Iesāktais darbs turpinās ANO Dekādes izglītība ilgtspējīgai attīstībai (2005. – 2014.) ietvaros ar mērķi ieviest reālas pārmaiņas skolotāju izglītības pārorientēšanā, ieviešot izstrādātās vadlīnijas.

Piedāvāsim pieredzi, kuru esam ieguvuši pasaules mēroga projektā, īstenojot tajā izstrādātās UNESCO vadlīnijas skolotāju izglītībā. Piedāvātā pieredze tika iegūta, strādājot ar skolotājiem,

kuri vienlaikus studē DU IVF nepilna laika pirmsskolas un pamatskolas skolotāju programmās, kurās ieintegrēts izglītības bakalaurs, un strādā pirmsskolas vai pamatizglītības mācību iestādēs kā pedagogi, kuriem vēl nav augstākās izglītības.

Šiem strādājošajiem un studējošajiem skolotājiem tika radīta iespēja iesaistīties darbības pētījumā, uz kuru balstīts „Vides izglītības” studiju kurss.

Studiju kursa noslēgumā studentiem tika piedāvāts uzdevums, kura mērķis bija: - izstrādāt konceptuālo pamatu un savus priekšlikumus programmai vides izglītībā pirmsskolai vai sākumskolai, integrējot savu pedagoģisko pieredzi un „Vides izglītības” studiju kursā apgūto saturu.

Šīs konkrētās darbības pētījuma aktivitātes idejas izveidošanā tika izmantota:

(1) *demonstrējošā pieeja*, kura tiek īstenota jau vairākus gadus, proti, studiju kursa darbības pētījumā gūtie rezultāti un secinājumi tiek izmantoti kā pedagogu reālās dzīves pieredzes, attieksmes un uzskatu piemēri studiju kursā. Pētījuma rezultāti tiek izmantoti studiju priekšmetā gan viena gada ietvaros, gan starp kursiem, kad viena studiju gada pētījuma rezultāti tiek aprobēti, turpināti vai izmantoti nākošajā gadā grupās, kuras tiek iesaistītas jaunā darbības pētījuma ciklā. Šādu darbības pētījuma struktūru mēs esam nosaukuši par ‘kaskādes pieeju’ (Pipere & Salite, 2006);

(2) *ievirze programmas satura strukturēšanai*, kurā studentiem piedāvājām viņu veidoto programmu vides izglītībā saturu strukturēt četros līmeņos: primārās izdzīvošanas vajadzības; dzīvesdarbībai nozīmīgas vajadzības; darbība orientēta uz ilgtspējību; personiska attieksme, orientēta uz ilgtspējību.

Šie līmeņi tika identificēti, analizējot iepriekšējā 2006. gada darbības pētījuma rezultātus, kvalitatīvi un kvantitatīvi (Salite & Pipere, 2006). Šie rezultāti tika piedāvāti kā piemērs, ar ko tika ilustrēti iepriekšējā studiju kursa uzskati par ilgtspējīgu attīstību, balstoties uz asociācijām un problēmām, kuras viņi identificēja ilgtspējības kontekstā. Kā atskaites sistēma ar ilgtspējīgumu saistīto asociāciju un problēmu identificēšanai tika izmantota Venna diagramma, kur katrā tās aspektā (ekoloģiskajā, sociālajā, ekonomiskajā, ekoloģiski/ sociālajā, sociāli/ ekonomiskajā, ekonomiski/ ekoloģiskajā un ekoloģiski/ sociāli/ ekonomiskajā) pētījuma dalībnieki atzīmēja pazīmes, kuras viņiem asociējās ar šiem ilgtspējīgas attīstības aspektiem. Rezultātu kvalitatīvajā analizē tika saskatīts, ka visos ilgtspējīgas attīstības aspektos nosauktās pazīmes (n=2520) var iedalīt četrās lielās grupās: primārās izdzīvošanas vajadzības; dzīvesdarbībai nozīmīgas vajadzības; darbība, orientēta uz ilgtspējību; personiska attieksme, orientēta uz ilgtspējību.

(3) situācija, kurā studējošiem tika piedāvāts integrēt savas pieredzes un apgūtās teorijas un kurā vienlaikus tika ierosināta uz ilgtspējību orientētu profesionālo vērtīborientāciju identificēšana.

Darbības pētījuma aktivitātes ilgtspējīgas mācību programmas virssatura un satura izveidošanai pirmsskolas/ sākumskolas izglītībai un tās dalībnieki

Darbības pētījums tika izmantots kā pamats studiju kursa „Vides izglītība” apguvei.

Piedāvājam aktivitāti, kura tika realizēta studiju kursa noslēgumā, kad studējošie veica individuālu darbu: savas pedagoģiskās pieredzes un studiju kursā apgūtā satura integrēšana, izstrādājot savu programmas ideju jeb tās konceptuālo pamatu.

Dalībnieki nepilna laika studējošie, pirmsskolās un sākumskolās strādājošie skolotāji, kas savieno darbu un studijas augstskolā, apgūstot pirmsskolas un pamatizglītības skolotāja profesionālās programmas, savienotas ar izglītības bakalaura programmu. Tika analizētas 26 (17 pirmsskolas un 9 pamatizglītības programmā studējošo) izveidotās programmas vides izglītības realizēšanai pirmsskolas un sākumskolas klasēs. Pētījuma dalībnieku dzimums: 25 sievietes un viens vīrietis.

Programmas izveidošanai tika piedāvāts atbildēt uz jautājumu: ko jūs izmantotu no „Vides pedagoģijas” atziņām, pieejām un savas pedagoģiskās pieredzes, lai veicinātu pirmsskolnieku izziņas darbības un saudzīgas attieksmes pret vidi attīstību dzīves jautājumu un to risināšanas prasmju apguvē?

Datu apstrāde un to analīze

Kvalitatīvajā analīzē pētnieki izvērtēja 26 izstrādātās programmas. Analīzei tika izmantota NVivo kvalitatīvās datu apstrādes programma. Teksta analīzes rezultātā tika identificētas pamatkategorijas, pirmās un otrās kārtas apakškategorijas. Katrā no tām tika izvērtēts saturs visos četros programmas satura līmeņos: primārās izdzīvošanas vajadzības; dzīvesdarbībai nozīmīgas vajadzības; darbība, orientēta uz ilgtspējību; personiska attieksme, orientēta uz ilgtspējību.

Dati un to analīze

26 izstrādāto programmu projektu satura analīzes rezultātā tika identificētas šādas pamatkategorijas un apakškategorijas:

- **Saturs :**

- **Ekoloģiskais aspekts:**

- *izdzīvošana; pieredze; saudzīgums; sociālais; harmonija; izmantošana; apdraudējums.*

- **Sociālais aspekts:**
 - *veselība; ģimene; izdzīvošana; apdraudējums.*
- **Virssaturs:**
 - **Vispārīgā filosofiskā pieeja:**
 - *Sistēmiskums; Antropocentrisms; Ekocentrisms; Ekocentrisms – antropocentrisms;*
 - **Attieksme:**
 - *pārveidojošā pieeja; refleksīva konstruēšana; ceļoņu meklēšana; antropocentrismu un egocentrismu noliedzoša attieksme.*
- **Raksturīgākie paņēmieni programmas realizēšanā:**
 - *mācīšanās no dabas; gadījumu analīze; mācīšanās no dabas un sabiedrības; refleksīva; aktīva; simulācija; pētniecība; pašizpaušme; rūpes par dabu; attieksmes attīstības veicināšana.*

Katrā satura pamatkategorijas/ apakškategorijas grupā tika izvērtēts saturs, kuru darbības pētījuma dalībnieki piedāvāja visos četros programmas satura līmeņos. Kopaina ar kodēto kategoriju un programmas satura līmeņiem ir atsoguļota 1. tabulā.

1. tabula Pētījumā izdalītās pamatkategorijas un apakškategorijas

Programmas satura līmeņi	primārās izdzīvošanas vajadzības	dzīvesdarbībai nozīmīgas vajadzības	Darbība, orientēta uz ilgspējību	personiska attieksme, orientēta uz ilgspējību
Iekodētās kategorijas/apakškategorijas				
(1) Saturs				
(1.1) /satura/ ekoloģiskais aspekts				
(1.1.1) /satura/ ekoloģiskais aspekts/ izdzīvošana	18	3	2	0
(1.1.2) /satura/ ekoloģiskais aspekts/ pieredze	1	1	1	0
(1.1.3) /satura/ ekoloģiskais aspekts/ saudzīgums	9	10	17	15
(1.1.4) /satura/ ekoloģiskais aspekts/ sociālais	4	1	0	2
(1.1.5) /satura/ ekoloģiskais aspekts/ harmonija	2	2	3	5
(1.1.6) /satura/ ekoloģiskais aspekts/ izmantošana	0	1	1	1
(1.1.7) /satura/ ekoloģiskais aspekts/ apdraudējums	0	2	0	4
(1.2) /satura/ sociālais aspekts				
(1.2.1) /satura/ sociālais aspekts/ veselība	0	3	0	0
(1.2.2) /satura/ sociālais aspekts/ ģimene	0	6	0	1
(1.2.3) /satura/ sociālais aspekts/ izdzīvošana	0	2	0	0

(1.2.4) /saturs/ sociālais aspekts/ apdraudējums	0	2	0	0
(2) Virssaturs				
(2.1) virssaturs/ filozofiskā pieeja				
(2.1.1) virssaturs/ filozofiskā pieeja/ sistēmiskums	16	2	1	0
(2.1.2) virssaturs/ antropocentrisms	5	5	1	2
(2.1.3) virssaturs/ ekocentrisms	4	2	7	3
(2.1.4) virssaturs/ ekocentrisms- antropocentrisms	3	4	4	4
(2.2) virssaturs/attieksme				
(2.2.1)virssaturs/attieksme /pārveidojošā pieeja	1	0	0	3
(2.2.2) virssaturs/ attieksme / refleksiīva konstruēšana	4	3	11	10
(2.2.3) virssaturs/ attieksme/ cēloņu meklēšana	2	7	1	7
(2.3) virssaturs/ attieksme				
(2.3.1)virssaturs/attieksme / antropocentrismu un egocentrismu noliedzoša attieksme	0	1	2	1
(3) raksturīgākie paņēmiēni programmas realizēšanā				
(3.1) mācību forma/ mācīšanās no dabas	12	11	14	14
(3.2) mācību forma/ gadījumu analīze	2	2	2	3
(3.3) mācību forma/ mācīšanās no dabas un sabiedrības	1	2	0	0
(3.4) mācību forma/ refleksiīva	8	10	10	14
(3.5) mācību forma/ aktīva	3	7	5	4
(3.6) mācību forma/ simulācija	0	2	0	0
(3.7) mācību forma/ pētniecība	0	2	2	1
(3.8) mācību forma/ pašizpaušme	0	1	1	0
(3.9) mācību forma/ rūpes par dabu	0	0	0	1
(3.10) mācību forma/ attieksmes attīstības veicināšana	0	0	0	5

Pirmajā tabulā atspoguļotas identificētās un iekodētās programmu pazīmes to kvantitatīvajā veidā. Kodēto pamatkategoriju kvantitatīvajā izpaušmē ir iegūta šāda aina: kopumā iekodētas 374 pazīmes. To skaitā identificētas 119 saturu raksturojošas pazīmes; 116 virssaturu raksturojošas pazīmes; 139 paņēmiēni programmas realizēšanai.

Studentu piedāvāto programmu kvalitatīvo analīzi skatīsim, mēģinot izvērtēt tendences, kas izteiktas studentu izstrādāto programmu saturā.

Priekšlikumi programmu saturā

Apstiprinājās pētījuma dalībnieku ievirze programmas idejas izveidošanā balstīties uz **ekoloģisko saturu**, kurā tika saskatītas šādas nianses: pievēršanās *izdzīvošanas, pieredzes, saudzīguma, sociālo, harmonijas, izmantošanas un apdraudējuma jautājumiem.*

Identificējām, ka programmu **ekoloģiskajā saturā** biežāk tika izcelts *izdzīvošanas un saudzīguma saturs*:

(1) *izdzīvošanas satura izmantošana* dažādos programmas satura līmeņos tika kontekstuāli niansēta. Biežāk tas tika piedāvāts primārās izdzīvošanas vajadzību līmenī:

“ iepazīt izdzīvošanai un patērēšanai nepieciešamos dabas elementus (gaisis, augi u.c. dabas elementi); * attīstīt uzskatu par dabu kā veselumu cilvēka izdzīvošanai; *iemācīties respektēt dzīvību un dzīvību uzturošās sistēmas savstarpējo papildinošo saistību”;*

Primāro izdzīvošanas vajadzību līmenī saskatāmas kontekstuālās nianse, kad tiek piedāvāta: (1) *izdzīvošanai un patērēšanai nozīmīgu dabas elementu apguve* un (2) dabas kā veseluma vai dzīvības un dzīvību uzturošās sistēmas savstarpēji papildinošās saistības konteksts.

Programmai piedāvāto ideju satura niansēs viegli atpazīstamas divas izglītības pieejas: (1) **dabas elementu iepazīšana**, kas piedāvāta, to fragmentējot apguves procesā, un (2) plašāks holistisks skatījums, kurā ir respekts pret dabu kā veselumu, kas ir priekšnosacījums cilvēka izdzīvošanai. Holistiskajā skatījumā redzama tendence piedāvāt iepazīt dzīvības un dzīvību uzturošās sistēmas savstarpējo papildinošo saistību. Šajā saturā tiek piedāvāts iepazīt dabas parādību savstarpējās papildināšanās principu pirmsskolas un jaunākajā skolas vecuma izglītībā, kas veicinātu vēl arvien raksturīgās fragmentējošās izglītības pieejas izskaušanu (dalīt pasauli divās daļās – dzīvajā un nedzīvajā).

(2) **saudzīgumu identificējām kā otro raksturīgāko ekoloģiskā satura kontekstu**, kas tika piedāvāts visos četros ekoloģiskā satura līmeņos. Saskatījām tendenci, ka vairāk šis saturs tika minēts *uz ilgtspējību orientētas darbības* un mazāk *uz ilgtspējību orientētas personiskas attieksmes, dzīvesdarbībai nozīmīgu vajadzību un primārās izdzīvošanas vajadzību satura raksturošanas līmeni*.

- Uz ilgtspējību orientētas darbības saturs tika izteikts šādi: *„radīt iespēju skolēniem izveidot uzskatus, ka „nedrīkst neapdomīgi iznīcināt citas dzīvās būtnes”, un apziņu, ka citi arī grib dzīvot, tāpēc „jābūt saudzīgiem pret visu un visiem”;* tika piedāvāta *taupīguma, rūpju, saudzīguma un mīlestības pret dzīvību un dzīvību uzturošo sistēmu attīstības veicināšana; saudzīgums pret dzīvo un nedzīvo; spēja identificēties ar citām dzīvības formām; apziņa, ka dabai vajag mūsu atbalstu”.*
- Uz ilgtspējību orientētas personiskas attieksmes saturs tika izteikts šādi: *„attīstīt visa savstarpējās saistības apzināšanos un rūpes par dabu, kas ir kopīgas mājas, kuras jāuztur kārtībā, mācoties saudzēt un nepiesārņot tās ikdienā; cilvēkam svarīgi būt un palikt par citas sugas saudzējošu, empātiski reaģējošu būtni ar savu ekoloģisko „es”, lai neatsvešinātos no pasaules”.*

- Dzīvesdarbībai nozīmīgu vajadzību saturā tika piedāvāts: „*mācīties rūpēties, saudzēt, attīstīt ekofliju, kopjot dzīvniekus, būt saudzīgiem pret visu; mācīt saudzīgumu un kārtības mīlestību; veicināt ekosofijas attīstību bērniem; dzīvot tā, lai daba neciestu, atrast iespējas rūpēties par dabu*”.
- Primārās izdzīvošanas vajadzības ekoloģiskajā skatījumā tika piedāvātas šādi: „*saudzīgums, labestība, taisnīgums un saudzīgums pret dabu un visu dzīvo; mācīšanās taupīt, pareizi ēst; būt uzmanīgiem saskarsmē ar pasauli un svešiem cilvēkiem, sargāt sevi un rūpēties par citiem; darbs un saskarsme ar cilvēkiem un citām dzīvām būtnēm*”.

Saudzīguma tēma tika piedāvāta kā visa savstarpējās saistības ideja, kas izskan kā dzīvības un dzīvību uzturošās sistēmas papildinošā saistība; tajā tika saskatīta nepieciešamība attīstīt ekoloģisko „es” un ekofilosofiju, rūpes par sevi un citiem. Primārās izdzīvošanas vajadzību līmenī saskatāma apdraudējuma tēma un programmai piedāvātajā saturā tā pausta kā ekofobija, kas iegūta sociālās mijiedarbības procesos.

Studentu izstrādāto programmu saturā tiek piedāvāts arī **sociālais aspekts**, kurā identificējam veselības, ģimenes, izdzīvošanas un apdraudējuma jautājumus.

Programmās sociālā satura piedāvājumā spilgtas tendences nav izteiktas. Tās ir samanāmas dzīvesdarbībai nozīmīgu vajadzību līmenī. Sociālā aspekta saturu studenti savās programmās piedāvāja šādi:

(1) dzīvesdarbībai nozīmīgu vajadzību līmenī:

- Veselība: „*nepieciešamas fiziskās aktivitātes, veselīgs dzīves veids, bērna organisma saudzēšana tāpat kā vides ap viņiem saudzēšana*”;
- Ģimene: „*orientācija uz ģimeni un Ģimeni, kurās jāvalda savstarpējām simpātijām (ekocentriska starpsugu attiecību pieeja); jāattīsta un jāīsteno mājas un Mājas idejas ikdienas darbībā; bērnu vajadzība pēc ģimenes; bērnu vajadzība pēc drošības; pieaugušais bērnu sargā instinktīvi; bērnu vajag aprūpēt, jo viņš ir cilvēces nākotne*”.
- Izdzīvošana: „*orientējoties uz darbu, kas palīdz nodrošināt izdzīvošanu un bērnu pieradināšanu sargāt sevi no bērnības*”.
- Apdraudējums: „*izpratne par drošību; neuzmākšanās citiem un Citiem; ne viss ir drošs ekosistēmā*”.

Holistiskas nianse programmu saturā ir atpazīstamas pēc atslēgas vārdiem: līdzvērtīga jeb ekocentriska bērna un vides veselības saudzēšana; ekocentriska starpsugu attiecību pieeja, kurā ir cilvēku ģimene un starpsugu Ģimene un ekocentriska mājas un Mājas idejas.

(2) uz ilgtspējību **orientēta personiska attieksme programmu saturam tika** piedāvāta kā ekocentriskā kontekstā aplūkotu sociālā/ ģimenes satura jautājumu iepazīšana: „*orientēties uz*

nepieciešamību veicināt skolēnu ekofīlijas attīstību attieksmēs un darbībā, mācīt nedarīt pāri citiem (savas sugas un starpsugu attiecībās), attīstīt apziņu- daba ir Mājas un Ģimene”.

Priekšlikumi virssatura apguvei izstrādātajās programmās

Kā jau iepriekš minējām, programmu projektu analīzē tika identificētas virssatura idejas. Tās analizējot, tika identificēta šāda kopaina:

(1) filosofisko skatījumu raksturojošas pazīmes: *sistēmiskums, antropocentrisms, ekocentrisms, ekocentrisms/ antropocentrisms.*

Izdzīvošanas vajadzību līmenī virssatura/ filosofiskās pieejas/ sistēmiskuma saturā programmu autori piedāvāja respektēt:

„cilvēka izdzīvošanai nepieciešamo kvalitāti attiecībās ar dabu: daba cilvēka izdzīvošanas pamats; cilvēks aug un attīstās caur dabu; daba=māja=ģimene; viss cilvēkam vajadzīgais ir dabā; cilvēks nevar izdzīvot bez dabas, tāpat kā dzīvība bez dzīvību uzturošās sistēmas; cilvēka izdzīvošanas vajadzības ir zināšanas par dabu; izglītība izdzīvošanai; mācīties par situācijām, kur var būt briesmas; attīstīt ekoloģisko „es” un ekoloģisko identitāti un ar tām saistīto saturu: dzīvība un dzīvību uzturošā sistēma, savas vietas izjūta; ģimenes ideja sociālajā Ģimenē un ekoloģiskajā Ģimenē; ekofīla attieksme; uzskats par to, ka katra dzīvība ir vērtība; mācīties attīstīt izjūtas un gūt pieredzes, ko daba sniedz cilvēkam; respektēt visa savstarpējo saistību uz Zemes, vērot to, pārrunāt, mācīties nenodarīt otram pāri (starpsugu un savas sugas attiecībās)”.

Izstrādātajos programmu projektos primārās izdzīvošanas vajadzību līmenī garīga/ ekocentriska cilvēka kvalitāte ir piedāvāta kā skatījuma būtiskākais pamats. Šis piedāvājums liecina, ka virssaturā skolotāji cilvēka garīgu/ egocentrisku kvalitāti skata kā pats par sevi saprotamu, kas ir gan indivīda misija, gan izglītības mērķis, gan arī izglītības problēma.

Iepriekš veiktajā kvalitatīvajā pētījumā (Salite&Pipere, 2006), kurā studenti atpazīna ilgtspējību un neilgtspējību pēc problēmām, kas bija viņu pieredzē, primārās izdzīvošanas vajadzības tika skatītas kā svarīgākie dabas elementi (tīrs gaiss, ūdens, meži, daba kā vide dzīvošanai vairāk cilvēka fiziskā un veselības kontekstā). Šajā pētījumā šāds saturs arī tika piedāvāts programmu projektos ekoloģiskajā un sociālajā satura aspektā. Priekšlikumi programmu virssaturam nepārprotami norāda, ka cilvēks un viņa būtība tiek saskatīta kā garīga/ ekocentriska, un tā ir primārās izdzīvošanas vajadzība dzīves jautājumu un to risināšanas prasmju apgūvē. Ekoloģiskas kultūras un garīgu vērtību saturs iepriekšējā pētījumā tika identificēts uz ilgtspējību orientētas darbības un personiskas attieksmes līmeņos.

Izglītības darbības pētījumā šādi ieguvām divas pētnieciskās aktivitātes, kas ir divas būtiski atšķirīgas perspektīvas, bet kuras var savienot *kaskādes pieejā* kā divus secīgi savienotus pētnieciskus uzdevumus:

(1) perspektīva, tajā studējošie var izmantot savu personisko pieredzi ilgtspējības un ilgtspējīgas izglītības konceptuālā pamata konstruēšanai kvalitatīvā pētījumā, balstoties uz saviem uzskatiem par neilgtspējību un ilgtspējību, un kur sagaidāma atomistiskāka jeb fragmentētāka satura apguves aina, kurā var izdalīt kādus konkrētus satura līmeņus;

(2) kurā studējošie integrē savas pedagoģiskās pieredzes un teoriju, konstruējot profesionālas programmas konceptuālo pamatu, izmantojot satura strukturēšanai pirmajā perspektīvā identificētos līmeņus. Šajā gadījumā studentiem tiek piedāvāta iespēja izdalītajos līmeņos iekļaut saturu, kurš paver iespēju pārdomāt savu uzskatu par ilgtspējīgas izglītības nozīmīgākajām vērtīborientācijām. Šajā izglītības darbības pētījumā dalībniekiem ir iespēja atklāt būtiskākās atšķirības programmu saturā, virssaturā un paņēmienos, kas tika identificēti kā nozīmīgākie izstrādātās programmas īstenošanai. Savā ziņā tas ir izaicinājums studējošajiem ar skolotāja pieredzi izvērtēt profesionālo vērtīborientāciju / nolūku un dzīves neilgtspējīguma kontekstu ietekmi uz izglītības satura/ virssatura un tā konceptuālā pamata izvēli.

Pētījuma dalībnieku ieteiktie paņēmieni programmu realizēšanai

Programmu satura analīzē tika identificēta un iekodēta pamatkategorija - raksturīgākie paņēmieni programmas īstenošanai. Tie ir paņēmieni, kurus programmu autori tieši vai netieši minēja kā vides izglītībai raksturīgus vai vēlamus: *mācīšanās no dabas; gadījumu analīze; mācīšanās no dabas un sabiedrības; refleksīva mācīšanās; aktīva mācīšanās; simulācija; pētniecība; pašizpaušme; rūpes par dabu; attieksmes attīstības veicināšana.*

Kopainā saskatāms (skat. 1. tabulā 3.1. līdz 3.10), ka biežāk tika piedāvāta mācīšanās no dabas, refleksīva un aktīva mācīšanās.

Šie ieteikumi programmu īstenošanai ir papildus arguments, lai secinātu, ka strādājošo skolotāju programmu projektos dominējošais ir virssaturs, uz kuru norāda priekšlikumi par virssatura vērtīborientācijām un programmas realizēšanai piedāvātie pedagoģiskie paņēmieni. Virssaturs piedāvāts vairāk uz ekocentriska vai antropocentriska pamata. Programmu saturs tika piedāvāts antropocentriska un ekocentriska skatījumos, un kopainā par to var teikt, ka tas ir saskaņots un/vai iekļauts virssatura plašākajā struktūrā.

Pēc būtiskākajām ievirzēm var teikt, ka strādājošo skolotāju (studentu) piedāvātās programmas ir tendētas uz ekoloģisku/ ekocentrisku, integrētu un garīgu mācīšanos no dabas, kas tiek piedāvāta, mācoties refleksīvi un aktīvi, lai veicinātu pirmsskolas un jaunākā skolas vecuma bērnu izzināšanas darbību un saudzīgu attieksmi pret vidi dzīves jautājumu un to risināšanas apgūvē. Virssatura forma un programmas īstenošanas paņēmieni programmās ir savienoti ar ekoloģiskā/ vides un sociālā satura apguvi integrēti.

1.2. Sešgadīgo bērnu psiholoģiskās īpatnības

Ievads

Šeit mēs aplūkosim vecākā pirmsskolēna kognitīvās, personiskās, emocionālās un gribas sfēras attīstības īpatnības. Atsevišķi atzīmēsim gadījumus, kad būs iespēja precīzi aprakstīt pārmaiņas attīstībā, kas norit šajā vecumposmā (no 6 līdz 7 gadiem). Bieži vien precīzi raksturot 6-gadīgo bērnu attīstības procesu ļoti grūti, tāpēc ka bērni nav vienādi. Ir bērni, kuri attīstās ātrāk (akselerāti), citi – lēnāk. Vienota likuma, kas noteiktu visu bērnu attīstību, nav, taču eksistē divi galvenie faktori, kas palīdz bērnam mobilizēt savus spēkus attīstībai, savu iekšējo potenciālu: vecāku un citu pieaugušo cilvēku mīlestība un ticība bērnam.

1.2.1. Kognitīvā attīstība

Sensorā attīstība

Vispārīgie noteikumi.

Sensorā attīstība iekļauj sevī divu izziņas procesu attīstību: sajūtas un uztveri. Šīs abas pasaules atspoguļojuma formas ir vienoti jutekliskā izziņas procesa posmi. Jutekliskā izziņāšana ir loģiskās izziņāšanas (domāšana, iztēle) pamats, tāpēc sensorā attīstība virza bērna domāšanas, iztēles un intelektuālo attīstību. Pirmsskolas vecumā mainās orientējoši pētnieciskās darbības kā sensoriskās attīstības pamata raksturs. Iepriekšējā attīstības posmā dominēja manipulatīvā darbība. Pašlaik bērni sāk iepazīties ar priekšmetu un tā īpašībām, izmantojot redzi un tausti. Pieaug kustību reakciju un redzes uztveres koordinācija. Redzes uztvere kļūst (apmēram no 3 gadiem) par vienu no dominējošajām. Pastiprinās prasme ne tikai manipulēt ar priekšmetiem, bet arī aplūkot tos. Aplūkošana palīdz pirmsskolēniem risināt šādus uzdevumus:

- meklēt un izdalīt vajadzīgo priekšmetu;
- noteikt priekšmeta īpašības;
- noteikt priekšmeta kopīgas īpašības ar citiem priekšmetiem;
- noteikt īpašības, kas piemīt tikai izceltajam priekšmetam.

Sešgadīgais bērns ir spējīgs sistemātiski aplūkot priekšmetu. Pēc N.Agenosovas, vienkārša attēla aplūkošanas laiks pirmsskolas audzēkņiem pakāpeniski pieaug (3-4 g. – 6 min. 8 sek., 5 g. – 7 min. 8 sek., 6 g. – 10 min. 3 sek.) (pēc Uruntajevas & Afonkinas, 1995). Tāpēc vecākā pirmsskolas vecas vecuma bērni prot detalizēti aprakstīt priekšmetu.

Pieaug bērna zinātkāre un viņa novērošanas spēja. Viņš ievēro, ka sniegs ir ne tikai balts un auksts, bet arī to, ka tas siltumā kūst un pārvēršas ūdenī; sniega krāsa janvārī un martā var būt dažāda. Spēja novērot palīdz labāk izprast cēloņsakarības.

Veidojas saite starp uztveri un runu. Runa palīdz apzināt priekšmeta īpašības, veicina domāšanas operāciju (seriācija, klasifikācija un t.t.) attīstību.

Tauste ir ļoti svarīgs uztveres veids. Impulsi, kurus rada tauste, nonāk smadzenēs, palīdz attīstīties citām sajūtām un sekmē bērna centrālās nervu sistēmas attīstību.

Sešgadīgie bērni:

- spējīgi just ūdens temperatūru;
- aptaustot priekšmetu, prot izšķirt un nosaukt tā formu (taisnstūris, trijstūris vai ovāls);
- prot izšķirt virspuses (dažādus smilšu, audumu utt. veidus);
- prot spēlēt "Noglabāt un atrast" : nepieciešams palūkoties uz trim priekšmetiem, noglabāt vienu un atcerēties, kur tas ir;
- zina krāsu nianšes (nokrāsas).

Pirmsskolas vecumā viens no vissarežģītākajiem uztveres veidiem ir laika uztvere. Šī vecuma bērniem laika uztvere ir saistīta ar viņu vajadzībām. Ja bērns gaida kaut ko patīkamu, laiks viņam iet ļoti lēni. Sešgadīgie bērni neuztver un nesaprot ļoti garus laika intervālus: gadu, gadsimtu, laikmetu utt. Bet viņš apzinās īsus laika intervālus: minūti, nedēļu, mēnesi. Viņš pagaidām nesaprot, ka laiks nav atkarīgs no cilvēka vēlmēm.

Bērna kognitīvo attīstību veicina pasakas uztvere. Pasakas uztveres procesā aktualizējas arī citi psihiskie izziņas procesi: atmiņa, domāšana, iztēle. Saprotot pasaku, bērns pārdzīvo kopā ar pasakas personāžiem.

Varam secināt, ka sešgadīgiem bērniem:

- redzes uztvere kļūst par vadošo apkārtējās vides uztveres veidu;
- pieaug uztveres mērķtiecība, plānveidība, vadāmība, apzināšanās prasmes; bērni apgūst sensorus etalonus;
- veidojas saikne starp uztveri, runu un domāšanu.

Īpašie gadījumi.

Attīstības aiztures gadījumā šajā vecumā saglabājas sajūtu un uztveres īpatnības, kas bija raksturīgas 3-5 gadīgiem bērniem.

Šādi bērni:

- prot salikt figūras pēc parauga no četriem klucīšiem;
- izšķir pamatkrāsas nianšes;
- zina krāsu nosaukumus;
- prot pateikt, kur viņam sāp;
- aptaustot priekšmetus (aplis, taisnstūris, zvaigzne), prot pateikt, ka „tas ir cits priekšmets”;
- neprot pārvaldīt savu skatienu; skatiens „klejo” no viena priekšmeta uz citiem.

Paātrinātas attīstības gadījumā sešgadīgiem bērniem parādās sajūtu un uztveres īpatnības, kas raksturīgas 7-8 gadīgiem bērniem. Viņi:

- izšķir skaņu toņus;
- aptaustot priekšmetus, prot izšķirt un nosaukt dažādas formas (aplis, sešstūris, dzenuļi).

Atmiņas attīstība

Vispārīgie noteikumi.

Pirmsskolas vecumā dominē tēlainā atmiņa. Atmiņa saistīta ar uztveri, kurai, neraugoties uz mērķtiecības un apzināšanās attīstību, šajā vecumā vēl paliek globālais raksturs. Bērns bieži iegaumē spilgtākās priekšmetu un parādību īpatnības un var nepamanīt svarīgas. Tāpēc tēlaini priekšstati (pirmsskolēna atmiņas pamatsaturs) bieži ir fragmentāri. Bērns iegaumē un reproducē ātri, bet nesistemātiski. Atmiņā var saglabāties nenozīmīga informācija, bet galveno bērns aizmirst.

Mainās kustību atmiņas saturs. Kustības jau sastāv no dažādiem komponentiem. Vienlaicīgi ar kustībām pirmsskolēns spēj risināt citus uzdevumus, piemēram, novērot, ko dara citi bērni.

Verbālo atmiņu attīsta runa, stāstu, pasaku, dzejas klausīšanās un reproducēšana, saskarsme ar vienaudžiem un pieaugušiem. Teksta reproducēšana, stāsts par notikumiem kļūst loģisks un konsekvents.

Pirmskolēniem dominē netīšā atmiņa. Mācību vielas iegaumēšana ir atkarīga no emocionālā pievilcīguma, spilgtuma, novitātes. Taču jau sāk attīstīties tīšā atmiņa (no 4 g. vecuma). Vecākajā pirmsskolas vecumā, lai iegaumētu informāciju, izmanto pieaugušo norādījumus, kā labāk iegaumēt un atcerēties, prot izmantot iegaumēšanas vienkāršus paņēmienus, kontrolē reproducēšanas procesu.

Pieaug paškontroles līmenis. 5-6 gadīgie bērni prot veiksmīgi kontrolēt savu aktivitāti, iegaumējot un reproducējot informāciju. Atmiņa bērnam vairāk un vairāk kļūst pakļauta kontrolei.

Tātad var secināt, ka sešgadīgiem bērniem:

- dominē netīšā tēlainā atmiņa;
- atmiņa, savienojoties ar runu un domāšanu, iegūst intelektuālu raksturu;
- vārdiskā atmiņa paplašina izziņas darbības sfēru;
- sāk veidoties tīšā atmiņa;
- atmiņas attīstība saistās ar personības attīstību.

Īpašie gadījumi.

Atmiņas attīstība un atmiņas procesu (iegaumēšana, saglabāšana, reproducēšana) attīstības problēmas bieži ir saistītas ar bērna garīgo atpalcību.

Uzmanības attīstība

Vispārīgie noteikumi.

Uzmanība ir cilvēka apziņas stāvoklis, kas izpaužas spējā koncentrēties uz kaut ko no ārējās vai iekšējās pasaules.

Uzmanību (pēc definīcijas) var klasificēt pēc virzības un patvaļīguma.

Pēc pirmā kritērija izceļ iekšējo un ārējo uzmanību. Iekšējā uzmanība ir pievēršanās savām domām un pārdzīvojumiem, ārējā – kad mēs pievēršamies parādībām no apkārtējās vides.

Pēc otrā kritērija izceļ netīšo, tīšo un pēctīšo uzmanību. Uzmanība ir netīšā, kad pievēršanās lietām vai parādībām notiek spontāni, bez apzināta lēmuma vai gribas. Tīšā uzmanība ir cilvēka apzināta izvēle, tai ir noteikts mērķis. Tīšā uzmanība prasa gribas piepūli. Bet, sākot strādāt ne visai patīkamu darbu, var rasties interese par to, un tad rodas pēctīšā uzmanība, kas ir līdzīga netīšai uzmanībai.

Sešgadīgajā vecumā sāk attīstīties iekšējā uzmanība. Bērns mācās pārvaldīt savu uzmanību. Attīstās tīšā uzmanība. Tīšās uzmanības attīstību veicina spēles pēc noteikumiem un konstruēšana. Izpildot uzdevumu pēc konstruēšanas, vecākie pirmsskolēni izrunā instrukciju 10-12 reizes biežāk nekā 4-gadīgie bērni. Pirmsskolas vecumā tīšā uzmanība veidojas saistībā ar runas lomas paaugstināšanu bērna uzvedības regulācijā. Ja bērnam rodas interese par darbību, viņam nav nepieciešams piepūlēties, lai piesaistītu uzmanību darbībai. Šajā gadījumā netīšās uzmanības vietā rodas tīšā uzmanība.

Vecākajā pirmsskolas vecumā attīstās uzmanības īpašības.

Uzmanības apjoms ir informācijas daudzums, ko cilvēks spēj ietvert uzmanības lokā noteiktā laika vienībā. Ja bērnam nelielu brīdi parādīt 10-12 nelielus priekšmetus un pajautāt, ko viņš redzēja, 4-5 gadīgais bērns biežāk nosauks tikai vienu priekšmetu. Sešgadīgais bērns nosauks 3 priekšmetus, ja tie viņam ir pazīstami. Pieaugušajiem cilvēkiem uzmanības apjoms ir 7 objekti.

Pieaug uzmanības noturība. Ja jaunākie pirmsskolēni vienu spēli izspēlē apmēram 30-50 min., tad vecākie pirmsskolēni – apmēram 2 stundas. Organizējot mācīšanās procesu sešgadīgiem bērniem, nepieciešams zināt, ka sešgadīgie var aktīvi un produktīvi nodarboties ar vienu lietu 15 minūtes laikā. Tāpēc stunda sešgadīgiem bērniem ilgst 35 minūtes, bet starpbrīdis – 20 minūtes un ne mazāk. Maksimālais stundu skaits nedēļā – 20. Pētījumi parāda, ka sešgadīgiem maksimālais darba spējīgums novērojams otrdienās un trešdienās, kad bērni var izturēt 4 stundas. Citās dienās – tikai trīs stundas. Nedēļas vidū vai beigās nepieciešams saplānot vienu atvieglotu dienu, kad tikai vienā stundā nepieciešams gandrīz visu laiku koncentrēt tīšo uzmanību. Citi priekšmeti ir mūzika, vizuālā māksla, sporta nodarbības.

Uzmanības koncentrācija, kā arī uzmanības sadalīšana un pārslēgšana sešgadīgiem bērniem attīstīti nepietiekami.

Īpašie gadījumi.

Uzmanības slikta pārslēgšana var izpausties kā izklaidība. Izklaidība tiek raksturota viegli iespaidojamiem, dziļi aizrautīgiem, retāk – radošiem bērniem. Pirmsskolēns neprot pārslēgt savu uzmanību no dominējošiem iespaidiem uz citām nodarbībām. Izklaidība pirmsskolas vecumā arī ir saistīta ar to, ka bērns neprot ilgstoši koncentrēties uz kaut ko, taču ilgstošās koncentrēšanās trūkums ir dabiska parādība šī vecuma bērniem.

Citi izklaidības iemesli:

- adenoidu rašanās bērna aizdegunē, kas traucē elpošanai ar degunu; bērns elpo ar muti, tāpēc smadzenēm trūkst skābekļa, kas traucē to darbībai;
- ātrs nogurums no stipriem iespaidiem vai no grūtiem un vienmuļīgiem uzdevumiem;
- nepareiza bērna audzināšana, kad nav prasību pret viņu un tiek izpildīti visi viņa untumi.

Uzmanības attīstības aizture var izpausties šādās parādībās:

- bērni nesaprot instrukcijas, kas arvien kļūst sarežģītākas un sarežģītākas;
- visas stundas laikā bērniem ir grūti saglabāt atmiņā instrukcijas;
- bērniem trūkst paškontroles iemaņu situācijās, kad viņi stāsta citiem, kas jādara.

Domāšanas, runas un intelekta attīstība.

Vispārīgie noteikumi.

Seši gadi ir vecums, kad bērni intelektuālajā attīstībā pāriet uz konkrēto operāciju stadiju. Bērni sāk izmantot elastīgas un apgriežamas domāšanas darbības (operācijas), saprot noteiktus loģiskos likumus (Piažē). Bērni brīvāk pāriet no viena viedokļa uz citu. Šo procesu Piažē nosauca par decentrāciju (prasme vienlaicīgi noturēt uzmanības lokā dažus objektus un sakarības starp tiem). Bērni sāk saprast divus svarīgus loģiskos principus: ja $A=B$ un $B=C$, tad $A=C$ (ekvivalences princips) un ja $A>B$ un $B>C$, tad $A>C$ (transitivitātes princips). Transitivitātes principa izpratne ļauj bērniem ranžēt (salikt pēc lieluma, svara utt.) objektus. Šajā stadijā bērni sāk saprast, ka dažādi vārdi (augstāk, īsāk, tumšāk) neraksturo pašus objektus, bet saistības starp tiem.

Pirmsskolas vecuma beigās bērnam sāk veidoties sākotnēji priekšstati par pasaules iekārtu. Taču vienlaicīgi pasaules izzināšana notiek ne jēdzieniskajā, bet uzskatāmi tēlainā formā.

Pirmskolēnam mainās vispārināšanas raksturs. Vispārinot bērni mazāk izmanto maznozīmīgās un vairāk – būtiskās priekšmetu un parādību īpatnības. Šis jaunais vispārināšanas līmenis palīdz bērnam apgūt klasifikācijas operāciju.

Šī vecuma bērni:

- zina ap 30 cilvēka ķermeņa daļu nosaukumiem;
- zina, kādi priekšmeti atrodas „istabas vidū”;
- zina atšķirības starp sasprindzinājumu un relaksāciju;

- runā izmanto garus, sarežģītus teikumus;
- interesējas par lasīšanu un rakstīšanu;
- stāsta par to, ko redzēja TV;
- uzreiz pēc noklausīšanās prot atstāstīt nelielu stāstu;
- prot atkārtot teikumu, kas sastāv apmēram no 10 vārdiem;
- prot iegaumēt un atstāstīt citu uzdevumu, kas bija saņemts pa tālruni.

Attīstās zināšanas par valodu. Bērni sāk domāt un runāt par vārdiem un vārdu formām. Izdalās speciāla runas darbība: saruna, klausīšanās, stāstu un pasaku sacerēšana. Runa kļūst par garīgu darbību.

Vispārināsim teikto:

- sešgadīgā bērna domāšana, salīdzinot ar piecgadīgiem, daudz mazāk saistīta ar situāciju un vairāk ar loģiskiem spriedumiem;
- runas apgūšana palīdz attīstīties spriedumiem kā domāšanas uzdevumu risināšanas paņēmienam;
- rodas parādību cēloņsakarību izpratne;
- zinātkāres rādītāji ir bērna jautājumi;
- rodas tieksme skaidrot parādības un procesus;
- sāk veidoties šādas domāšanas īpašības: patstāvība, elastīgums, vērīgums.

Īpašie gadījumi.

Attīstības aiztures gadījumā šajā vecumā saglabājas īpatnības, kas bija raksturīgas 3-5 gadīgiem bērniem.

Šādi bērni:

- runā izmanto teikumus, kas sastāv no 4-5 vārdiem (5-gadīgo bērnu īpatnība);
- izrunā skaņas „r”, „l”, „š” ar grūtībām (4-gadīgo bērnu īpatnība);
- prot iegaumēt un reproducēt teikumu, kas sastāv apmēram no 8 vārdiem (5-gadīgo bērnu īpatnība);
- neprot klasificēt priekšmetus;
- nesaprot ekvivalences un transitivitātes principus.

Paātrinātas attīstības gadījumā sešgadīgiem bērniem parādās īpatnības, kas raksturīgas 7-8 gadīgiem bērniem. Tās ir:

- zina savu labo un kreiso roku;
- prot, palūkojoties uz kādu attēlu, pastāstīt par to, ko redzēja attēlā, neskatoties uz to;
- prot detalizēti paskaidrot atšķirības starp diviem priekšmetiem;
- prot atkārtot teikumu, kas sastāv no 11 vārdiem;

-zina savu dzimšanas datumu.

Iztēles attīstība

Vispārīgie noteikumi.

Pasaku rakstnieks no Dānijas Ibs Spangs Olsens rakstīja: "Kad mums, pieaugušajiem, gadās, ka bērns ir milzīgs sacerētājs, fantazētājs, iespējams, ka bērns vienkārši mēģina atrast kaut kam prātīgu izskaidrojumu".

Iztēle rodas nenoteiktās situācijās, kad pirmsskolēnam grūti atrast savā pieredzē izskaidrojumu kādam īstenības faktam. Šajā situācijā aktivizējas domāšana un iztēle. Vigotskis rakstīja, ka šie divi procesi attīstās mijiedarbojoties.

Domāšana nodrošina iespaidu pārveidošanas selektivitāti, kā pamatā ir loģiskas operācijas. Iztēle papildina, konkretizē domāšanas uzdevumu risināšanas procesus, palīdz pārvarēt stereotipus. Intelektuālo problēmu risināšana kļūst par radošo procesu. Iztēles radošais raksturs ir atkarīgs no tā, cik lielā mērā bērni apguvuši iespaidu pārveidošanas paņēmienus. Bērni nerada jaunus fantastiskus tēlus, bet pārveido jau pazīstamus. Visbiežāk bērni savā verbālajā jaunradē iekļauj personāžus cilvēciskās dzīves situācijās, apveltot viņus ar cilvēciskām domām, pārdzīvojumiem, rīcībām. Bērns interpretē dzīvnieku uzvedību kā cilvēcisku, atspoguļojot tajā savu sociālo pieredzi.

Vēl viens paņemiens, kuru bieži izmanto bērni, ir saistīts ar personāža lieluma maiņu (palielināšana vai samazināšana).

Nereti bērni fantazējot izmanto pasakas notikumus, kurus viņi labi pazīst. Šajā gadījumā viņi tikai nedaudz izmaina sižetu, mainot personāžus, vai apvieno dažādas pasakas, vai izgudro konkrētai pasakai savu turpinājumu.

Sešgadīgo bērnu iztēles pamatīpatnības ir šādas:

- iztēle iegūst tīšo raksturu (ieceres radīšana, tās plānošana un realizācija);
- bērns apgūst tēlu radīšanas paņēmienus un līdzekļus (sapludināšana, palielināšana vai samazināšana utt.);
- iztēle pāriet uz iekšējo plānu, vairāk nav nepieciešamības ārējam, uzskatāmam atbalstam.

Īpašie gadījumi.

Sešgadīgie bērni savā fantāzijā var izveidot nereālu pasauli, kur dzīvo personāži ar noteiktām personības īpašībām, kuri dzīvo un rīkojas noteiktās situācijās. Viņi var stāstīt par izdomātām, nereālām situācijām no savas dzīves. Parādības iemesls var būt saistīts ar bērna nopietnām personiskām problēmām. Šādas fantāzijas parādīšanās ir nopietns iegansts

pieaugušiem cilvēkiem padomāt par to, kādas bērna vajadzības nav apmierinātas, par ko viņš sapņo, uz ko tiecas, kā viņš redz attiecības ar vienaudžiem un pieaugušiem cilvēkiem.

1.2.2. Bērna emocionālās un gribas sfēras attīstība

Gribas un motivācijas sfēras attīstība

Vispārīgie noteikumi.

Pirmsskolas vecumā veidojas gribas darbība. Veidojas mērķtiecība, plānošana, kontrole. Mērķtiecība paredz patstāvību un iniciatīvu mērķu nospraušanā.

Mērķu saturs ir atkarīgs no vecuma. 4-gadīgo bērnu mērķi saistīti ar personiskām interesēm un pašreizējo situāciju. Sešgadīgo bērnu mērķi svarīgi ne tikai viņiem pašiem, bet arī apkārtējiem cilvēkiem.

3-7 gadīgiem bērniem izpaužas liela interese par jauniem darbības veidiem: vizuālo mākslu, konstruēšanu un īpaši pret rotaļu. 5-6 gadīgiem bērniem veidojas interese par „nopietniem” darbības veidiem: lasīšanu, skaitīšanu. Didaktiskās rotaļās rodas izzināšanas motivācija. Bērni gūst apmierinājumu no intelektuālās piepūles. Motīvi, kas ir saistīti ar 4-7 gadīga bērna pretenzijām uz atzišanu, izpaužas sacensībās, konkurencē. Pirmsskolēni tiecas būt labāki nekā citi, arvien sasniegt labus rezultātus darbībā.

6-7 gadīgie bērni sāk adekvāti uztvert savus sasniegumus, redz citu bērnus panākumus.

5-7 gadīgiem bērniem saskarsmes motīvi ar vienaudžiem ir ļoti spēcīgi. Bērni bieži atsakās no savām personīgām interesēm, lai atbalstītu kontaktus. Piemēram, piekrīt rotaļā izpildīt nepievilcīgu lomu, atsakās no rotaļlietas.

Svarīgākais pirmsskolas vecuma guvums līdz ar motīvu pakļaušanu ir tikumiskās motivācijas attīstība. 3-4 gadīgiem bērniem tikumiskās motivācijas vai nu nav, vai tā mazsvarīgi ietekmē motīvu cīņu rezultātu. 4-5 gadu vecumā šī motivācija jau piemīt ievērojamai bērnu daļai. 5-7 gadu vecumā tikumiskā motivācija kļūst īpaši darbīga. Citiem vārdiem, sociālās prasības kļūst par paša bērna vajadzībām.

Pirmsskolas vecumā izpaužas šādas motīvu cīņu īpatnības. Spēcīgas emocijas ietekmē to, ka bērns bieži rīkojas impulsīvi. 6-gadīgais bērns ar grūtībām, bet prot kontrolēt savas afektīvās emocijas. Arī ar grūtībām tiek pārvarēti motīvi, kas ir saistīti ar fizioloģiskām vajadzībām; konflikti rodas starp sabiedriskiem un personīgiem motīviem, izvēli starp tiem bērns asi pārdzīvo.

Vecākie pirmsskolēni ir spējīgi piepūlēties, lai sasniegtu mērķi. Psihiskie procesi (atmiņa, domāšana, iztēle, uztvere, runa) arvien vairāk kļūst tīšāki. Attiecībā pret pieaugušo cilvēku lūgumiem un uzdevumiem, parādās prasme tos pieņemt un izpildīt, kas ir saskarsmes patvaļīguma rādītājs.

Pirmsskolas vecumā savas uzvedības regulācijas dēļ nepieciešams ārējais atbalsts. Lomu izpildē rotaļas ir tas ārējais atbalsts, kas palīdz bērnam mācīties pārvaldīt savu uzvedību. Rotaļā noteikumi attiecas uz bērnu it kā netieši, bet caur lomu. Tāpēc pirmsskolēns samērā viegli izpilda noteikumus rotaļā, bet dzīvē var tos pārkāpt.

Rezumēsim teikto:

- vecākajiem pirmsskolēniem veidojas mērķtiecība, plānošana, paškontrolē darbībā un uzvedībā;
- motīvu cīņa stimulē gribas attīstību;
- attīstās gribas piepūles spēja;
- veidojas patvaļīgums rīcības un kustību sfērā, rodas tīšie psihiskie izziņas procesi;
- patvaļīgums arī izpaužas saskarsmē ar pieaugušajiem cilvēkiem.

Īpašie gadījumi.

Ja motīvi, kas ir saistīti ar bērna pretenzijām uz atzīšanu no vienaudžu un pieaugušu puses, nav apmierināti, ja bērnu pastāvīgi lamā un nemana, aizkaroši apsauc, nepieņem rotaļās utt., pirmsskolēnam var izveidoties antisociālās uzvedības formas. Bērns ar negatīvās rīcības palīdzību tiecas pievērst sev citu cilvēku uzmanību.

Vecākajiem pirmsskolēniem paplašinās interese pret pieaugušo cilvēku pasauli. Var rasties tieksme pievienoties šai pasaulei, uzvesties kā pieaugušajam. Šī tieksme, protams, ir pozitīva, ja blakus ir pozitīvie uzvedības paraugi. Pretējā gadījumā bērns var apgūt antisociālo uzvedības paraugu.

Emocionālā attīstība pirmsskolas vecumā

Vispārīgie noteikumi.

Motīvu hierarhijas veidošanās process maina vecākā pirmsskolēna emocionālo sfēru. Jūtas zaudē situatīvātāti, kļūst dziļākas. Veidojas emocionālā prognozēšana. Agrāk bērns priecājās par jau sasniegto, taču sešgadīgais var priecāties par to, ko viņš spēj iegūt.

Saskarsmes attīstība ar vienaudžiem un pieaugušajiem, spēja mijiedarboties ar citiem, sarežģītās lomu spēles sekmē ļoti svarīgo personības īpašību attīstību: simpātiju, līdzjūtību, draudzību. Intensīvi attīstās augstākās jūtas: tikumiskās, estētiskās, izzināšanas. Attiecības ar tuviem cilvēkiem ir humāno (tikumisko) jūtu veidošanas avots.

Bērnam pasīvi novērojot vienaudža darbību, var būt izraisītas pretrunīgas izjūtas. Ja pirmsskolēns ir pārliecināts par saviem spēkiem, viņš priecājas par vienaudža veiksmi. Ja nav pārliecināts – pārdzīvo skaudību.

5 gadīgie bērni draudzējas ar daudziem vienaudžiem pēc kārtas. 6 gadīgiem bērniem šī tendence saglabājas, bet draudzība ar vienu no vienaudžiem raksturīga biežāk un izpaužas kā dziļas simpātijas.

Izzināšanas darbībā (prieks iepazīt jauno) attīstās intelektuālās jūtas. Mākslas darbībā – estētiskās jūtas.

Var secināt, ka sešgadīgā vecumā:

- bērns apgūst jūtu izpausmes sociālās normas;
- mainās emociju loma bērna darbībā; veidojas emocionālā izjūta;
- jūtas kļūst vairāk apzinātas, vispārīgas, mazāk atkarīgas no situācijas;
- veidojas augstākās jūtas: tikumiskās, intelektuālās, estētiskās;

Īpašie gadījumi.

Šeit tie ir saistīti ar bērnu emocionālo nelabklājību. Emocionālā nelabklājība izpaužas kā bērna negatīvā pašizjūta. Galvenais iemesls – bērna saskarsmes neapmierinātība ar vecākiem un vienaudžiem. Emocionālā nelabklājība izpaužas bērna pašpārliecinātības trūkumā, stūrgalvībā; bērns negrib pakļauties vecāku prasībām.

Emocionālā nelabklājība, kas ir saistīta ar saskarsmi ar vienaudžiem, var izpausties divos uzvedības veidos. Pirmajā grupā ir nelīdzsvaroti, viegli uzbudināmi bērni. Konfliktsituācijās ar vienaudžiem viņu emocijas bieži izpaužas afekta veidā: dusmās, pārestībā, raudāšanā, rupjībā, plūkšanās. Otrā grupā veido bērni ar noturīgu negatīvu attieksmi pret saskarsmi. Pārestība, antipātija uz ilgu laiku saglabājas viņu atmiņā. Bet šie bērni ir vairāk apvaldīti nekā bērni no pirmās grupas. Otrās grupas bērni tiek raksturoti ar nošķirtību, viņi izvairās no pirmsskolas izglītības iestādes apmeklēšanas.

Vēl viens emocionālās nelabklājības iemesls ir bērna individuālās īpatnības, viņa iekšējās pasaules specifika (iespaidojamība, tieksme pret raizēm, kas provocē baiļu izveidošanos).

Neadekvātas audzināšanas veidi (draudi vai bargi miesas sodi, iebiedēšana) provocē baiļu izveidošanos.

Bērnu bailes arī var rasties tāpēc, ka bērna mātei ir bailes.

1.2.3. Sešgadīgā bērna personības attīstība

Temperaments un bērna personība

Vispārīgie noteikumi.

Raksturosim bērnus ar dažādiem temperamenta veidiem.

Bērniem sangviniķiem dominē labs garastāvoklis. Viņi ir dzīvespriecīgi. Uz pozitīviem signāliem reaģē ar skaļiem smiekliem, uz negatīviem – ar bļaušanu. Visi iekšējie pārdzīvojumi viņiem izpaužas ārēji. Viņi ar prieku sāk nodarboties ar jaunām lietām. Viņiem ir dzīva mīmika. Bet jūtas un intereses bērniem sangviniķiem nav noturīgas.

Bērniem holeriķiem bieži mainās garastāvoklis. Viņu emocijām ir galējas izpausmes. Ja viņi raud, tad skaļi. Ja smejas, tad smejas pilnā spēkā. Viņi ir neapvaldīti, nepacietīgi. Šādi bērni ir ļoti aktīvi. Viņiem patīk mobilas spēles, spēles ar sporta elementiem, viņi bieži vienkārši skrien rotaļu istabā. Iemaņas veidojas ilgi, tās grūti izmainīt. Ir grūtības uzmanības pārslēgšanā un ar disciplīnu.

Flegmātiķi ir bērni ar pazemināto emocionalitāti. Viņi klusi smejas un raud. Viņiem piemīt augsts darbaspējīgums, prasme visu darīt rūpīgi un pedantiski, ilgstoši koncentrēties, izpildot uzdevumu. Jebkuru darbību bērni izpilda lēni, viņiem nepieciešams laiks, lai saprastu, kas un kā ir jādara. Iemaņas un pieradumi veidojas lēni, bet izveidojoties ir ļoti noturīgi.

Bērni melanholiķi ir ļoti jūtīgi, ilgi atceras un pārdzīvo pārestības, viņiem bieži piemīt bailes. Viņiem ir paaugstināta sensitivitāte (jūtīgums). Ieraugot sarauktu seju, viņi var ieraudāties un atteikties no uzdevuma izpildīšanas. Toties šādi bērni ir spējīgi un līdzjūtību; šo temperamenta tipu bieži dēvē par mākslas temperamentu.

Spēju attīstība pirmsskolas vecumā

Vispārīgie noteikumi.

Spējas nosaka cilvēka darbības apguves vieglumu un izpildes veiksmīgumu. Spējas daļa divās grupās: vispārīgās un speciālās. Vispārīgās spējas (novērošanas spēja, laba atmiņa, radošā iztēle) svarīgas jebkuras darbības izpildīšanā. Speciālās ir svarīgas konkrētas darbības izpildē: mākslas, mūzikas, literārās utt. Spēju augstākais līmenis ir talants un ģenialitāte.

Vispārīgās spējas var sadalīt divās grupās: izzināšanas un praktiskās. Izzināšanas spēju veidošana saistīta ar tēlaino īstenības izzināšanas formu attīstību: uztveri, tēlaino atmiņu, uzskatāmi tēlaino domāšanu, iztēli. Veidojas intelekta tēlainais pamats.

Praktiskās spējas iekļauj sevī spēju mijiedarboties ar vienaudžiem (kopīgas darbības mērķu formulēšana, satura plānošana, līdzekļu izvēle mērķa sasniegšanai, ieceres un rezultāta salīdzināšana, partneru viedokļa uzskaitē, pienākumu sadalīšana, noteikumu (normu) ievērošanas kontrole, spēja patstāvīgi risināt konfliktsituācijas utt.) un konstruktīvi tehniskās spējas (telpiskā iztēle, spēja iedomāties veselu priekšmetu vai to daļu pēc shēmas, apraksta, spēja patstāvīgi noformulēt savu oriģinālo ieceri). Vēlāk konstruktīvi tehniskās spējas palīdzes skolēnam apgūt tādas mācību priekšmetus kā ģeometrija, ķīmija, fizika, rasēšana.

Pirmsskolas vecumā nosauktās spējas attīstās darbā ar konstruktoriem, spēlē ar tehniskām rotaļlietām.

Pirmsskolas vecumā intensīvi attīstās arī speciālās spējas, īpaši – mākslas spējas.

Īpašie gadījumi.

Viena no svarīgākajām spēju psiholoģijas problēmām ir apdāvināto bērnu problēma. Apdāvināts bērns pēc garīgās attīstības tipa apsteidz savus vienaudžus. Viņam agrāk attīstās runa, ir plašs vārdu krājums, viņš ir jūtīgs pret jauno informāciju, prot to atrast un sistematizēt. Viņš tiecas risināt grūtas problēmas un spriest par sarežģītām parādībām, noteikt slēptas saites starp objektiem, viņam patīk meklēt un atrast cēloņsakarības. Apdāvinātie bērni ir ļoti zinātkāri, viņiem patīk uzdot pieaugušajiem daudz jautājumu, kas var „iedzīt strupceļā”. Viņi kritiski izturas pret sevi un apkārtējiem.

Var noteikt trīs apdāvināto bērnus grupas.

Pie pirmās pieder bērni ar paātrinātu garīgu attīstību. Viņus raksturo augsta garīga aktivitāte, vērtīgs prāts, tieksme visu izzināt.

Otro grupu veido bērni ar agrīnu prāta specializāciju. Bērnam rodas īpaša interese par kādu konkrētu priekšmetu, kuru viņš viegli un ātri apgūst. Pēc H.Gardnera, šādiem bērniem ātrāk attīstās viens no deviņiem intelekta veidiem.

Trešo grupu veido bērni ar atsevišķām apdāvinātības pazīmēm: neparasta atmiņa, bagāta iztēle, kas izpaužas neparasto asociāciju producēšanā, asa novērošanas spēja.

Tikumiskā attīstība pirmsskolas vecumā

Vispārīgie noteikumi.

Pirmsskolas vecumā rodas labvēlīgi apstākļi bērnu tikumiskai attīstībai. Pirmsskolnēniem tikumiskās normas izpaužas vārdos: „Nedrīkst apkrāpt pieaugušus, nedrīkst nodarīt pāri bērniem”. Citiem vārdiem, bērni konstantē, kas jādara un ko nedrīkst darīt. Bet par tikumisko normu izveidošanos var runāt tikai tad, kad bērns prot paskaidrot, kāpēc nepieciešams ievērot šo normu. Un sešu gadu vecumā ir dažādi iemesli, kas ir saistīti ar dažādu bērnu tikumisko normas izpratnes līmeņiem. Jaunākā pirmsskolas vecuma bērni vairāk orientējas uz sociālo normu obligāto izpildīšanu: „Nepieciešams izteikt patiesību – ja es nepateikšu patiesību – mani necienīs”. 5-7 gadīgie bērni jau saprot tikumiskās normas sabiedrisko sapratni. Vecākais pirmsskolēns vairāk un vairāk saprot cita cilvēka tieksmes, intereses un nodomus. Pirmsskolas bērnu runā bieži tiek izmantoti tādi vārdi kā „labs, kaislīgs, alkatīgs, godīgs utt”. Šeit nepieciešams norādīt, ka galvenais konflikta iemesls šajā vecumā ir skaudība.

Vecākajām pirmsskolēnam veidojas vispārīgi priekšstati par draudzību, savstarpējo palīdzību, uzticību, labsirdību.

Tātad:

- pirmsskolas vecuma bērniem veidojas pirmie morālie spriedumi un vērtības; sākotnēja tikumiskās normas sabiedriskās jēgas izpratne;
- tikumiskie priekšstati sāk ietekmēt uzvedību;

Īpašie gadījumi.

Kad pirmsskolēns pārkāpj tikumiskās normas, var novērot divas uzvedības formas. Pirmkārt, norma tiek pārkāpta neapzināti, kad bērns rīkojas situatīvas tieksmes ietekmē. Tāda uzvedība ir bērna vecumposmu īpatnība. Tas liecina par to, ka tīšās uzvedības mehānismi nav izveidojušies un norma pagaidām izpaužas tikai kā ārēja prasība un nav iemiesota. Bērns neiedomājas par rīcības rezultātiem.

Otrkārt, ja bērns apzināti pārkāpj normu, viņš saprot pretrunu starp savu uzvedību un sociāli atzītu uzvedības paraugu. Šo uzvedību sauc par nodarījumu, pārkāpumu.

Pašapziņas un pašnovērtējuma attīstība pirmsskolas vecumā.

Vispārīgie noteikumi.

Vissarežģītākais pašapziņas elements ir pašnovērtējums, kas intensīvi attīstās pirmsskolas vecumā. Pirmsskolēna pašnovērtējums ir atkarīgs no pieaugušajiem cilvēkiem. Pazemināts pašnovērtējums negatīvi ietekmē attīstības procesus. Paaugstināts pašnovērtējums nedod bērnam reālo priekšstatu par savām iespējām. Bet vienlaicīgi paaugstināts pašnovērtējums var mobilizēt bērna spēkus un tādā veidā palīdzēt attīstībai.

Jo bērni ir jaunāki, jo mazāk viņu pašnovērtējumu ietekmē vienaudžu vērtējumi. Vecākajiem pirmsskolēniem jau ir noteikta dzīves pieredze, kas palīdz reāli novērtēt citu bērnu ietekmi.

Pirmsskolas izglītības iestādēs eksistē vērtību sistēma, kas ietekmē bērnu kopīgu vērtēšanu. 4-5 gadīgu vecumā šis saraksts nav liels: nevienu nesist, klausīties māti un skolotāju. 6-7 gadu vecumā šis saraksts paplašinās: aizstāvēt citus, nekliegt, nedraiskuloties, klausīties pieaugušos, pieņemt spēlēs, visus cienīt, palīdzēt, nevienam nenodarīt pāri, dot vietu padzīvojušiem cilvēkiem. Vecākā pirmsskolēna pašnovērtējums ir ļoti emocionāls. Viņš ļoti bieži novērtē sevi pozitīvi, un gandrīz nekad – negatīvi.

Pirmsskolas vecumā veidojas ļoti svarīgs bērna pašapziņas komponents: sevis apzināšanās laikā. Bērns sāk saprast, ka viņam ir pagātne, un jautā pieaugušajiem, kāds viņš bija agrāk.

Pirmsskolas vecumā pašapziņas attīstības īpatnības kopsavilkums.

- rodas kritiska attieksme pret pieaugušā cilvēka un vienaudža vērtējumiem;
- vienaudža vērtējums palīdz bērnam novērtēt sevi;
- pirmsskolēns apzinās savas fiziskās iespējas, prasmes, tikumiskās īpatnības, pārdzīvojumus un dažus psihiskos procesus;
- veidojas diferencēts, pareizs pašnovērtējums;
- rodas sevis apzināšana laikā.

Īpašie gadījumi.

Bērnu neadekvāta pašnovērtējuma iemesls ir šāds: pirmsskolēnam ļoti grūti atšķirt savas prasmes no savas personības kopumā. Ja viņš kaut ko dara sliktāk nekā citi bērni, viņš uztver to, ka viņš ir sliktāks par citiem. Tāpēc pat vecākie pirmsskolēni, saprotot, ka izdarīja kaut ko sliktu, bieži atsakās to atzīt. Bērns saprot - lielīties nedrīkst. Bet tieksme būt labam, izcelties vienaudžu vidū, ir ļoti spēcīga. Un bērns izmanto dažādas viltības, lai parādītu savu pārkumu.

Emocionālās inteliģences attīstība

Vispārīgie noteikumi.

Emocionālā inteliģence (EI) atklājas tajā apstākļi, cik lielā mērā cilvēks spēj saprast sevi un savas izjūtas, kā sadarboties ar citiem un pieņemt pareizus lēmumus.

Šo īpašību kopumu veido:

- spēja motivēt sevi darbībai un neatkāpties grūtību priekšā;
- spēja apvaldīt nepacietību un negaidīt tūlītējus panākumus;
- spēja nepadoties garastāvokļa svārstībām un nepieļaut, ka raižu dēļ tiek „zaudēta galva”;
- spēja just līdzīti citiem un neatteikties no cerības;
- empātijas spēja jeb prasme iejusties cita cilvēka pārdzīvojumos un no tās atvasinātās īpašības: līdzcietība, sirdsapziņa un altruisms;
- pienākuma apziņa un atbildības izjūta attiecībā pret tuviniekiem, izpildāmo darbu, sabiedrību un valsti.

Pirmsskolēna kompetences, kas ir saistītas ar topošo emocionālo inteliģenci.

- Pašpaļāvība. Tā ir bērna spēju apzināšanās valdīt pār sevi, savu uzvedību; apzināšanās, ka viņam, visticamāk, izdosies paveikt visu, ko viņš uzņemsies, un ka pieaugušie viņu atbalstīs.
- Zinātkāre. Apzināšanās, ka uzzināt kaut ko jaunu ir interesanti un ka mācības var sagādāt patiku.
- Mērķtiecība. Vēlme un spēja sasniegt nodomāto un neatlaidīgi tiekties pēc tā. Mērķtiecība ir saistīta ar savu dotību un lietpratības apzināšanos.

-Paškontrolē. Spēja valdīt pār sevi un rīkoties atbilstoši savam vecumam; iekšējās savaldības apzināšanās.

-Attiecības ar apkārtējiem. Prasme nodibināt emocionālus kontaktus ar citiem cilvēkiem, balstoties uz savstarpējās izpratnes apzināšanos.

-Sazināšanās prasme. Vēlme un spēja apmainīties ar domām, jūtām un priekšstatiem. Šī spēja ir saistīta ar uzticību citiem un prieku, kādu sniedz kontakti ar apkārtējiem, tostarp arī ar pieaugušiem cilvēkiem.

-Atsaucīgums. Prasme saskaņot savas vajadzības ar citu cilvēku vajadzībām, darot kādu kopīgu darbu.

-Atbildības izjūta. Prasme izprast savas rīcības vai uzvedības sekas.

Īpašie gadījumi.

Aprakstīsim audzināšanas modeļus, kas traucē emocionālās inteliģences attīstībai.

Pirmais modelis. Pilnīga nevērība pret bērna jūtām. Nevērīgi vecāki pret bērna emocionālo sarūgtinājumu izturas kā pret ikdienišķu sīkumu vai untumu, kas pēc kāda laika pāries. Viņi neprot izmantot šos emocionālās krīzes brīžus, lai kļūtu bērnam garīgi tuvāki vai arī lai palīdzētu tikt galā ar savām emocijām.

Otrais modelis. Pārāk lieka iecietība un lutināšana. Šie vecāki gan ievēro, kā viņu bērns jūtas, bet uzskata, ka visi paņēmieni, ko viņš „dzīves cīņā” izmanto, lai tiktu galā ar savu uzbudinājumu, ir labi – arī kaušanās. Tāpat kā vecāki, kuri ignorē savu bērnu emocijas, arī šie vecāki tikpat kā nekad neiejaucas un nemēģina ierādīt bērniem kādu citu, piemērotāku atbildes reakciju. Nereti viņi cenšas bērnu pielabināt, teiksim, lai kļiedētu bērna dusmas vai skumjas, mēģina viņu „uzpirkt” vai piekukuļot ar kādu dāvanu. Pārlietu lutinot un neizvirzot prasības, ir praktiski neiespējami ieaudzināt bērnam atbildības izjūtu par savu rīcību un uzvedību.

Trešais modelis. Nicinājuma un necieņas izrādīšana pret bērna jūtām. Šādi vecāki parasti neatzīst savu bērnu jūtu un izpausmes, skarbi nopeļ viņus un uzliek bargus sodus. Viņi var arī vispār aizliegt bērniem izrādīt dusmas un sodīt par visniecīgāko īgnuma izpausmi.

Pie šī tipa pieder vecāki, kas bērnam, kurš cenšas paskaidrot kādu atgadījumu no sava viedokļa, nikni uzbrēc: „Nerunā man pretī!” (P.Ivars).

Gatavība skolai.

Vispārīgie noteikumi.

Svarīgākais pirmsskolas vecuma jaunveidojums ir bērna gatavība skolai. Aplūkosim gatavības skolai centrālos psiholoģiskos komponentus:

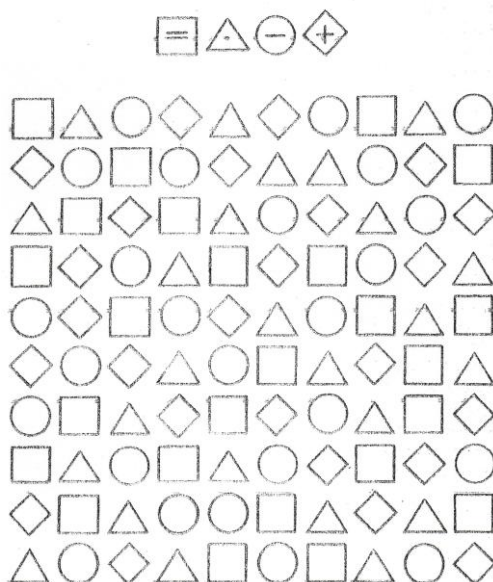
- bērna izzināšanas sfērā veidojas zīmju simboliskā apziņas funkcija, psihisko procesu nepatvaļīgums, uztveres diferenciacija, spēja vispārināt, analizēt, salīdzināt;
- veidojas izzināšanas intereses;
- personiskās sfērā veidojas uzvedības tīšums, motīvu pakļaušana un gribas īpašības;
- darbības un saskarsmes sfērā: spēja mācīties no pieaugušajiem un apzināti regulēt savu darbību.

Pielikumi

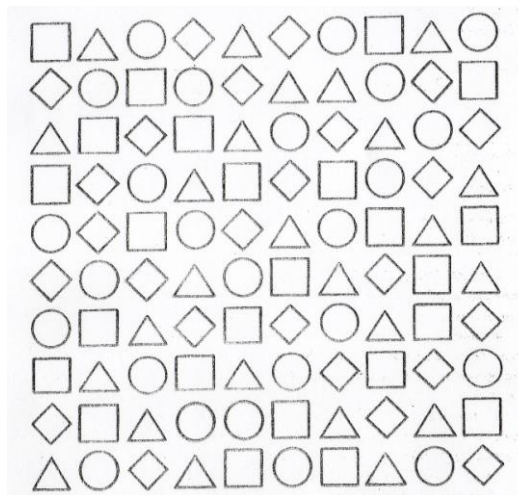
Pielikumos tiek piedāvātas metodikas, ar kuru palīdzību var pētīt sešgadīgā bērna darbaspējīgumu un to komponentus.

1. Paškontroles pētīšana.

Bērnam nepieciešams katrā figūrā likt konkrētu zīmi (pēc parauga) (skat. 2. zīmējumu). Pēc parauga paskaidrošanos to nepieciešams noņemt. Metodika tiek piedāvāta divas reizes dienā: nodarbību sākumā un beigās. Rezultāti tiek salīdzināti.

2. zīmējums Veidlapas paraugs.

3.zīmējums Darba veidlapa.

2. Intelektuālā darbaspējīguma pētīšana. Pētījums ilgst nedēļas laikā. Pirmdien jebkurā dienas laikā bērniem tiek piedāvāts šis tests. Viņiem nepieciešams figūrās likt zīmes; taisnstūros „-”, apļos „+”, zvaigznēs „/”. Otrdien pētījumu atkārtu 2 reizes: pirms (zvaigznēs „/”, apļos „+”, kvadrātos „•”) un pēc nodarbībām (kvadrātos „-”, trīsstūros „+”, pusapļos „/”).

Pētījumu turpina ceturtdien. Pirms (pusapļos „-”, trīsstūros „+”, kvadrātos „•”) un pēc (trīsstūros „/”, karogos „+”, kvadrātos „-”) nodarbībām.

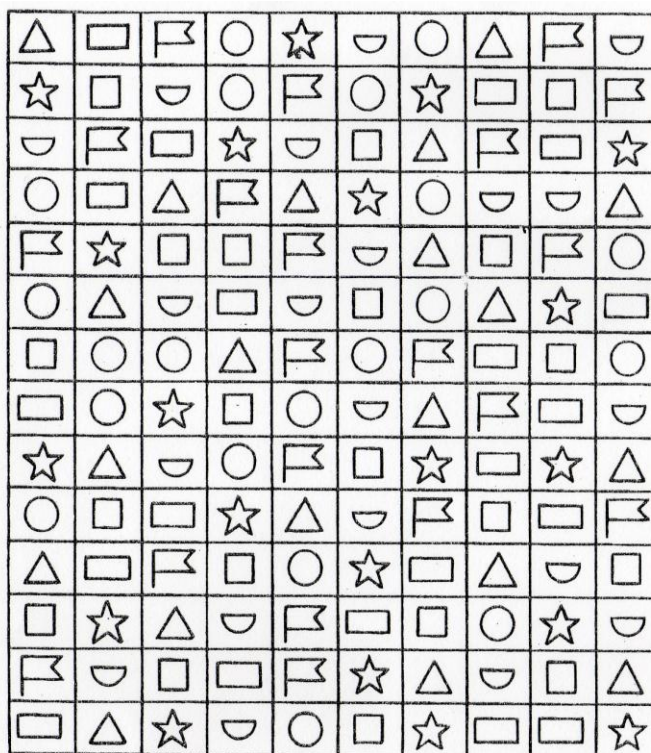
Bērni strādā divas minūtes.

Tiek novērtēti:

darba apjoms: izskatīto figūru skaits;

darba kvalitāte (kļūdu skaits uz 100 pārliktām figūram;

produktivitātes koeficients pēc formulas $K=Cx/C+o$ (C- izskatīto rindu skaits, o – kļūdu skaits; izlaista rinda – viena kļūda).

4. zīmējums. Intelektuālā darbaspējīguma pētīšanas veidlapa.

3. Noguruma pētīšana.

Bērniem pirms un pēc nodarbībām tiek piedāvāti četri flomāsteri: sarkanais, rozā, zilais un melnais. Sarkanais – esmu možs (a), rozā - neliels nogurums, zilais - liels nogurums, bet vēl varu strādāt, melnais - esmu noguris (nogurusi) un vairāk nevaru strādāt. Nepieciešams izvēlēties vienu, kura krāsa atbilst noguruma līmenim, un nokrāsot kvadrātu speciālajā burtnīcā. Vienlaicīgi, izmantojot tādu pašu metodiku, pirmsskolas skolotājs(-a), kurš(-a) strādā ar bērniem, vērtē bērnu noguruma līmeni (nezinot bērnu rezultātus). Rezultāti tiek salīdzināti.

4. Skolas gatavības vērtējums.

Pirmsskolas skolotājiem (augusta beigās) un sākumskolas skolotājiem (septembra sākumā) piedāvā novērtēt bērnu gatavību skolai.

2. tabula Bērnu sagatavotība skolai

	Sagatavoti skolai	Vairāk sagatavoti, nekā nesagatavoti	Vairāk nesagatavoti, nekā sagatavoti	Nav sagatavoti skolai
Zēni (skaits)				
Meitenes (skaits)				

Izmantotā literatūra.

Ivars, P. (2008) *Traktāts par intelektu, inteligenci, jūtām un emocijām*. <http://www.abstrakcija.lv> (05.02.2009.)

Mussen, P., & Conger, J., & Kagan, J., & Huston, A. (1984). *Child development and Personality*. New York.

Ургунтаева, Г. (1998). *Детская психология*. Москва.

Ургунтаева, Г., Афонькина, Ю. (1995). *Практикум по детской психологии*. Москва.

Элнеби, И. (1992). *Ступени в развитии ребенка*. Рига.

1.3. Pirmsskolas un sākumskolas pedagoģiskā procesa pēctecība

Ievads

Bērns sastāv no simta. Bērnam pieder simts valodu, simts roku, simts domu, simts domāšanas, spēlēšanās, runāšanas veidu. Simts, vienmēr simts klausīšanās, jūsmošanas, mīlēšanas veidu. Simts priecīgu jūtu, lai dziedātu un saprastu, simts pasaulu, lai izdarītu atklājumus, simts pasaulu, lai veiktu izgudrojumus, simts pasaulu, lai sapņotu. Bērnam ir simts (un vēl simts, simts, simts) valodu, bet no viņa zog deviņdesmit deviņas. Skola un kultūra atdala galvu no ķermeņa. Viņi māca domāt bez rokām, darīt bez galvas, klausīties klusējot, izprast bez prieka, bet mīlēt un jūsmot tikai Lieldienās un Ziemassvētkos. Viņi māca atklāt jau esošo pasauli, bet deviņdesmit deviņas pasaules no simta zog.

Viņi māca: spēle un darbs, realitāte un fantāzija, zinātne un iztēle, debesis un zeme, saprāts un sapņojums – tās nav savienojamas lietas. Vispār māca, ka nekāda simta nav. Bērns saka: simts šeit – pēc Lorissa Malagucci (12).

Mūsu izglītības iestādēm jāsagatavo tādi cilvēki, kas spēj palikt uzticīgi savai tautai un tajā pašā laikā ir aktīvi jaunās Eiropas veidotāji.

Jauna, mūsdienu sabiedrības prasībām atbilstoša cilvēka veidošanos var nodrošināt tikai optimāli apstākļi. Tādēļ arvien aktuālāka kļūst pedagoģiskā procesa pilnveidošanas problēma. Praktiskajā tās risinājumā nozīmīgs ir pēctecības aspekts, t.i., saskaņotības starp iepriekšējās pieredzes saglabāšanu un turpmākās pavairošanu. Saprotams, ka šo procesu nodrošina pēcteci. Mūsu situācijā tas ir bērns un vēlāk skolēns ar savām vajadzībām, vērtībām, motīviem un darbības saturu, bet, no otras puses, pirmsskolas un vēlāk sākumskolas skolotājs ar savas pedagoģiskās darbības mērķiem, uzdevumiem, funkcijām, realizācijas veidiem. Un, protams, rodas jautājums: “Kādi tad nosacījumi sekmē šī procesa nepārtrauktību un pēctecību?” Tas arī noteica raksta **mērķi**: pirmsskolas un sākumskolas pedagoģisko procesu pēctecības pētīšana un veicinošu apstākļu noteikšana.

Pedagoģiskā procesa jēdziens

Vispirms atsauksim atmiņā, kas tad ir pedagoģiskais process. Pedagoģijā tas tiek skaidrots kā dinamiska sistēma, kuras gaitā tiek risināti audzēkņu izglītošanas, audzināšanas un vispārīgās attīstības uzdevumi. I.Maslo to definē šādi: “Pedagoģiskais process ir pašattīstoša un pašregulējoša visu tā subjektu mijiedarbība, kas virzīta uz katra mijiedarbības subjekta

individualitātes pašattīstības un socializācijas iespēju un apstākļu radīšanu saskaņā ar humānajiem ideāliem un mācīšanās uzdevumiem” (6). Saistoša ir P.Kaptereva doma par brīva pilsoņa personības vispusīgu pilnveidošanos. Tā iespējama īstā, nesamākslotā pedagoģiskajā procesā, kurš vienlaicīgi ir gan nepieciešams, gan savdabīgs, t.i., brīvs, jo pašattīstība tajā ir neizbēgama parādība (13, 163).

Jēdziens “attīstība” – latīņu *evolutio* – sākotnēji nozīmēja rokraksta ruļļa atritināšanu, tātad ir priekšnoteikums kaut kam jau esošam, ko atritinām un darām redzamu (salīdzini ar filmas attīstīšanu). Personības attīstība domāta kā noteikts virziens, tā nav nejauša (19, 196). Šī jēdziena skaidrojums ir daudzveidīgs. Psiholoģijā attīstības kategoriju raksturo kā:

- visas kvantitatīvās un kvalitatīvās pārmaiņas, kas notiek ar indivīda psihi dzīves laikā;
- konstruktīvās pārmaiņas, kuras var raksturot kā brieduma un jaunu spēju parādīšanos (9, 23).

Savukārt pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā jēdziena “attīstība” skaidrojums ir šāds: “Secīgas, neatgriezeniskas, likumsakarīgas kvalitatīvas pārmaiņas cilvēka dzīves, dabas, sociālo un garīgo procesu norisē. Attīstību raksturo ar objekta stāvokļu (situāciju), posmu, fāžu u.tml. maiņas likumsakarību. Cilvēka individuālā attīstība ir viņa dotumu (fīzisko, garīgo) un vides faktoru (t.sk. pedagoģiskās vides mijietekmju noteikta neatgriezeniska pārvērtība virzībā no zemākā uz augstāko, uz jaunā rašanos. Skolēna attīstību sekmē skolas pedagoģiskās vides optimāli perspektīva atbilstība skolēna dotumiem” (7, 22). Bet personības attīstība nevar noritēt šķirti no audzināšanas. A.Špona secina: “Audzināšanas process ir mērķtiecīgi organizēta audzinātāja un audzēkņu kolektīva nepārtraukta sadarbība, lai audzinātāja vadībā veidotos personības attieksmes – vērtības, ideāli, normas, mērķi, principi” (6, 77).

Rietumu pedagoģijā un psiholoģijā tiek skaidroti trīs teorētiski modeļi par attiecībām starp attīstību un audzināšanu.

Pirmais skaidro attīstību kā audzināšanas rezultātu. Šī viedokļa pārstāvji Dž.Vatsons un B.Skinneri uzskata, ka, izņemot zināmas sensorās un motorās spējas, kas ir dotas no dzimšanas, un dažus bioloģiski ieprogrammētus nobriešanas procesus pirmajos dzīves gados, visa cilvēka uzvedība var tikt iemācīta. Vides faktori būtiski ietekmē audzināšanu.

Otrais viedoklis skaidro attīstību kā audzināšanas priekšnosacījumu. Šī viedokļa aizstāvji uzskata, ka attīstība ir spontāna parādība, tas nozīmē, ka spontāni vecumam piemītoši kognitīvi un uzvedības raksturotāji attīstās saistībā ar iekšējiem nobriešanas procesiem. Pēc šī viedokļa aizstāvju domām bērns var izmantot dažādas mācīšanās iespējas savā tuvākajā vidē. Tas ir tāpēc, ka cilvēks no dabas ir apveltīts ar aktīvās informācijas apguves un tālākas attīstības mehānismiem, pie kam attīstības gaitā veidojas sistēmiskas viņa kognitīvās struktūras. Skatoties

no šī viedokļa, audzināšanai ir tikai atbalsta loma. Spontāna psiholoģiskā attīstība jebkurā gadījumā ir nepieciešamais priekšnosacījums kultūras apguvē.

Trešā virziena pārstāvji atzīst, ka attīstība ir audzināšanas mērķis. Pēc šī uzskata kognitīvās struktūras nevar tieši iemācīt, taču spontānās attīstības procesiem ir vajadzīgs sociālās vides atbalsts un palīdzība, lai viņi nepaliktu relatīvi nenobriedušā pakāpē vai pat regresētu uz iepriekšējo pakāpi.

Pēc L.Kolberga un H.Maijera domām, audzināšanas svarīgākais uzdevums ir nevis veidot uzvedību vai specifiskas zināšanas, bet radīt nosacījumus stimulējošai kognitīvai attīstībai. L.Kolbergs norāda, ka pedagogam ir jāzina bērna domāšanas līmenis. Mijiedarbība jārealizē atbilstoši šim līmenim un jāpalīdz bērnam pārdzīvot kognitīvā konflikta veids, jo tas bērnu virza uz priekšu un palīdz viņam apzināties savu adekvātumu nākošās pakāpes attīstībai (5, 15-16).

Vispārpieņemts pedagoģiskā procesa jēdzienu lietot gan plašā, gan šaurā nozīmē. Ar pedagoģisko procesu šaurā nozīmē saprotam kāda viena, konkrēta pedagoģiska uzdevuma risinājuma saturu, līdzekļus, organizāciju. Piemēram, pedagoģiskais process vērsts uz saskarsmes kultūras veidošanos vai iepazīstināšanu ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm utt.

Pirmsskolas pedagoģiskā procesa būtība

Izvirzītās pedagoģiskās problēmas ir tikai šķietami autonomas, jo to reāla īstenošana iespējama tikai saistībā un vienlaicīgi ar citiem personības attīstības un audzināšanas rādītājiem, t.i., vajadzības, vērtības, motīvi.

Vajadzība. Vispārināta īpašība → vajadzīgs, šīs īpašības konkrēta izpausme; stāvoklis, kad kas ir noteikti vajadzīgs, kad bez kā nevar iztikt.

Personības attīstības pamatā ir **vajadzības**. Tās ir cilvēka aktivitātes galvenais avots. Tātad bez vajadzības nav darbības. Pēc izcilā psihologa A.Maslova, cilvēka vajadzības ir sakārtotas piecos līmeņos: fizioloģiskās, drošība, piederība un mīlestība, pašcieņa, pašaktualizēšanās.

Psihologi **vērtības** skaidro kā idejas vai objektus, kam sabiedrība vai tās daļa piešķir īpašu nozīmi, uzskata par ideālu un orientē savu darbību pēc tiem. Pedagoģijā „vērtības izpaužas vienībā ar principiem, normām, mērķiem un ideāliem un raksturo attieksmi pret kultūru, darbu, valsti” (9).

K.Platonovs **motivāciju** apskata kā psihisku parādību, kas veidojas uz vajadzību pamata un virza cilvēku aktivitāti, padarot to par apzinātu rīcību (15). Izšķir iekšējo motivāciju un ārējos stimulus. Zinātnieki K.Rodžers, A.Maslovs iekšējo motivāciju, kas balstīta uz cilvēka tieksmi un iedzimtu tendenci pēc pašizziņas un pašnoteikšanās, uzskata par noteicošo personības attīstībā.

Zinātnieku, kuri ir pētījuši un pēta pirmsskolas vecuma bērnu, atzinumi liecina par šādām dominējošām vajadzībām, vērtībām un motīviem (skat. 3. tab.).

3.tabula Dominējošās vajadzības, vērtības un motīvi
Pirmsskolēns

Vajadzības	Vērtības	Motīvi
<ul style="list-style-type: none"> • izziņas • kustību • iekļautības • kontroles 	<ul style="list-style-type: none"> • sevis apzināšanās • pozitīva attieksme pret: <ul style="list-style-type: none"> - dzīvo dabu - priekšmetu pasauli • garīgo vērtību, tikumisko kategoriju apzināšanās sākums 	<ul style="list-style-type: none"> • vajadzību konkrētums • (noteiktums) • vajadzību realizācijas tūlītējs konkrētais veids

Pirmsskolas pedagoģisko procesu jāskata plašā nozīmē, jo tas orientēts uz bērna vispusīgu attīstību un audzināšanu un ietver sevī šī galvenā uzdevuma un visu mijiedarbības ar bērna personību komponentu saskaņotību.

Tāpat pirmsskolas pedagoģiskais process ir skolotāja un audzēkņa mērķtiecīgi organizēta mijiedarbība, kas vērsta uz attīstošo un audzinošo uzdevumu realizāciju, kā rezultātā audzēkņi apgūst cilvēces uzkrāto pieredzi visā tās daudzveidībā. Bet šīs pieredzes sekmīga apgūšana iespējama speciāli organizētos apstākļos (materiālā bāze, pedagoģiskie līdzekļi, skolotāja un audzēkņu sadarbība).

Mūsdienu pirmsskolas izglītības mērķis ir attīstīt katra bērna aktivitāti (garīgo, intelektuālo, fizisko), veidojot iekšēju vēlmi izzināt apkārtējo pasauli un apgūt pieaugušo radīto pieredzi, “Es” apziņu, kas balstīta uz savas rīcības, darbības, jūtu, vēlmju un interešu apzināšanu, uz savu spēju izpausmi aktīvā darbībā, ievērojot vispārcilvēciskās vērtības.

Mērķa īstenošanas uzdevumi ir:

- nostiprināt un aizsargāt bērna drošību un veselību;
- veidot bērnā ES apziņu, kuras pamatā ir bērna rīcības, darbības, jūtu, vēlmju un interešu apzināšanās, spēju izpausme aktīvā darbībā, ievērojot vispārcilvēciskās vērtības;
- attīstīt katra bērna aktivitāti: ētiski estētisko, intelektuālo un fizisko, veidojot bērna iekšējo vēlmi izzināt apkārtējo pasauli un apgūt pieaugušo radīto pieredzi;
- psiholoģiski sagatavot bērnu pamatizglītības apguvei;
- izglītēt bērnu vecākus (aizbildņus).

Esošā Pirmsskolas izglītības programma sastāv no divām daļām: attīstošajiem uzdevumiem un audzinošajiem uzdevumiem, kuru saturs orientēts uz bērna sociālas un apkārtējas vides aktīvās darbības iemaņu un prasmju apgūšanu rotaļājoties. Programma atklāj arī visus bērna attīstības virzienus: cilvēks – cilvēks, cilvēks – priekšmets, cilvēks – daba, Es koncepcija. Un tomēr pastāv jautājums: “Kā programmas realizāciju padarīt maksimāli efektīvu?” Par to tiek

diskutēts arvien biežāk. Pirmsskolas izglītību kā “efektīvu” vai “neefektīvu” vērtē bērnu vecāki, izglītības sistēmas vadītāji, visa sabiedrība. Pēdējo gadu nostādnes liecina, ka pedagoģisko procesu efektivitāte var būt atzīta, ja ir precīzi noformulēti šīs izglītības iestādes mērķi, uzdevumi, atbilstoši pieņemtajām prasībām izstrādātas un akceptētas programmas, radīti apstākļi katra bērna personības attīstībai un audzināšanai.

Šodien personības audzināšanas un attīstības stratēģiju un taktiku nosaka humānistiskā attieksme pret cilvēku. Kaut gan domas par skolotāja un skolēna savstarpējām attiecībām atspoguļojas daudzu pedagoģijas klasiķu darbos (Eiropā: J.Herbarts, A.Dīstervēgs, Ž.Ruso; Krievijā: N.Černiševskis, Ļ.Tolstojs, V.Suhomļinskis, P.Kapterevs u.c.), saskarsmes optimizācijā, savstarpējo mijattiecību regulēšanā skolā, saskaņas radīšanā starp bērniem un pieaugušajiem svarīga nozīme ir plaši pazīstamu psihologu pētījumiem (Baltkrievijā: J.Kolominskis; Igaunijā: H.Liimets; Krievijā: N.Bodaļevs, L.Božoviča, A.Petrovskis, V.Karakovskis, V.Mjasiščevs, A.Mudriks, L.Novikova, A.Ļeontjevs; ASV: E.Berns, R.Bernē, K.Levins; Vācijā: M.Bubers, Jo Kramis u.c.).

Latvijā atziņas par demokrātisku skolu lasāmas jaunlatviešu (A.Alunāns, K.Biezbārdis, A.Kronvalds, R.Valdemārs u.c.) un jaunstrāvnieku (P.Dauge, F.Roziņš (Brauns), J.Pliekšāns (Rainis), J.Jansons, J.Greste, K.Āre u.c.) darbos. Arī mūsdienu zinātnieces A.Špona, I.Maslo, A.Samuseviča pievēršas pedagoģiskās sadarbības procesa skaidrojumam un pilnveidošanai (2). Pamatojoties uz pedagoģijas vēsturisko attīstību, pedagoģiskās sadarbības problēmas mūsdienu izpēti, izriet, ka “sadarbība – tā ir kopēja darbība, kuras procesā norit darbības prasmju, garīgo vērtību apmaiņa starp subjektiem, pieredzes pilnveidošanās uz humānu savstarpēju attiecību pamata un to saturs pieļauj savstarpēju uzticēšanos” (2).

J.Korčaks meklēja “bērnības pasaules ideālas organizācijas praktisko modeli, cerēja atrast atslēgu visās attiecību sfērās – “pieaugušie – bērni”, “bērni – pieaugušie” – pārveidošanai (3; 13).

Bērnudārza darbība ir sadarbības dažādos tās līmeņos piemērs:

- “audzēknis – skolotājs”,
- “audzēknis – audzēknis”,
- “bērns – vecāki”,
- “vecāki – skolotājs”,
- “vecāki – vecāki”,
- “skolotājs – skolotājs”,
- “personāls – bērnudārza vadība”.

Vienotība, katra sadarbības dalībnieka ieinteresētība un līdzatbildība atkarīga no skolotāja, no viņa vēlmēm un prasmēm apvienot šīs kopā darbošanās dalībniekus, virzīt un koriģēt šo procesu.

S.L.Rubinšteins rakstīja, ka audzināšanas galvenā nodarbe ir, lai tūkstošiem pavedienu saistītu cilvēku ar dzīvi, lai no visām pusēm rastos uzdevumi, viņam saistoši, nozīmīgi, kurus viņš uzskata par sev piederošiem, kuru risināšanā viņš iesaistās. Tas ir svarīgi tāpēc, ka galvenais tikumisko “negludumu” avots ir dvēseliskais tukšums, kurš rodas cilvēkos, kad viņi kļūst nepiederīgi apkārtējai dzīvei, jūtas kā malā stāvoši vērotāji, gatavi visam atnest ar roku, viņiem viss kļūst vienaldzīgs (19, 140-141). Ar teikto zinātnieks uzsver vispusīgu saistību starp izglītības iestādi un sociālo vidi. Tā ir sociālās prakses iesaiste bērnudārza pedagoģiskajā procesā, t.i., sadarbība ar citām institūcijām: pirmsskolas iestādes padome, medicīnas iestādes, psiholoģiskais dienests, skola, skolu valde, saimnieciskās organizācijas, sabiedriskās organizācijas, izdevniecības, biedrības, fondi, Latvijas nevalstiskās organizācijas, Valsts bērna aizsardzības centrs, Izglītības un zinātnes ministrijas Vispārējās izglītības departaments u.c.. Un tas nozīmē, ka pirmsskolas pedagoģiskajā procesā notiek audzinošo spēku integrācija. Bet to visu realizē pirmsskolas skolotājs. Viņa darbība ir specifiska ar sarežģītu dinamisku struktūru. Vadoties pēc A.Ščerbakova teiktā, “skolotāja darbība sastāv no savā starpā saistītu funkciju virknes – informējošās, attīstošās, orientējošās, mobilizējošās, konstruktīvās, organizējošās, pētnieciskās” (21, 3-16). Apkopojot un analizējot literatūru par pirmsskolas skolotāja nozīmi, galvenajiem darbības aspektiem (audzinošo un attīstošo) un to saturu, var apgalvot, ka skolotājs īsteno divas funkciju grupas. 1. grupa – intraplāna funkcijas: akadēmiskā, didaktiskā, perceptīvā, pedagoģiskās iztēles, uzmanības sadalīšanas, konstruktīvā, pašizglītības, runas. 2. grupa – interplāna funkcijas: organizatoriskā, audzinošā, socializācijas, autoritatīvā, komunikatīvā, pētnieciskā (skat. 4. tabulu).

Viss iepriekš teiktais liecina, ka pirmsskolas pedagoģiskais process balstās uz savstarpēji saistītiem faktoriem:

- bērna un viņa darbības saturu;
- audzinošo un attīstošo spēku integrāciju (t.i., ārpusbērnudārza institūciju līdzdalība);
- skolotāja darbības prioritāro funkciju apzināšanās un realizācija.

Shematiski to var attēlot šādi (sk. 1. attēlu).

Šādi veidots pirmsskolas pedagoģiskais process orientēts uz bērna personības attīstību un audzināšanu. Tā atšķirīgā pazīme ir humāna pilsoņa, kurš spēj orientēties daudzveidīgās izziņas un dzīves situācijās, attīstībai nepieciešamo organizatorisko un saturisko apstākļu nodrošināšana:

- apstākļu radīšana mijiedarbībai un apkārtējās pasaules izpētei;
- attīstošo un audzinošo uzdevumu vienotība;

- bērna vecumposma, attīstības pakāpes un interešu ievērošana;
- bērna galvenās darbības (rotaļas) un citu darbības veidu maiņa un kompensēšana;
- iekšējā un ārējā sadarbība.

4. tabula Pirmsskolas skolotāja darbības funkcijas

<i>Funkcija</i>	<i>Uzdevums</i>	<i>Darbības veids</i>	<i>Rezultāts</i>	<i>Prasmes, spējas</i>
interplāna				
<i>attīstošā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>priekšstatu apjēgšana, nodošana un nostiprināšana</i> • <i>bērna pozitīvas motivācijas un aktivitātes uzturēšana</i> • <i>nepieciešamo priekšstatu (zināšanu sākumlīmenī) un bērna patstāvības nodrošināšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>informējoša</i> • <i>aktivizējoša</i> • <i>novērtējoša</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>priekšstati</i> • <i>prasmes</i> • <i>iemaņas</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>ieinteresēt un motivēt bērnu aktīvai darbībai</i> • <i>iedrošināt un atbalstīt</i> • <i>novērtēt darbību un rezultātu</i> • <i>radināt bērnus veikt pašnovērtējumu</i>
<i>audzinošā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>pašregulācijas veidošana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>izziņas darbība un uzvedības vingrinājumi</i> • <i>organizatoriskā</i> • <i>kopējā garīgā un praktiskā darbība līdzvērtīgās pozīcijās</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>vērtību orientācija</i> • <i>pašregulācija</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>izskaidrot tikumiskās kategorijas</i> • <i>nodrošināt uzvedības vingrinājumus pašdisciplīnas veidošanai</i> • <i>veidot katram bērnam savu vērtību sistēmu un palīdzēt to saskaņot ar sabiedrības prasībām</i>
<i>socializācijas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>socializācijas stimulēšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>konsultējoša</i> • <i>daudzveidīga sociāli nozīmīga darbība</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>sabiedrisko sakaru paplašināšana</i> • <i>personības un grupas mijiedarbība</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>aktualizēt un piedāvāt bērnam sociāli nozīmīgas darbības</i> • <i>palīdzēt attīstīt saskarsmes, sadarbības u.c. iemaņas</i> • <i>nodrošināt stimulus informācijas</i>

				<i>iegūšanas, analīzes procesā</i>
<i>organizatoriskā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>laika un konkrētas darbības plānošana un sadalīšana</i> • <i>bērnu ieinteresētības, aktivitātes, vēlēšanās iesaistīties noteiktā darbībā nodrošināšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>informējoša</i> • <i>motivējoša</i> • <i>konsultējoša</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>darbības plānveidība, precizitāte</i> • <i>organizatorisko spēju nostiprināšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>organizēt attīstošo un audzinošo vidi</i> • <i>plānot konkrētu darbību, laiku</i> • <i>uzturēt bērna pozitīvu motivāciju un aktivitāti</i> • <i>nodrošināt bērnam patstāvības, brīvības, radošuma izpausmju iespējas</i> • <i>aktualizēt bērna vajadzības, vērtības, intereses</i>
<i>autoritatīvā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>rosināt bērnu atklāt sevī paša spējas</i> • <i>veidot pozitīvu attieksmi pret līdzcilvēkiem un pašam pret sevi</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>motivējoša</i> • <i>attieksmes veidojoša</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>noturīga profesionālā pozīcija</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>būt individualitātei</i> • <i>gūt uzticēšanos</i> • <i>būt autoritātei un palīdzēt bērniem veidoties par autoritātēm</i> • <i>uztvert katru cilvēku kā personību</i>
<i>komunikatīvā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>pareizu savstarpējo attiecību ar apkārtējiem nodibināšana un uzturēšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>mijiedarbība</i> • <i>vērtējoša</i> • <i>aktivizējoša</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>demokrātiskas attiecības</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>nodibināt kontaktu ar dažādiem cilvēkiem dažādās situācijās</i> • <i>novērst un risināt konfliktsituācijas</i> • <i>prezentēt savu izglītības iestādi sabiedrībai</i> • <i>rosināt bērnus runāt pareizi, pārvaldīt žestus, manieres</i>
<i>pētnieciskā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>nodrošināt prasmi mērķtiecīgi vērot bērnu dažādās aktivitātēs</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>modelējoša</i> • <i>organizatoriska</i> • <i>analītiska</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>pētījuma organizācija, vadīšana, apkopošana un analīze, atgriezeniskā saite</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>izvēlēties pētījuma tēmu, modelēt tā gaitu, paredzēt rezultātu</i> • <i>organizēt bērnus pētījumam: motivēt,</i>

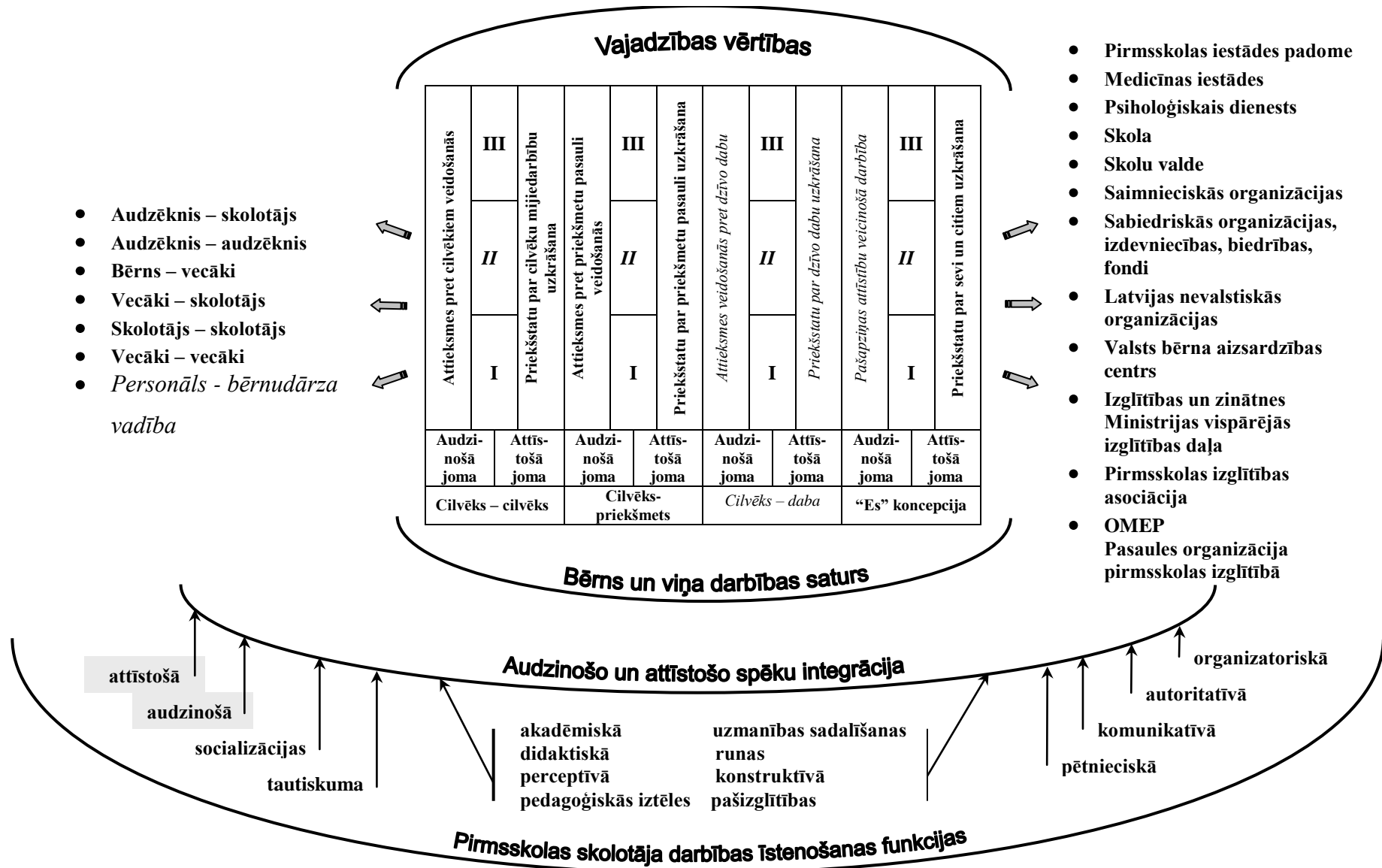
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>plānot pētījumu</i> • <i>izvēlēties piemērotākās pētīšanas un pieraksta metodes</i> • <i>apkopot rezultātus</i> 			<p><i>rosināt, izvirzīt mērķi, plānot, izvēlēties pētīšanas metodes</i></p>
<i>tautiskuma</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>sekmēt bērna nacionālās kultūras apgūšanu</i> • <i>sekmēt bērna personības atvērtību un cieņu pret citu tautu nacionālajām vērtībām</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>izziņas</i> • <i>novērtējoša</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>tautas vēstures zināšana, vērtību orientācija</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>veidot priekšstatus par tautību, to daudzveidību</i> • <i>veidot priekšstatus par nacionālo kultūru, tās izpausmes formām</i> • <i>sekmēt bērna personības atvērtību un audzināt cieņu pret citu tautu nacionālajām kultūrām</i>
<i>dzīvības un veselības aizsardzība un nostiprināšana</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>nodrošināt apstākļus bērna fiziskai attīstībai un veselības aizsardzībai</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>organizatoriskā</i> • <i>fizisko attīstību veicinošie vingrinājumi</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>fizisko attīstību veicinošo vingrinājumu organizēšana un vadīšana</i> • <i>likumdošanas zināšanas</i> • <i>sanitāro normu, higiēnas prasību uzturēšanas prasmes un iemaņas</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>būt atbildīgam par savu un citu drošību</i> • <i>drošības noteikumu ievērošanas nodrošināšana katram bērnam izglītības iestādē un tās apkārtnē (ugunsdrošība, elektrodrošība, dabas vidē, darbojoties ar dažādām vielām un materiāliem, vienkārši esot kopā, psiholoģiskā drošība u.c.)</i> • <i>rīkoties ekstremālās situācijās</i> • <i>organizēt un sniegt pirmo palīdzību</i>
<i>sadarbība ar vecākiem</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>psiholoģiski pedagoģisko zināšanu sniegšana vecākiem</i> • <i>bērnudārza un ģimenes</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>informējoša</i> • <i>konsultējoša</i> • <i>kopēja garīgā un</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>vecāku iesaistīšanās bērnudārza aktivitātēs</i> • <i>ieinteresētība</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>radīt nepieciešamos apstākļus kopējas darbības veikšanai</i> • <i>izglītēt vecākus audzināšanas jautājumos</i>

	<i>audzināšanas vienotības principa īstenošana</i>	<i>praktiskā darbība līdzvērtīgās pozīcijās</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>prasību vienotība</i> • <i>līdzatbildība</i> 	
<i>intraplāna</i>				
<i>akadēmiskā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>brīva orientēšanās pirmsskolas pedagogijas, psiholoģijas, speciālo zinātņu teorijās atbilstoši mūsdienu zinātniskajam līmenim</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>izziņas darbība</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>zināšanas</i> • <i>prasmes zināšanas pielietot praksē</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>mērķtiecīgi un pastāvīgi turpināt apgūt un padziļināt zināšanas pirmsskolas pedagogijas, psiholoģijas, speciālo priekšmetu jomās</i> • <i>izmantot savas zināšanas bērnu mērķtiecīgai intelektuālās attīstības virzībai, intereses par apkārtējo pasauli izraisīšanā</i> • <i>pašpilnveidoties ārpus profesionālās darbības interesējošās jomās</i>
<i>didaktiskā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>mobilizēt bērnus noteiktas, viņu attīstību sekmējošas darbības izpildei un ievadīt tajā</i> • <i>aktivizēt bērnos izziņas procesus</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>priekšstatu veidošanas un veidošanās darbība</i> • <i>organizatoriskā</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>skolotāja darbības līdzekļu (principi, metodes, paņēmieni, formas) pārvaldīšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>noteikt un atlasīt bērniem atbilstošākās un efektīvākās darba formas, metodes, paņēmienus</i> • <i>nodrošināt katram bērnam izziņas procesu attīstību veicinošus reālus apstākļus</i> • <i>pārvaldīt jaunākās metodikas un tehnoloģijas</i> • <i>ievērot pieejamības principu</i>
<i>perceptīvā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>līdzcilvēka pareiza uztveršana un saprašana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>garīga darbība līdzvērtīgās pozīcijās</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>saskarsmes prasmes</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>apzināties un pieņemt, ka „bērns ir visuma centrā”</i> • <i>klausīties un saprast, respektēt līdzcilvēku viedokļus</i>

				<ul style="list-style-type: none"> • <i>uztvert informāciju, analizēt to</i> • <i>veidot un uzturēt pozitīvas savstarpējās attiecības</i>
<i>pedagoģiskā iztēle</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>savas un audzēkņu rīcības, darbības gaitu un rezultātu paredzēšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>informējoša</i> • <i>aktivizējoša</i> • <i>modelējoša</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>pedagoģiskas darbības procesa un rezultāta modelis</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>attīstīt sevī radošumu</i> • <i>veicināt radošuma attīstību audzēkņos (nodrošināt vidi)</i> • <i>būt elastīgam aktivitāšu izvēlē un organizēšanā</i>
<i>konstruktīvā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>bērna attīstības un audzināšanas procesa vadīšana atbilstoši viņa individuālajām īpatnībām un interesēm</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>ideju integrēšanas darbība</i> • <i>organizatoriskā</i> • <i>koriģējošā</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>savas pedagoģiskās darbības un bērnu aktivitātes modelēšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>izvirzīt atbilstošus bērnu vajadzībām, vērtībām, motīviem mērķus, pakārtot tiem uzdevumus</i> • <i>pētīt audzēkņus (piemērot pētījuma metodes, darīt to sistemātiski)</i> • <i>modelēt bērnu aktivitāšu gaitu</i> • <i>modelēt pedagoģisko darbību atbilstoši un apsteidzoši bērna darbībai</i>
<i>runas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>saprotami, pārlicinoši, ar ieinteresētību sniegt bērnam informāciju, paust savas domas un jūtas</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>verbālā</i> • <i>neverbālā</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>oratora spējas</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>pārvaldīt oratora mākslu</i> • <i>pielietot aktiermeistarību</i> • <i>runāt saprotami, pārlicinoši</i> • <i>loģiski, saskaņā ar bērna attīstības līmeni, ieinteresējot izklāstīt tēmu</i> • <i>paust savas domas un jūtas</i>
<i>uzmanības</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>visu bērnu pārredzēšana un</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>zināšanu sniegšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>zināšanas</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>pārredzēt visus bērnus</i>

<i>sadalīšana</i>	<i>reaģēšana uz viņu vajadzībām</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>uzmanības piesaistīšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>uzmanības noturīgums</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>reaģēt uz ikviena vajadzībām</i> • <i>spēja sadalīt savu uzmanību (redzēt, dzirdēt, jautāt, atbildēt, ... vienlaicīgi)</i>
<i>pašizglītības</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>akadēmisko un profesionālo zināšanu prasmju un iemaņu pilnveidošana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>daudzveidīga izziņas darbība</i> • <i>kolēģu darba pieredzes radošas izmantošanas darbība</i> 	<i>Profesionālās:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>zināšanas</i> • <i>prasmes</i> • <i>iemaņas</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>dziļi, sistemātiski, patstāvīgi, mērķtiecīgi papildināt profesionālās zināšanas</i> • <i>pielietot praksē no jauna iegūtās zināšanas</i> • <i>gūt un izmantot kolēģu pieredzi</i>
<i>vērtējuma un pašvērtējuma</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>vērtēt un pašnovērtēt saskarsmes pieredzi</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>daudzveidīga sociāli nozīmīga darbība</i> • <i>aktivizējoša</i> • <i>analītiska</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>vērtējuma, pašvērtējuma prasmes un iemaņas</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>objektīvi vērtēt bērnu darbības procesu un rezultātu</i> • <i>radināt bērnus vērtēt savu vienaudžu darbību, tās rezultātu un procesu</i> • <i>veikt pašvērtējumu</i>

Motīvi

5. zīmējums Pirmsskolas pedagoģiskais process

Sākumskolas pedagoģiskais process

Ņemot par pamatu minēto pirmsskolas pedagoģiskā procesa modeli, aktualizēsim sākumskolas pedagoģiskā procesa īpatnības.

- saskaņā ar sākumskolēnu vecumposma periodizācijas īpatnībām dominējošās vajadzības, vērtības un motīvi ir mainījušies (skat. 5. tab.).

5. tabula Dominējošās vajadzības, vērtības un motīvi
Skolēns

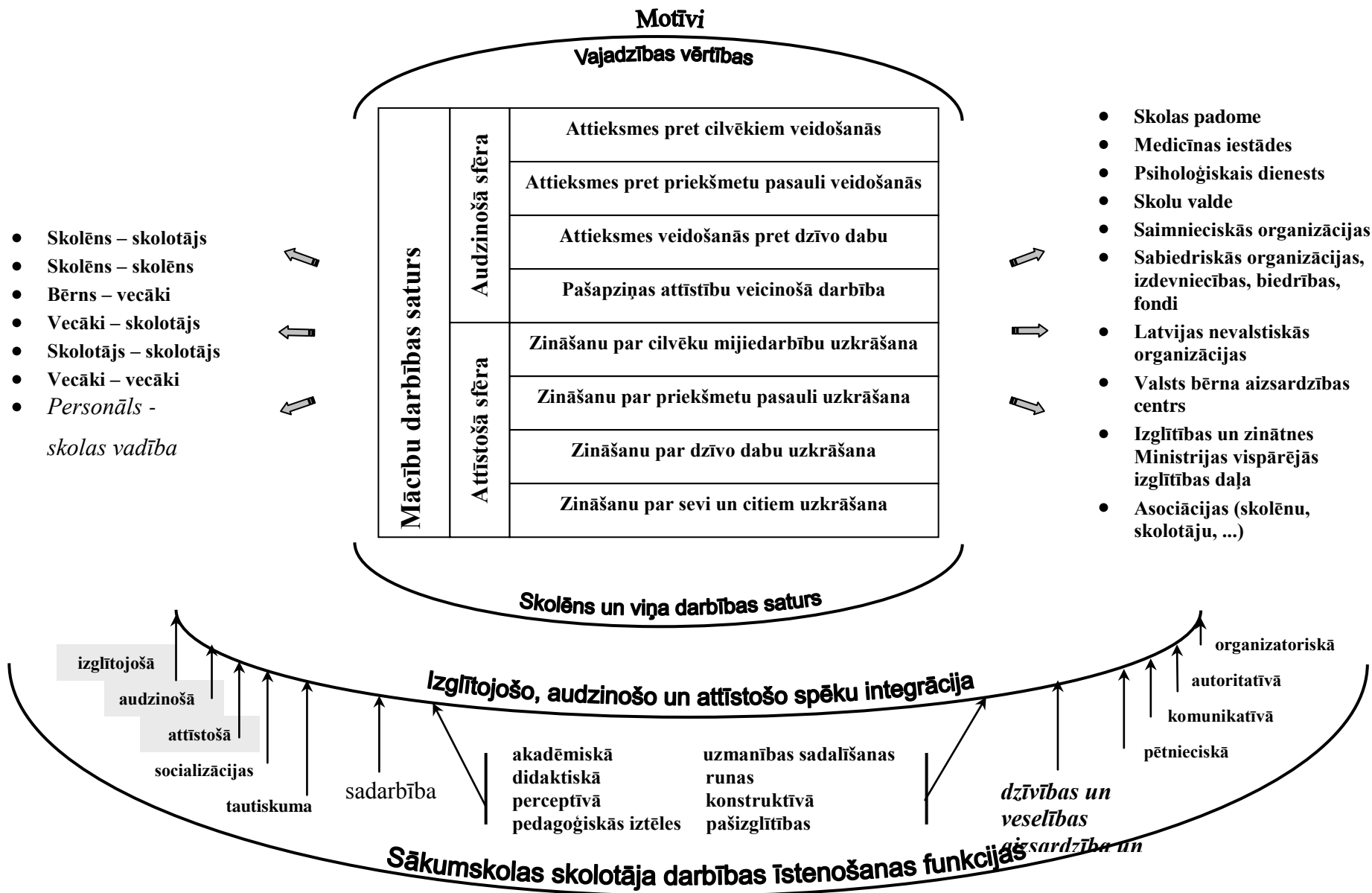
Vajadzības	Vērtības	Motīvi
<ul style="list-style-type: none"> • mācišanās • kontroles • izziņas • kustību • iekļautības 	<ul style="list-style-type: none"> • zināšanas • vērtējums • pašvērtējums 	<ul style="list-style-type: none"> • izziņas (zināšanu saistība ar dzīvi, problēmsituāciju risināšana, diskusijas utt.) • sociālie (labvēlīga vide, pozitīvi pārdzīvojumi, panākumi utt.)

- bērna darbībā dominē plānveidīga jaunu zināšanu apgūšana, īpaši svarīgas te ir izziņas prasmes un iemaņas, tā kā informācijas apjoms arvien palielinās, būtisks ir tās apkopojums un analīze.
- sākumskolas pedagoģiskā procesa organizācijas zinātniskais nodrošinājums, t.i., skolotāja darbībā dominējošā ir izglītojošā funkcija (sk. 6. zīmējumu un 6. tab.).

Tātad skolas (mūsu gadījumā sākumskolas) pedagoģiskā procesa mērķis aptver zināšanas – izziņas rezultāts faktos, jēdzienos, noteikumos, likumībās, teorijās, ko cilvēks iegūst mācoties. Zināšanas ir reālu lietu, parādību, to sakarību apjēgts subjektīvs atspoguļojums cilvēka apziņā, ko viņš saglabā atmiņā, strukturē pieredzē, kas kļūst par pamatu attieksmei (11).

Savukārt pirmsskolas pedagoģiskā procesa mērķis ir palīdzēt bērniem gūt priekšstatus (zināšanu sākumlīmenī) par apkārtējo pasauli.

Kāda priekšmeta vai parādības vispārināts atspoguļojums, uzskatāms tēls, kas iepriekš uztverts un kas apziņā veidojas, saglabājas un aktualizējas bez pašu priekšmetu vai parādību tiešas iedarbības uz sajūtu orgāniem. Izziņas procesā priekšstats veidojas pēc uztveres un ir abstrakti loģiskās domāšanas nosacījums. Priekšstats saista jēdzienu nozīmi un jēgu ar lietu attēliem un ļauj apziņai brīvi operēt ar priekšmetu jutekliskajiem attēliem: asociatīvs priekšstats; pagaidu priekšstats; sākotnējais priekšstats; tēlainis priekšstats; telpisks priekšstats (9, 135-136).

6. zīmējums Sākumskolas pedagoģiskais process

6. tabula Sākumskolas skolotāja darbības funkcijas

<i>Funkcija</i>	<i>Uzdevums</i>	<i>Darbības veids</i>	<i>Rezultāts</i>	<i>Prasmes, spējas</i>
interplāna				
<i>izglītojošā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>zināšanu apjēgšana, nodošana un nostiprināšana</i> • <i>skolēna pozitīvas motivācijas un aktivitātes uzturēšana</i> • <i>nepieciešamo zināšanu un bērna patstāvības nodrošināšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>informējoša</i> • <i>aktivizējoša</i> • <i>novērtējoša</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>zināšanas</i> • <i>prasmes</i> • <i>iemaņas</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>izprast un izmantot esošās zināšanas</i> • <i>iegūt un analizēt jauniegūto informāciju</i> • <i>analizēt un sintezēt</i> • <i>izmantot tehnoloģiskos līdzekļus</i>
<i>attīstošā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>priekšstatu apjēgšana, nodošana un nostiprināšana</i> • <i>skolēna pozitīvas motivācijas un aktivitātes uzturēšana par dabā un sabiedrībā notiekošo</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>informējoša</i> • <i>aktivizējoša</i> • <i>novērtējoša</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>priekšstati</i> • <i>prasmes</i> • <i>iemaņas</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>veidot skolēnos nepieciešamību pēc garīgajām vērtībām un to apmaiņas</i> • <i>vadīt skolēna dabas dotumus, intereses, individuālās spējas</i>
<i>audzinošā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>pašregulācijas veidošana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>izziņas darbība un uzvedības vingrinājumi</i> • <i>organizatoriskā</i> • <i>kopējā garīgā un praktiskā darbība</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>vērtību orientācija</i> • <i>pašregulācija</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>palīdzēt apjēgt un pieņemt gadsimtiem uzkrātās vērtības, kuras pieņēmusi un izvirza sabiedrība</i> • <i>veicināt katra skolēna veidošanos par tikumisku cilvēku: brīvu un atbildīgu personību</i>

		<i>līdzvērtīgās pozīcijās</i>		
<i>socializācijas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>socializācijas stimulēšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>konsultējoša</i> • <i>daudzveidīga sociāli nozīmīga darbība</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>sabiedrisko sakaru paplašināšana</i> • <i>personības un grupas mijiedarbība</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>izmantot sociālās vides attīstošo un audzinošo potenciālu</i> • <i>veicināt un vadīt sociālo prasmju apguvi</i>
<i>organizatoriskā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>laika un konkrētas darbības plānošana un sadalīšana</i> • <i>skolēnu ieinteresētības, aktivitātes, vēlēšanās iesaistīties noteiktā darbībā nodrošināšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>informējoša</i> • <i>motivējoša</i> • <i>konsultējoša</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>darbības plānveidība, precizitāte</i> • <i>organizatorisko spēju nostiprināšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>organizēt laiku, vidi, mācīšanas un mācīšanās procesu</i> • <i>pieņemt lēmumus, risināt problēmas</i>
<i>autoritatīvā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>rosināt katru skolēnu atklāt sevī paša spējas</i> • <i>veidot pozitīvu attieksmi pret līdzcilvēkiem un pašam pret sevi</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>motivējoša</i> • <i>attieksmes veidojoša</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>noturīga profesionālā pozīcija</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>būt individualitātei</i> • <i>uztvert katru cilvēku kā personību</i> • <i>sadarbības prasmes augstā līmenī, lai palīdzētu skolēniem veidoties par personībām</i>
<i>komunikatīvā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>pareizu savstarpējo attiecību ar apkārtējiem nodibināšana un uzturēšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>mijiedarbība (daudzveidīga)</i> • <i>vērtējoša</i> • <i>aktivizējoša</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>demokrātiskas attiecības</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>labvēlīgās pozīcijās nodibināt kontaktus ar dažādiem cilvēkiem dažādās situācijās</i> • <i>novērst un risināt konfliktsituācijas</i>
<i>pētnieciskā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>nodrošināt prasmi mērķtiecīgi vērot audzēkņus</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>modelējoša</i> • <i>organizatoriska</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>pētījuma organizācija, vadīšana, apkopošana un</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>izvēlēties pētījuma tēmu, modelēt tā struktūru, rezultātus, atlasīt efektīvākās</i>

	<p><i>dažādās aktivitātēs</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>plānot pētījumu</i> <i>izvēlēties piemērotākās pētīšanas un pieraksta metodes</i> <i>apkopot rezultātus</i> 	<ul style="list-style-type: none"> <i>analītiska</i> 	<p><i>analīze, atgriezeniskā saite</i></p>	<p><i>pētījuma metodes</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>orientēt un veicināt skolēnu pētniecisko darbību</i>
<p><i>tautiskuma</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> <i>sekmēt audzēkņu nacionālās kultūras apgūšanu</i> <i>sekmēt skolēna personības atvērtību un cieņu pret citu tautu nacionālajām vērtībām</i> 	<ul style="list-style-type: none"> <i>izziņas</i> <i>novērtējoša</i> 	<ul style="list-style-type: none"> <i>tautas vēstures zināšana, vērtību orientācija</i> 	<ul style="list-style-type: none"> <i>veidot priekšstatus par tautību, to daudzveidību</i> <i>veidot priekšstatus par nacionālo kultūru, tās izpausmes formām</i> <i>sekmēt bērna personības atvērtību un audzināt cieņu pret citu tautu nacionālajām kultūrām</i>
<p><i>dzīvības un veselības aizsardzība un nostiprināšana</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> <i>nodrošināt apstākļus katra skolēna fiziskai attīstībai un veselības aizsardzībai</i> 	<ul style="list-style-type: none"> <i>organizatoriskā</i> <i>fizisko attīstību veicinošie vingrinājumi</i> 	<ul style="list-style-type: none"> <i>fizisko attīstību veicinošo vingrinājumu organizēšana un vadīšana</i> <i>likumdošanas zināšanas</i> <i>sanitāro normu, higiēnas prasību uzturēšana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> <i>būt atbildīgam par savu un citu drošību</i> <i>drošības noteikumu ievērošanas nodrošināšana katram skolēnam izglītības iestādē un tās apkārtnē (ugunsdrošība, elektrodrošība, dabas vidē, darbojoties ar dažādām vielām un materiāliem, vienkārši esot kopā, psiholoģiskā drošība u.c.)</i> <i>rīkoties ekstremālās situācijās</i> <i>organizēt un sniegt pirmo palīdzību</i>
<p><i>sadarbība ar vecākiem</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> <i>psiholoģiski pedagoģisko zināšanu sniegšana vecākiem</i> 	<ul style="list-style-type: none"> <i>informējoša</i> <i>konsultējoša</i> 	<ul style="list-style-type: none"> <i>vecāku iesaistīšanās skolas aktivitātēs</i> 	<ul style="list-style-type: none"> <i>radīt nepieciešamos apstākļus kopējas darbības veikšanai</i>

	<ul style="list-style-type: none"> skolas un ģimenes audzināšanas vienotības principa īstenošana 	<ul style="list-style-type: none"> kopēja garīgā un praktiskā darbība līdzvērtīgās pozīcijās 	<ul style="list-style-type: none"> ieinteresētība prasību vienotība līdzatbildība 	<ul style="list-style-type: none"> izglītot vecākus audzināšanas jautājumos
intraplāna				
akadēmiskā	<ul style="list-style-type: none"> brīva orientēšanās pedagogijas, psiholoģijas, speciālo zinātņu teorijās atbilstoši mūsdienu zinātniskajam līmenim 	<ul style="list-style-type: none"> izziņas darbība 	<ul style="list-style-type: none"> zināšanas prasmes zināšanas pielietot praksē 	<ul style="list-style-type: none"> nepārtraukti pilnveidoties savā mācību priekšmetā, vispārīgo zinātņu jomās, īpaši pedagogijā, psiholoģijā u.c. savas zināšanas pielietot audzēkņu mērķtiecīgai izziņas darbības veicināšanai
didaktiskā	<ul style="list-style-type: none"> mobilizēt skolēnus noteiktas, viņu attīstību veicinošas darbības izpildei un ievadīt tajā aktivizēt skolēnos izziņas procesus 	<ul style="list-style-type: none"> priekšstatu veidošanas un veidošanās darbība organizatoriskā 	<ul style="list-style-type: none"> skolotāja darbības līdzekļu (principi, metodes, paņēmieni, formas) pārvaldīšana 	<ul style="list-style-type: none"> apgūt un izmantot jaunākās tehnoloģijas veidot mācīšanas un mācīšanās stratēģijas atbilstoši skolēnu vajadzībām, interesēm
perceptīvā	<ul style="list-style-type: none"> līdzcilvēka pareiza uztveršana un saprašana 	<ul style="list-style-type: none"> garīga darbība līdzvērtīgās pozīcijās 	<ul style="list-style-type: none"> saskarsmes prasmes 	<ul style="list-style-type: none"> respektēt līdzcilvēkus sadarboties līdzvērtīgās pozīcijās
pedagoģiskā iztēle	<ul style="list-style-type: none"> savas un audzēkņu rīcības, darbības gaitas un rezultātu paredzēšana 	<ul style="list-style-type: none"> informējoša aktivizējoša modelējoša 	<ul style="list-style-type: none"> pedagoģiskas darbības procesa un rezultāta modelis 	<ul style="list-style-type: none"> attīstīt sevī radošumu veicināt radošuma attīstību audzēkņos (nodrošināt vidi) būt elastīgam aktivitāšu izvēlē un organizēšanā
konstruktīvā	<ul style="list-style-type: none"> skolēna mācību, attīstības 	<ul style="list-style-type: none"> ideju integrēšanas 	<ul style="list-style-type: none"> savas pedagoģiskās 	<ul style="list-style-type: none"> izvirzīt atbilstošus skolēnu vajadzībām,

	<i>un audzināšanas procesa vadīšana atbilstoši viņa individuālajām īpatnībām un interesēm</i>	<i>darbība</i> <ul style="list-style-type: none"> • organizatoriskā • koriģējošā 	<i>darbības un bērnu aktivitātes modelēšana</i>	<i>vērtībām, motīviem mērķus, pakārtot tiem uzdevumus</i> <ul style="list-style-type: none"> • pētīt audzēkņus (piemērot pētījuma metodes, darīt to sistemātiski) • modelēt skolēnu aktivitāšu gaitu • modelēt pedagogisko darbību atbilstoši un apsteidzoši skolēna darbībai
<i>runas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • saprotami, pārliecinoši, ar ieinteresētību sniegt skolēnam informāciju, paust savas domas un jūtas 	<ul style="list-style-type: none"> • verbālā • neverbālā 	<ul style="list-style-type: none"> • oratora spējas 	<ul style="list-style-type: none"> • pārvaldīt oratora mākslu • pielietot aktiermeistarību • runāt saprotami, pārliecinoši • loģiski, saskaņā ar skolēna attīstības līmeni, ieinteresējot izklāstīt tēmu • paust savas domas un jūtas
<i>uzmanības sadalīšana</i>	<ul style="list-style-type: none"> • visu audzēkņu pārredzēšana un reaģēšana uz viņu vajadzībām 	<ul style="list-style-type: none"> • zināšanu sniegšana • uzmanības piesaistīšana 	<ul style="list-style-type: none"> • zināšanas • uzmanības noturīgums 	<ul style="list-style-type: none"> • pārredzēt visus skolēnus • reaģēt uz ikviena vajadzībām • spēja sadalīt savu uzmanību (redzēt, dzirdēt, jautāt, atbildēt, ... vienlaicīgi)
<i>pašizglītības</i>	<ul style="list-style-type: none"> • akadēmisko un profesionālo zināšanu, prasmju un iemaņu pilnveidošana 	<ul style="list-style-type: none"> • daudzveidīga izziņas darbība • kolēģu darba pieredzes radošas izmantošanas darbība 	<i>Profesionālās:</i> <ul style="list-style-type: none"> • zināšanas • prasmes • iemaņas 	<ul style="list-style-type: none"> • dziļi, sistemātiski, patstāvīgi, mērķtiecīgi papildināt profesionālās zināšanas • pielietot praksē no jauna iegūtās zināšanas • gūt un izmantot kolēģu pieredzi
<i>vērtējuma un</i>	<ul style="list-style-type: none"> • vērtēt un pašnovērtēt 	<ul style="list-style-type: none"> • daudzveidīga sociāli 	<ul style="list-style-type: none"> • vērtējuma, 	<ul style="list-style-type: none"> • objektīvi vērtēt skolēnu darbības procesu

<i>pašvērtējuma</i>	<i>saskarsmes pieredzi</i>	<i>nozīmīga darbība</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>aktivizējoša</i> • <i>analītiska</i> 	<i>pašvērtējuma prasmes un iemaņas</i>	<i>un rezultātu</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>radināt skolēnus vērtēt savu vienaudžu darbību, tās rezultātu un procesu</i> • <i>veikt pašvērtējumu</i>
---------------------	----------------------------	--	--	--

Reglamentētās un brīvās darbības samēri sākumskolā

Bērna iestāšanās skolā ir jauna dzīves posma sākums, kas izsauc lielus emocionālus pārdzīvojumus bērņā, viņa vecākos, skolotājos. Mainās taču viss:

- bērna sociālais stāvoklis – 1. septembra rītā bērns kļūst par skolēnu;
- bērna darbības saturs, struktūra, formas – **attīstošās** darbības (kā dominējošās) vietu ieņem **mācību** darbība.

Bet vai mācības kļūst par aktīvu darbību katram (skolēnam – bērnam) pirmklasniekam? Diemžēl (bērns – skolēns) pirmklasnieks bieži vien kļūst vienkārši pasīvs izpildītājs.

Tas liek domāt, kā no tāda lūzuma varētu izvairīties? Atbilde īstenībā mums jau sen ir „nodiktēta”.

Bērniem jāmacās ar patiku. Tā ir didaktikas mūžīgā problēma. Kā to panākt? Bērns sasniedz garīgo briedumu tikai tādā gadījumā, ja piedzīvo personīgo nostāju (pozīciju), kad viņam liekas, ka skolotājs stāsta personiski viņam, kad skolotāja jūtas ir saskarē ar viņa jūtām. Jaunākajā skolas vecumā tam palīdz spēle: tieši spēle izziņas procesu var padarīt aizraujošu un interesantu. Lūk, kādēļ lielais Skolotājs, sludinātājs, filozofs, 17. gs. izcilais zinātnieks Jans Amoss Komenskis uzskata, ka „ikkatra skola var kļūt par universālu spēli” (16, 196).

Bet tas varētu notikt tikai tad, ja mēs pacenstos pareizi un saudzīgi sakārtot savas instinktus, kad tie paši izpaužas. Daba cilvēku it kā pati aicina uz to, kas viņam ir piemītošs.

Tādā gadījumā vai nav vieglāk virzīt neaizliedzot, kā aizliegt? Vai tad bērniem nepatīk lēkāt pa garu stību? Būvēt mazas mājiņas?.. Vēlas būvēt?.. Parādi viņam darba rīkus, paskaidro to pielietojumu – iemācīsi viņam celtniecības mākslu utt. ...

Un tā it visā vajag nogaidīt brīdi un iemeslu. Visam savs laiks (16, 201).

Seno laiku izcilie domātāji iestājas par cilvēka attīstības, mācīšanas, audzināšanas dabīgajiem tempiem:

Katons apgalvo, ka daba ir labākais vadītājs;

Seneka aktualizē domu, ka vajag turēties pie dabas noteiktā ceļa un nenovirzīties no tā;

Cicerons saka, ka sekosim dabas vadībai, nekad neaizmaldīsimies;

Komenskis aicina ļaut bērņībai nobriest bērņos.

Taču nē!

Katru reizi atrodas kādi „apsteidzošās attīstības” entuziasti, kas izstrādā „paātrinājuma” metodikas un pat nopelna sev novatoru slavu.

Bet bērns ir neaizsargāts korifeju priekšā, jo viņu iespējas ir neierobežotas.

Pierādīt var visu, ko vēlamies. Bet kāda tam cena!

Jaunu vecīšu populācijas rašanās? Bērnu viszinība? Agrā vilšanās? (16, 199).

Vajag iededzināt izziņas kāri, lai visu darītu tikai ar labpatiku. Un tad nekas neliksies par grūtu, kā saka Augustīns, iemīļotā darbā vai nu neizjūt grūtības, vai tās ir tīkamas (16, 200).

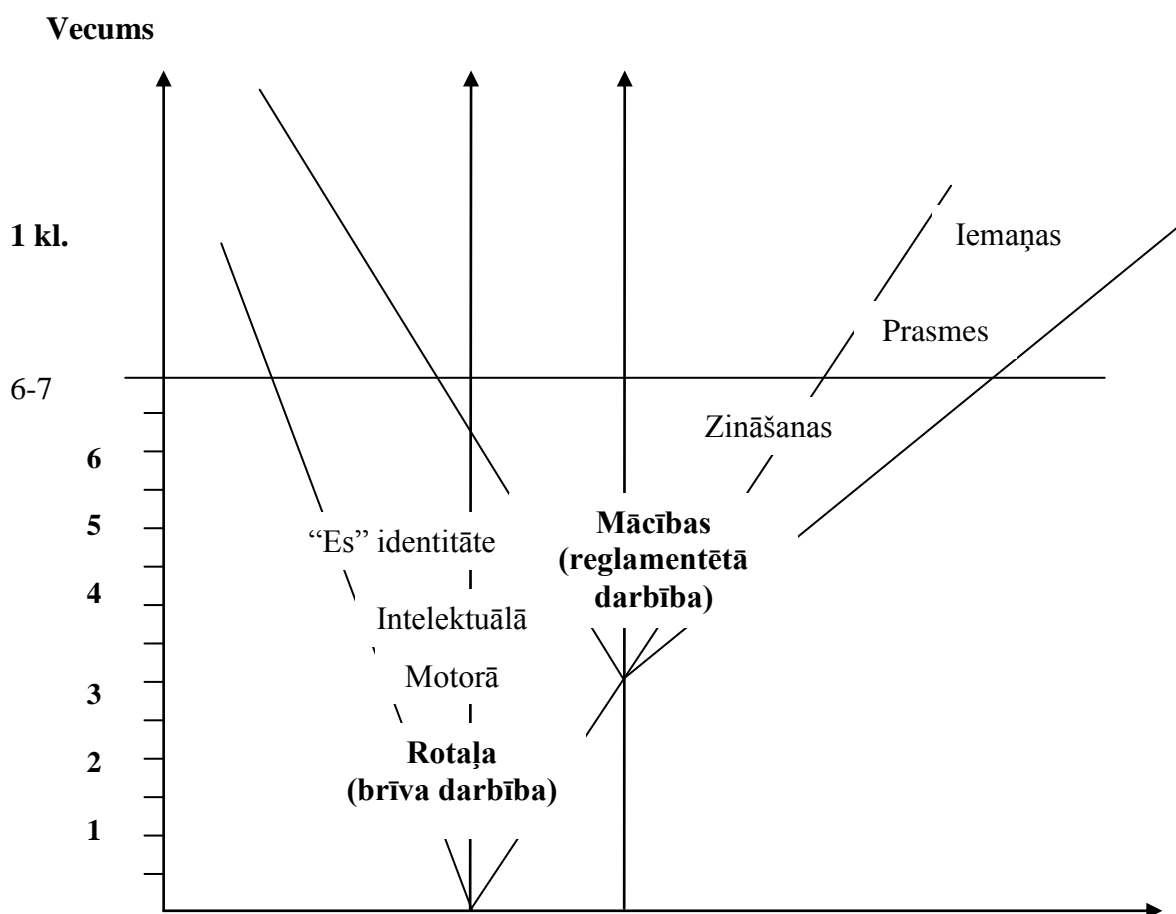
Un vēl viena atziņa. Uz priekšu vajag virzīties, sevišķi sākumā, lēnām, lai bērni neizjustu viņiem uzlikto darbu, bet apjaustu, ka ir pastrādājuši tikai tad, kad darbs jau ir pabeigts.

Kāds reāli skolēnam ir pirmais atbildīgā darba gads? Jau skolas sākumposmā darbība mērķtiecīgi orientēta uz sistematizētām, konkrētām zināšanām. Tas ir, skolēnam jāpārvalda konkrētu zināšanu apjoms lasīšanā, rēķināšanā, dabas mācībā, dziedāšanā u.t.t. Viņam ir noteiktas prasmes un iemaņas, kas pielietojamas praksē. Loģiski rodas pretruna: **pirmsskolā orientācija ir uz vispārēju bērna personības attīstību**. Te dominē psiholoģiskā gatavība, kura tiek attīstīta rotaļā, tātad **brīvajā darbībā**. Savukārt **skolā skolēna darbība** jau ir **reglamentēta**. **Galvenā ir mācību darbība** ar tās pamatformu – **stundu**. Protams, sākumskolas pedagoģiskajā procesā tiek pielietotas vēl daudzas citas darba formas: pārrunas, izstādes, konkursi, projekti u.c.

Pāreja ir grūts adaptācijas periods un izsauc bērņā lielus emocionālus pārdzīvojumus. Rotaļa ir tā, kas šo pārdzīvojumu spriedzi var atvieglot.

Kā saskaņot bērna brīvo darbību un reglamentēto darbību pirmklasnieka pedagoģiskajā procesā?

Shematiski šo pretrunu būtība atspoguļota 7. zīmējumā.

7. zīmējums Reglamentētās un brīvās darbības samēri sākumskolas pedagoģiskajā procesā

Modelī attēlota pāreja no brīvas darbības – rotaļas uz reglamentētu darbību 6-7 gadus veciem bērniem.

Un tāpēc saistoši ir jautājumi: “Cik no kopējā mācību laika sākumskolā aizņem rotaļa? Kas skolotāju un vecāku skatījumā bērniem iemāca rotaļas?”

Aptaujājot 50 sākumskolā strādājošo skolotāju, iepazīstoties ar dokumentiem, kas atspoguļo viņu mācību darbību, var apgalvot, ka visvairāk laika (vidēji 10 min.) katrā mācību stundā rotaļai tiek atvēlēts 1. klasē, 2. un 3. klasē jau mazāk (līdz 5 min.), bet 4. klasē (līdz 5 min.) tiek veltīts rotaļai katrā 5. stundā.

1. klasē visvairāk skolēni spēlē fiziskās audzināšanas un audzināšanas stundās (20-25 min.), nedaudz mazāk (10-15 min.) rotaļa aizņem muzikālās audzināšanas un dabas mācības stundās, matemātikas, valodas, lasīšanas stundās (4-7 min.), bet vēl mazāk vai pat nemaz nerotaļājas rokdarbu un vizuālās mācības stundās, jo skolotāji uzskata, ka skolēnu interese un radošums jau tā ir augstā līmenī.

Didaktiskās rotaļspēles darbības metodoloģija sākumskolā

Lai labāk saprastu bērna prasības pēc rotaļas, pievērsīsimies fiziologu I.Pavlova un I.Sečenova atziņām. I.Sečenovs uzsver, ka bērnam piemīt iedzimta neiropsihiska īpašība – tieksme izprast apkārtni. Tā izpaužas bērna jautājumos pieaugušajiem, kā arī viņa rotaļās. Šo īpašību I.Pavlovs nosauca par orientācijas-pētīšanas refleksu. Bērnam ir raksturīga tieksme atdarināt. Rotaļas veicina atdarināšanu, bet tas savukārt ir svarīgs priekšnoteikums bērna garīgajai un tikumiskajai attīstībai.

Nīderlandes kultūras filozofs Johans Heizings uzskata, ka rotaļas intensitāti nevar izskaidrot bioloģiski. Zinātnieks uzsver, ka jēdziens „cilvēks, kas rotaļājas” izsaka to pašu, ko jēdziens „cilvēks, kas rada”. J.Heizinga jēdzienu „rotaļa” integrē jēdzienā „radītājs” (20).

Neapšaubāma ir rotaļas neatsveramā nozīme bērnu vispusīgā attīstībā. Zinātnieki uzskata, ka rotaļa spēj attīstīt tādēļ, ka pašas rotaļas ģenēzes dziļumos, tās pirmavotos ir emocijas. Bet emocijas, kā zināms, enerģētiski darbina gan kustību orgānus, gan uzmanību, gan iztēli, gan domāšanu. Didaktiskās rotaļas galvenā īpatnība ir tā, ka attīstības uzdevumi bērnam tiek izvirzīti nevis tieši, bet „maskētā” veidā. Bērna nolūks nav mācīties rotaļā, bet rotaļas gaitā viņš kaut ko apgūst. Mācīšanās rotaļā notiek it kā nejauši. Tas arī nosaka didaktiskās rotaļspēles dziļo jēgu.

Pamatojoties uz literatūras apskatu, redzam, ka jebkurai spēlei ir trīs posmi:

- sagatavošanās;
- norises;
- rezultātu apkopošanas.

Pirmajā, sagatavošanās posmā, skolotājs nosaka bērna darbības objektu, konstruē optimālu bērna attīstības apjomu un konkretizē saturu. Tiek noteikts rotaļspēles tips un noformulēts mērķis, izvirzīti uzdevumi. Tiem ir pakārtots rotaļspēles saturs.

Tiek noteikti rotaļspēles uzdevumi. Tiem pakārto spēles saturu, izvēlas rotaļspēles veidu, nosaka mērķi.

J.V.Karpova šī spēles sagatavošanās posma īstenošanai vēl piedāvā atbildēt uz dažiem jautājumiem: „Kādas prasmes un iemaņas bērni apgūs rotaļspēles gaitā?“, „Kuram spēles momentam jāveltī īpaša uzmanība?“, „Kādi audzināšanas mērķi izvirzīti?“ (15).

Otrajā spēles norises posmā precīzi tiek noformulēts uzdevums, kas ir pakārtots mērķim. Te svarīgi ir ievērot attiecīgā vecuma bērnu īpatnības, savas grupas audzēkņu attīstības līmeni, intereses. Tālāk tiek skaidroti spēles noteikumi. Rotaļspēles norises posms ir visbūtiskākais. Tāpēc sīki tiek skaidroti spēles noteikumi, lai katrs bērns varētu iesaistīties spēles darbībā un tās gaitā vadītos pēc spēles noteikumiem. Savukārt, pakļaujoties spēles noteikumiem, bērna darbība kļūst aizraujoša un mērķtiecīga. Neraugoties uz to, ka šī didaktiskā situācija ir atvērta, elastīga, tajā raksturīgas brīvas partnerattiecības un norādījumi nav tik stingri, pārkāpjot spēles noteikumus, tā kļūst neiespējama. Tātad spēles noteikumi ir pedagoģiskās vadības galvenais līdzeklis. Tas skolotājam nodrošina bērna attīstības mērķtiecīgas veicināšanas, palīdzības un atbalsta iespējas.

Spēles noteikumi:

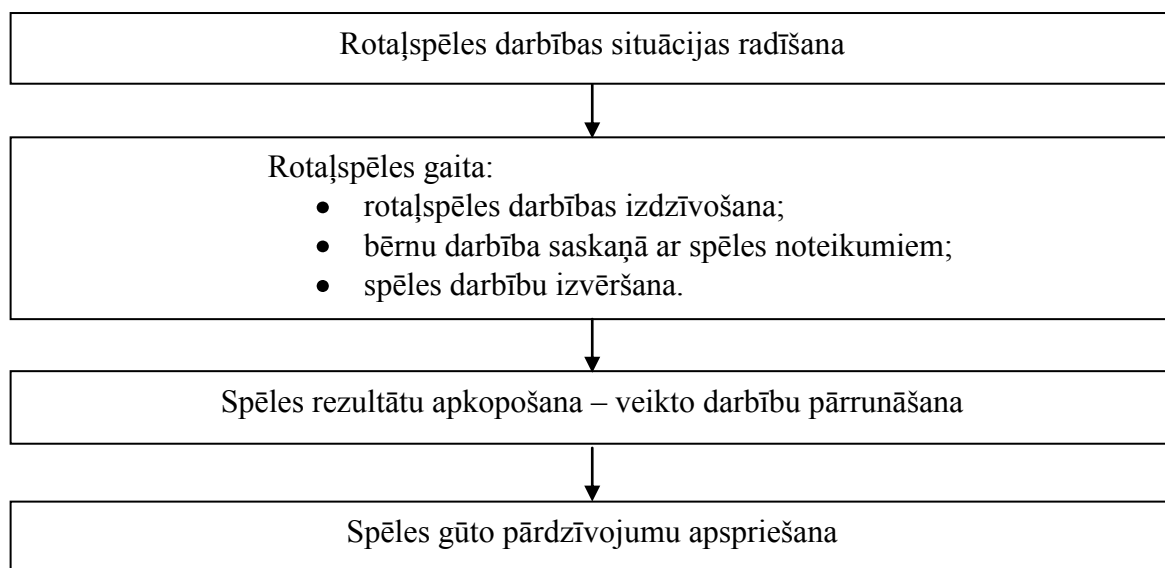
- procedūras noteikumi, kuri raksturo, kā norit spēle;
- noteikumi, kuri ierobežo dalībnieka uzvedību (aprakstīts, ko spēles dalībnieks drīkst un ko nedrīkst darīt);
- noteikumi, kuri nosaka un raksturo spēles mērķi un tā sasniegšanas līdzekļus;
- noteikumi, kuri raksturo vides reakcijas, procesus, kuri rit vidē, ņemot vērā, ka vide ir kā rotaļspēles daļa);
- policijas noteikumi, tie raksturo spēles dalībnieka pārkāpumu sekas – izslēgšana no spēles uz zināmu laiku u.c. (19).

Tieši spēles noteikumi organizē bērna darbību, aktivizējot viņa patstāvību. Svarīgi ir arī tas, ka didaktiskā spēle atšķirībā no nodarbības rada ne viena vien tipa bērnu darbības ar spilgti izteiktu attīstošās jomas virzību, pieļauj šo darbību variativitāti un bērnam nozīmīgu spēles motivāciju. Tas ļauj bērnam daudzkārt atkārtot daudzveidīgas praktiskas darbības, izjūtot garīgas un patstāvīgas praktiskas piepūles rezultātus.

Uz rotaļspēles noteikumu nozīmību ir norādījis I.Kants. Aizraujoties ar spēli un pildot tās noteikumus, bērns atsakās no kādām savām vēlmēm un vajadzībām. Viņš pakāpeniski mācās no

daudz kā atteikties. Bez tam viņš pierod ilgstoši būt aizņemts. Tieši tādēļ spēlei jābūt mērķtiecīgai un saturiskai (14).

Trešais posms ir rezultātu apkopošanas posms. Tā ir izvirzīto uzdevumu izpilde un spēles noteikumu izpilde. Didaktiskās rotaļspēles rezultāts jāvērtē no diviem viedokļiem – no bērna un skolotāja viedokļa. Bērna darbība rezultātam jābūt konkrētam un uzskatāmam, aktualizējot, ko tad viņi ieguva. Skolotājs vērtē vai didaktiskās rotaļspēles darbību rezultātā bērnu attīstības un audzināšanas jomā ir sasniegumi.

8.zīmējums Didaktiskās rotaļspēles darbības struktūra

Skolotāju atzinumi ļauj diskutēt par to, ka didaktiskās spēles darbības struktūrai, tāpat kā mācību procesam, ir četri posmi (skat. 7. tab).

7. tabula Didaktiskās spēles darbības struktūra

• orientēšanās uz rotaļspēles darbību, kad skolotājs piedāvā tēmu, pārrunā (iepazīstina) pamatnostādnes, kas tajā tiek izmantotas	• gatavība mācīties
• sagatavošanās (psiholoģiskā un praktiskā) rotaļspēles darbības norisei. Skolotājs izskaidro rotaļas uzdevumus, gaitu, noteikumus, iespējamās lomas, prasības rezultāta novērtēšanai;	• mērķu skaidrība un motivētība
• rotaļspēles darbības norise. Organizē, vada, novēro spēles norisi, piefiksē darbības sakarības, izskaidro nesaprotamo	• norise (operējot ar mācīšanās līdzekļiem)
• rotaļspēles darbības apspriešana. Raksturo spēlē notikušo un pārrunā: – kā bērni uztvēra spēli; – radušās grūtības; – idejas un vīzijas.	• rezultātu vērtēšana un pārdzīvojums

Lai didaktiskās rotaļspēles darbība būtu pilnvērtīga, skolotājam ir jāpieliek daudz pūļu tās organizēšanā un vadīšanā:

- labi jāizprot didaktiskās rotaļspēles darbības būtība un tās daba;

- ņemot vērā, ka mācību darbība pēc savas būtības ir mērķtiecīga, tad arī rotaļspēles darbību jārealizē, pakļaujot izvirzītajam didaktiskajam mērķim, kas īstenībā ir ārpus rotaļspēles darbības;
- jāapzinās rotaļspēles izmantošanas bērna audzināšanā un attīstībā vispārpedagoģiskās, organizatoriskās, metodiskās iespējas;
- jāspēj „ielūkoties” katra rotaļspēles dalībnieka darbībā, atbalstīt viņu;
- jāveido savu spēļu darbības izstrādes, organizēšanas un vadīšanas sistēmu.

Mācības kā reglamentētas darbības uzkrāšanu atvieglo rotaļspēles kā brīvas izvēles darbības izmantošana pirmās klases nodarbībās.

Secinājumi

Pirmsskolas pedagoģiskajā procesā orientācija ir uz vispārēju bērna personības attīstību. Te dominē bērna attīstošo un audzinošo uzdevumu realizācija rotaļā, tātad brīvajā darbībā. Savukārt skolā skolēna darbība jau ir reglamentēta. Galvenā mācību darbība ar tās pamatformu – stundu. Tādēļ, tik būtiska ir:

- pirmsskolas skolotāja dominējošo funkciju (attīstošās un audzinošās) īstenošana kontekstā ar sākumskolas skolotāja dominējošo funkciju (izglītojošā, audzinošā, attīstošā) veikšanu;
- pirmsskolēna priekšstatu veidošanās uz zināšanu sākumposma pamatiem nodrošināšana;
- pirmsskolēna psiholoģiskā gatavība bērnudārzā iegūtās garīgās vērtības pārmantot, pilnveidot un pielietot;
- šī nepārtrauktā procesa norisi, cieši mijiedarboties, nodrošina pēcteci:
 - no vienas puses:
bērns – skolēns, kuram mainās lomas, līdz ar to vajadzības, vērtības, motīvi;
 - no otras puses:
pirmsskolas skolotājs un sākumskolas skolotājs ar savstarpēji saskaņotiem savas pedagoģiskās darbības mērķiem, uzdevumiem, funkcijām, metodēm, paņēmieniem, formām;
- abu pēctecības procesa īstenošanas pušu pedagoģiskās darbības mērķu, uzdevumu, satura, realizācijas līdzekļu saskaņošana un zinātniskais nodrošinājums. T.i., apzināties un pieņemt spēles „ienākšanu” skolas pedagoģiskajā procesā, radīt un uzturēt labvēlīgus apstākļus spēles pārejai augstākā attīstības līmenī.

Literatūra

1. Belickis J., Blūma D., Kože T., Markus D., Skujiņa V., Šalme A. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. 248 lpp.

2. Černova E. Studentu un mācību spēku sadarbība kā nosacījums nākamā audzinātāja veidošanās procesā. Promociju darbs. Rīga, 1993.
3. Korčaks J. Kā mīlēt bērnu. Rīga, 1979.
4. Latviešu literārās valodas vārdnīca. 8. sēj. Rīga: Zinātne, 1972-1996. 286 lpp.
5. Lieģeniece D. Kopveseluma pieeja 5-7 gadus veca bērna audzināšanā. Liepāja: Liepājas Pedagoģiskā augstskola, 1996.
6. Maslo I. Skolas pedagoģiskā procesa diferenciacija un individualizācija. Rīga: RaKa, 1995.
7. Pedagoģijas terminu skaidrojoša vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.
8. Pirmsskolas izglītības programma pirmsskolas izglītības iestādēm, apstiprināta ar IZM 1998. g. 11. septembra rīkojumu Nr. 475.
9. Psiholoģijas vārdnīca / Dr. habil. psihol. G. Breslava redakcijā. Rīga: Mācību grāmata, 1999.
10. Špona A. Audzināšanas teorija un prakse. - R.: RaKa, 2001.
11. Žogla I. Didaktikas teorētiskie pamati. Rīga: RaKa, 2001. 275 lpp.
12. Егоров С.Ф.Ю Лыков С.В., Волобуева Л.М. Введение в историю дошкольной педагогики. Москва: Academia, 2001. 317 с.
13. Каптерев П. Ф. Избранные педагогические сочинения / Под ред. А. М. Арсеньева. - М: Педагогика, 1982.
14. Кант И.О. О педагогике: трактаты и письма. Москва, 1980.
15. Карпова Е.В. Дидактические игры в начальный период обучения: Популярное пособие для родителей и педагогов. Ярославль, 1997.
16. Коменский Я.А. Переиздание. Москва: Издательский дом Шалвы Амонашвили, 2002. 224 с. (Антология гуманной педагогики).
17. Новикова А.М. Методология игровой деятельности. Москва: Издательство «Эгвес», 2006.
18. Платонов К. Краткий словарь системы психологических понятий. Москва, 1984.
19. Рубинштейн С. Л. Принципы и пути развития психологии. Москва, 1959.
20. Хейзинга Й. Homo ludens. В тени завтрашнего дня. Москва: Издательская группа «Прогресс», «Прогресс-Академия», 1992.
21. Щербаков А. И., Рыков Л. А. Научно-педагогические основы подготовки учителя биологии. - Вып. 1.-Л., 1973.

2. OBLIGĀTĀS PIRMSSKOLAS UN SĀKUMSKOLAS IZGLĪTĪBAS IZVĒRTĒJUMS: SITUĀCIJA LATVIJĀ

3.

2.1. Pirmsskolas un sākumskolas bērnu attīstības vajadzības un attīstību veicinošas mācību vides izvērtējums

Situācijas analīzei izmantojām darbības pētījumu visos Latvijas novados, apkopojot skolotāju – ekspertu viedokļus (n=175). Paralēli tika veikta arī republikas skolotāju (n= 986) un vecāku (n=1097) anketēšana. Mācību satura un mācību līdzekļu izvērtēšanā, pamatprasmju izstrādē iesaistījās docētāji no Daugavpils Universitātes, Latvijas Universitātes, Liepājas Universitātes, Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas un Rēzeknes Augstskolas.

Skolā apmierināmās sākumskolas vecuma bērnu vajadzības un to raksturojums

8. tabula

<i>Vajadzību līmenis</i>	<i>Vecumposmam atbilstošās dotā līmeņa vajadzības</i>	<i>Vajadzības raksturojums</i>
<i>Eksistences</i>	• Vajadzība pēc kustību aktivitātes	Vajadzība pēc regulāras kustību aktivitātes un līdzsvara starp garīgo un fizisko aktivitāti.
	• Vajadzība pēc enerģijas atjaunošanas	Vajadzība pēc līdzsvara starp aktivitāti un atpūtu.
	• Drošības vajadzība	Vajadzība pēc pasaules stabilitātes un konsekvences, kas izpaužas pārliecībā, ka zināmas svarīgas lietas rīt paliks tieši tādas pašas kā šodien.
<i>Sociālās</i>	• Vajadzība pēc piederības sociālajai grupai, šīs grupas cieņas un atzinības	Vajadzība justies piederīgam savai klasei, skolas draugu pulkam, būt populāram klasē un iegūt savu klases biedru un draugu atzinību.
	• Vajadzība pēc emocionāliem kontaktiem	Vajadzība saņemt beznosacījuma mīlestību un atzīšanu no skolotāja puses, iesaistīties pilnvērtīgā saskarsmē ar klasesbiedriem, baudīt savu klasesbiedru pieķeršanos, iespēju dalīties savos pārdzīvojumos ar saviem draugiem.
<i>Izaugsmes</i>	• Vajadzības pēc pasaules izziņāšanas	Vajadzība izpētīt apkārtējo pasauli, iegūt zināšanas par to un izprast pasaules uzbūves likumsakarības – izveidot savu pasaules modeli.
	• Vajadzība pēc pašizpratnes, identitātes	Vajadzība konstruēt adekvātu “es” koncepciju, izprast sevi un saprast, kas esi.
	• Vajadzība pēc pozitīva pašvērtējuma	Vajadzība justies pārliecinātam par sevi, domāt par sevi pozitīvi, pieņemt sevi tādu, kāds esi.

	<ul style="list-style-type: none"> Vajadzība pēc kompetences un sasniegumiem 	Vajadzība gūt panākumus dažādās jomās, būt kompetentam sev tuvā vai interesējošā jomā.
	<ul style="list-style-type: none"> Vajadzība pēc brīvas, radošas pasaules izpētes 	Vajadzība pēc brīvas, radošas, spontānas aktivitātes, ko neierobežo stereotipi, iepriekš noteikti paraugi un normas.

Nemot vērā zinātnieku viedokļus par neapmierinātu vajadzību postošo ietekmi uz personību un nepieciešamību pēc konkrētām rekomendācijām sākumskolas skolotājiem, tika izstrādāti ieteikumi sākumskolas vecuma bērnu vajadzību attīstīšanai un apmierināšanai skolā.

Ieteikumi sākumskolas vecuma bērnu vajadzību attīstīšanai un apmierināšanai

9.tabula

<i>Vaja dzību līme nis</i>	<i>Vecumposmam atbilstošās dotā līmeņa vajadzības</i>	<i>Vajadzību attīstīšanas un apmierināšanas iespējas sākumskolā</i>
<i>Eksistences</i>	<ul style="list-style-type: none"> Vajadzība pēc kustību aktivitātes 	Nodrošināt iespējas aktīvi darboties, neapspiežot skolēna dabisko kustīgumu. Garīgajai piepūlei jāmierojas ar fizisko aktivitāti gan vienas mācību stundas, gan visas dienas un nedēļas ietvaros.
	<ul style="list-style-type: none"> Vajadzība pēc enerģijas atjaunošanas 	Mācīt apzināties sava ķermeņa un prāta izturīguma rezerves. Dot iespēju laiku pa laikam atjaunot savu enerģiju.
	<ul style="list-style-type: none"> Drošības vajadzība 	Censties ierobežot nevajadzīga, pārdroša riska situācijas, izvairīties no pastāvīgām nevajadzīgām un haotiskām izmaiņām skolēnu darbības un uzvedības noteikumos un normās.
<i>Sociālās</i>	<ul style="list-style-type: none"> Vajadzība pēc piederības sociālajai grupai, saņemt šīs grupas cieņu un atzinību 	Veicināt katra skolēna pieņemšanu un atzīšanu klasesbiedru vidū. Rādīt skolotāja “beznosacījuma pozitīvas pieņemšanas” attieksmes piemēru pret visiem skolēniem klasē, mācīt līdzjūtību, toleranci un izpratni pret cilvēkiem, kas kaut kādā veidā ir atšķirīgi no mums pašiem.
	<ul style="list-style-type: none"> Vajadzība pēc emocionāliem kontaktiem 	Skolotājam uzturēt un veicināt pozitīvus emocionālos kontaktus klasē (draudzību, pieķeršanos).
<i>Izaugsmes</i>	<ul style="list-style-type: none"> Vajadzības pēc pasaules izzināšanas 	Nodrošināt ar iespēju (objektiem, prasmēm, iemaņām) brīvi iegūt zināšanas par apkārtējo pasauli, līdz ar to attīstot skolēnu kognitīvos procesus un metakognitīvās stratēģijas.
	<ul style="list-style-type: none"> Vajadzība pēc pašizpratnes, identitātes 	Dot iespēju izprast sevi, savu “es” tēlu, salīdzināt sevi ar citiem un apzināties savu unikalitāti.
	<ul style="list-style-type: none"> Vajadzība pēc pozitīva pašvērtējuma 	Radīt apstākļus sevis pozitīvai pieņemšanai un adekvātam pašvērtējumam.

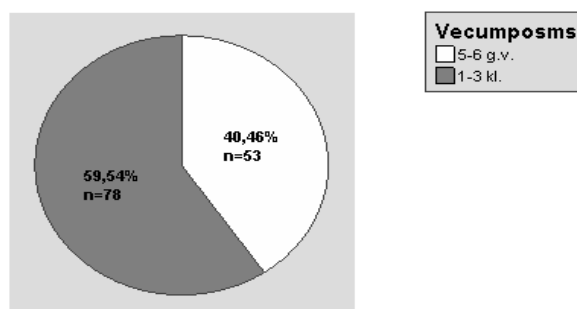
<ul style="list-style-type: none"> Vajadzība pēc kompetences un sasniegumiem 	Nodrošināt skolēna pašcieņu un adekvātu savu spēju izpratni, dot iespēju attīstīt savu pašvērtējumu, gūstot panākumus dažādās jomās.
<ul style="list-style-type: none"> Vajadzība pēc brīvas, radošas pasaules izpētes 	Neapspiest skolēna dabisko iniciatīvu un radošo pieeju uzdevumu risināšanā, nodrošināt izvēles tiesības apkārtējās pasaules izpētes procesā.

Pētījuma teorētiskās pamatnostādnes par attīstošu izglītības un mācību vidi analizētas pirmajā darba daļā. Noskaidrosim, kā šo vidi dažādos Latvijas reģionos raksturo skolotāji – eksperti.

Metodisko ieteikumu izstrādei, kas orientēts uz bērna personības attīstību un pedagoģiskā procesa pilnveidi, svarīgi ir izvērtēt esošo situāciju.

Pilotpētījumā tika noskaidrots pētījuma dalībnieku uzskats par pirmsskolas (5-6 gadīgo) un sākumskolas(1.-3. klases) bērnu attīstības vajadzībām un pedagogu izpratne par attīstību veicinošu mācību vidi šajā vecumposmā.

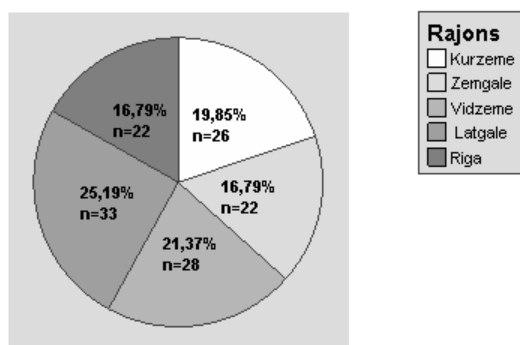
Pētījumā tika iesaistīts 131 dalībnieks (skat. 9. zīmējumu).

9 zīm. Aptaujāto skaits vecumposma grupās:

5-6 gadīgo vajadzības identificēja 53 aptaujātie (n=53) un 1.-3. klases skolēnu vajadzības identificēja 78 aptaujātie (n=78)

Pētījumā kā dalībnieki tika uzaicināti pieredzes bagāti, aktīvi un inovatīvi ievirzīti pedagogi, kuri tika pieaicināti kā reālo situāciju pārzinoši eksperti. 53 pētījuma dalībnieki veica 5-6 gadīgo vajadzību identificēšanu un ietekmes uz to attīstību izvērtēšanu. 1.-3. klases skolēnu vajadzības identificēja 78 pētījumā iesaistītie eksperti. Darbības pētījumā tika pieaicināti pedagogi no Kurzemes, Latgales, Vidzemes, Zemgales un Rīgas pilsētas (skat.10.zīmējumu).

10. zīmējums. Pētījuma dalībnieku skaits reģionos: Kurzemē 19,85% (n=26), Zemgalē 16,79% (n=22), Vidzemē 21,37% (n=28), Latgalē 25,19% (n=33) un Rīgā 16,79%

2.1.1. Mācību un audzināšanas vides raksturojums pētījuma kontekstā

Par pamatu tika ņemts J.Korčaka (1986.) darbs “Kā mīlēt bērnu”, kurā viņš raksturo audzināšanas vidi ģimenē. Līdzīgi tas notiek arī skolā.

Dogmatisma vide

„Tradīcijas, autoritātes, rituāli, bezierunu pienākuma izpilde - tāds ir noteicošais dzīves pamatprincips. Disciplīna, kārtība, godīgums. Nopietnība, garīgais līdzsvars, nosvērtība kā sevis apvaldīšanas augstākā forma, patstāvības un neaizvainojamības pazīmes, ticība sev un savas rīcības pareizumam. Askētisms, pašsavaldīšanās, ikdienas darbs, stingra tikumiskās higiēnas ievērošana, ne mazākās novirzes no morāles normām.

Saprātīgums līdz pilnīgai pasivitātei, līdz visu to tiesību un patiesību ignorēšanai, kas nav kļuvušas tradicionālas, ko autoritātes nav padarījušas svētas un neaizskaramas, kas nav iesakņojušās, atkārtojoties no dienas dienā.

Ja šajā vidē pašātvība uz sevi nepārvēršas par stūrgalvību, vienkāršība - par primitīvismu, tad šī vide ir audzināšanai auglīga. Tā lauž bērnu, kurš pēc sava gara tai ir svešs, bet rada lielisku cilvēku, kas atmaksā ar cieņu saviem audzinātājiem par to, ka tie ir nevis jautri rotaļājušies ar viņu, bet gan pa grūtu ceļu veduši pretī savam stingri izraudzītajam mērķim. Nelabvēlīgie dzīves apstākļi, smagā fiziskā slodze nemaina šīs vides garīgo būtību. Izpildījuma rūpīgums šeit top par smagu darbu, mierīgums- par lēnprātību; pašatteikšanās- par dziņu nepadoties un izturēt par spīti visam; biklums un centīgums, ko arī palaikam audzina šī vide, tiek atalgots ar pārliecību par savu

taisnību, ar ticību sev. Šajā gadījumā pasivitāte un konservatīvisms ir nevis vājums, bet spēks, kas pretojas svešām ietekmēm un ļaunai varai.

Par dogmu var kļūt viss - gan zeme, gan baznīca, gan tēvija, gan tikums, gan spēks; par dogmu var kļūt zinātne, sabiedriskā un politiskā darbība, bagātība, ikviena opozīcija, ikviena fronda, arī dievs- kā varonis, kā elks, kā lelle. Vai nav vienalga! Jo ne jau svarīgākais ir tas, kam tu tici, bet gan- ka tu tici. Dogmatiskā vide veicina pasīvā bērna audzināšanu.”

Dogmatisma vidi skolā varam raksturot kā tradicionālās mācības skolā. Nevar noliegt arī to pozitīvo, ko bērns iemācās šajā vidē. Strādājot ar tā saucamajiem “grūti audzināmiem”, ir nepieciešama disciplīna, kārtība, bezierunu pienākumu izpilde, kamēr viņš kļūst labākajā gadījumā par labu izpildītāju. Bet kas notiek ar šiem bērniem, kad nav to, kas tur grožos?

Idejiskā vide

„Tās efekts meklējams nevis garīgajā izturībā, bet tieksmēs, enerģijā, aktivitātē. Te nestrādā, bet rada. Darbojas, nevis gaida. Šeit nav pienākuma, bet ir brīva griba. Nav dogmu - ir uzdevumi. Nav vienaldzības – ir sajūsma, entuziasms. Šās vides audzinātā cilvēka iekšējais regulētājs – riebums pret nekrietno un nejēdzīgo, tikumiskais estētisms. Gadās, ka viņš uz brīdi spēj ienīst, bet nekad nenicinās. Viņa iecietības pamatā ir nevis cilvēka dabas nepilnīguma apzināšanās, bet cieņa pret cilvēka domu, lepns prieks par tās brīvo lidojumu, par tās spēju pacelties neaptveramā augstumā, nolaisties visdziļākajās dzīlēs. Drosmīgs savā darbībā, viņš jūtīgi uztver svešu roku cilātu veseru klauzīnu atbalsis, ar interesi gaida rītdienu, tās pārsteigumus un brīnumus, atklājumus un maldus, jaunus spriedumus un vērtību pārvērtēšanu. Idejiskā vide ir noderīga iniciatīvas spējām apveltītu bērnu veidošanā.”

Mūsdienu skolā to varētu nosaukt “pētnieciskā vide”, tātad modelis, pēc kura mēs tiecamies. Vai skolotāji tam ir gatavi? Pakāpeniski notiek šī pārorientācija.

Vide, kurā valda apmierinātība ar dzīvi

„Man ir tik daudz, cik daudz man vajadzīgs: maz, ja esmu amatnieks vai ierēdnis, daudz - ja esmu zemes īpašnieks. Gribu būt tas, kas esmu, tas ir,- meistars, stacijas priekšnieks, advokāts, rakstnieks. Darbs man ir nevis kalpošana, nevis ieņemamais amats vai dzīves mērķis, bet līdzeklis, lai iegūtu labumu un sasniegtu vēlamo. Pašapmierinātība, bezrūpība, laipnība, dzīvesprieks, labsirdība, atturība - tieši tik, cik tas ir nepieciešams, pašapziņa - tieši tik daudz, cik iespējams panākt bez pūlēm.

Nav konsekvences ne rīcībā, ne arī konsekvences centienos un vēlmēs.

Bērns, apkārtējās vienkāršības valdzināts, dzīvo iekšējā labklājībā, laiskās atmiņās par aizritējušo dienu priekiem, pašapmierinātā bezrūpības attieksmē pret šodienu. Taču viņš pats turklāt var veidoties pavisam citāds: no grāmatām, no sarunām, no saskarsmes ar cilvēkiem, no

dzīvē gūtajiem iespaidiem viņš patstāvīgi auž savu uzskatu audumu, izvēlas pats savu dzīves ceļu.

Es gribu tam visam pievienot arī vecāku savstarpējo mīlestību. Bērns reti izjūt šīs mīlestības trūkumu, kad tās nav, bet uzņem sevī to tad, kad tā ir.”

Skolā to varētu raksturot kā “līdzsvarotu vidi”. Mūsu uztverē tā saistās ar Eiropas attīstīto valstu skolu modeli. Tas mums vēl ir tālākas nākotnes priekšstats, kad iestātos ekonomiska labklājība. Atkarība no ģimenes apstākļiem, kā arī no tā, cik materiāli bagātīga ir skola, arī šādu modeli varētu atrast arī pie mums.

Panākumu un karjerisma vide

„Arī šeit raksturīga mērķtiecība, bet tiekšanos uz mērķi nosaka nevis iekšēja nepieciešamība, bet auksts aprēķins. Šeit netiek domāts par iekšējo saturu, ir tikai šķietama tam piemērota forma, tikai mākslīgs tukšuma maskējums, prestiža vērtību drudžaina meklēšana. Lozungi, ar kuru palīdzību var nopelnīt konvencionalitātes, kuru priekšā ir izdevīgi zēmoties. Patiesu vērtību vietā - veikla reklāma. Te dzīve ir nevis darba un atpūtas mija, bet dzīšanās pa pēdām medījuma, mūžīga noskriešanās. Alkatīgs tukšums, plēsonība un uzpūtība roku rokā ar pielīšanu, skaudību, nenovēlību un ļaunu prieku.

Šeit bērnus nemīl un neaudzina, šeit viņus dāda. Viņi dod vai nu zaudējumus, vai peļņu, tiek pirkti vai pārdoti. Galvas mājiens, smaids, rokasspiediens - viss ir aprēķināts, viss ir zināms jau iepriekš, ieskaitot pat laulības un auglību. Pelnīts tiek visādi - gan ar naudas operācijām, gan avansiem, orderiem, sakariem “zināmās aprindās”.

Arī šādas skolas mēs varam atrast, kur pamatā viss mācību un audzināšanas darbs ir orientēts uz savstarpēju sacensību, konkurenci, pašreklāmu, uzvaru par katru cenu utml.

Tātad katrai videi audzināšanas jomā ir savi plusi un mīnusi.

Palūkosim, ko rāda viedokļu par vidi pētījums.

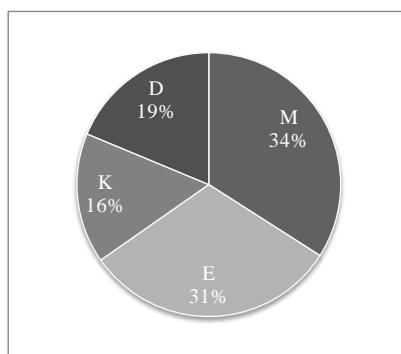
2.1.2. Aptaujas rezultāti: vide un bērnu vajadzības

Pētījuma dalībnieki tika iesaistīti diskusijā par bērnu attīstības vajadzībām, kuras viņi identificēja no savas dzīves pieredzes un uzskatiem, kas izveidojušies laika gaitā. Katrs dalībnieks noteica 15 nozīmīgas bērna attīstības vajadzības. Diskusijā tika izvērtēta kopaina par bērnu vajadzībām pašreizējā situācijā.

Pētnieki analizēja iegūtos datus - bērnu vajadzības grupējot un kodējot. Nosaukto vajadzību daudzveidībā tika atrasti vairāki grupēšanas veidi, kas bija atšķirīgi konceptuāli. Kritiskas

izvērtēšanas rezultātā tika izdalītas četras bērna vajadzību grupas, kurās atspoguļojās: [1] bērna mijiedarbības ar vidi vajadzības (materiālo, sociālo, dabas), [2] emocionālās vajadzības, [3] kognitīvās / ticību vajadzības un [4] darbības / uzvedības vajadzības (skat. 11. zīmējumu).

Neskatoties uz pētījuma dalībnieku noteikto bērna vajadzību lielo dažādību, tika iegūta kopaina, kurā var saskatīt ekspertu uzskatu par bērna vajadzībām: dominē vajadzība pēc mijiedarbības ar vidi un emocionālās vajadzības. Darbības / uzvedības un kognitīvās / ticību vajadzības ir mazāk raksturīgas.

11. zīmējums. Vajadzību veidi:

- * mijiedarbības ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas) vajadzības (M),
- * emocionālās vajadzības (E),
- * kognitīvās/ ticību vajadzības (K)
- * darbības/ uzvedības vajadzības (D)

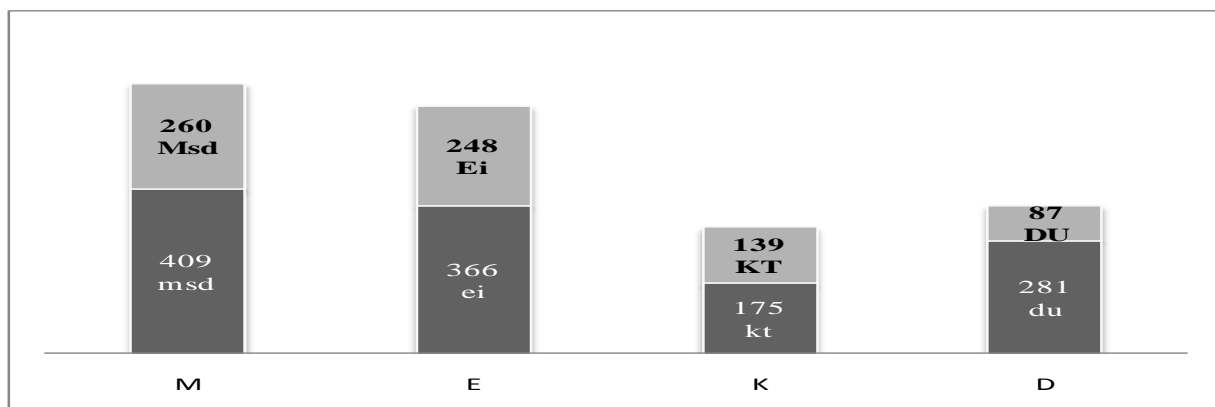
Katrā no izdalītajiem bērna vajadzību veidiem tika saskatīts, ka nosauktās vajadzības atšķiras pēc “izcelsmes”, un ir iespējams atpazīt vajadzības, kuras tika nosauktas no bērna attīstības skatījuma (no bērna puses) un vajadzības, kuras saskatītas no pieaugušo uzskatiem par bērna attīstību (no pieaugušo puses). Šī tendence tika saskatīta visās četrās bērna vajadzību grupās. Atsevišķu vajadzību formulējumos bija grūtības vajadzību sadalīšanai apakšgrupās, jo formulējumos pietrūka skatījumam raksturīgi konteksti. Šādos gadījumos tika izmantota “kritiska drauga palīdzība”, kas papildināja kodēšanu. Apakškategoriju izdalīšana no pētnieku puses tika veikta pēc formulējumu satura un kontekstiem. Iegūtie rezultāti tika piedāvāti pētījuma dalībniekiem izvērtēšanai.

Pētnieku izdalītās bērna vajadzību apakšgrupas:

- * no bērna attīstības skatījuma jeb “no bērna puses”(mijiedarbības ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas) vajadzības-msd, emocionālās-ei, kognitīvās/ ticību -kt un darbības/ uzvedības vajadzības -du),
- * no pieaugušo uzskatiem par bērna attīstību jeb “no pieaugušo puses” (sociālās pieredzes un

stereotipu ietekmēts skatījums uz bērna attīstības vajadzībām): mijiedarbības ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas vidi) vajadzības - Msd, emocionālās -Ei, kognitīvās/ ticību – KT, darbības/ uzvedības – DU.

Apakškategoriju attiecības katrā no bērna vajadzību veidiem atspoguļotas 12. zīmējumā.

12.zīmējums. Vajadzību apakšveidi.

No bērna attīstības skatījuma: (M) mijiedarbības ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas) vajadzības -msd, (E) emocionālās -ei, (K) kognitīvās/ ticību -kt un (D) darbības/ uzvedības vajadzības – DU

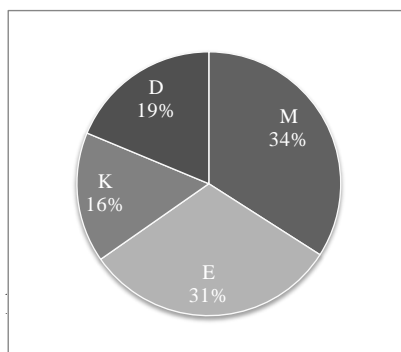
No pieaugušo uzskatiem par bērna attīstību: (M) mijiedarbības ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas vidi) - Msd, (E) emocionālās –Ei, (K) kognitīvās/ ticību – KT, (D) darbības/ uzvedības – DU.

Pētījuma dalībnieku piedāvātās bērnu attīstības vajadzības norāda uz tendenci vairāk skatīt bērna vajadzības no “bērna puses” un mazāk “no pieaugušo puses”.

Pētījuma dalībnieku izvērtējumā vajadzība pēc mijiedarbības ar materiālās/ sociālās/ dabas vidi bērniem ir vairāk izteikta, tai seko emocionālās un darbības vajadzības. Turklāt šī vajadzību struktūra tika atzīta par bērnam raksturīgu gan skatījumā “no bērna puses”, gan skatījumā “no pieaugušo puses”. Tika saskatīta tendence, ka vajadzības pārsvarā tika izvērtētas “no bērna puses”. Šis pētījumā iesaistīto pedagogu uzskats par bērna vajadzībām netiešā veidā norāda uz to, ka izvērtēšanai vairums pedagogu ir izmantojuši bērncentrētu attīstības skatījumu ar uzskatu, ka bērna attīstībai nepieciešama mācīšanās vide un emocionālā darbība. Tradicionālās “mācīšanas” pieejas pazīmes ar mazāk izteiktu darbības aktivitāti netieši saskatāmas kognitīvo / ticību vajadzībās, kas tika identificētas skatījumā “no pieaugušo puses”.

Tas ir ekspertu skatījums. Atskaites sistēma bērncentrēta, attīstībai nepieciešama mācīšanās vidē, emocionāli darbojoties. Tradicionālā mācīšanas pieeja maz izteikta.

Kādas ir bērna attīstības vajadzības viņu dzīves skatījumā? Bija piedāvāts nosaukt 10 bērna attīstības vajadzības. Visu daudzveidīgo vajadzību kopu sadalījām četros vajadzību veidos (skat. 13. zīmējumu).

- * mijiedarbības ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas) vajadzības (**M**),
- * emocionālās vajadzības (**E**),
- * kognitīvās/ ticību vajadzības (**K**)
- * darbības/ uzvedības vajadzības (**D**)

Rezultāti parāda, ka vairāk dominē mijiedarbības ar vidi vajadzības un emocionālās vajadzības, mazāk kognitīvās/ticību vajadzības.

Visas vajadzības sadalījām apakšveidos. Tika izdalīti samērā grūti atdalāmie (savstarpēji saistītie) vajadzību veidi (apakšgrupas):

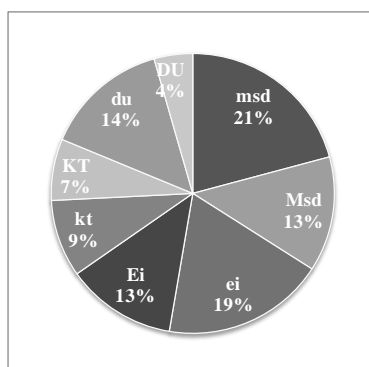
*** Koncentrējoties uz bērna attīstību:**

mijiedarbības ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas) vajadzības-**msd**, emocionālās-**ei**, kognitīvās/ ticību -**kt** un darbības/ uzvedības vajadzības - **du**.

*** Koncentrējoties uz pieaugušo pieredzi jeb sociālās pieredzes ietekmēts skatījums uz bērna attīstības vajadzībām:** mijiedarbības ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas vidi) vajadzības - **Msd**,

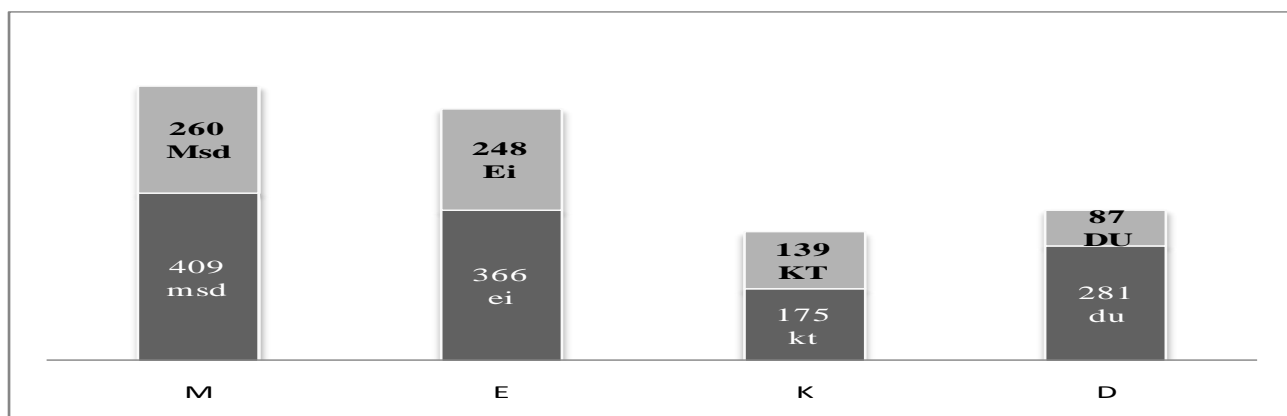
emocionālās –**Ei**, kognitīvās/ ticību – **KT**, darbības/ uzvedības – **DU**

Ieguvām šādu ainu (skat. 14. zīmējumu):

14. zīmējums. Vajadzību apakšveidi

Kopainā iegūts rezultāts (skat. 15. zīmējumu):

15. zīmējums. Kopaina par bērnu vajadzībām

Kopainā iegūtais rezultāts parāda, ka materiālās/ sociālās/ dabas vides vajadzības ir vairāk izteiktas, tām seko emocionālās un darbības vajadzības. Saskaņā ar tendenci, ka mijiedarbības ar vidi (materiālās/ sociālās / dabas), emocionālās un darbības vajadzības ir izteiktākas. Aptaujāto uzskatos par attīstības vajadzībām vairāk saskaņā ar “mācīšanās darbībā” pieejas saknes. “mācīšanās” pieejas saknes ir mazāk izteiktas.

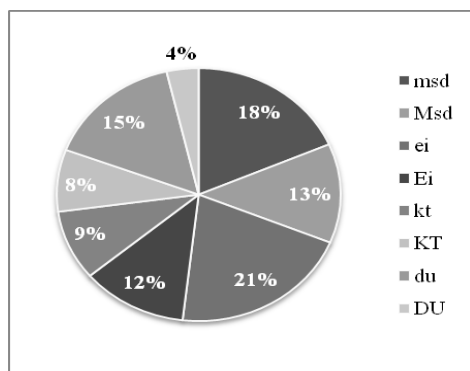
Skatījums uz bērnu vajadzībām:

* **Individuālajai attīstībai** visnozīmīgākās ir: mijiedarbības ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas) vajadzības, tad emocionālās un darbības (*msd, ei, du*). Kognitīvās vismazāk. Saskaņā ar tendenci, ka vides, emocionālās un darbības vajadzības ir izteiktākas. Norāda uz uzskatu par mācīšanos darbībā!

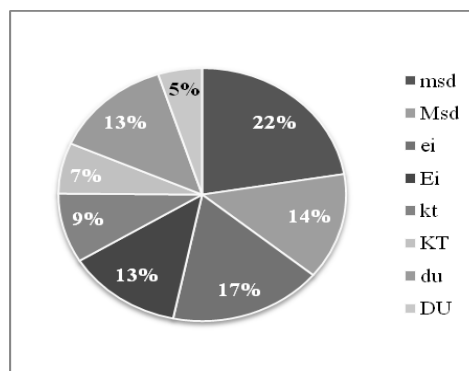
* **Pieaugušo sociālās pieredzes ietekmēts skatījums** uz bērna attīstības vajadzībām: mijiedarbības ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas) vajadzības, tikpat svarīgas emocionālās vajadzības un tad mazāk svarīgas kognitīvās un vēl mazāk darbības (*Msd, Ei, KT, DU*). Saskaņā ar tendenci uz uzskatu par mācīšanu un darbības mazāku lomu!

Pieaugušo sociālās pieredzes skatījumā mazāk novērtēta vajadzība mijiedarbībai ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas) un emocionālā saistība ar to.

Lai noskaidrotu atšķirības pirmsskolas skolotāju un sākumskolas skolotāju viedokļos, salīdzinājām vajadzību grupas (skat. 16., 17. zīmējumu).

16. zīmējums. 5-6 gadīgo skolotāju viedoklis par bērna vajadzībām

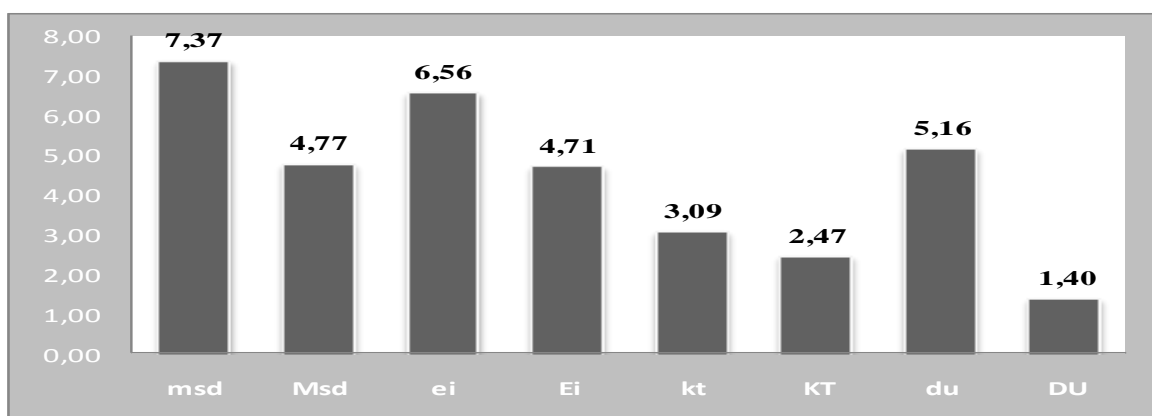

17. zīmējums. 1.-3. klašu skolotāju viedoklis par bērna vajadzībām

Kā redzams zīm., viedokļi ir ļoti līdzīgi.

Uzskatos par 5-6 g.v. svarīgākajām vajadzībām nedaudz vairāk nosauktas emocionālās un mijiedarbības ar vidi (materiālās/ sociālās/ dabas) vajadzības. Savukārt uzskatos par 1.-3. kl. svarīgākajām vajadzībām nedaudz vairāk nosauktas mijiedarbības ar vidi (materiālās/ sociālās/ dabas) un emocionālās vajadzības.

Vajadzības tika izvērtētas pēc svarīguma : (Ļoti raksturīgi - 3, raksturīgi -2, vāji izteikti - 1) (skat.18. zīmējumu.)

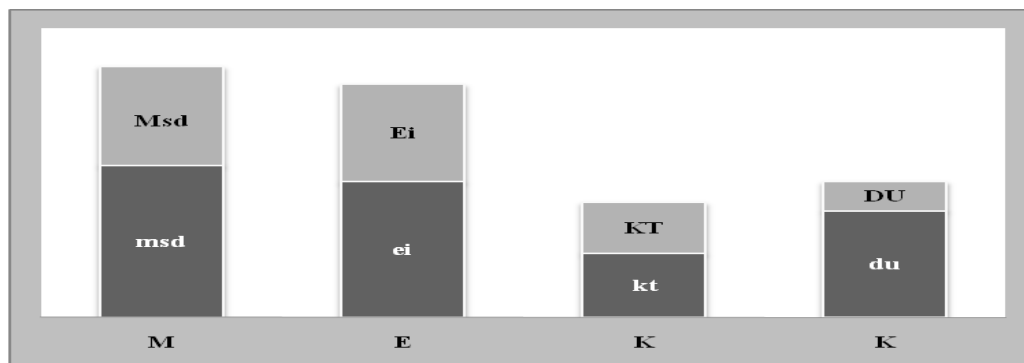
18. zīmējums. Dažādas vajadzību apakšgrupas pēc pazīmju novērtējuma (svara)

Pazīmes pēc svara (msd, ei, du) uzskatos par bērna individuālajām attīstības vajadzībām norāda uz lielāku potenciāli pieejai “mācīšanās darbībā”.

Pieaugušo sociālās pieredzes ietekmētajā skatījumā uz bērna attīstības vajadzībām mazinājās vides (materiālās/ sociālās/ dabas) vajadzības, kas ir tikpat izteiktas kā emocionālās, un jūtami mazinājās darbības vajadzību vērtējums. Iegūtā aina norāda, ka uzskatos no pieaugušo sociālās

pieredzes ir mazāk nozīmīgas darbības vajadzības un samazinās emocionālās saistības ar vidi vajadzības.

Kopainu skat. 19. zīmējumā.

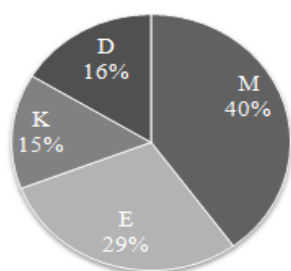

19. zīmējums. Dažādas vajadzību apakšgrupas pēc pazīmju novērtējuma (svara) kopainā

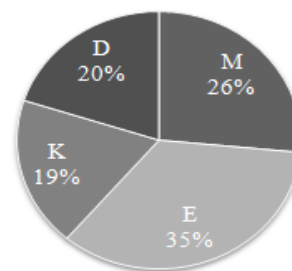
19. zīmējumā vēl vairāk saskatāma kopīgā tendence, kurā ir lielāks potenciāls pieejai – emocionāla mijiedarbība ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas) un mācīšanās darbībā.

Pēc vajadzību izvērtēšanas skolotāji-eksperti vērtēja, kuras no šīm vajadzībām tiek veicinātas vai ierobežotas dažādās ģimenes un mācību vidēs. Vides raksturojumi izvēlēti pēc J. Korčaka (1986.) “Kā mīlēt bērnu” 117.-122.lpp. Līdzīgi kā ģimenē, mēs varētu raksturot arī mācību vidi skolā.

Dogmatiska vide – to raksturo skolotāja autoritārs darba stils, prasība pēc bezierunu pienākumu izpildes, stingras disciplīnas, kārtības, godīguma. No skolēniem tiek prasīta nopietnība, garīgais līdzsvars, nosvērtība, pašsavaldīšanās, sistemātisks ikdienas darbs, ne mazākās novirzes no morāles normām. Šāda vide veicina pasīva bērna audzināšanu, labu izpildītāju (skat. 20., 21. zīmējumu).

20.zīmējums. Dogmatiska vide (veicina bērna vajadzību attīstību)

21. zīmējums. Dogmatiska vide (ierobežo bērna vajadzību attīstību)

Apzīmējumi:

M-mijiedarbības ar vidi vajadzības (materiālās, sociālās, dabas)

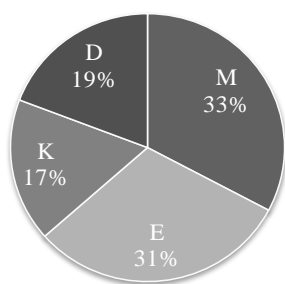
E-emocionālās vajadzības

K-kognitīvās/ticības vajadzības

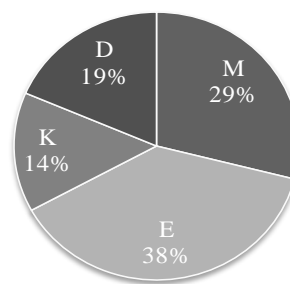
D- darbības/ uzvedības vajadzības

Rezultāti liecina, ka diemžēl kognitīvās vajadzības dogmatiskā vide neveicina, bet visvairāk tiek ierobežotas bērnu emocionālās vajadzības, kas vēlākajos gados rada negatīvas emocionālās izpausmes.

Idejiskā vide- vide, kurā rada, darbojas; kur nav pienākuma, bet ir brīva griba. Uzdevumu izpilde rada sajūsmu un entuziasmu. Šajā vidē cilvēkam veidojas iekšējais regulētājs būt tikumiskam, tiekties pēc labā, skaistā, patiesā. Šajā vidē veidojas bērns ar iniciatīvas spējām. (skat. 22., 23. zīmējumu).

22. zīmējums. Idejiska vide
(veicina bērna vajadzību attīstību)

23. zīmējums. Idejiska vide
(ierobežo bērna vajadzību attīstību)

Apzīmējumi:

M-mijiedarbības ar vidi vajadzības (materiālās, sociālās, dabas)

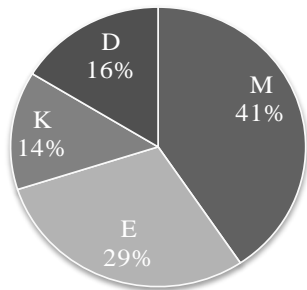
E-emocionālās vajadzības

K-kognitīvās/ticības vajadzības

D- darbības/ uzvedības vajadzības

Idejiskā vidē, kā redzams, vajadzību attīstība ir sabalansēta. Tajā pat laikā skolotājam ir vēlšanās ierobežot tieši bērna emocionālās vajadzības.

Vide, kurā valda apmierinātība ar dzīvi – man ir tik daudz, cik man ir vajadzīgs. Darbs man ir līdzeklis, lai iegūtu labumu un sasniegtu vēlamo. Pašapmierinātība, laiskums, bezrūpība, laipnība, labsirdība. Pašizziņa - tieši tik daudz, cik iespējams panākt bez pūlēm. No dzīvē gūtajiem iespaidiem var patstāvīgi veidot savus uzskatus, pats izvēlēties savu dzīves ceļu (skat. 24., 25. zīmējumu).

24. zīmējums. Apmierinātība ar dzīvi
(veicina bērna vajadzību attīstību)

Apzīmējumi:

M-mijiedarbības ar vidi vajadzības (materiālās, sociālās, dabas)

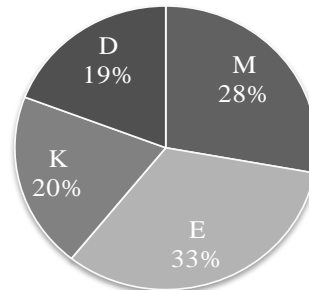
E-emocionālās vajadzības

K-kognitīvās/ticības vajadzības

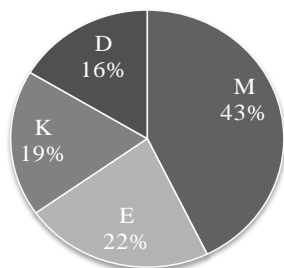
D- darbības/ uzvedības vajadzības

Apmierinātība ar dzīvi vairāk veicina bērnu vajadzības, kas saistītas ar mijiedarbību ar vidi (materiālo, sociālo, dabas). Mazāk veicina kognitīvās vajadzības. Vairāk tiek ierobežotas bērna emocionālās vajadzības.

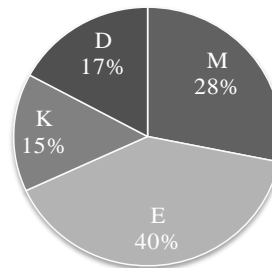
Panākumu un karjerisma vide – raksturīga mērķtiecība, bet tiekšanos uz mērķi nosaka auksts aprēķins, tiekšanās pēc atzīmēm. Nemitīga sacensība, kas ir pamats skaudībai, nenovīdībai, lišķībai, uzpūtībai (skat. 26., 27. zīmējumu).

25. zīmējums. Apmierinātība ar dzīvi
(ierobežo bērna vajadzību attīstību)

26. zīmējums. Panākumu un karjerisma vide
(veicina bērna vajadzību attīstību)

27. zīmējums. Panākumu un karjerisma vide
(ierobežo bērna vajadzību attīstību)

Apzīmējumi:

M-mijiedarbības ar vidi vajadzības (materiālās, sociālās, dabas)

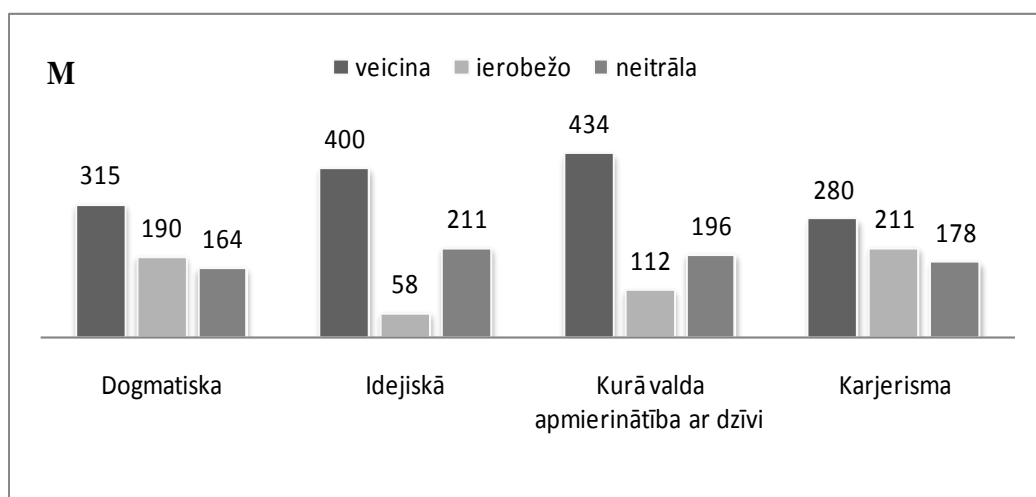
E-emocionālās vajadzības

K-kognitīvās/ticības vajadzības

D- darbības/ uzvedības vajadzības

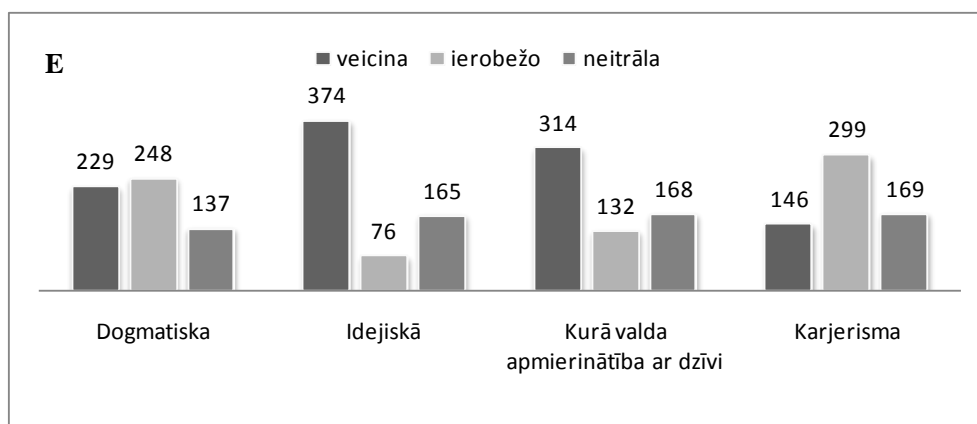
Panākumu un karjerisma vide vairāk veicina vajadzības mijiedarbībai ar materiālo, sociālo, dabas vidi. Salīdzinoši ar citām vidēm vismazāk tiek veicinātas bērnu emocionālās vajadzības un tās visvairāk tiek ierobežotas, kā rezultātā vērojamas nosauktās negatīvās izpausmes.

Kādā sociālo attiecību vidē tiek veicinātas mijiedarbības ar vidi (materiālās/ sociālās/ dabas), emocionālās, kognitīvās un darbības vajadzības?

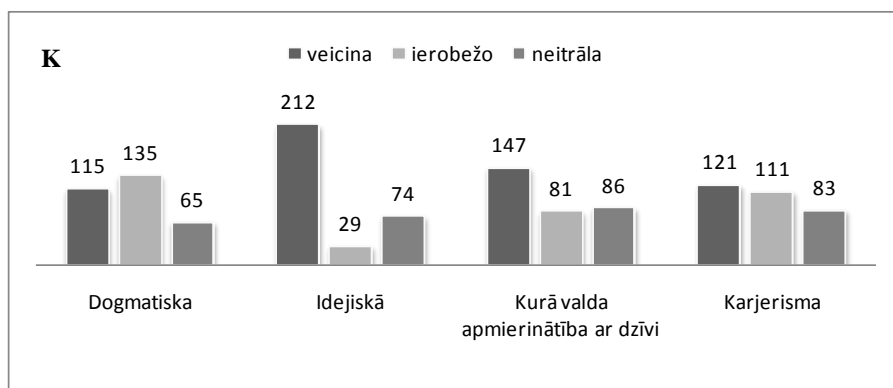
28. zīmējums. M-mijiedarbības ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas) vajadzības

Mijiedarbības ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas) vajadzības vairāk veicina “ar dzīvi apmierinātā” un “idejiskā” vidē.

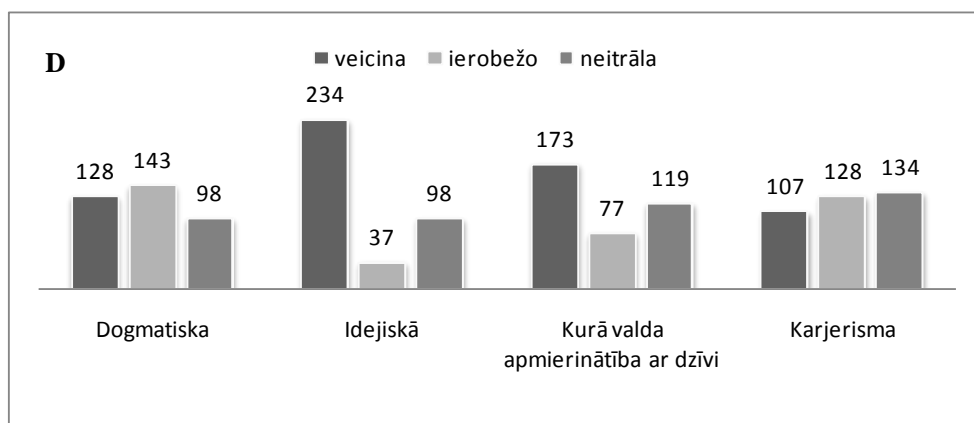
29. zīmējums. E-emocionālās vajadzības

Emocionālās vajadzības vairāk veicina “idejiskā” un “ar dzīvi apmierinātā vide”. Emocionālās vajadzības bērni piepilda rotaļdarbībā. Varam spriest, ka dogmatiskās prasības un virzība uz sacensību visvairāk ierobežo bērnu emocionālās vajadzības, kas savukārt veicina emociju negatīvās izpausmes.

30. zīmējums. K – kognitīvās vajadzības

Kognitīvās vajadzības vairāk veicina “idejiskā” un “ar dzīvi apmierinātā vide”. Tas nozīmē, ka labākus mācību sasniegumus veicinās atbilstoša mācību/pētnieciskā vide bērna pieredzes bagātināšanai aktīvā darbībā.

31. zīmējums. D-darbības/ uzvedības vajadzības

Darbības/ uzvedības vajadzības vairāk veicina “idejiskā” un “ar dzīvi apmierinātā vide”. Darbībā bērniem veidojas attieksmes, viņi mācās sevi organizēt, apliecināt darbībā. Dogmatisma un karjerisma vidē bērnu vajadzības pēc aktīvas darbības visvairāk tiek ierobežotas.

Secinājumi:

- Darbības un kognitīvās vajadzības tika identificētas mazāk nekā mijiedarbības ar vidi (materiālo, sociālo, dabas) un emocionālās vajadzības.

- Neliels pārsvars ir vajadzību struktūrai, kura veicina “mācīšanos darbībā”, nedaudz mazāk identificēta vajadzību struktūra, kura balsta “tradicionālo mācīšanu”. Pirmsskolas un pamatskolas jaunākajās klasēs ir svarīga jēgpilna mācīšanās, pētīšanas darbība.

- Vajadzību struktūra, kas tika iegūta, norāda uz to, ka “tradicionāla mācīšana” var nomākt “mācīšanos/ pētīšanu darbībā”.

- Idejiskā” sociālā vide veicina emocionālo, kognitīvo un darbības vajadzību īstenošanu.

- “Idejiskā” sociālā vide ir vairāk atbilstoša, lai īstenotu uz mācīšanos un pētniecisko darbību balstītu izglītības pieeju.

- “Ar dzīvi apmierinātā” sociālā vide vairāk veicina mijiedarbības ar vidi (materiālo/ sociālo/ dabas) vajadzību īstenošanu.

Apspriežot pētījuma rezultātus skolotāju-ekspertu grupās, izskanēja doma, ka šādi rezultāti parādās tādēļ, ka pētījumā analizēts labāko skolotāju viedoklis. Veicot pētījumu masu skolotāju vidū, lielākais akcents būtu uz kognitīvajām vajadzībām un virzību uz tradicionālo mācīšanu. Tas nozīmē, ka kopumā republikā pozitīva pieredze ir, kā pārorientēt mācības pirmsskolā un sākumskolā uz mācīšanos/ pētīšanu darbībā.

2.1.3. Viedokļi par bērnu dzīves apstākļiem un sabiedrības attieksmes veidiem

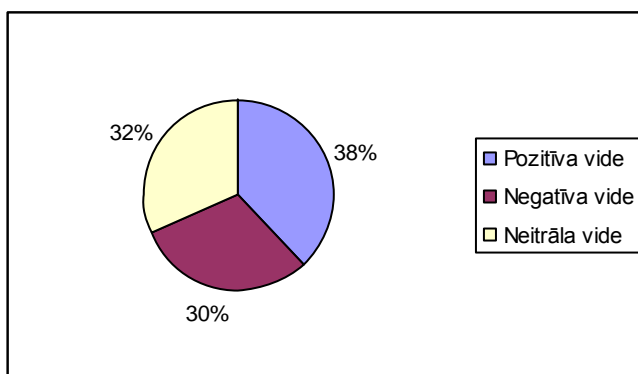
Skolotāju raksturojumi par bērnu dzīves apstākļiem tika sadalīti trīs grupās:

Pozitīva vide: gan tētis, gan mamma pavada laiku ar bērniem; ģimene labi situēta; pārtikusi; labvēlīga; vērsta uz sadarbību; vide, kurā dominē garīgums; harmoniska; droša; sakopta vide; iejūtīga utt.

Neitrāla vide (vai vide, par kuru grūti spriest, vai tā ir pozitīva vai negatīva): vecāki vadošā amatā; vienīgais bērns ģimenē; autoritāra vide; arhaiska vide; pārāk liela vecāku gādība; vecāki – materiālisti utt.

Negatīva vide: vecāki aizņemti darbā; nelabvēlīga, sociālā riska ģimene (alkoholisms, narkomānija, vardarbība); vecāki strādā ārzemēs; neinteresējas par bērnu; bezatbildība pret

bērnu; agresīva vide; bērni netiek pieskatīti, aug savā vaļā; visatļautība; vide, kurā valda cīņa par izdzīvošanu utt.

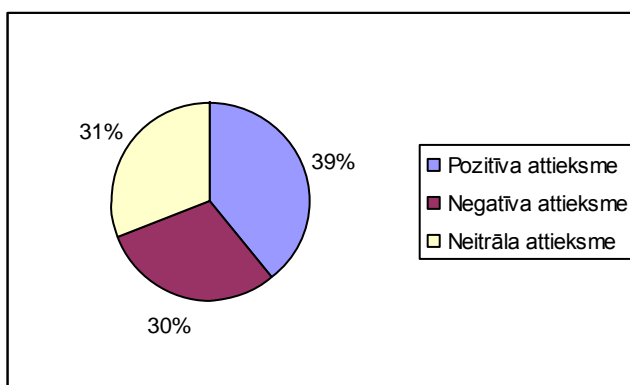
32. zīmējums. Ekspertu viedokļi par bērnu dzīves apstākļiem

Ekspertu subjektīvais viedoklis parāda, ka 38 % bērnu aug pozitīvā vidē, 30 % jeb gandrīz trešai daļai bērnu ģimenē ir negatīva ietekme. Par 32 % ģimeņu ir neitrāls priekšstats, kad nav izteiktas ne pozitīvas, ne negatīvas tendences (skat. 32. zīmējumu)

Līdzīgi tika izvērtēti sabiedrības attieksmes veidi pret bērnu vajadzībām. 39 % respondentu raksturojumi sabiedrības vidi vērtē pozitīvi: atbilstoša, ieinteresēta, saprotoša, izpalīdzīga attieksme; pozitīvāka attieksme pret bērniem ar īpašām vajadzībām; ziedo labdarībai; līdzpārdzīvojoša; draudzīga; radoša; izglītojoša; veselīga; sirsnīga utt.

31 % respondentu norāda uz neitrālu attieksmi: neitrāla; formāla; bezrūpīga; balstīta uz stereotipiem, masu mediju uzspiestiem stereotipiem; kampaņveidīga palīdzība; atturīga; ierobežojoša; bērnam viss jāapgūst pašam; vārdisks atbalsts, bet reālas darbības nav utt.

30 % respondentu raksturojumi sabiedrības attieksmi vērtē negatīvi: agresīva; minimāls valsts, pašvaldību atbalsts; kritizēšana; nievājoša; skeptiska; nosodoša; vardarbīga; divkosīga; šķiro bērnus utt. (skat. 33. zīmējumu).

33. zīmējums. Sabiedrības attieksmju veidu raksturojums

Tāds ir skolotāju – ekspertu subjektīvais viedoklis. Protams, ka dažādās vietās gan pilsētā, gan laukos atkarībā no vecāku darba iespējām, no vecāku izglītības līmeņa, cik aktīva un rosinoša ir katra mikrorajona sabiedriskā dzīve, rezultāti būs atšķirīgi.

Komentējot atbildes, skolotāji stāstīja gan pozitīvus, gan negatīvus piemērus no dzīves. Satraucoši ir fakti, ka bērni nāk uz skolu neēduši un skolā gaida pusdienas. Daļai bērnu vecāki nevar samaksāt par pusdienām. Tie bērni savukārt gaida aiz muguras, lai apēstu atstātās ēdienu paliekas. Šādi fakti rosina veikt nopietnu pētījumu skolās, lai pievērstu valsts un pašvaldību uzmanību tam, ka bērni nedrīkstētu ciest badu, neskatoties uz to, kādā ģimenē viņš aug. Ja nav apmierinātas šīs bērnu vajadzības būt paēdušam, būt drošībā, tad lieki ir gaidīt no bērniem labas sekmes mācībās.

Mācību vides pētījumam būtu jābūt katrā konkrētā skolā, kurā vēlamies uzlabot pedagoģisko procesu: raksturojot sociālo, psiholoģisko, materiālo un dabas vidi, kā arī lingvistisko un kultūras vidi.

2.2. Pedagogu un vecāku cerības un bažas par 5 – 6 gadīgo bērnu un 1.-3. klases skolēnu izglītošanu

Kādas ir cerības un bažas, sagatavojot audzēkņus jeb pedagogu profesionālās mērķorientācijas?

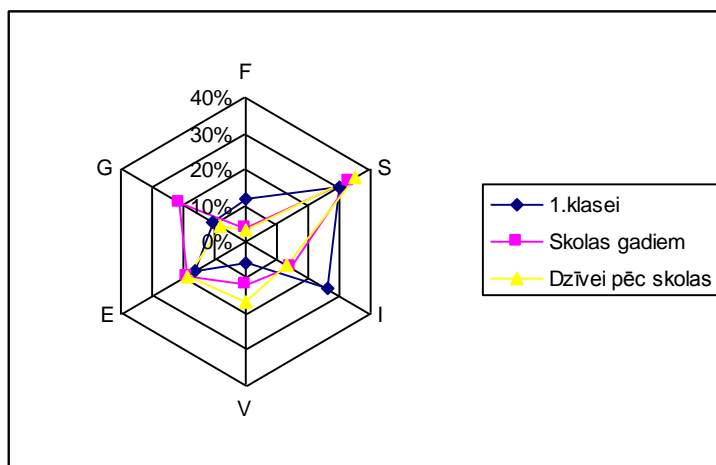
Ekspertu identificētās cerības tika analizētas ar nolūku noskaidrot pedagogu – ekspertu mērķorientāciju pazīmes, kas tika lietotas un atpazītas situāciju izvērtēšanā. Tādējādi tika meklētas ekspertu atskaites sistēmu pazīmes.

Nosauktās pazīmes pētnieki analizēja kvalitatīvi un ieguva pazīmju grupas. Piedāvātās pazīmes deva iespēju izdalīt šādas pazīmju grupas: fiziskā attīstība (F), sociālā attīstība (S), intelektuālā attīstība (I), vērtību izpratne (V), emocionālā attīstība (E) un gribas attīstība (G). Mērķorientāciju izvērtēšanai tika piedāvāts aprakstīt cerības uz sava darba iznākumiem un pedagogu bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus tuvākā un tālākā nākotnē.

Kopainā tika norādīts arī identificēto pazīmju daudzums.

2.2.1. 5 – 6 gadīgo izglītību izvērtējošo ekspertu viedoklis

Cerību saturs (skat. 34. zīmējumu) Kur cerības, tur interese un mērķis. Šādā skatījumā varam rezultātu aplūkot kā mērķa saturu.

34. zīmējums. Tuvākās cerības, sagatavojot audzēkņus (5 – 6 gadīgie): Latvijas kopaina

- Cerības, sagatavojot skolēnus 1. klasei

Tendence cerēt uz sociālās un intelektuālās (kognitīvās) attīstības panākumiem. Šo cerību atbalstam tiek saskatīta nepieciešamība balstīties uz emocionālās, fiziskās un gribas attīstības pamatu. Vērtību izpratne cerību saturā maza.

- Cerības, sagatavojot audzēkņus turpmākajiem skolas gadiem.

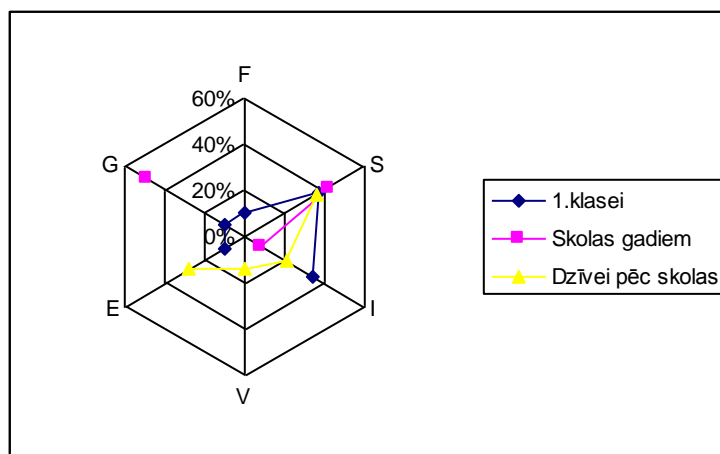
Tendence cerēt uz sociālo, gribas un emocionālo attīstību. Fiziskā attīstība cerību saturā ļoti maza. Intelektuālās un vērtību izpratnes attīstība cerību saturā maza.

- Cerības, sagatavojot audzēkņus dzīvei pēc skolas

Sociālā attīstība cerību saturā ir visvairāk. Vidēji izteiktas cerības uz emocionālo, vērtību izpratnes un intelektuālo attīstību. Fiziskā attīstība cerību saturā ir ļoti maza.

Intelektuālā un fiziskā attīstība mazinās līdz ar cerību laika palielināšanos. Līdz ar tālāku skatījumu laikā pieaug cerības uz sociālo attīstību, emocionālo, vērtību izpratni. Gribas attīstība palielinās cerībās no 1. klases uz skolas gadu posmu, dzīvei pēc skolas cerībās gribas attīstības prasība strauji samazinās.

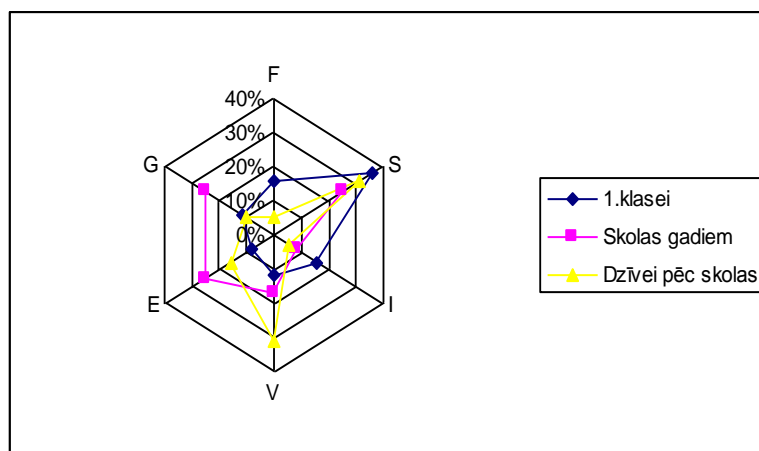
Zemgale (skat. 35. zīmējumu).

35. zīmējums. Tuvākās cerības, sagatavojot audzēkņus (5 – 6 gadīgie), Zemgale

- Lielākās cerības uz sociālo un intelektuālo attīstību. Ir cerības uz fizisko, emocionālo un gribas attīstību. Netika atrastas cerības uz vērtību izpratnes attīstību.
- Visvairāk cerības uz gribas un sociālo attīstību. Nelielas cerības uz intelektuālo attīstību skolas gados.
- Lielākas cerības uz sociālo un emocionālo attīstību un mazākas uz intelektuālo un vērtību izpratnes attīstību.

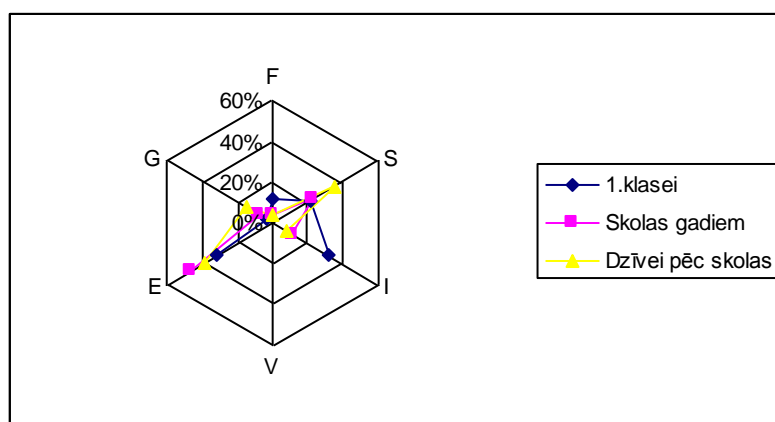
Rīga (skat. 36. zīmējumu)

36. zīmējums. Tuvākās cerības, sagatavojot audzēkņus (5 – 6 gadīgie), Rīga

- Vislielākās cerības uz sociālo attīstību, vidējas uz fizisko, intelektuālo, vērtību izpratnes un gribas attīstību. Mazas cerības uz emocionālo attīstību.
- Lielākas cerības uz sociālo, emocionālo un gribas attīstību. Vidējas uz vērtību izpratni un intelektuālo attīstību. Cerību saturā netika izteiktas cerības par fizisko attīstību.
- Lielākās cerības uz sociālo un vērtību izpratnes attīstību. Ir cerības uz emocionālo un gribas attīstību. Cerībās dzīvei pēc skolas fiziskā un intelektuālā attīstība ir zema.

Vidzeme (skat. 37. zīmējumu)

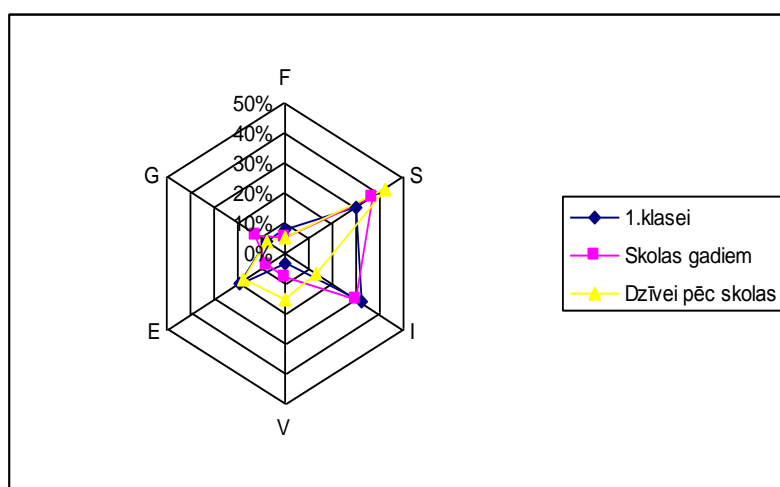
37. zīmējums. Tuvākās cerības, sagatavojot audzēkņus (5 – 6 gadīgie), Vidzeme

- Cerību saturā vairāk izteikts intelektuālās un emocionālās attīstības mērķis, vidēji izteikta orientācija uz sociālo un fizisko attīstību, maz pieminēta gribas attīstība un nav pieminēta vērtību izpratne.

- Visvairāk cerības uz emocionālo attīstību, vidēji daudz ir piedāvāts sociālās, intelektuālās un gribas attīstības saturs. Nav piedāvāts vērtību izpratnes attīstības saturs.

- Vairāk cerībās tika piedāvāts emocionālās un sociālās attīstības saturs, nedaudz pieminēts gribas, intelektuālās un fiziskās attīstības saturs. Cerībās netika nosaukts vērtību izpratnes attīstības saturs.

Latgale (skat. 38. zīmējumu)

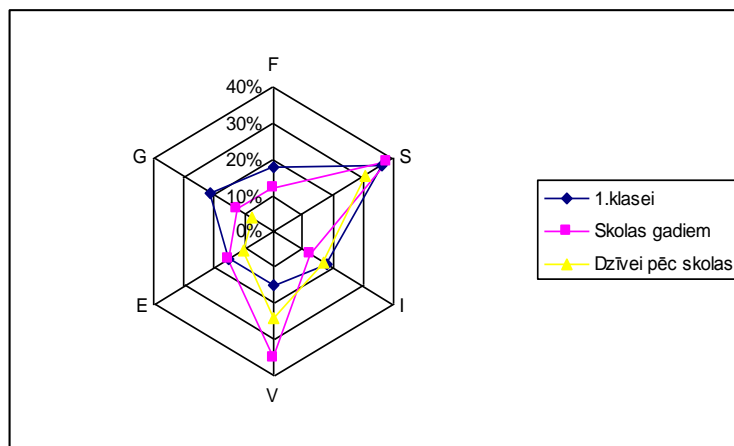
38. zīmējums. Tuvākās cerības, sagatavojot audzēkņus (5 – 6 gadīgie), Latgale

- Visvairāk uzsvars uz intelektuālo un sociālo attīstību. Tad emocionālā, fiziskā un gribas attīstība. Maz identificēts vērtību izpratnes attīstības saturs.

- Visvairāk sociālā un intelektuālā attīstība. Vidēji gribas attīstības mērķis. Maz piedāvāts vērtību izpratnes, emocionālās un fiziskās attīstības saturs.

- Ļoti izteikta sociālā attīstība cerību saturā. Vidēji daudz piedāvāts emocionālās, vērtību izpratnes un intelektuālās attīstības saturs. Maz saskatīts gribas un fiziskās attīstības saturs.

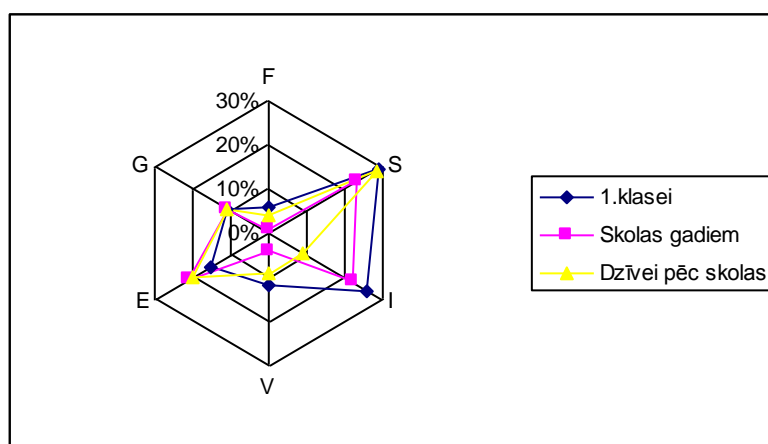
Kurzeme (skat. 39. zīmējumu)

39. zīmējums. Tuvākās cerības, sagatavojot audzēkņus (5 – 6 gadīgie), Kurzeme

- Ļoti izteiktas cerības uz sociālo attīstību, vidēji daudz piedāvāts cerību saturs, kas saistīts ar gribas, fizisko, intelektuālo, vērtību izpratnes un emocionālo attīstību.
- Ļoti lielas cerības uz sociālo, vērtību izpratnes attīstību un vidēji izteiktas uz emocionālo, gribas, fizisko un intelektuālo attīstības mērķi.
- Lielas cerības uz sociālo un vērtību izpratnes attīstību. Vidējas uz intelektuālo attīstību un mazas uz emocionālo un gribas attīstību.

Bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus (skat. 40. zīmējumu)

40. zīmējums. Pedagogu bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus (5 – 6 gadīgie),
Latvijas kopaina

- Bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus, sagatavojot tos 1. klasei.

Vairāk bažas un šķēršļi tika nosaukti attiecībā uz sociālo un intelektuālo attīstību, vismazāk bažu un šķēršļu par fizisko attīstību. Ir bažas par emocionālo, vērtību izpratnes un gribas attīstību.

- Bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus, sagatavojot tos skolas gadiem

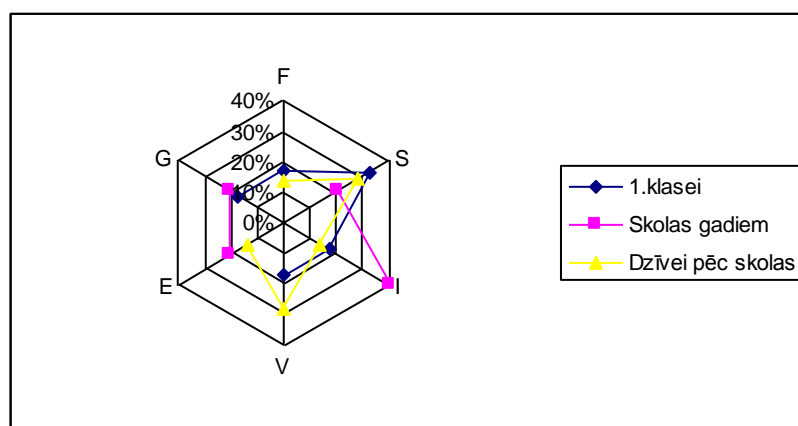
Visvairāk tās tiek saskatītas attiecībā uz sociālo, intelektuālo un emocionālo attīstību. Bažu gandrīz nav par fizisko attīstību, un nedaudz bažas ir par gribas un vērtību izpratnes attīstību.

- Bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus, sagatavojot tos dzīvei pēc skolas

Vairāk bažas par šķēršļiem tika saskatītas sociālajā un emocionālajā attīstībā. Maz bažu par šķēršļiem fiziskajā attīstībā, un nelielas bažas tika paustas saistībā ar gribas, intelektuālo un vērtību izpratnes attīstību

Bažas par šķēršļiem gribas attīstībai vienādas gan tuvāko, gan tālāko šķēršļu paredzēšanā. No tuvākā uz tālāko laika posmu samazinās bažas par šķēršļiem intelektuālajā attīstībā. Vislielākās bažas ir par sociālo attīstību.

Zemgale (skat. 41. zīmējumu)

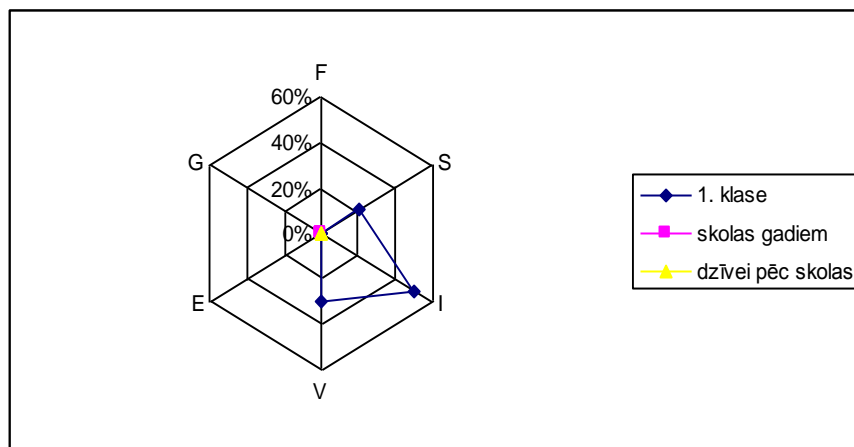
41. zīmējums. Pedagogu bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus (5 – 6 gadīgie),

Zemgale

- Lielākās bažas par sociālās attīstības šķēršļiem. Fiziskajā, intelektuālajā, vērtību izpratnes un gribas attīstībā šķēršļi var parādīties vienlīdz bieži. Netika pieminētas bažas par emocionālās attīstības šķēršļiem.

- Lielākās bažas intelektuālajā attīstībā, vidēji daudz bažu pausts par sociālo, emocionālo un gribas attīstību. Nav identificētas bažas par vērtību izpratnes attīstības šķēršļiem.
- Lielas bažas par sociālās un vērtību izpratnes attīstību. Nedaudz mazākas par fiziskās, intelektuālās un emocionālās attīstības šķēršļiem. Netika paustas bažas par gribas attīstību.

Rīga (skat. 42. zīmējumu)

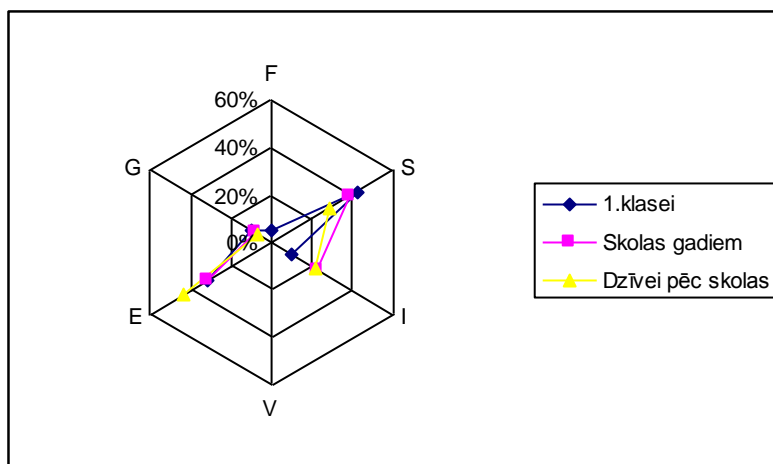

42. zīmējums. Pedagogu bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus (5 – 6 gadīgie),

Rīga

- Bažas par intelektuālo attīstību vislielākās, vidējas par vērtību izpratni un sociālo attīstību.
- Bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus, sagatavojot tos turpmākajiem skolas gadiem un dzīvei pēc skolas netika paustas.

Vidzeme (skat.43. zīmējumu)

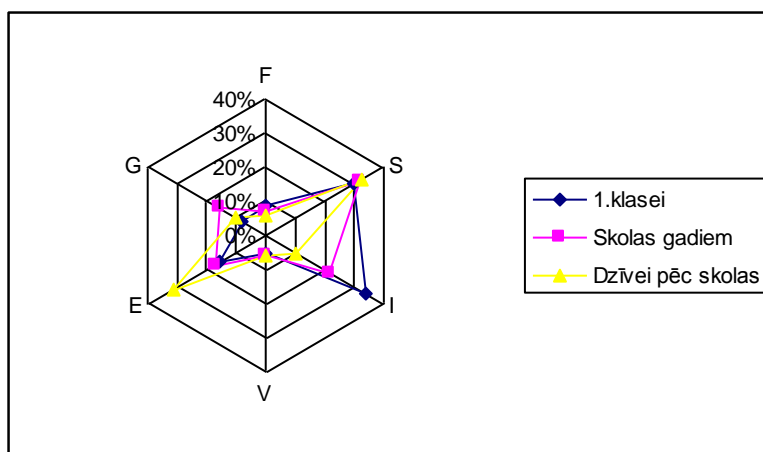

43. zīmējums. Pedagogu bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus (5 – 6 gadīgie),

Vidzeme

- Lielākās bažas par sociālo un emocionālo attīstību. Nelielas bažas par intelektuālo, gribas un fizisko attīstību. Netika paustas bažas par vērtību izpratnes attīstību.
- Lielākās bažas par sociālo un emocionālo attīstību. Mazāk izteiktas bažas par intelektuālo un gribas attīstību. Netika piedāvātas bažas par fiziskās un vērtību izpratnes attīstības šķēršļiem.
- Lielākās bažas par sociālo un emocionālo attīstību. Mazākas par intelektuālo un gribas attīstību. Bažas par fizisko un vērtību izpratnes attīstību netika pieminētas.

Latgale (skat.44. zīmējumu)

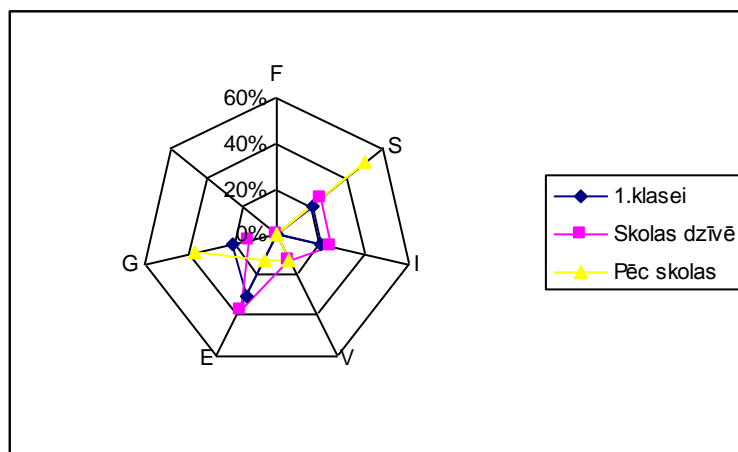

44. zīmējums. Pedagogu bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus (5 – 6 gadīgie),

Latgale

- Vislielākās bažas tika paustas par intelektuālās un sociālās attīstības iespējām. Vidēji izteiktas bažas par emocionālās attīstības šķēršļiem. Mazāk bažu par fizisko, gribas un vērtību izpratnes attīstību.
- Vislielākās bažas par sociālo attīstību. Vidējas bažas par intelektuālo, emocionālo un gribas attīstību, nelielas bažas par fizisko un vērtību izpratnes attīstību.
- Vislielākās bažas par sociālo un emocionālo attīstību. Nelielas bažas par intelektuālo, gribas, fizisko un vērtību izpratnes attīstību.

Kurzeme (skat. 45. zīmējumu)

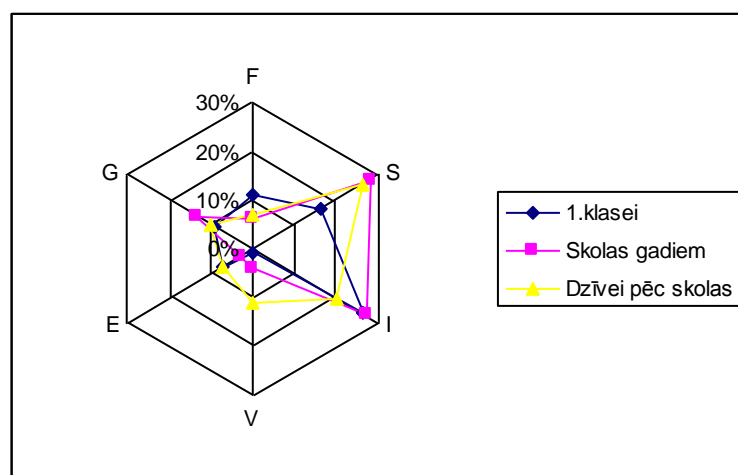

45. zīmējums. Pedagogu bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus (5 – 6 gadīgie), Kurzeme

- Vidējas bažas par emocionālo attīstību, nedaudz mazākas par sociālo, intelektuālo, gribas attīstību. Bažas par fizisko un vērtību izpratnes attīstību netika atrastas.
- Lielākās bažas par emocionālo attīstību, vidējas par sociālo, intelektuālo un nelielas bažas par vērtību izpratnes un gribas attīstību. Bažas par fizisko attīstību netika izteiktas.
- Ļoti lielas bažas par sociālo attīstību, lielas par gribas attīstību, mazas par vērtību izpratnes un emocionālo attīstību. Netika izteiktas bažas par fizisko un intelektuālo attīstību.

2.2.2. 1. – 3. klases izglītību izvērtējošo ekspertu viedoklis

Cerību satura pazīmes (skat.46. zīmējumu)

46. zīmējumu. Tuvākās cerības, sagatavojot audzēkņus (1. – 3. klase), Latvijas kopaina

- Tuvākās cerības, sagatavojot audzēkņus 1.klasei

Tendence cerēt uz intelektuālās attīstības panākumiem. Šo cerību atbalstam tiek saskatīta nepieciešamība balstīties uz sociālo, fizisko un gribas attīstību. Mērķorientācija uz fizisko attīstību ir ļoti maza.

- Cerības, sagatavojot audzēkņus tuvākajiem skolas gadiem

Tendence cerēt uz intelektuālo un sociālo attīstību, kas tiek atbalstīta ar gribas attīstību.

- Cerības, sagatavojot audzēkņus dzīvei pēc skolas

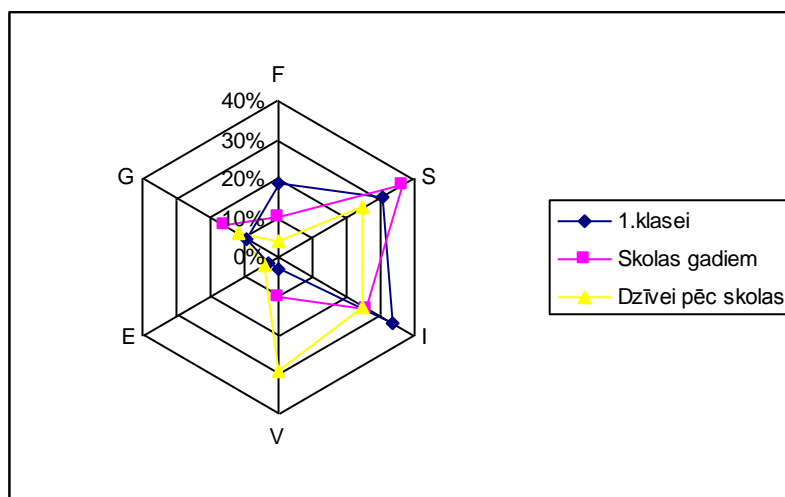
Liela cerība uz sociālo un intelektuālo attīstību. Vidējas cerības uz gribas attīstību un mazas cerības uz fizisko, vērtību izpratnes un emocionālo attīstību, kas tiek atbalstīta ar intelektuālo, vērtību izpratnes un gribas attīstību.

1. klasei pedagogu cerībās skaidri saskatāms intelektuālās attīstības mērķis. Tas saglabājas visiem skolas gadiem un jūtami zaudē savu nozīmi dzīvei pēc skolas. Bet mērķa saturs skolas gadiem un dzīvei pēc skolas tika papildināts ar sociālo attīstību, kas nedaudz vairāk izteikta skolas gadu cerībās un redzami pārsniedz intelektuālo attīstību cerībās, kas tika saistītas ar dzīves pēc skolas mērķi.

Vērtību izpratne cerību saturā neliela, un tai ir tendence palielināties laikā no tuvākā uz tālāko laiku.

Fiziskā attīstība cerību saturā samazinās laikā no 1. klases līdz skolas gadiem un dzīvei pēc skolas.

Rīga (skat.47. zīmējumu)

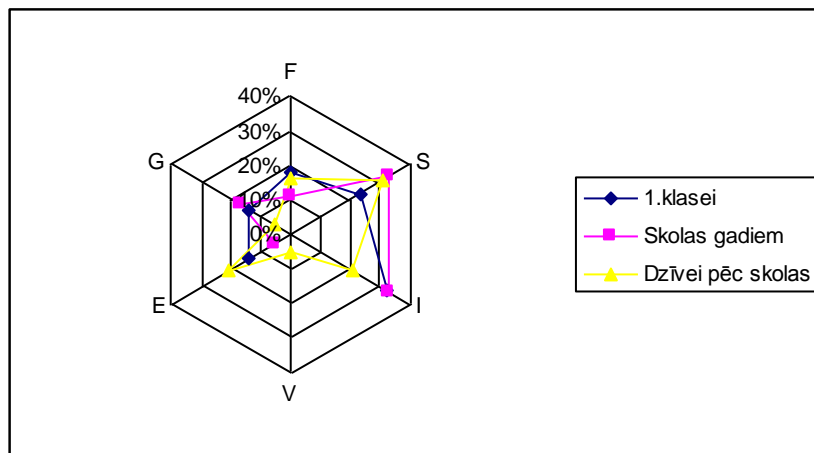

47. zīmējums. Tuvākās cerības, sagatavojot audzēkņus (1. – 3. klase), Rīga

- Lielākās cerības uz intelektuālo un sociālo attīstību. Vidējas uz fizisko attīstību, mazas – uz gribas, emocionālo, vērtību izpratnes attīstību.
- Lielākās cerības uz sociālo attīstību, vidējas uz intelektuālo un gribas attīstību. Mazas uz fizisko un vērtību izpratnes attīstību. Netika paustas cerības par emocionālo attīstību.

- Vidēji augstas cerības par vērtību izpratnes, intelektuālo, sociālo attīstību. Mazas cerības uz gribas, fizisko un emocionālo attīstību.

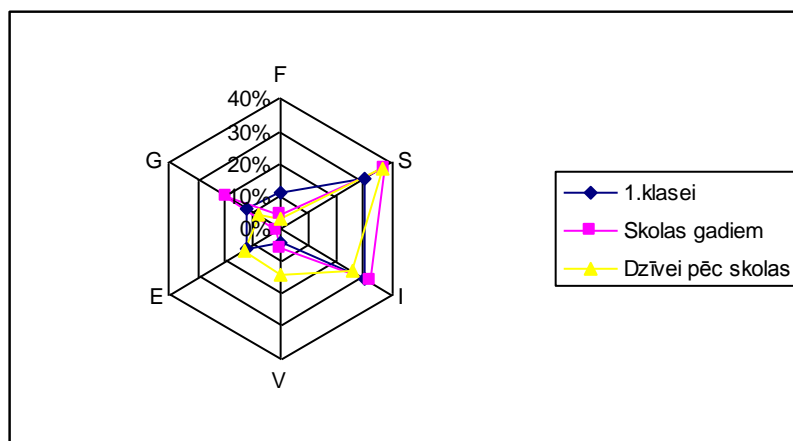
Vidzeme (skat. 48. zīmējumu)

48.zīmējums. Tuvākās cerības, sagatavojot audzēkņus (1. – 3. klase), Vidzeme

- Lielākās cerības uz intelektuālo attīstību, vidēji izteiktas cerības uz sociālo, fizisko, emocionālo un gribas attīstību. Cerības par vērtību izpratnes attīstību netika izteiktas.
- Lielākās cerības uz sociālo, intelektuālo attīstību, vidējas cerības uz gribas un fizisko attīstību, mazas uz emocionālo. Vērtību izpratnes saturs cerībās netika atrasts.
- Lielākās cerības uz sociālo attīstību, vidējas uz intelektuālo, emocionālo un fizisko attīstību. Mazas uz vērtību izpratnes un gribas attīstību.

Latgale (skat. 59. zīmējumu)

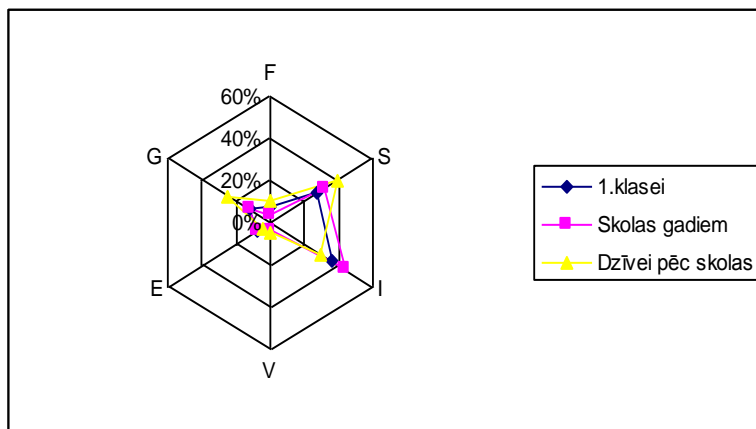

49. zīmējums. Tuvākās cerības, sagatavojot audzēkņus (1. – 3. klase), Latgale

- Lielākās cerības uz sociālo un intelektuālo attīstību. Nelielas cerības uz fizisko, emocionālo, gribas attīstību. Mazas uz vērtību izpratnes attīstību.
- Lielas cerības uz sociālo un intelektuālo attīstību, vidējas uz gribas attīstību un nelielas uz fizisko, vērtību izpratnes un emocionālo attīstību.

- Vislielākās cerības uz sociālo attīstību, vidējas uz intelektuālo. Mazas cerības uz vērtību izpratnes, emocionālo, gribas un fizisko attīstību.

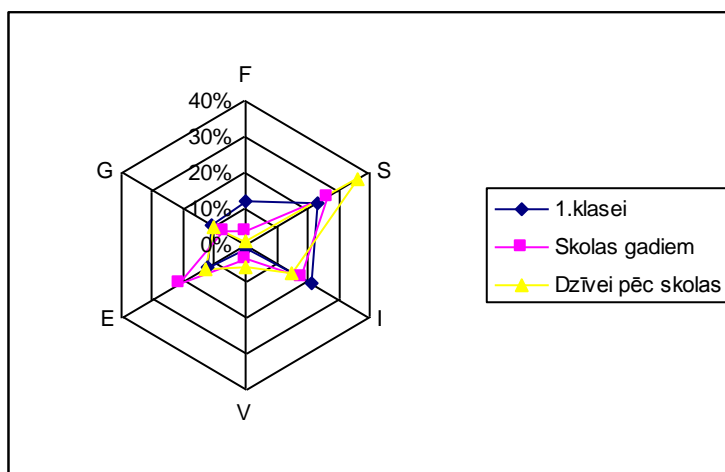
Kurzeme (skat. 50. zīmējumu)

50. zīmējums. Tuvākās cerības, sagatavojot audzēkņus (1. – 3. klase), Kurzeme

- Vislielākās cerības uz intelektuālo un sociālo attīstību, nelielas uz gribas, emocionālo un fizisko attīstību. Vērtību izpratnes saturs cerībās netika atrasts.
- Vislielākās cerības uz intelektuālo un sociālo attīstību. Nelielas cerības uz gribas, emocionālo, fizisko, vērtību izpratnes attīstību.
- Lielākās cerības uz sociālo attīstību, vidējas uz intelektuālo. Mazas cerības uz vērtību izpratnes, emocionālo, gribas un fizisko attīstību.

1. -3. klases izglītību izvērtējošo ekspertu viedoklis par bažām un šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus. (skat. 51. zīmējumu)

51. zīmējums. Pedagogu bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus (1. – 3. klase), Latvijas kopaina

- Bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus, sagatavojot tos 1. klasei

Vairāk bažas par šķēršļiem minētas attiecībā uz sociālo un intelektuālo attīstību. Pastāv bažas par fiziskās, emocionālās un gribas attīstības šķēršļiem. Gandrīz nav bažu par vērtību orientācijas attīstības šķēršļiem.

- Bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus skolas gados

Visvairāk bažas tika paustas sociālajā, emocionālajā un intelektuālajā attīstībā. Nelielas bažas paustas sakarā ar gribas, vērtību izpratnes un fizisko attīstību.

- Bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus, sagatavojot tos dzīvei pēc skolas

Ļoti lielas bažas par sociālo attīstību. Ir bažas par intelektuālo, emocionālo un gribas attīstību. Fiziskās un vērtību izpratnes attīstībā bažu par šķēršļiem nav.

1. – 3. klasē īpaši zemas cerības un nav bažu par vērtību izpratni.

Fiziskā attīstība krītas no 1. klases līdz dzīvei pēc skolas. Lielākās bažas ir par sociālo attīstību un tās pieaug no 1. klases līdz dzīvei pēc skolas.

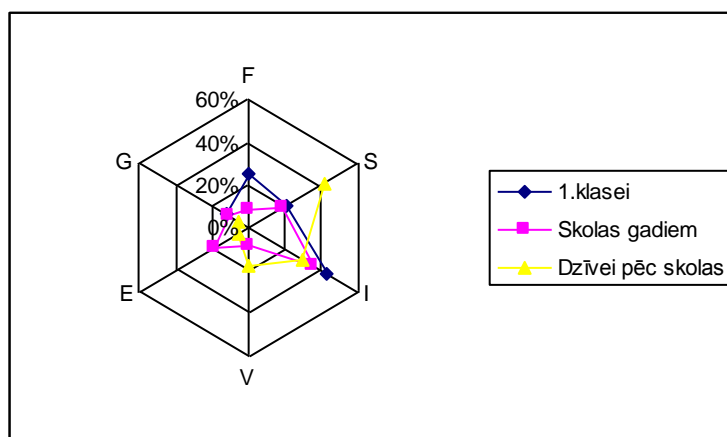
Saskatāmas bažas par intelektuālo attīstību, bet tās mazinās no 1. klases līdz dzīvei pēc skolas.

Bažas par emocionālo attīstību skolas gados ir augstākas.

Bažas par fizisko attīstību mazinās līdz ar laiku.

Nelielas bažas, kam vērojama tendence pieaugt līdz ar tālāku skatījumu, par vērtību izpratnes attīstību.

Zemgale (skat. 52. zīmējumu)

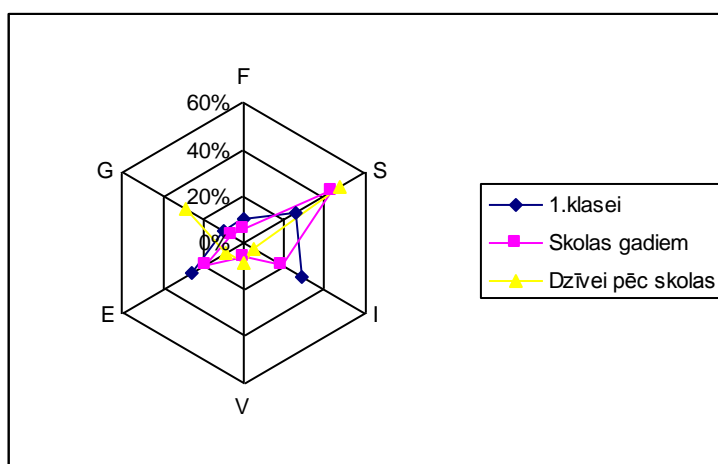
52. zīmējums. Pedagogu bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus (1. – 3. klase),

Zemgale

• Vislielākās bažas par intelektuālo attīstību, vidējas par fizisko, sociālo un gribas attīstību. Vērtību izpratne un emocionālā attīstība ar bažām netika saistītas.

- Lielākās bažas par intelektuālo attīstību, vidējas par sociālo un emocionālo attīstību, bet mazākas par fizisko, vērtību izpratnes un gribas attīstību.
- Vislielākās bažas par sociālo un intelektuālo attīstību, vidējas par vērtību izpratni un nelielas par emocionālo un gribas attīstību.

Vidzeme (skat.53. zīmējumu)

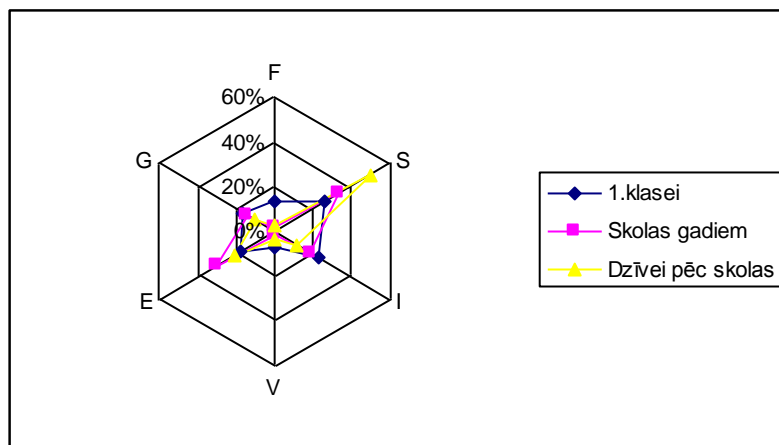

53. zīmējums. Pedagogu bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus (1. – 3. klase),

Vidzeme

- Vidēji izteiktas bažas par intelektuālo, sociālo un emocionālo attīstību. Nelielas bažas par fizisko un gribas attīstību. Netika izteiktas bažas par vērtību izpratnes attīstības šķēršļiem.
- Lielas bažas par sociālo attīstību. Vidējas bažas par intelektuālo un emocionālo attīstību. Nelielas bažas par fizisko, vērtību izpratnes un gribas attīstību un to šķēršļiem.
- Lielas bažas par sociālo attīstību, vidējas par gribas un nelielas par vērtību izpratnes, emocionālo attīstību un pavisam nelielas bažas par intelektuālo attīstību.

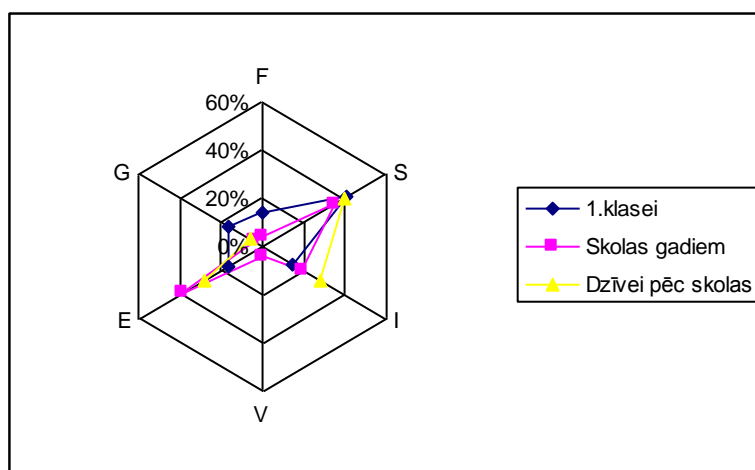
Latgale (skat.54. zīmējumu)

54. zīmējums. Pedagogu bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus (1. – 3. klase),
Latgale

- Vidējas bažas par sociālo un intelektuālo attīstību, nelielas par emocionālo, gribas, fizisko un vērtību izpratnes attīstību.
- Vidējas bažas par sociālo un emocionālo attīstību. Nelielas bažas par intelektuālo un gribas attīstību. Ļoti mazas par vērtību izpratni un fizisko attīstību.

Kurzeme (skat. 55. zīmējumu)

55. zīmējums. Pedagogu bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus (1. – 3. klase),
Kurzeme

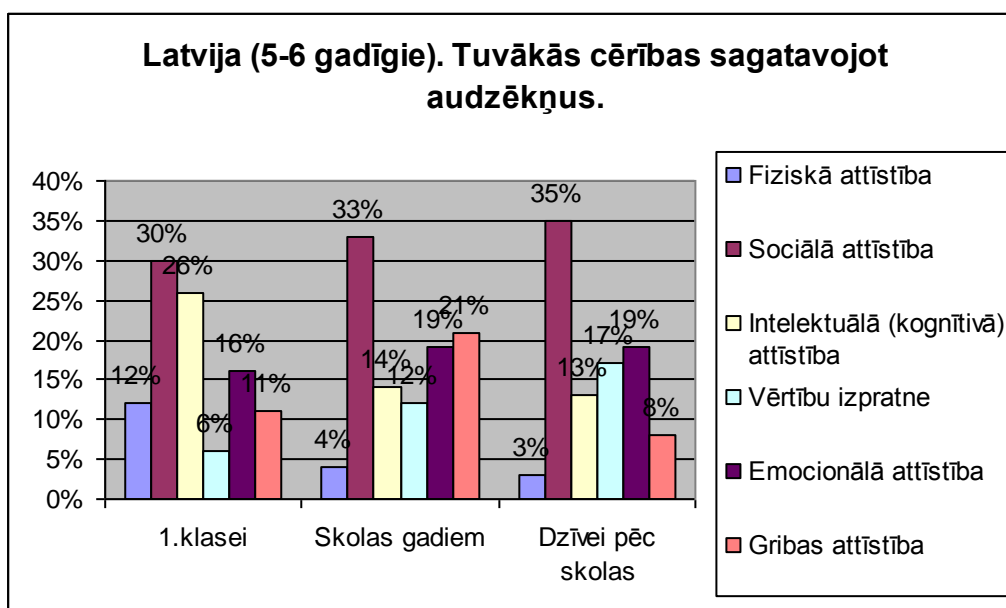
- Ļoti lielas bažas par sociālo attīstību. Nelielas bažas par emocionālo, gribas, fizisko un intelektuālo attīstību. Netika izteiktas bažas par vērtību izteiksmes attīstību.

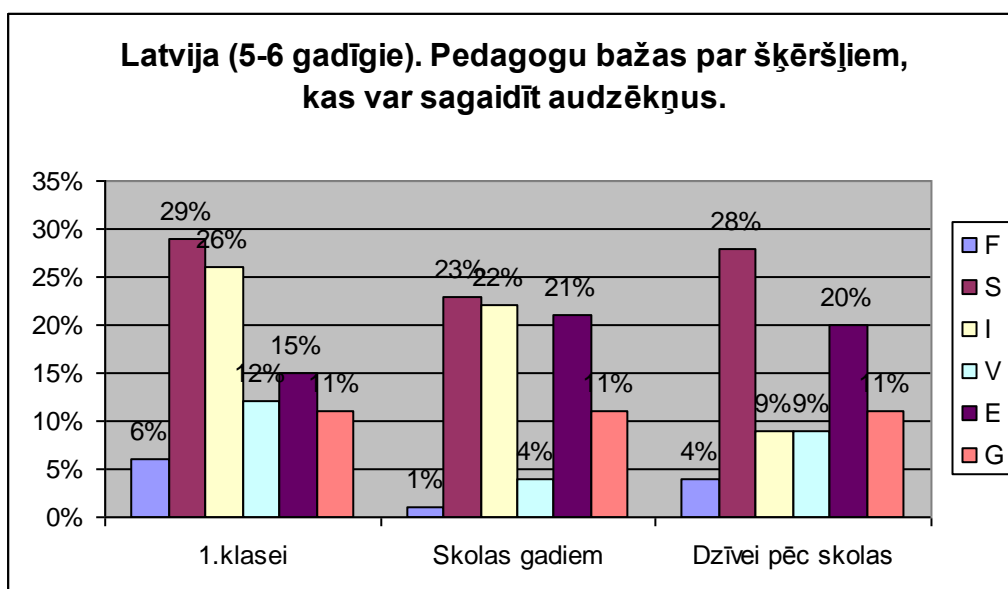
- Lielas bažas par emocionālo un sociālo attīstību. Vidējas par intelektuālo un nelielas par fizisko, vērtību izpratnes un gribas attīstību.
- Lielas bažas par sociālo attīstību, vidējas par intelektuālo, emocionālo attīstību, nelielas par gribas attīstību. Netika izdalītas ar vērtību izpratnes attīstību saistītās bažas.

2.2.3. Viedokļu salīdzinājums

Izvērtējot 5 – 6 gadīgo skolotāju – ekspertu viedokļus (skat. 55. Latvija), kuri saistās ar tuvākām cerībām, sagatavojot savus audzēkņus 1. klasei, skolas gadiem, dzīvei pēc skolas, vislielākā uzmanība veltīta bērna sociālajai attīstībai (spēja komunicēt, sadarboties, apgūt dzīves prasmes, spēt iekļauties sabiedriskajā dzīvē, prast darboties kolektīvā utt.). Pie tam šīs cerības ar gadiem kļūst arvien nozīmīgākas. Intelektuālā attīstība īpaši akcentēta 1. klasē, tālākajos gados tās loma samazinās. Emocionālā gatavība vienlīdz nozīmīga visos periodos.

Vērtību izpratne ar gadiem paaugstinās. Gribas attīstībai vislielākā uzmanība veltīta skolas gados.

55 A zīm. Kopsavilkums 5-6 gadīgo skolotāju viedokļi cerības un bažas, sagatavojot audzēkņus 1. klasei

Fiziskā attīstība, veselība un drošība lielāku uzmanību prasa, sagatavojot bērnus 1. klasei.

Kādas ir atšķirības novados?

Rīgas skolotāju anketās vairāk kritēriju veltīts bērnu vērtību izpratnes attīstībai.

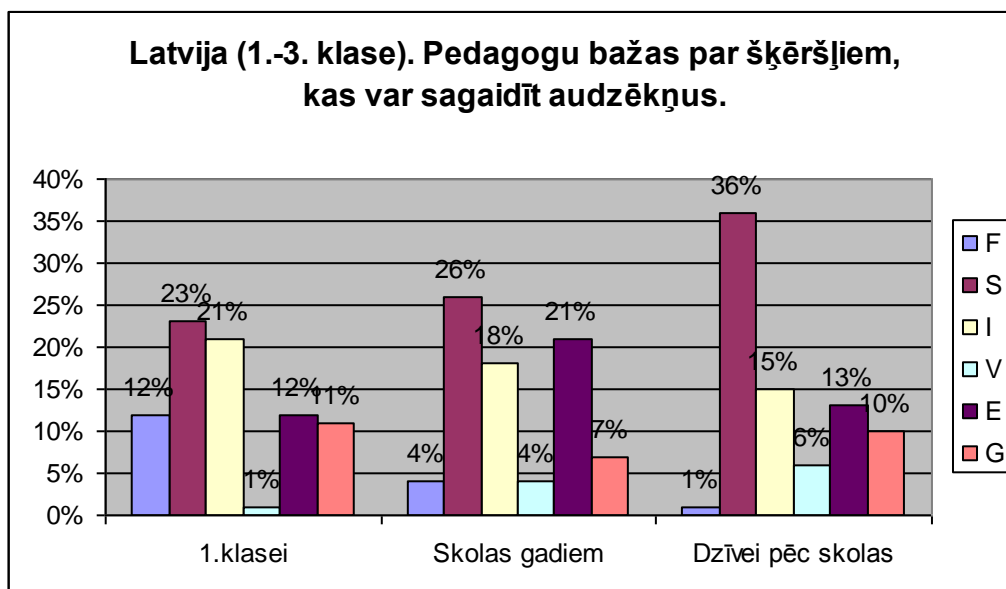
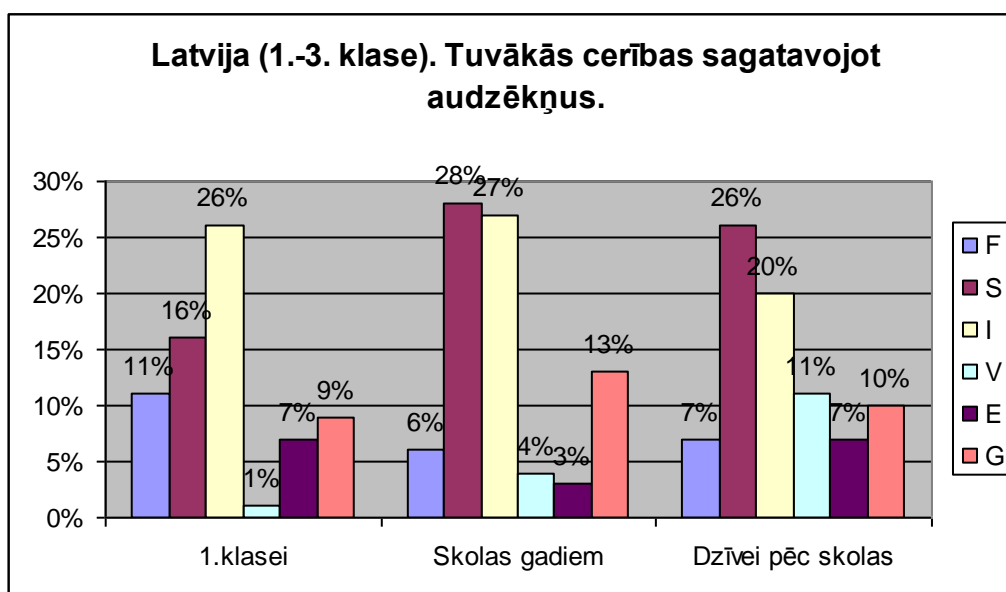
Zemgale savukārt vērtību izpratnes attīstībai pievēršas tikai dzīvē pēc skolas. Skolas gados galvenokārt tiek akcentēta gribas un sociālā attīstība.

Kurzemē piektā daļa skolotāju vienādi vērtē visus attīstības virzienus, īpaši akcentējot 1. klasē sociālo attīstību (36%), skolas gados – sociālo attīstību un vērtību izpratni. Intelektuālā attīstība vienādi nozīmīga ir kā 1. klasē, tā dzīvē pēc skolas.

Vidzemes skolotāju anketās nav īpaša uzmanība veltīta vērtību izpratnei. Acīmredzot šī nav problēma bērnu izglītošanā. Vidzemes skolotāji, sagatavojot bērnus 1. klasei, lielāko uzmanību velta bērnu intelektuālai un emocionālai attīstībai. Mazāk uzmanības veltīts gribas attīstībai. Gandrīz puse aptaujāto akcentē skolēnu emocionālo attīstību skolas gados. Dzīvei pēc skolas vienlīdz svarīga ir gan emocionālā, gan sociālā attīstība.

Latgales skolotāju galvenā uzmanība, sagatavojot bērnus 1. klasei, akcentēta uz bērnu intelektuālo un sociālo attīstību. Skolas gadiem līdzīgi, bet dzīvei pēc skolas īpaša nozīme ir sociālai attīstībai.

Kāds ir sākumskolas skolotāju viedoklis? Kas kopīgs, kas atšķirīgs pirmsskolas un sākumskolas skolotāju viedokļos? (skat. 55 B zīm.)

55 B zīm. Kopsavilkums 1. -3. klašu skolotāju viedokļi cerības un bažas, sagatavojot audzēkņus

Sākumskolas skolotāji 1. klasē galvenokārt akcentē bērnu intelektuālo attīstību. Skolas gados vienādi tiek vērtēta sociālā un intelektuālā attīstība, bet dzīvei pēc skolas nedaudz vairāk tiek akcentēta sociālā attīstība. Salīdzinot ar pirmsskolas skolotāju viedokli, sociālās attīstības svarīgums ir mazāks. Sākumskolas skolotāji krietni mazāk uzmanības velta bērnu emocionālai attīstībai nekā pirmsskolā, nedaudz vairāk bērna fiziskai attīstībai. Gribas attīstībai līdzīgi uzmanība veltīta visos posmos, nedaudz vairāk skolas gados. Vērtību izpratnes attīstībai arī ir

vērojama pieaugoša tendence, bet kopumā šo kritēriju ir mazāk kā pirmsskolas skolotāju viedokļos.

Rīgas skolotāji 1. klasē gandrīz vienādi vērtē bērnu intelektuālo un sociālo attīstību. Skolas gados sociālai attīstībai uzmanību velta gandrīz trešā daļa skolotāju. Bet dzīvei pēc skolas nozīmīgākais kritērijs ir vērtību izpratne, tikai nedaudz mazāk, ceturtdaļa respondentu, kā vienādi nozīmīgu atzīmē sociālo un intelektuālo attīstību.

Zemgales sākumskolas skolotāji 1. klasē un skolas gados galveno uzmanību velta bērnu intelektuālai attīstībai. Sociālai attīstībai galvenā loma ir dzīvē pēc skolas, divreiz lielāka nekā skolas gados. 1. klasē skolotāji nav izvirzījuši kritērijus bērnu emocionālai un vērtību izpratnes attīstībai. Vērtību izpratni piektā daļa skolotāju akcentē dzīvē pēc skolas.

Kurzemes skolotāju tuvākās cerības saistās ar bērnu intelektuālo, nedaudz mazāk sociālo attīstību. Dzīvei pēc skolas sociālā attīstība ir noteicošā. Gribas attīstības faktori arī tiek akcentēti dzīvei pēc skolas. Maz kritēriju parādās vērtību izpratnes attīstībai.

Vidzemes skolotāji 1. klasē galveno akcentu liek uz bērnu intelektuālo attīstību, skolas gados vienādi nozīmīgi tiek vērtēta gan intelektuālā, gan sociālā attīstība, bet dzīvei pēc skolas nozīmīgākā kļūst sociālā attīstība. Vidzemes skolotāji skolas gados vairāk uzmanības velta gribas attīstībai, bet dzīvei pēc skolas – audzēkņa emocionālai attīstībai. Salīdzinoši vairāk parādās fiziskās attīstības kritēriji, bet vērtību izpratne tikai nedaudz parādās dzīvei pēc skolas.

Latgales skolotāji vienādi vērtē 1. klasē bērnu intelektuālo un sociālo attīstību. Skolas gados līdzīgi, bet nedaudz vairāk uzmanības sociālajai attīstībai. Dzīvei pēc skolas tas ir galvenais rādītājs. Gribas attīstība galvenokārt akcentēta skolas gados, bet emocionālā attīstība neparādās. Vērtību izpratnei pieaugoša tendence.

Par ko bažijas pirmsskolas skolotāji, kas var sagaidīt audzēkņus?

1. klasē tā pārsvarā ir bērnu sociālā un intelektuālā attīstība. Uz pusi mazāk ir emocionālā attīstība un vērtību izpratne. Gribas attīstība rada bažas vienādi visos līmeņos.

Domājot par savu audzēkņu skolas gadiem, vienādi bažas rada audzēkņu sociālā, intelektuālā un emocionālā attīstība. Krietni mazāk uztrauc audzēkņu vērtību izpratne, pavisam reti – fiziskā attīstība.

Dzīvei pēc skolas vislielākās bažas rada audzēkņu sociālā un emocionālā attīstība. Uz pusi vai trešdaļu mazāk ir bažu par audzēkņu gribas, intelektuālo attīstību un vērtību izpratni.

Rīgas skolotājiem bažas rada tas, ka noniecina iepriekšējo pedagogu darbu, netiek ņemta vērā bērnu pieredze un attīstības likumsakarības un skolotāja neprofesionalitāte mācību sagatavošanā un darba formu un metožu izvēlē.

Zemgales skolotājiem bažas rada bērnu fiziskā aktivitāte 1. klasē un nepietiekams vecāku atbalsts bērnu sagatavošanā. Skolotāji uzskata, ka ir nesaskaņots pārejas posms no pirmsskolas uz sākumskolu, un vēlas, lai viņu audzēkņiem skolas gados neveidotos nosliece uz kaitīgiem ieradumiem. Dzīvei pēc skolas vienlīdz svarīga ir audzēkņu sociālā attīstība un vērtību izpratne.

Vidzemes pedagogiem bažas, sagatavojot 1. klasei, vienādi rada intelektuālā, sociālā un emocionālā attīstība: vai spēs apgūt 1. klases programmu, vai iekļausies klases kolektīvā, spēs komunicēt, vai neveidosies negatīvas rakstura īpašības, vai skolotāja spēs saskatīt katra bērna individuālās vajadzības un spējas.

Skolas dzīvē bažas galvenokārt rada audzēkņu sociālā attīstība: komunikācija, saskarsme, adaptācija, vai bērns nekļūs par vardarbības upuri, vai vecāki pratīs palīdzēt, vai skolotāji spēs atklāt un virzīt bērna talantus.

Kurzemes pirmsskolas pedagogiem bažas, sagatavojot audzēkņus 1. klasei, visvairāk rada viņu emocionālā attīstība, vienādi – sociālā, intelektuālā un gribas attīstība. Skolotāji uzskata, ka bērns ir ļoti noslogots, nav vienotu, saskaņotu prasību pirmsskolai un skolai. Uztrauc, ka bērniem radusies nepatika pret mācībām un skolu, zems pašvērtējums, kas rada apātiju, vienaldzību. Kā viņu pieņems kolektīvā, vai netiks pazemots, izsmiets, apsaukāts.

Pēc skolas uztrauc audzēkņu sociālā attīstība – labas saskarsmes spējas un gribas attīstība – lai neveidotos kaitīgi ieradumi, vienaldzība.

Sākumskolas pedagogu bažas par šķēršļiem, kas var sagaidīt audzēkņus.

Pamatā tie ir subjektīvie faktori: bērnu un skolotāju individuālās īpašības, uzvedība, apgūtās zināšanas un prasmes, komunikācija, saskarsme.

No objektīviem faktoriem minēts attālums līdz skolai, vecāku bezdarbs, pašvaldības iespējas palīdzēt ģimenēm, drošība.

Datu kopsavilkums (skat. 51 .zīmējumu) parāda, ka vislielākās bažas rada audzēkņu sociālā attīstība, un tai ir pieaugoša tendence.

Otrajā vietā 1. klasē ir intelektuālā attīstība, apgūtās zināšanas un prasmes. Ar gadiem šīs bažas samazinās.

Skolas gados otrajā vietā ir skolēnu emocionālā attīstība. Šeit viens no skaidrojumiem varētu būt, kas parādījās bērnu vajadzību analīzē. Tieši ierobežotās bērnu emocionālās vajadzības pēc rotaļnodarbības mācību sākumposmā ir viens no faktoriem, kas rada problēmas turpmākajos skolas gados: nedrošība, noslēgtība, agresivitāte, naidīgums, skaudība, dusmas, nesavaldība, rupjība u.tml.

1. klasē vienādi bažas rada fiziskā, emocionālā un gribas attīstība, mazāk minēta vērtību izpratne.

Skolas gados trešajā vietā bažas rada skolēnu intelektuālā attīstība. Krietni mazāk pedagogi izsaka bažas par skolēnu gribas attīstību, fizisko attīstību un vērtību izpratni.

Dzīvei pēc skolas visvairāk bažas rada audzēkņu sociālā attīstība, uz pusi vai trešdaļu mazāk bažas rada audzēkņu intelektuālā, emocionālā un gribas attīstība. Mazāk bažas rada audzēkņu vērtību izpratne. Reti parādās bažas par audzēkņu fizisko attīstību.

2.2.4. Vecāku viedokļu analīze

Pirmsskolas vecuma bērnu izglītošanā neapšaubāmi nozīmīga loma ir ģimenei, tādēļ pētījumā iesaistījām arī vecākus. Anketas iesniedza 1097 respondenti no visiem Latvijas reģioniem. (skat.10. tab.)

10. tabula. Respondentu skaits un sadalījums

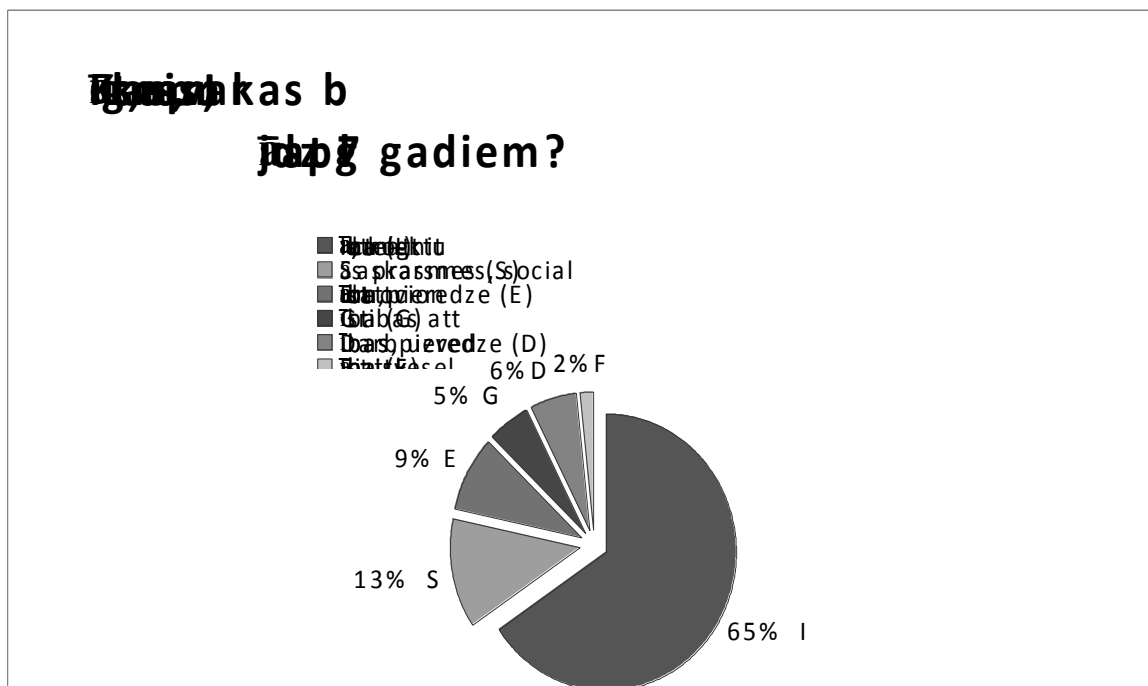
Zemgale	Vidzeme	Latgale	Kurzeme	Rīga
Dobeles raj. 49	Aizkraukle 82	Daugavpils 122	Kuldīga 65	Sigulda 66
Dobele 46	Gulbene 35		Skrunda 34	
Bauskas raj. 65			Tukuma raj. 107	
Bauska 44			Talsi 10	
Jelgavas raj. 353			Ventspils 19	
Kopā 557	117	122	235	66

Centāties noskaidrot vecāku pasūtījumu izglītības iestādei, kas atspoguļo vecāku izpratni par bērna vajadzībām. Uz jautājumu “Kas, Jūsaprāt, svarīgākais, kas bērnam jāapgūst līdz 7 gadiem?” vecāku atbildes sagrupējām 6 grupās:

1. kognitīvās prasmes (lasīt, pazīt, zināt burtus, ciparus; skaitīt, rēķināt; rakstīt u.c.),
2. sociālās, saskarsmes prasmes (iejusties kolektīvā, komunicēt ar citiem; mācēt parūpēties par sevi; prast lūgt palīdzību),
3. emocionālā attīstība, vērtību pieredze (izteikt savas domas, jūtas, attieksmes; atšķirt labo no sliktā; radošā pašizpaušme (zīmēt, dziedāt, dejot utt.); interese un motivācija mācīties u.c.),
4. gribas attīstība (patstāvība, pacietība, neatlaidība, spēja koncentrēties u.c.),
5. darbības, uzvedības pieredze (rotaļāties, būt pieklājīgam, ievērot uzvedības normas, ievērot drošības un satiksmes noteikumus, būt līdzjūtīgam utt.),

6. fiziskā attīstība, veselība (fiziskās aktivitātes, sportošana; orientācija telpā; praktiskās iemaņas).

Ko liecina datu analīze? (skat. 56. zīmējumu.)

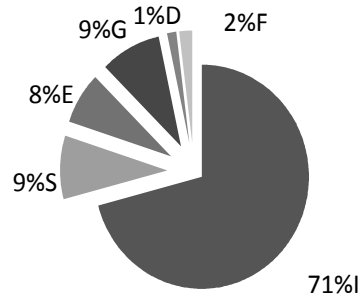
56. zīmējums. Kas, Jūsaprāt, svarīgākais, kas bērnam jāapgūst līdz 7 gadiem?

Redzam, ka 65% vecāku galvenā uzmanība veltīta pirmsskolas vecuma bērna kognitīvām prasmēm, kas jāapgūst (lasīt, rakstīt, rēķināt). Krietni mazāk vecāki pievērš uzmanību bērna sociālām prasmēm, komunikācijai (13%), emocionālai attīstībai, vērtību izpratnei (9%). Pavisam neliela daļa vecāku izvirza nepieciešamību bērnam apgūt darbības un uzvedības pieredzi (6%), gribas attīstībai (5%). Tikai daži (3%) atcerējās bērna veselību, fizisko attīstību. Tas nozīmē, ka vecākiem ir ļoti vienkāršots priekšstats par pirmsskolas vecuma bērna personības attīstību izglītības iestādē. Šeit nepieciešams analizēt tos faktorus, kuri sekmējuši šādu vecāku uztveri. Kāda ir vecāku vērtību izpratne?

Līdzīgas ir atbildes uz jautājumu “Kas, Jūsaprāt, svarīgākais skolēnam jāapgūst sākumskolā?” (skat. 57. zīmējums.)

Kas, Jūsaprāt, svarīgākais skolēnam jāapgūst sākumskolā?

- Intelektuālā, kognitīvā, mācību attīstība (I)
- Saskarsmes, sociālās prasmes (S)
- Emocionālā attīstība, vērtību pieredze (E)
- Gribas attīstība (G)
- Darbības, uzvedības pieredze (D)
- Fiziskā attīstība, veselība (F)

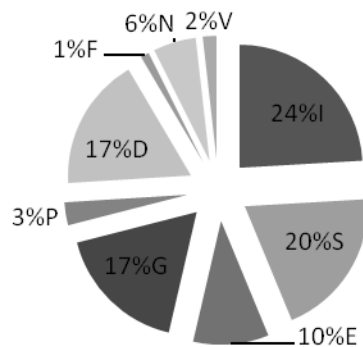
57. zīmējums. Kas, Jūsaprāt, svarīgākais jāapgūst sākumskolā?

Vēl vairāk pastiprinātas prasības bērna kognitīvai attīstībai (71%). Proporcioniāli mazāk (9%) atzīmētas sociālās prasmes, gribas attīstība, emocionālā attīstība, vērtību pieredze. Tikai daži (1-2%) atzīmē bērna veselību, fizisko attīstību un darbības, uzvedības pieredzi. Tajā pat laikā, tieši bērnu audzinātība skolā tiek visvairāk kritizēta. Acīmredzot vērtību izpratnes un attieksmju pieredzes attīstībai nepietiekami nodrošināta atbilstoša mācību vide gan skolā, gan ģimenē, gan sabiedrībā.

Ko vecāki cer sagaidīt no sava bērna izaugsmes dzīvē? (skat. 58. zīmējums.)

Ko Jūs cerat sagaidīt no sava bērna izaugsmes dzīvē?

- Intelektuālā, kognitīvā, mācību attīstība (I)
- Emocionālā attīstība, vērtību pieredze (E)
- Personība (P)
- Fiziskā attīstība, veselība (F)
- Visu to labāko (V)
- Saskarsmes, sociālās prasmes (S)
- Gribas attīstība (G)
- Darbības, uzvedības pieredze (D)
- Nezinu, laiks rādīs, nav viedokļa (N)

58. zīmējums. Ko jūs cerat sagaidīt no sava bērna izaugsmes dzīvē?

24% vecāku vēlas, lai bērni iegūtu labu izglītību, veidotos par gudriem, radošiem cilvēkiem ar oriģinālu domāšanu. Piektā daļa (20%) vecāku par galveno uzskata, lai izaugtu labs cilvēks – labsirdīgs, atsaucīgs, izpalīdzīgs, sirdsgudrs, kā arī sabiedrīks un komunikabls.

17% vecāku vēlas, lai bērns būtu mērķtiecīgs, centīgs, neatlaidīgs, atbildīgs un spējīgs pieņemt lēmumus, tādējādi akcentējot bērnos gribas attīstību. Vienādi ar gribas attīstību vecāki vēlas bērnu darbības un uzvedības pieredzes bagātināšanu, lai bērniem būtu labs arods, laba profesija, veiksmīga karjera, lai katrs atrastu savu vietu dzīvē.

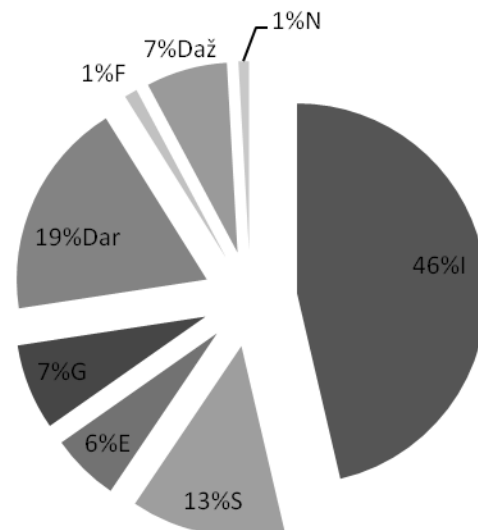
10% vecāku akcentē savu bērnu emocionālo attīstību, vērtību pieredzi, lai bērns izaugtu krietns, godīgs, taisnīgs. 3% vēlas izaudzēt personību, 2% vēlas visu to labāko, 6% vecāku nav viedokļa.

Tikai 1% vecāku ir domājuši par bērna fizisko attīstību un veselību. Un tā ir viena no tendencēm, ko vecāki, sūtot bērnu mācīties, aizmirst visbiežāk. Tas pats būtu attiecināms uz vērtēšanu un atzīmēm.

Kopumā „Cerību diagramma” apliecina, ka vecāki izprot personības attīstības daudzveidību. Lai skaidrotu cēloņus, kāpēc šāds disbalanss viedokļos par to, kas skolēnam jāapgūst pirmsskolā un sākumskolā (skat. 57. zīmējumu), nepieciešami konkrētāki pētījumi. Kopumā jāsecina, ka darbā ar vecākiem skolā un pirmsskolā jāmaina akcenti uz vērtīborientētu mācību un audzināšanas procesu, kurā bērns kopā ar vecākiem apgūtu vērtību izpratni, attieksmju pieredzi.

Kāda informācija par bērnu Jums nepieciešama no skolotājiem pirmsskolā/ sākumskolā?

- Intelektuālā, kognitīvā, mācību attīstība (I)
- Emocionālā attīstība, vērtību pieredze (E)
- Darbības, uzvedības pieredze (Dar)
- Dažāda informācija kopumā (Daž)
- Saskarsmes, sociālās prasmes (S)
- Gribas attīstība (G)
- Fiziskā attīstība, veselība (F)
- Nav atbildes (N)

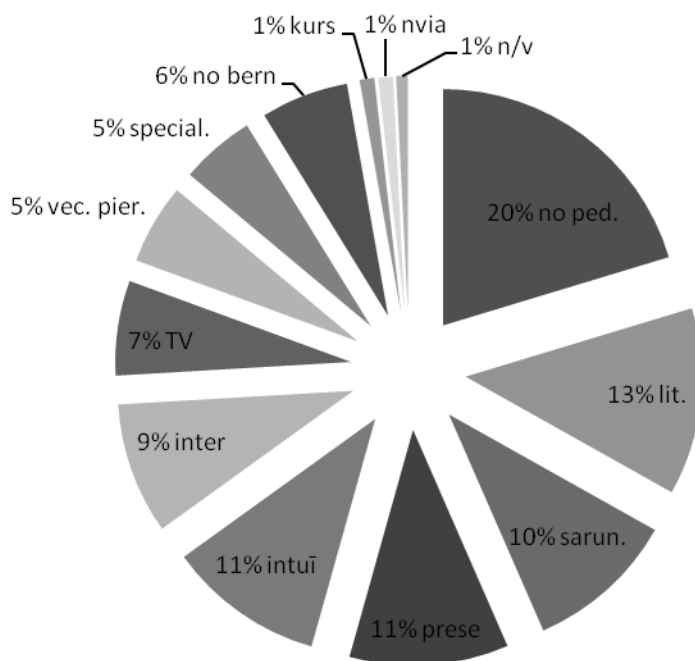

59 .zīmējums Informācija vecākiem no skolotājiem

Novērtējot nepieciešamo informāciju, nozīmīga daļa vecāku – 46 % norādīja uz informāciju par intelektuālo, kognitīvo mācību attīstību. Tas ir saprotami, jo skolas galvenais uzdevums vecāku skatījumā ir bērnu izglītošana.

Kur Jūs gūstat informāciju, kā palīdzēt savam bērnam?

- No pedagoga, PII personāla, skolas direktora
- No literatūras, grāmatām
- No preses
- Intuīcija, personīgā pieredze
- No sarunām ar cilvēkiem
- No interneta
- TV raidījumi, radio
- Vecāku, radnieku pieredze
- No speciālistiem
- No paša bērna
- Kursos, studējot
- No visiem iespējamiem avotiem
- Nav viedokļa

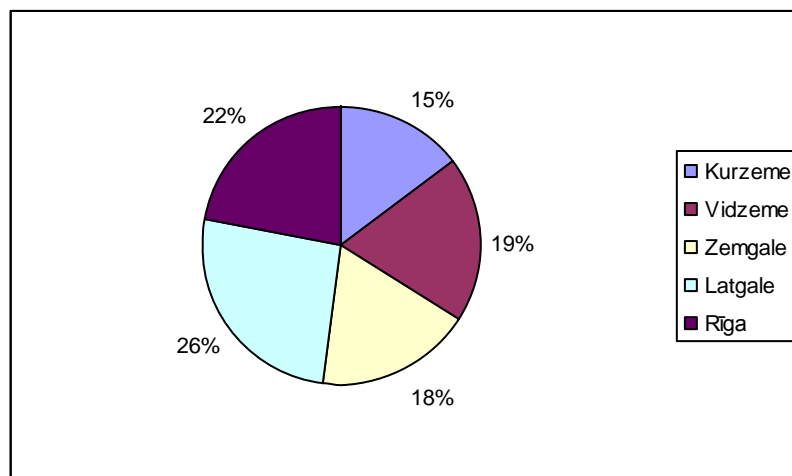
60. zīmējums. Informācijas avoti

Novērtējot informācijas ieguves avotus, parādās tendence, ka no sarunām ar cilvēkiem (no sarunām ar cilvēkiem, no vecāku, radnieku pieredzes, no paša bērna un savas pieredzes) informāciju iegūst 32 % respondentu. Pie speciālistiem pēc padoma griežas 26 % vecāku (informācija no pedagogiem, no speciālistiem,ursos).

Vecāki norāda, ka lielāko daļu informācijas iegūst no plašsaziņas masu līdzekļiem un literatūras – 40 %. Tas savukārt liek domāt par šīs informācijas kvalitāti un šīs informācijas sniedzēju lielo atbildību sabiedrības priekšā.

2.2.5. Par 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanu skolai

Anketēšanā piedalījās 452 respondenti. Sadalījumu pa reģioniem skat. 61. zīmējumā.

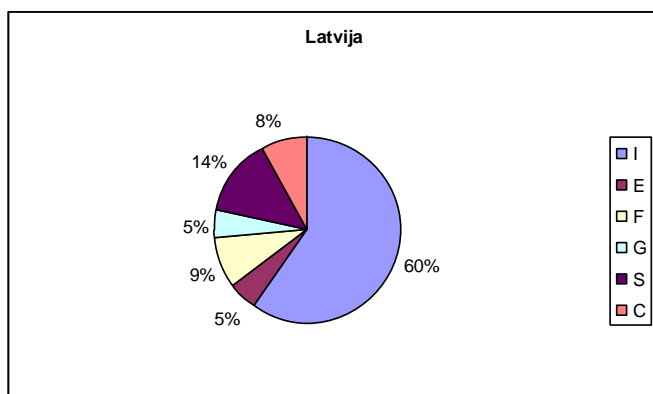

61. zīmējums. Respondentu sadalījums pa reģioniem

Skolotāji izteica savu viedokli par to, kas viņus neapmierina 5 – 6 gadus vecu bērnu sagatavošanā skolai. (skat. 4.pielikumu)

Viedokļu apkopojums liecina, ka 8% respondenti ir pilnībā apmierināti ar bērnu sagatavotību skolai, 13% neatbildēja.

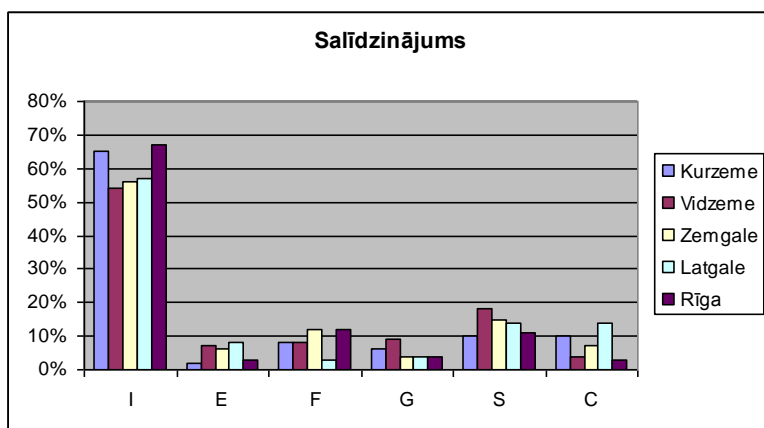
Kādi ir neapmierinātības cēloņi?

- I – intelektuālā, kognitīvā attīstība
- E – emocionālā attīstība un uzvedība
- F – fiziskā attīstība
- G – gribas attīstība
- S – saskarsme, sociālā attīstība
- C – citi faktori.

62. zīmējums. Kas neapmierina 5- 6 gadīgo bērnu sagatavošanā skolai (Latvijā)?

Datu analīze liecina, ka visvairāk pretenziju skolotājiem ir par 5-6 gadīgo bērnu intelektuālo sagatavotību. (skat. 62. zīmējumu).

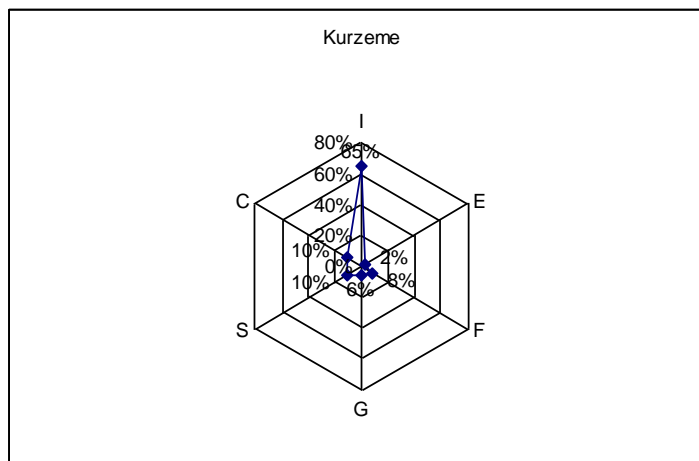

I – intelektuālā, kognitīvā attīstība
 E – emocionālā attīstība un uzvedība
 F – fiziskā attīstība
 G – gribas attīstība
 S – saskarsme, sociālā attīstība
 C – citi faktori.

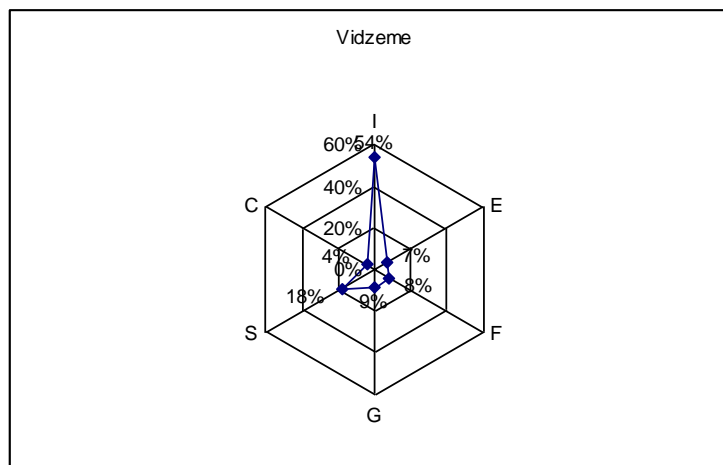
63. zīmējums. Kas skolotājus neapmierina 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanā skolā?

Konkrēti minot, ka, beidzot pirmsskolas izglītības iestādes sagatavošanu, rezultāti atšķiras no prasībām, uzsākot mācības 1. klasē. Nav saskaņota pēctecība. Būtu labi, ja bērni, atnākot uz skolu, prastu lasīt. Neapmierina drukāto burtu rakstība. Bērni atnāk uz skolu ar ļoti atšķirīgu sagatavotību. Būtu vairāk jāstrādā pie fonemātiskās dzirdes attīstīšanas. Jāveido klausīšanās prasmes. Bērniem ir mazs vārdu krājums (skat. 4.pielikumu)

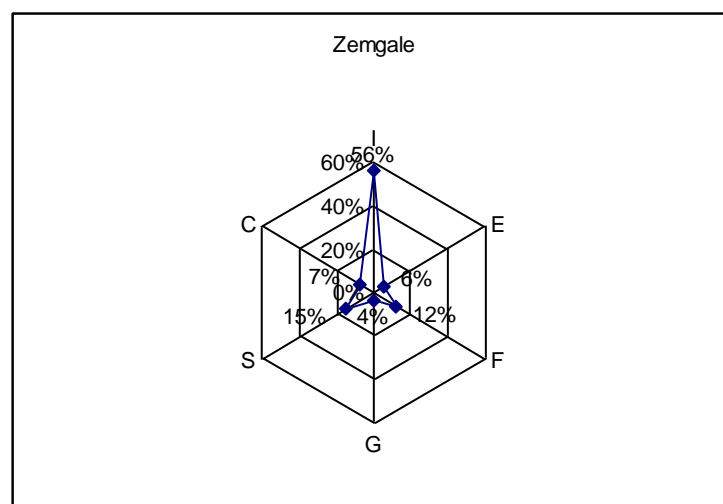
Otrs aktuālākais virziens ir bērnu sociālā sagatavotība. Ir lielas skolēnu uzvedības un saskarsmes problēmas, īpaši Vidzemē to atzīmē 18% respondentu, Zemgalē 15%, Latgalē 14% (skat.63. zīmējumu).

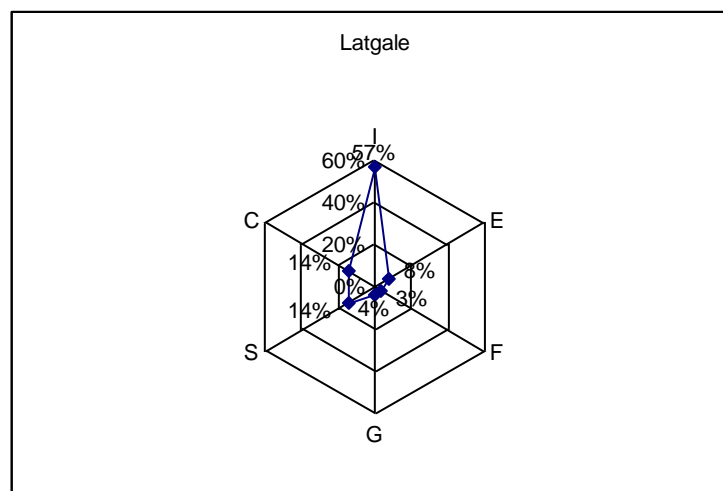
64. zīmējums. Kas skolotājus neapmierina 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanā skolā?

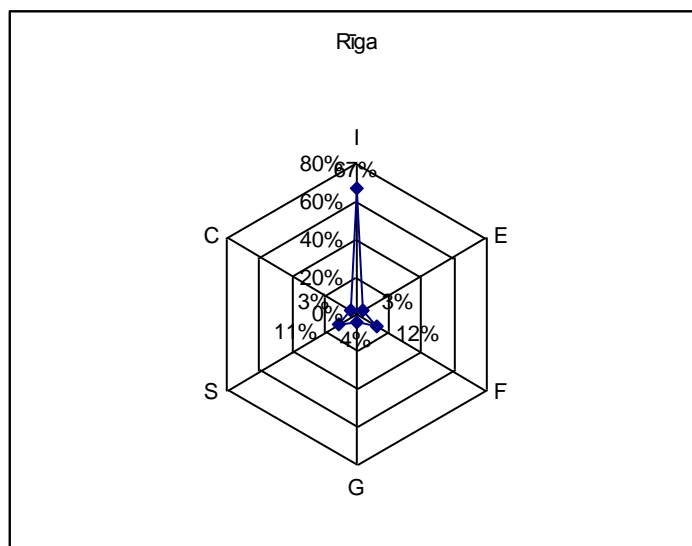
65. zīmējums. Kas skolotājus neapmierina 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanā skolā?

66. zīmējums. Kas skolotājus neapmierina 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanā skolā?

67. zīmējums. Kas skolotājus neapmierina 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanā skolā?

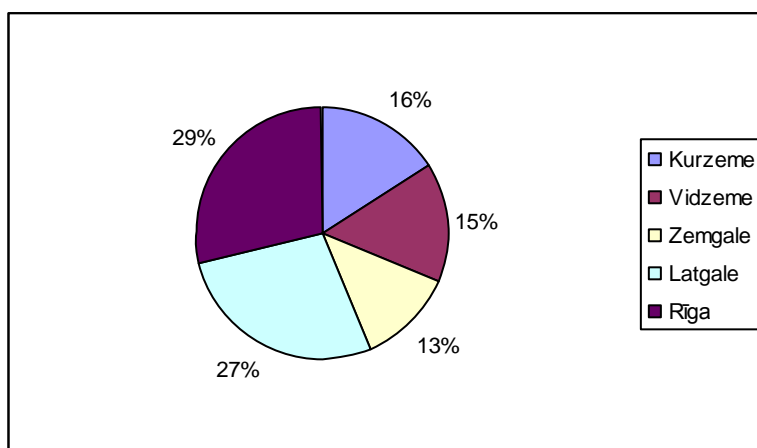
68. zīmējums. Kas skolotājus neapmierina 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanā skolā?

Bērniem vāji attīstīta pirkstu muskulatūra, to īpaši atzīmē Rīgas un Zemgales reģionu skolotāji. Tas savukārt rada problēmas rakstītmācīšanās.

Kopumā var secināt, ka, pirmkārt, ir jāsaskaņo prasības, kas skolēnam būtu jāzina un jāprot, atnākot uz skolu un, otrkārt, adaptācijas periodam, kurā skolēni pakāpeniski tiek pārorientēti no rotaļu darbības uz mācību darbību, ir jāpagarina. 1. klasē vairāk mācību procesā iesaistāmas spēles un rotaļas.

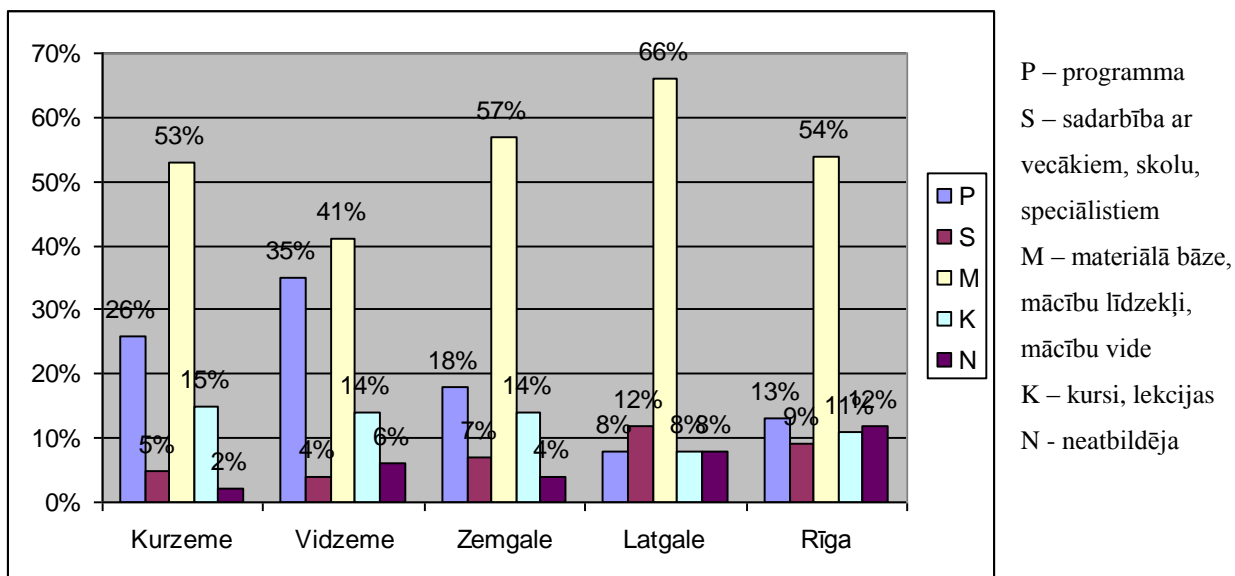
Anketējot pirmsskolas skolotājus, noskaidrojām, kāda metodiskā palīdzība nepieciešama pirmsskolas skolotājiem darbā ar 5 – 6 gadus veciem bērniem, lai nodrošinātu pēctecību, sagatavojot skolai. (skat. 2.pielikums)

Anketēšanā piedalījās 534 respondenti. Respondentu sadalījumu pa reģioniem parāda 70. zīmējums.

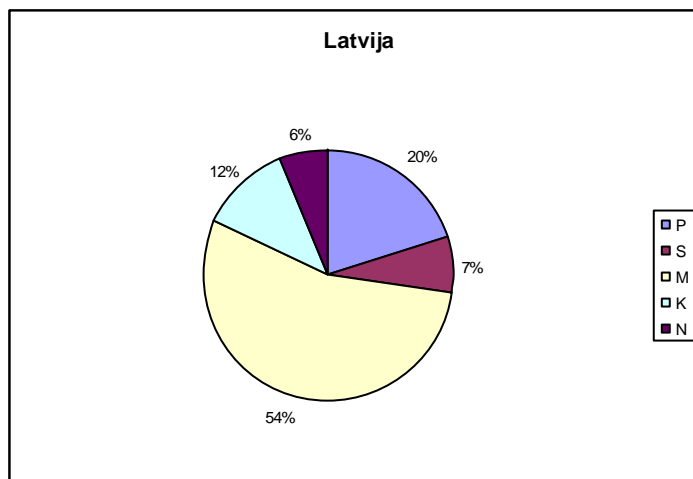
69. zīmējums. Respondentu sadalījums pa reģioniem

Datu analīze liecina, ka visvairāk pretenziju ir par bērnu vecumam atbilstošiem mācību līdzekļiem, materiālo bāzi (skat. 70 A zīmējumu). Otrā lielākā problēma ir vienota un saskaņota programma. Īpaši to akcentē Vidzemes un Kurzemes reģionu skolotāji (skat. 70. zīmējumu).

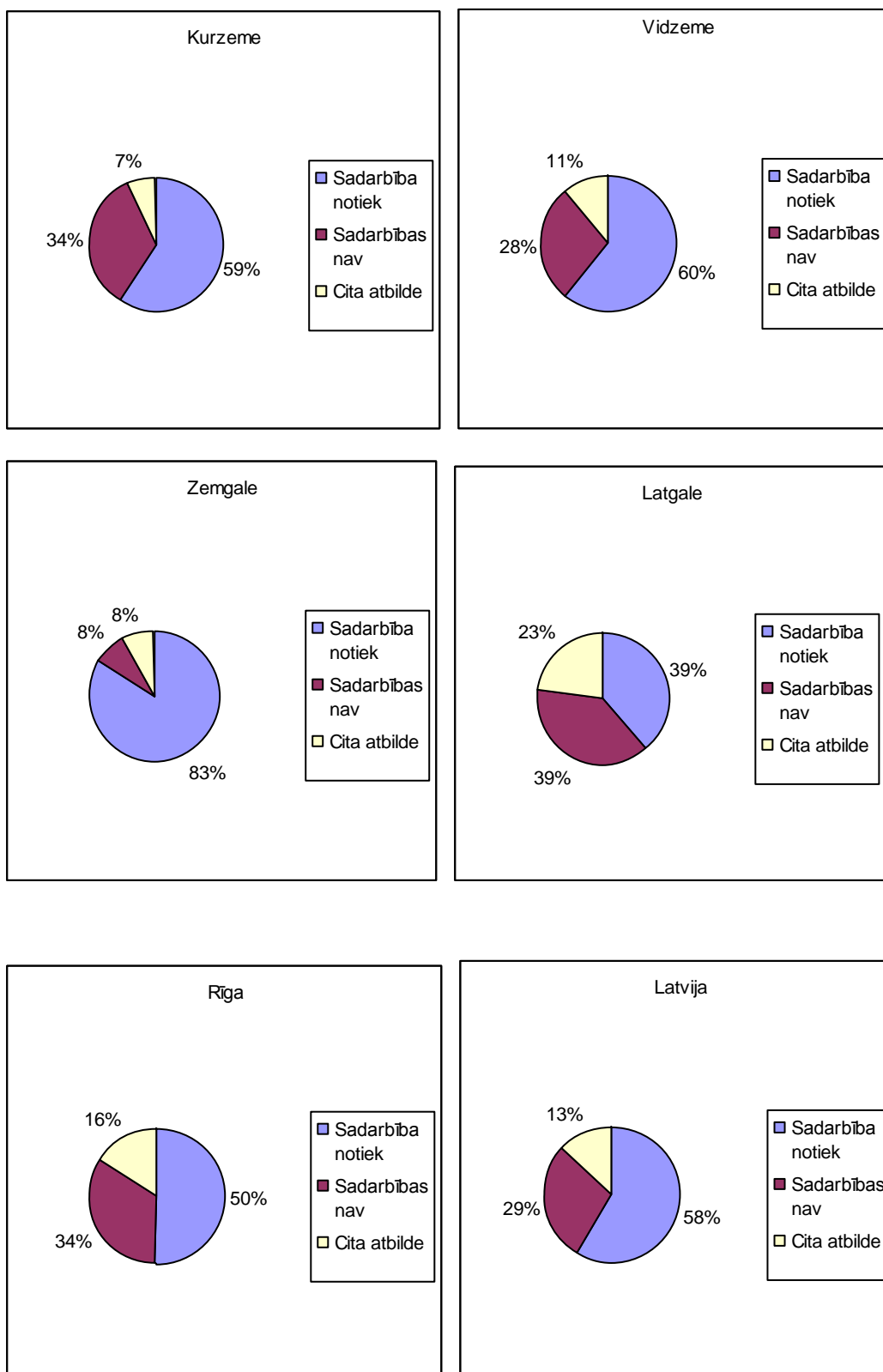

70. zīmējums. Metodiskā palīdzība, kas nepieciešama pirmsskolas skolotājiem darbā ar 5-6 gadus veciem bērniem, lai nodrošinātu pēctecību, sagatavojot skolai

Tas nozīmē, ka, lai bērni tiešām mācītos rotaļājoties, ir nepieciešamas dažādas didaktiskās spēles u.c. vecumposmam atbilstoši mācību materiāli.

70 A zīmējums Kopsavilkums par nepieciešamo metodisko palīdzību pirmsskolas skolotājam

71. Zīm. Skolotāju viedoklis par pirmsskolas izglītības iestādes un skolas sadarbību pa reģioniem

Viena no iespējam vienotu prasību saskaņošanā ir skolas un pirmsskolas izglītības iestādes skolotāju sadarbība. (skat. 3.pielikumu)

Kopīgu izglītības problēmu risināšanai svarīgi ir īstenot skolotāju sadarbību skola – pirmsskolas izglītības iestādē. Kā liecina skolotāju anketēšana, kopumā Latvijā (skat. 71. zīmējumu) gandrīz 60 % respondentu norāda, ka sadarbība notiek, 30 % atzīst, ka sadarbības nav.

Aktīvākais darbs ir izvērts Zemgales reģionā - 83 %, pasīvākie ir Latgalē – tikai 40 % (skat. 71. zīmējumu).

2.3. Mācību satura izvērtējums bērnu pieredzes skatījumā un saistībā ar izglītības normatīvo dokumentu prasībām

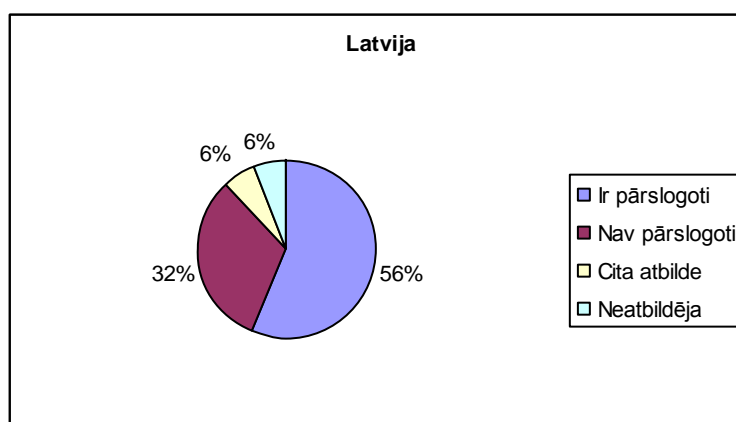
Lai izvērtētu mācību satura atbilstību un nepieciešamās izmaiņas normatīvajos dokumentos, vispirms iepazīnāties ar pirmsskolas (n=534) un sākumskolas (n=452) skolotāju viedokli par 5-6 gadus vecu bērnu noslogotību pirmsskolas izglītības iestādē un 1. – 3. klases skolēnu noslogotību skolā. Pirmsskolas skolotāji anketēšanā izteica viedokļus par 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanas programmu un lasītprasmes apguves problēmām. 1. – 3. klašu skolotāji vērtēja pamatizglītības standartu un izteica savus priekšlikumus standarta pilnveidei.

Skolotāji – eksperti vērtēja bērnu pieredzi. Mācību satura izvērtēšanā iesaistījās arī augstskolu docētāji. Kopējā sadarbībā tika izstrādātas pamatprasmes bērnam, uzsākot mācības 1. klasē. Ieskicēts modelis pirmsskolas programmai.

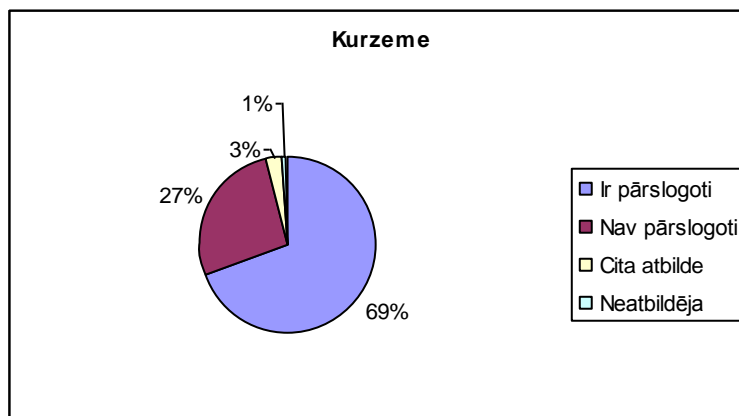
2.3.1. Pirmsskolas 5-6 gadīgo bērnu noslogotības, pieredzes un programmas izvērtējums

Pirmsskolas skolotāju anketēšanā iegūto datu analīze par 5-6 gadīgo bērnu noslogotību pirmsskolas izglītības iestādē (skat. 72. – 77.zīmējumu) liecina, ka kopumā 56% respondentu (n=534) uzskata, ka bērni ir pārslogoti (vairāk Kurzemē 69% (n=91), Latgalē 63% (n=144), mazāk Zemgalē 44% (n=68), Rīgā 50% (n=153). Tie ir viedokļi (skat. 2.3 un 3.2.pielikumus „Ziņojumā par pētījuma gaitu”). Objektīvā noslogotības izpēte ir darbietilpīga (skat. 34. – 37.lpp. un 2.7. pielikumu „Ziņojums par pētījuma gaitu”), tāpēc šajā pētījumā tas nav veikts.

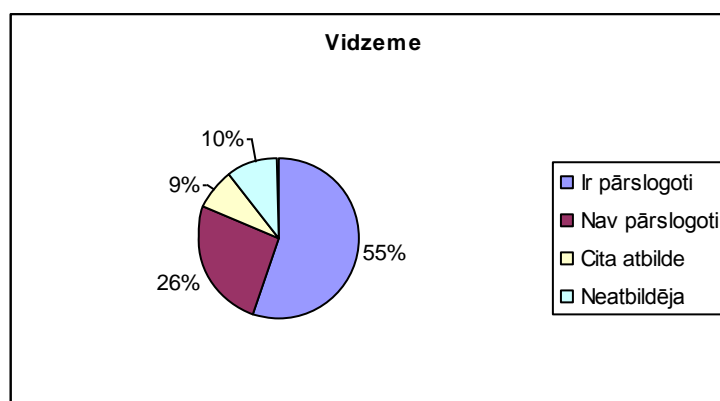
Viens no iemesliem varētu būt programmas neatbilstība, otrs – izvēlēto mācību metožu neatbilstība.

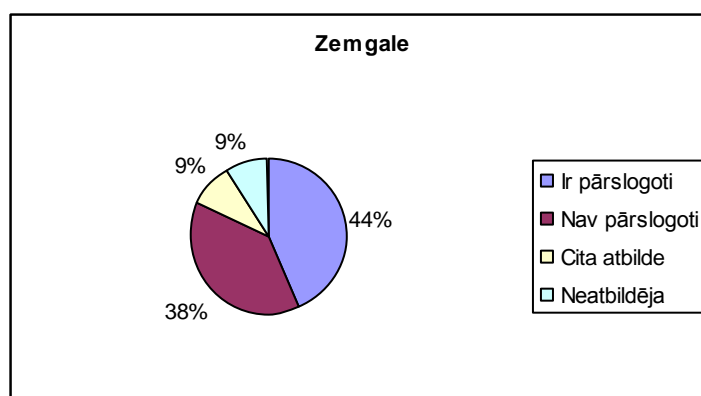
72. zīmējums. Pirmsskolas skolotāju viedoklis par 5-6 gadīgo bērnu noslogotību pirmsskolas izglītības iestādē: Latvijas kopaina

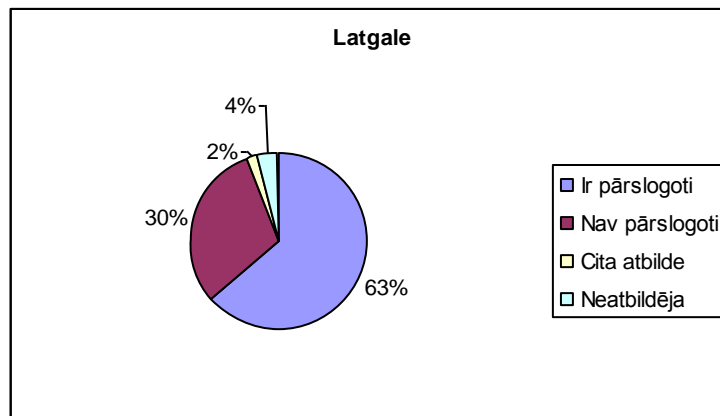
73. zīmējums. Pirmsskolas skolotāju viedoklis par 5-6 gadīgo bērnu noslogotību pirmsskolas izglītības iestādē: Kurzeme

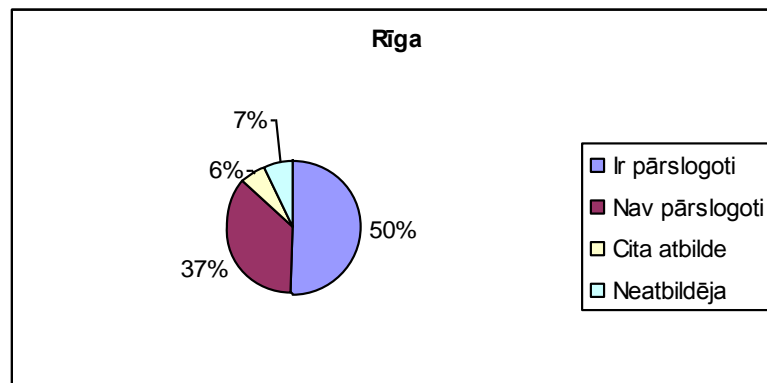
74. zīmējums. Pirmsskolas skolotāju viedoklis par 5-6 gadīgo bērnu noslogotību pirmsskolas izglītības iestādē: Vidzeme

75. zīmējums. Pirmsskolas skolotāju viedoklis par 5-6 gadīgo bērnu noslogotību pirmsskolas izglītības iestādē: Zemgale

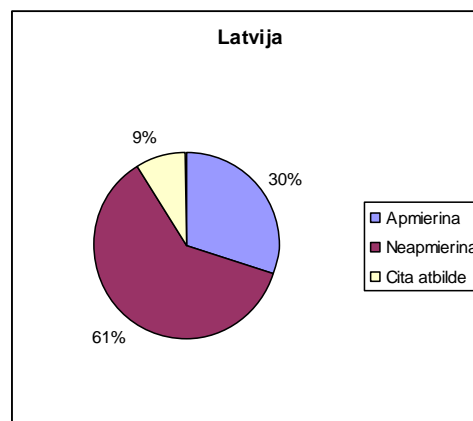

76. zīmējums. Pirmsskolas skolotāju viedoklis par 5-6 gadīgo bērnu noslogotību pirmsskolas izglītības iestādē: Zemgale

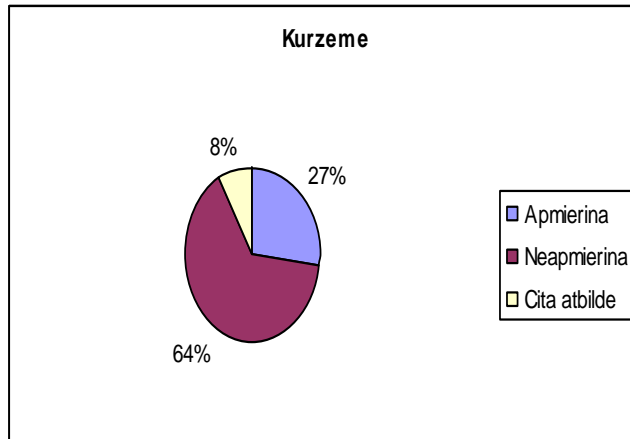

77. zīmējums. Pirmsskolas skolotāju viedoklis par 5-6 gadīgo bērnu noslogotību pirmsskolas izglītības iestādē: Zemgale

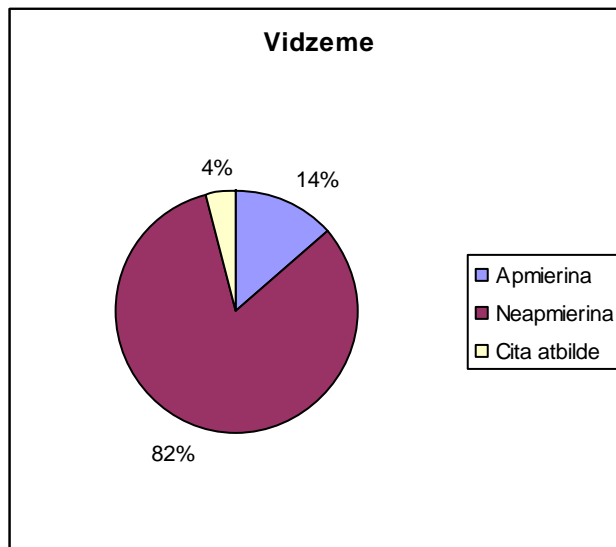
Pirmsskolas skolotāju anketēšana liecina, ka 5-6 gadīgo bērnu sagatavošanas programma apmierina tikai daļu skolotāju (30%) (skat. 78. zīmējumu), vismazāk apmierināto ir Vidzemē (14%) (skat. 80. zīmējumu), visvairāk Zemgalē (44%) (skat. 81. zīmējumu).

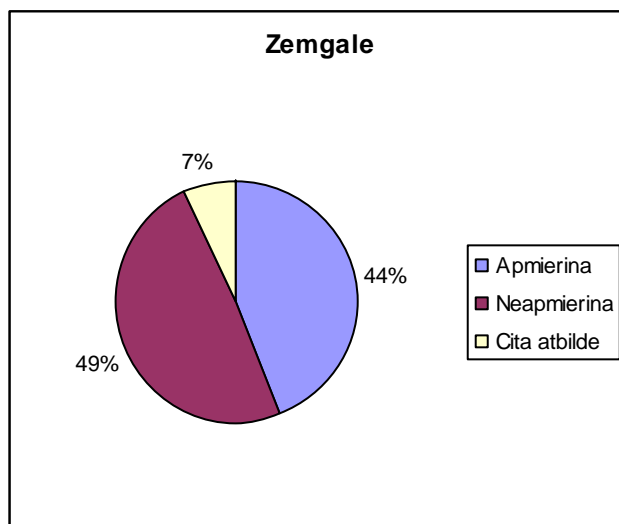
78.zīmējums. Pirmsskolas skolotāju viedoklis par 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanas programmu, Latvijas kopaina

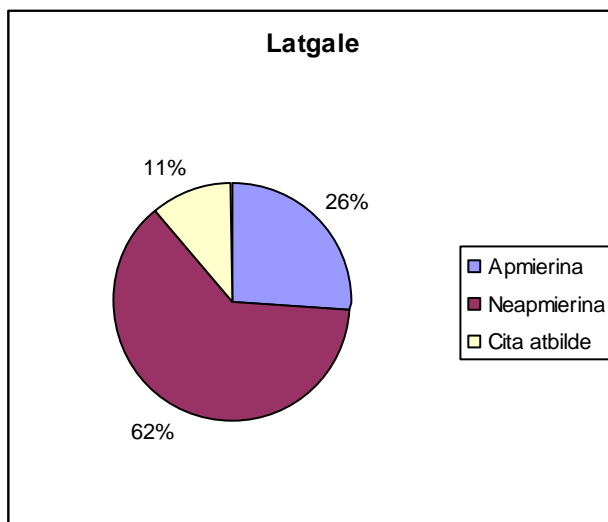
79. zīmējums. Pirmsskolas skolotāju viedoklis par 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanas programmu, Kurzeme

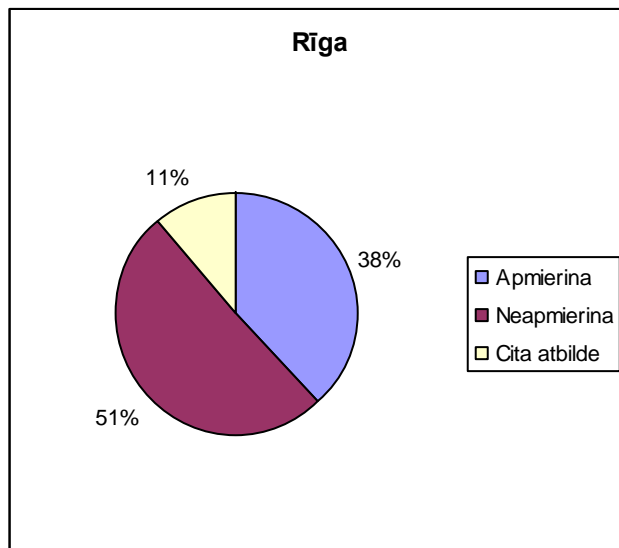
80. zīmējums. Pirmsskolas skolotāju viedoklis par 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanas programmu, Vidzeme

81. zīmējums. Pirmsskolas skolotāju viedoklis par 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanas programmu, Zemgale

82. zīmējums. Pirmsskolas skolotāju viedoklis par 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanas programmu, Latgale

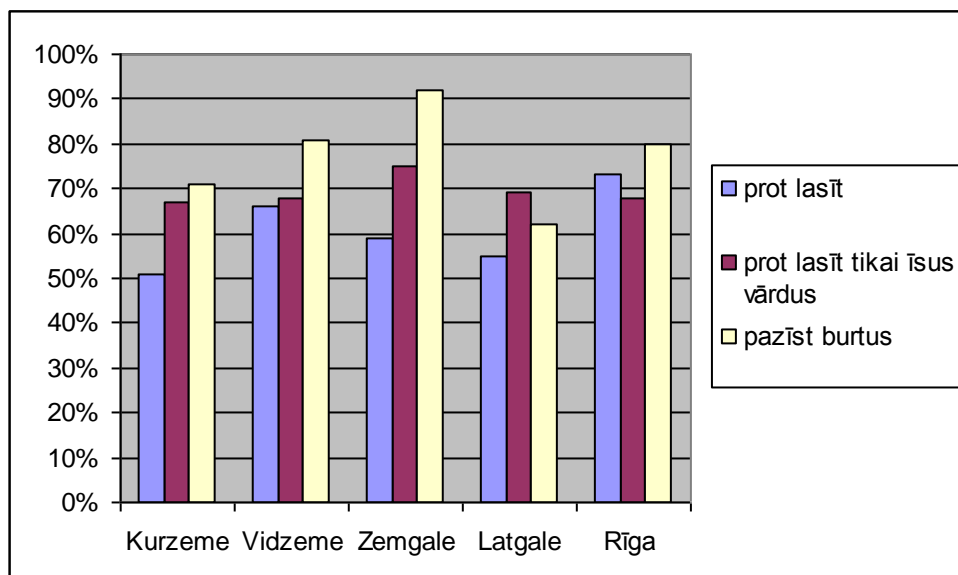

83. zīmējums. Pirmsskolas skolotāju viedoklis par 5-6 gadus vecu bērnu sagatavošanas programmu, Rīga

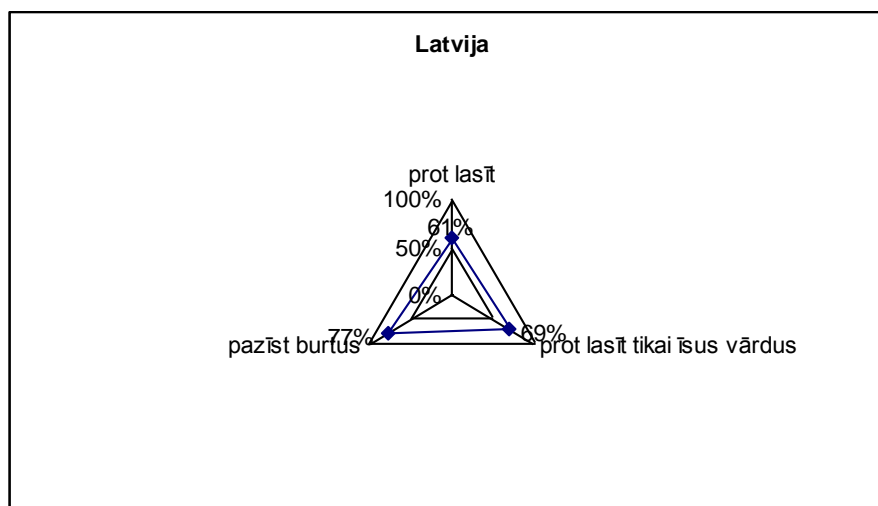
Lielāko daļu skolotāju programma neapmierina, jo

- nav ievērota pēctecība ar sākumskolas programmu,
- programma pārāk sarežģīta,
- programma vispārīga, plaša,
- nepieciešami papildinājumi,
- programma ir novecojusi,
- nav izstrādāta vienota programma 5-6 gadīgo bērnu sagatavošanai skolai (skat. 4.pielikumu un 2.3. pielikums „Ziņojumā par pētījuma gaitu”)

Anketēšanā skolotāji izteica savu viedokli par 5-6 gadīgo bērnu lasītprasmi. Lielākā daļa (55%) pirmsskolas skolotāju uzskata, ka 6-gadīgam bērnam būtu jāprot lasīt tikai īsus vārdus. Tanī pat laikā, izvērtējot, cik sešgadīgo prot lasīt, rezultāti apliecina, ka Kurzemē 51%, Latgalē 55%, Zemgalē 60%, Vidzemē 66%, Rīgā 73% bērnu prot lasīt. Prot lasīt tikai īsus vārdus 70% - 75% bērnu, pazīst burtus no 60% (Latgalē) līdz 90% (Zemgalē). Tas nozīmē, ka, izvēloties atbilstošu metodiku, ir iespējams iemācīt sešgadīgos lasīt. (skat. 84., 85. zīmējumu)

84. zīmējums. Lasītprasmes vērtējums pa reģioniem (skolotāju viedokļi)

85. zīmējums. Lasītprasmes vērtējums, Latvijas kopaina (skolotāju viedokļi)

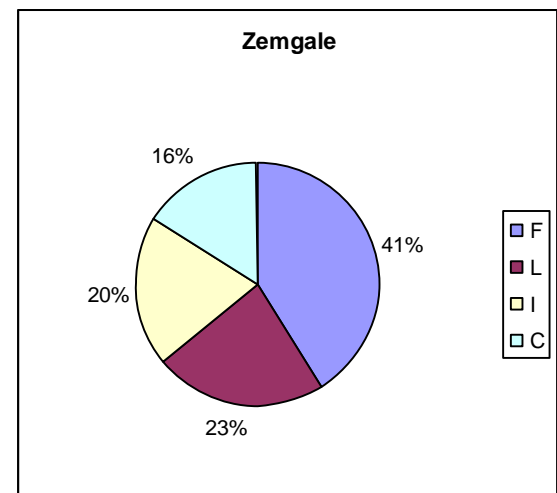
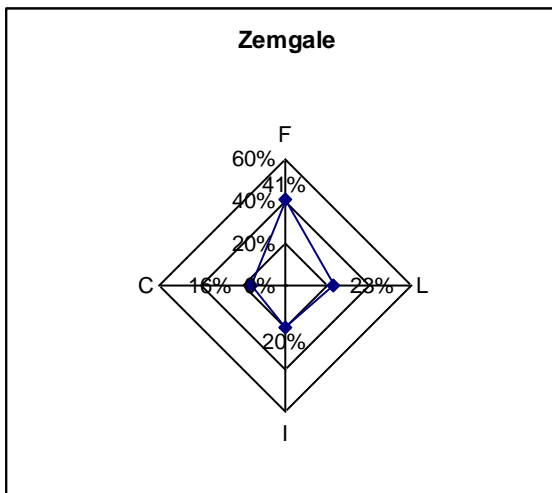
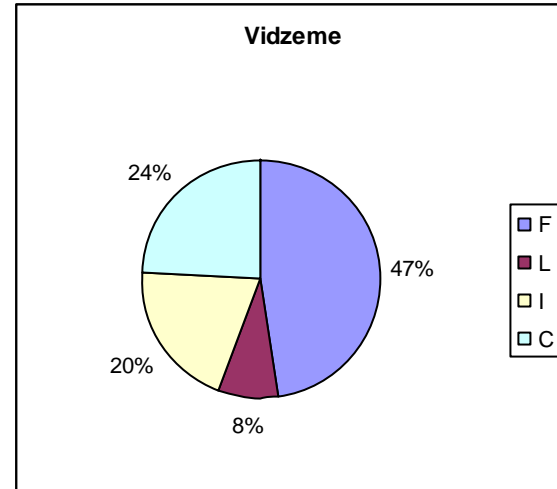
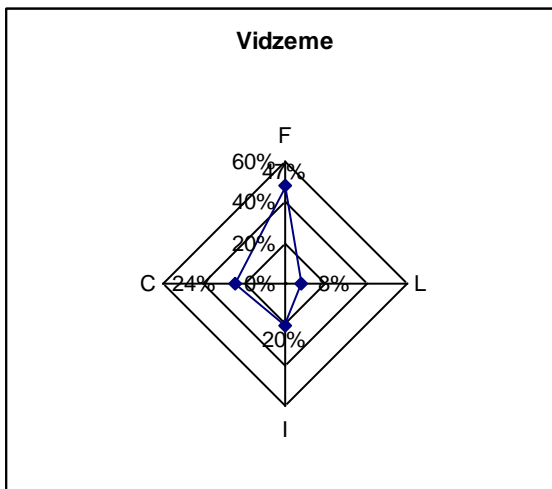
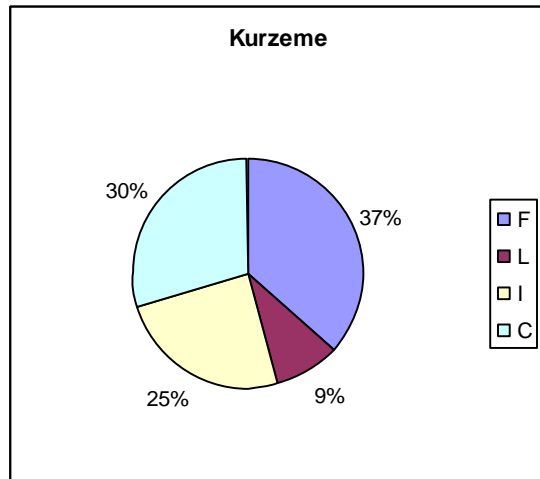
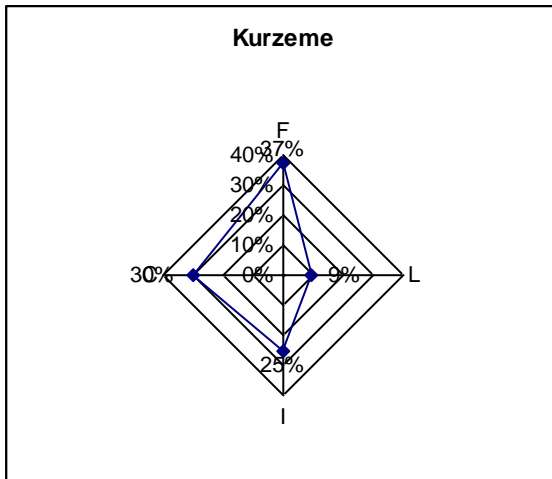
Skolotāji izteica arī viedokļus par to, kādas ir galvenās problēmas bērniem pirmsskolā sākotnējā lasītprasmes apgūvē (skat. 1.pielikumu).

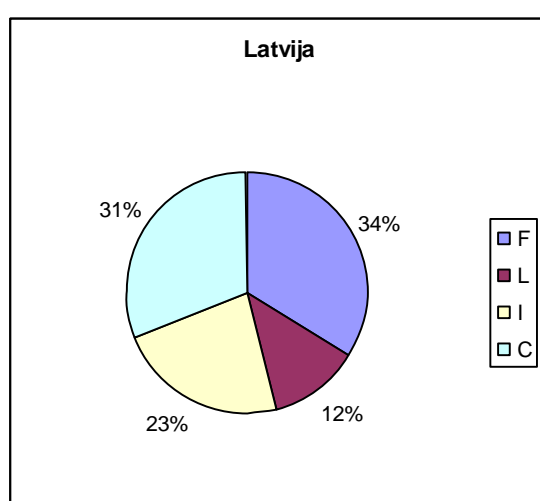
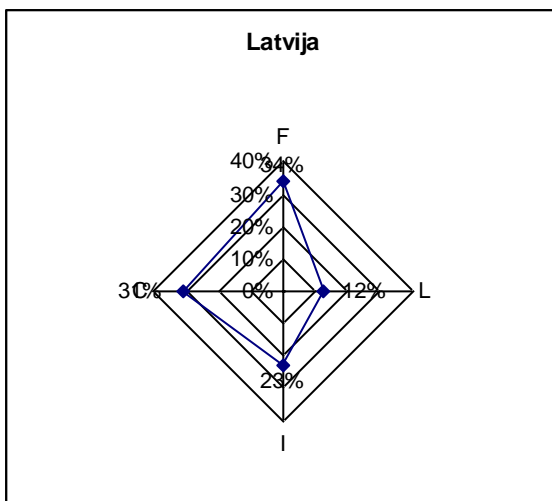
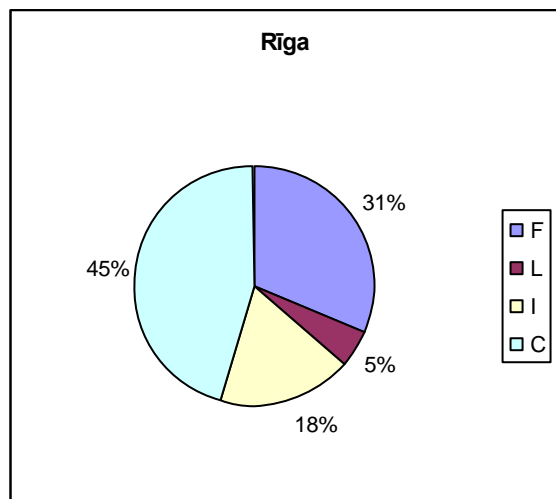
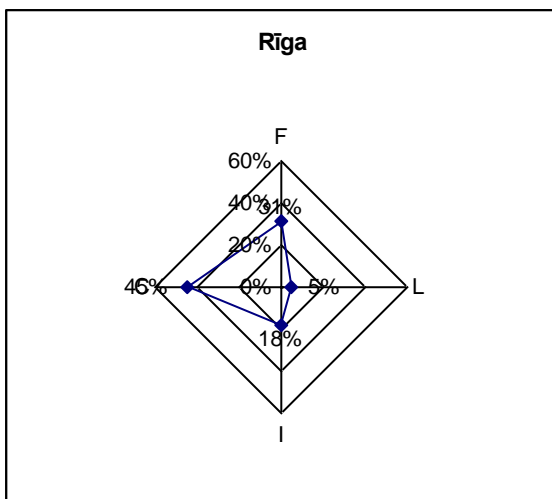
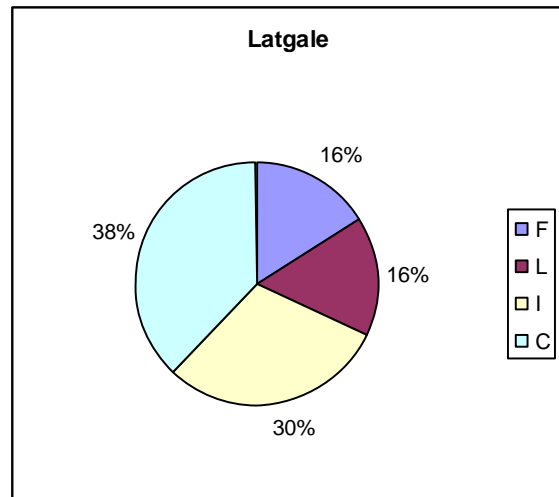
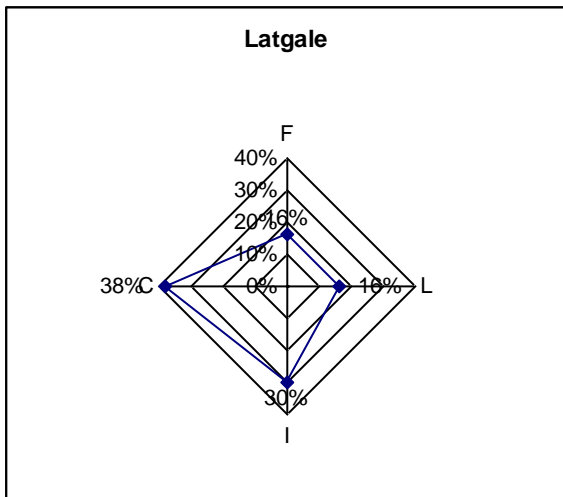
Datu analīze liecina, ka galvenokārt varētu nosaukt fonemātiskās dzirdes problēmas (F), logopēdiskās problēmas (L), vāji attīstīti izziņas procesi (I) vai citi iemesli (C) (skat. 86., 86A zīmējumu).

Latvijā fonemātiskās dzirdes problēmas norāda 34% respondentu (vairāk Vidzemē 44%, Zemgalē 41%, Kurzemē 37%, mazāk Latgalē 16%).

Logopēdiskās problēmas visvairāk atzīmē Zemgalē 23% (Latvijā 12%), vismazāk Rīgā 5%.

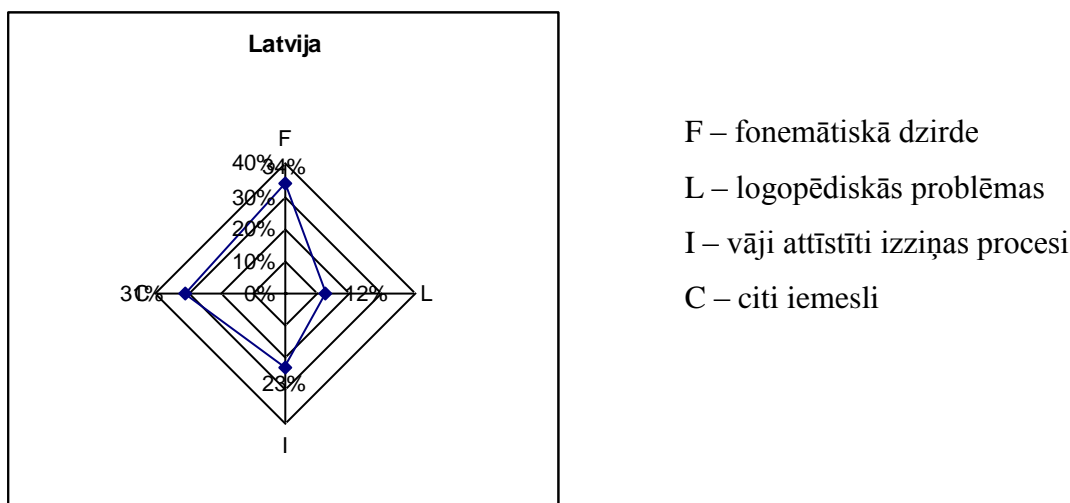
Vāji attīstīti izziņas procesi Latvijā 23% (vairāk Latgalē 30%, mazāk Rīgā 18%).

86A zīmējums Kādas ir galvenās problēmas bērniem pirmsskolā sākotnējās lasītprasmes apgūvē dažādos reģionos

Citi iemesli (divvalodība ģimenē, trūkst motivācijas, nepietiekams darbs ar bērniem ģimenē utt.) kopumā veido 31% (vairāk Rīgā 45%, Latgalē 38%, mazāk Zemgalē 16%).

86. zīmējums. Galvenās problēmas bērniem pirmsskolā sākotnējās lasītprasmes apguvē, Latvijas kopaina

Ņemot vērā, ka lasītprasmes apguvei sensitīvais periods ir 4-6 gadi, ir jāveido pirmsskolas vecumam atbilstoša materiālā bāze dažādu spēļu formā, lai veicinātu lasītprasmes apguvi. Šeit varētu būt dažādi burtu, zilbju un vārdu loto, domino, mozaīkas, klucīši. Tās varētu būt arī datorspēles utt. Atbilstošā mācību vidē bērni iemācīsies lasīt arī sadarbojoties. Tām nav jābūt nodarbībām ar visu grupu, to var īstenot arī individuālās nodarbībās. Lasītprasme ir viena no galvenām pamatprasmēm izziņas procesā, no kā būs atkarīga visa tālākā bērna izglītība.

Mācības notiek uz bērnu pieredzes bāzes. Darbības pētījumā noskaidrojām, kā skolotāji atpazīst bērnu pieredzes. Skolotāju nosauktās pieredzes sagrupējām pēc bērnu attīstības virzieniem: sociālā, rīcības pieredze (S), gribas pieredze (G), emocionālā pieredze (E), izziņas pieredze (I)

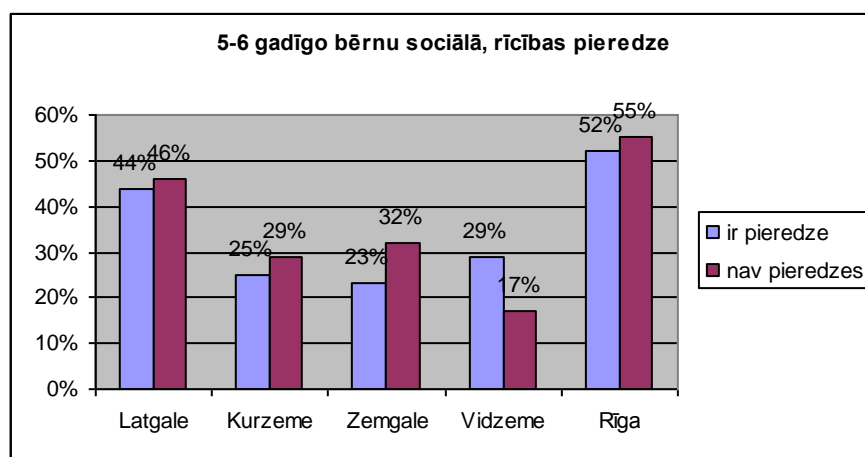
Bērna dzīvē svarīgākās ir sociālās prasmes.

Griba parāda bērnu pašregulācijas prasmi. Ar gribas audzināšanu tiek sekmēta sociālo prasmju attīstība.

Emocijas raksturo bērna personības sfēru, attieksmes. Svarīgi, lai skolotājs pamanītu bērnu prieku par apmierinātām vajadzībām.

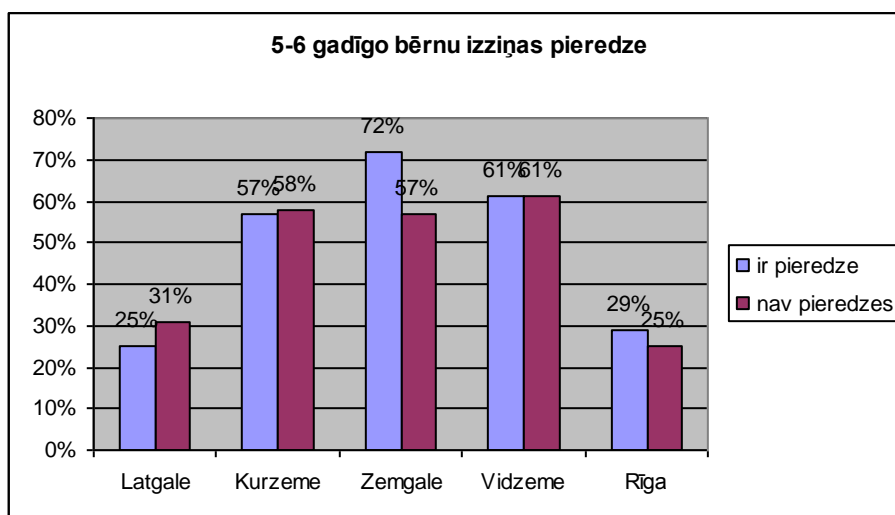
Zināšanas pašas par sevi neveido sociālās prasmes. Ja darbības procesā nav iesaistīta griba un emocijas, tad sociālās prasmes neveidojas. Tas nozīmē, ka uzsvars uz kognitīvo attīstību neveicina sociālo prasmju attīstību.

Datu analīze liecina, ka visvairāk skolotāji – eksperti atpazīst 5-6 gadīgo bērnu sociālo un izziņas pieredzi (skat. 87 zīmējumu).

87. zīmējums. 5-6 gadīgo bērnu sociālā, rīcības pieredze

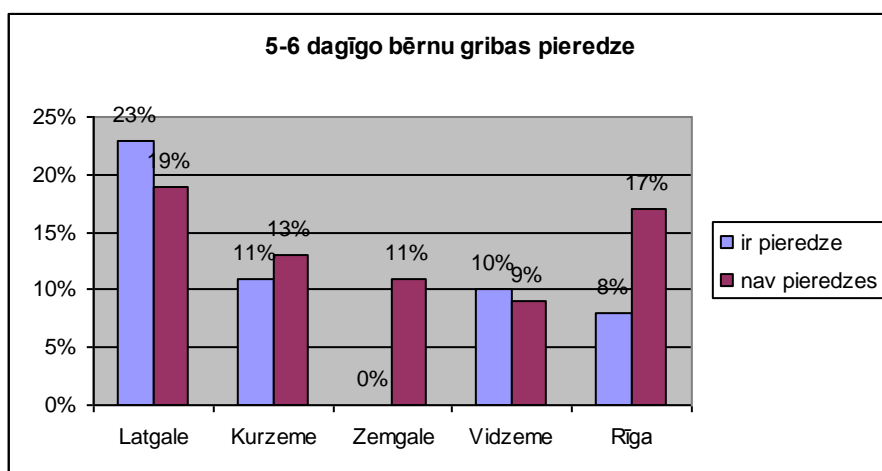
Vairāk sociālo, rīcības pieredzi atpazīst Rīgas un Latgales reģiona skolotāji, mazāk Zemgales un Kurzemes reģiona skolotāji. Tā varam spriest, kur bērni atvērtāki, kur noslēgtāki.

88. zīmējums. 5-6 gadīgo bērnu izziņas pieredze

Kā redzam 88. zīmējumā, Zemgalē, Kurzemē, Vidzemē vairāk tiek likts akcents uz bērnu kognitīvo attīstību, kas arī saistās ar iepriekš teikto, ka kognitīvās prasmes neveicina sociālo prasmju, tātad arī sociālās pieredzes attīstību.

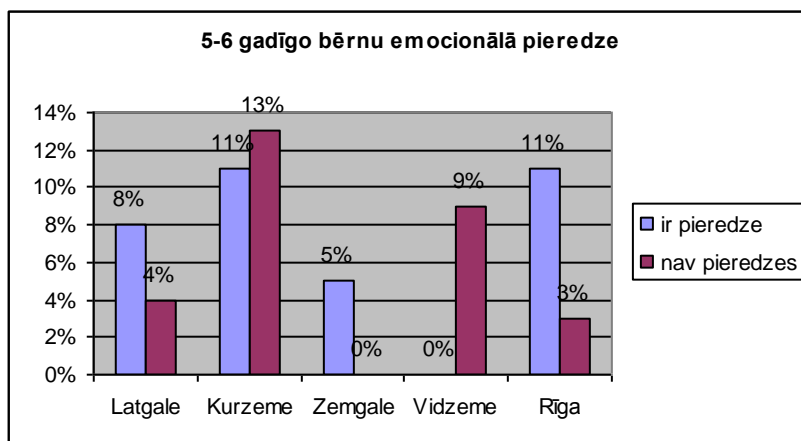
Gribas pieredze vairāk attīstīta Latgales reģiona bērniem. (skat. 89. zīmējumu).

89. zīmējums. 5-6 gadīgo bērnu gribas pieredze.

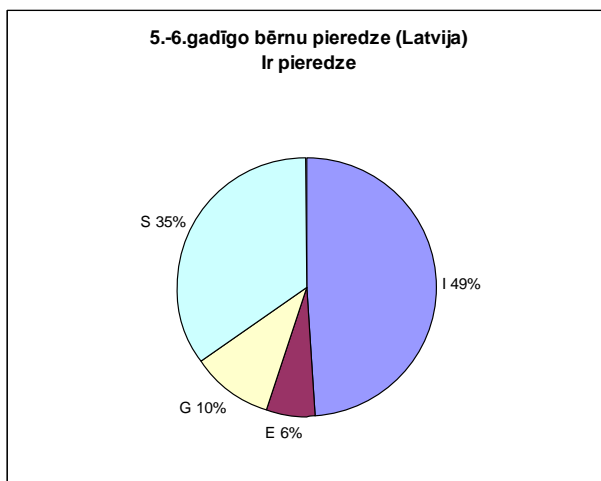
Lai izdzīvotu „depresīvā rajonā”, ir jāmacās pastāvēt un cīnīties. Savukārt Rīgas un Zemgales reģiona bērniem visvairāk pietrūkst gribas pieredzes, kas liecina par zemu pašregulāciju. Bērni ir vairāk pieradināti apkļauties citu norādījumiem.

Emocionālās pieredzes atpazīšana liecina par to, cik skolotājs ievēro bērna personības attīstību. (skat. 90. zīmējumu)

90. Zīmējums. 5-6 gadīgo bērnu emocionālā pieredze

Emocionālās pieredzes savukārt visvairāk pietrūkst Vidzemes reģiona bērniem, vai arī skolotāji vienkārši nepievērš uzmanību bērnu vajadzībai pēc prieka, komforta, pozitīvām attiecībām, vai arī tās ir ikdiena, ko skolotājs pat neuzskata par pieredzi. Lai to izskaidrotu, nepieciešami tālāki pētījumi.

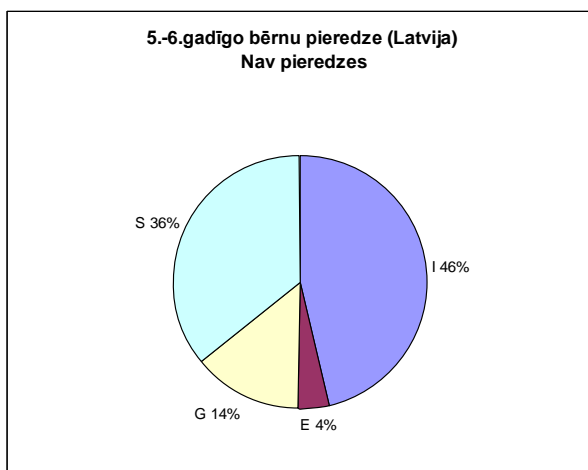
I – intelektuālā, kognitīvā pieredze

E – emocionālā pieredze

G – gribas pieredze

S – sociālās saskarsmes pieredze

91. zīmējums. Pieredze kā veselums

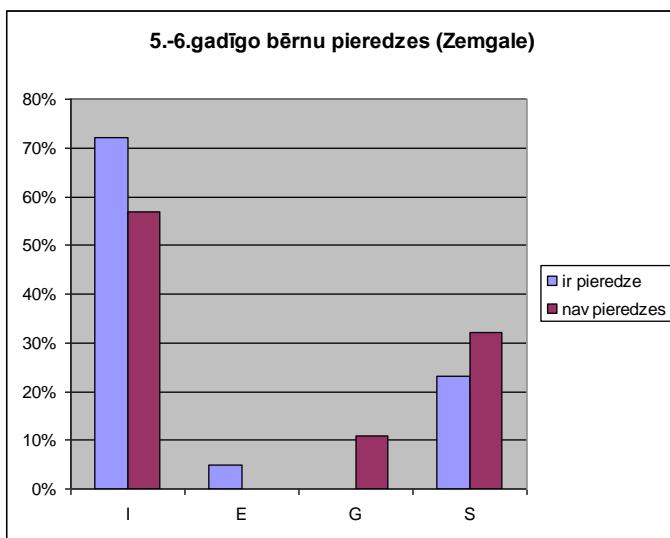
I – intelektuālā, kognitīvā pieredze

E – emocionālā pieredze

G – gribas pieredze

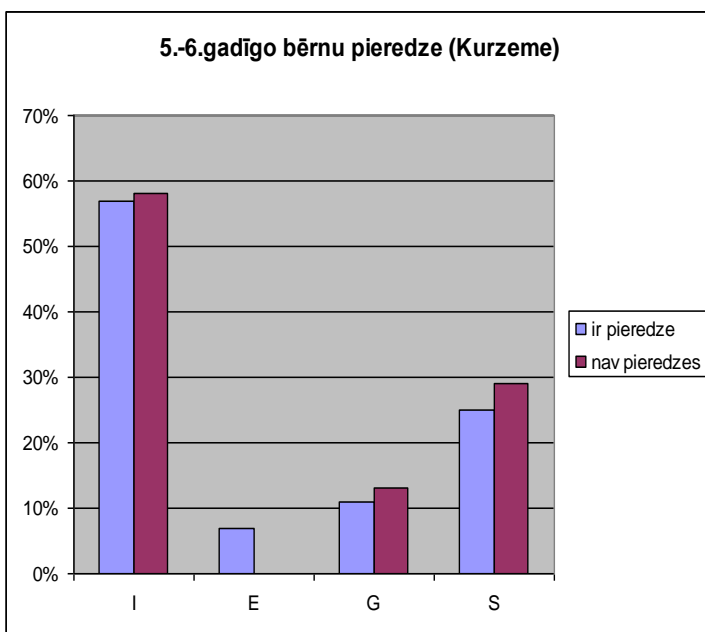
S – sociālās saskarsmes pieredze

92. zīmējums. Pieredze kā veselums

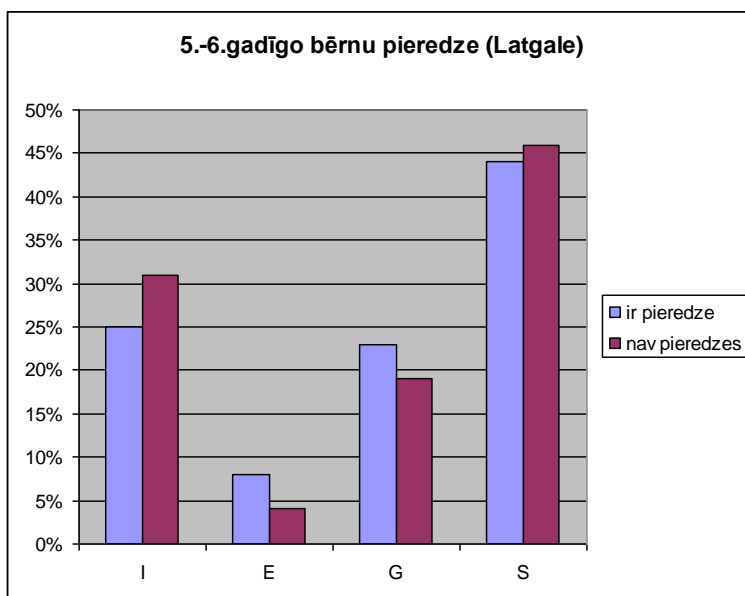
I – intelektuālā, kognitīvā pieredze
 E – emocionālā pieredze
 G – gribas pieredze
 S – sociālās saskarsmes pieredze

95. zīmējums. Pieredžu salīdzinājums (Zemgale)

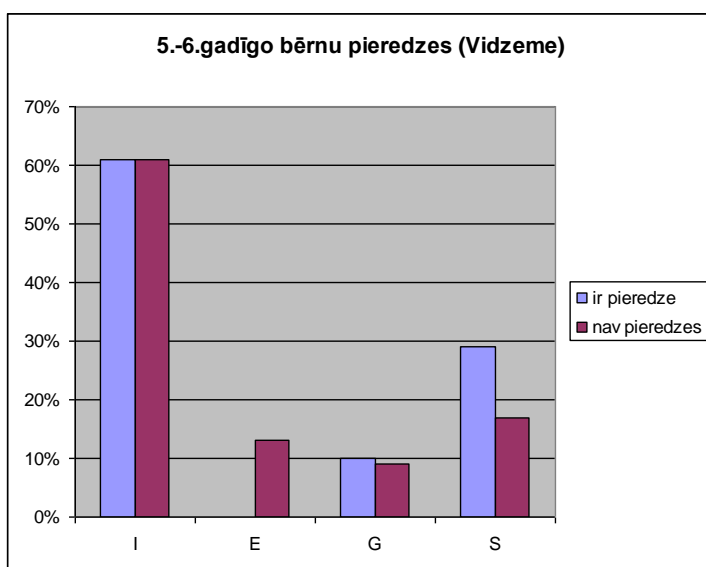
I – intelektuālā, kognitīvā pieredze
 E – emocionālā pieredze
 G – gribas pieredze
 S – sociālās saskarsmes pieredze

96. zīmējums. Pieredžu salīdzinājums (Kurzeme)

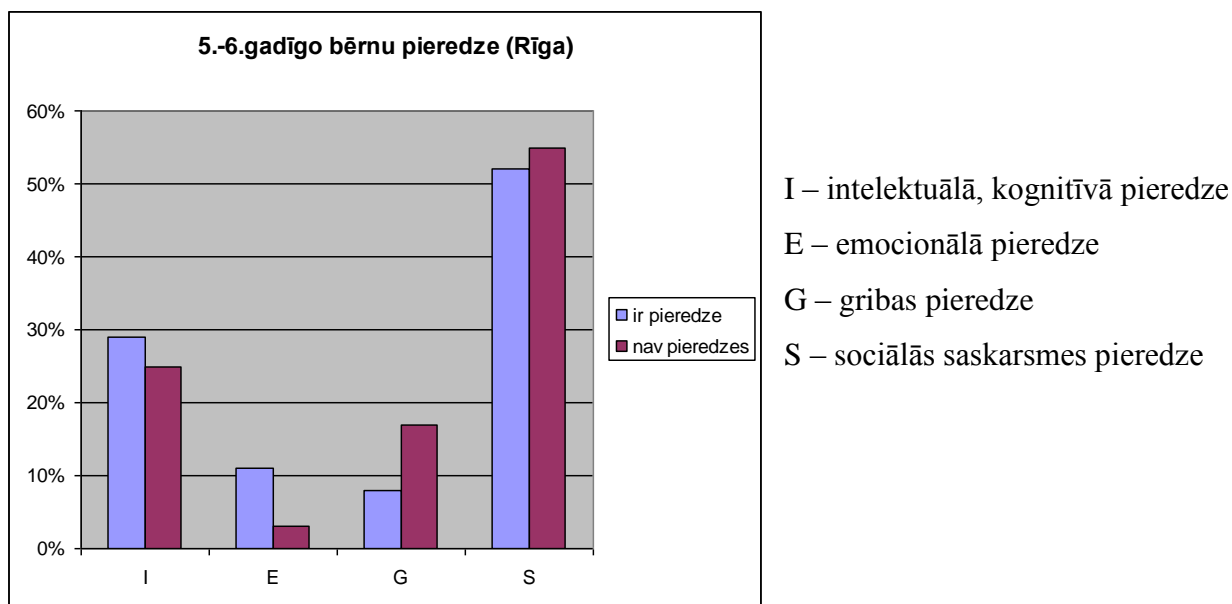
I – intelektuālā, kognitīvā pieredze
 E – emocionālā pieredze
 G – gribas pieredze
 S – sociālās saskarsmes pieredze

97.zīmējums. Pieredžu salīdzinājums (Latgale)

I – intelektuālā, kognitīvā pieredze
 E – emocionālā pieredze
 G – gribas pieredze
 S – sociālās saskarsmes pieredze

98. zīmējums. Pieredžu salīdzinājums (Vidzeme)

99. zīmējums. Pieredžu salīdzinājums (Rīga)

Analizējot pieredzes atpazīšanu pa reģioniem, var redzēt, kurām problēmām tālākizglītībasursos pievēršama skolotāju uzmanība.

Latgalē uzmanība akcentējama pirmsskolas bērnu un pedagogu emocionālās inteliģences attīstībai (skat. 97. zīmējumu)

Kurzemē svarīgi attīstīt bērnu sociālo pieredzi, gan pašregulācijas prasmes un emocionālās attieksmes (skat. 96. zīmējumu).

Zemgalē aktivizējama bērnu sadarbība, gribas attīstība, dodot bērniem brīvās izvēles iespējas, veidojot līdzatbildību. Skolotāji izglītojami par emocionālās sfēras attīstības nepieciešamību (skat. 95.zīmējumu).

Vidzeme pārāk lielu uzmanību velta bērnu kognitīvai attīstībai. Bet kur pazudusi emocionālā pieredze? Vairāk varētu vēlēties sociālo un gribas pieredžu attīstību. (skat. 98.zīmējumu.)

Rīgas skolotāji labi atpazīst bērnu sociālo pieredzi. Vairāk akcentējama uzmanība bērnu gribas pieredzes un emocionālās inteliģences veidošanai (skat. 99. zīmējumu).

2.3.2. Pamatprasmes bērnam, uzsākot mācības 1. klasē

Kritiskai izvērtēšanai par pamatu tika ņemta ISEC aktuālā informācija no 01.09.2005. „Pamatprasmes pirmsskolēnam, uzsākot pamatizglītības apguvi”

Apspriežot šīs pamatprasmes ar skolotājiem – ekspertiem, vienojāties, ka dokuments ir jāpārstrādā, vienkāršojot struktūru.

Darba gaitā saņēmām informāciju no dažādiem rajoniem, kas apliecināja, kā strādā pirmsskolas skolotāji, pārbaudot šo prasmju apguvi katram bērnam.

ISEC variantā 80 kritēriji,

Liepājas variantā 48 kritēriji,

Krāslavas variantā 79 kritēriji,

Jelgavas variantā 121 kritērijs,

Gulbenes variantā 140 kritēriji,

Rēzeknes variantā 72 kritēriji,

Saldus variantā 89 kritēriji.

Darbu pie pamatprasmju izstrādes uzsāka Daugavpils Universitātes, Liepājas Universitātes, RPIVA, Rēzeknes Augstskolas docētāji, kā arī Izglītības iniciatīvu centra un Jelgavas Izglītības pārvaldes metodiķi, par pamatu ņemot Liepājas variantu. Pievienojam darba grupas izstrādātās pamatprasmes.

1. Sociālās prasmes

- nosauc savu un vecāku vārdu, uzvārdu; zina dzīvesvietas adresi, valsti, kurā dzīvo; prot stāstīt par sevi un ģimeni;
- runā skaidri, pietiekami skaļi, atbild uz bērnu un pieaugušo jautājumiem, prot vērsties pie viņiem ar jautājumu, lūgumu; uztver, saprot un seko pieaugušo ieteikumiem;
- ievēro vecumam atbilstošās kultūrhygiēniskās, pieklājības un uzvedības normas: tur kārtībā savu apģērbu, darba vietu, saudzē personiskās mantas un kopīpašumu utt.;
- sadarbojas ar bērniem un pieaugušajiem, iesaistās rotaļās, pieņem un ievēro noteikumus;
- ievēro svarīgākos pašaizsardzības un drošības noteikumus uz ielas, telpās u.c.;
- ir vēlme mācīties.

2. Izziņas darbības prasmes

- Vecumposmam atbilstoši klausās, uztver, stāsta, izsaka savas domas un pauž savu attieksmi par sajūto, dzirdēto, redzēto, novēroto, darīto, lasīto;
- pareizi izrunā skaņas, saklausa skaņu secību vārdos, nosauc tās;
- izprot saikni starp skaņu un burtu, skaitli un ciparu; pazīst burtus un ciparus;
- lasa tekstu, saprot paša lasīto atbilstoši savām spējām;

- raksturo, salīdzina, grupē dažādus objektus pēc ārējām pazīmēm (lielums, krāsa, forma, materiāls, lietojums, skaits, daudzums u.c.), novietojums (virs, zem, pa labi, pa kreisi utt.);
- novēro objektu pārmaiņas situācijās pēc dotajiem orientieriem (kļūst vairāk, mazāk, tikpat, cik kopā?, cik atliek? u.c.); izprot saskaitīšanas un atņemšanas darbības, rezultātu iegūšanu praktiskās situācijās;
- novēro sezonas izmaiņas dabā, nosauc gadalaikus, to pazīmes, zina diennakts daļas, nosauc dienas pareizā secībā, pazīst augus un dzīvniekus (atbilstoši savai pieredzei); novēro pārmaiņas cilvēkā un sabiedriskās dzīves norisēs;
- uztver darbības loģisko secību vienkāršos attēlos un stāstījumā, prot pastāstīt par uztverto;
- ir vēlēšanās kļūt par skolēnu, apgūt zināšanas.

3. Pašizpaušmes prasmes

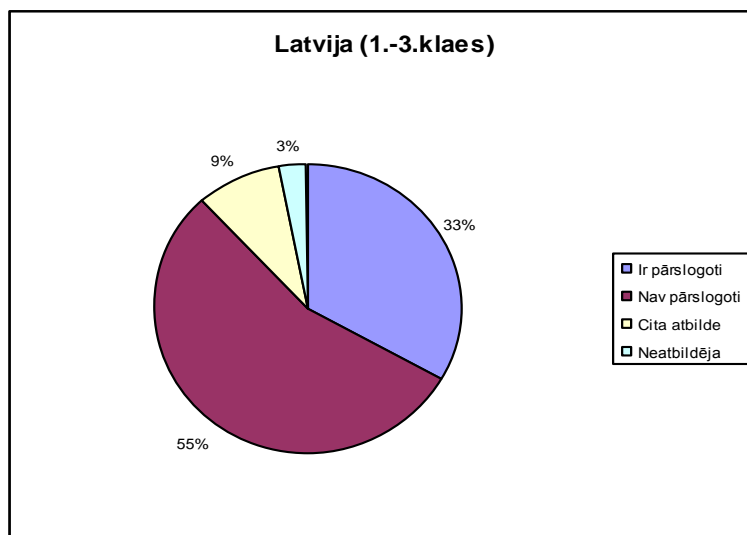
- iejūtas dažādos tēlos, attēlo tos runā, kustībā, žestos, mīmikā; skandē tautasdziesmas; runā dzejoļus, sacer utt.;
- klausās mūziku, dzied, dejo, muzicē, ritmizē un sacer ;
- zīmē, krāso un veido patstāvīgi, izmantojot paņēmienus un materiālus;
- izmanto dažādas tehnikas darbā ar papīru, ar tekstilijām (diegi, dzijas, audumi), ar dabas materiāliem, konstruktoru u.c.

4. Fiziskā attīstība un kustību prasmes

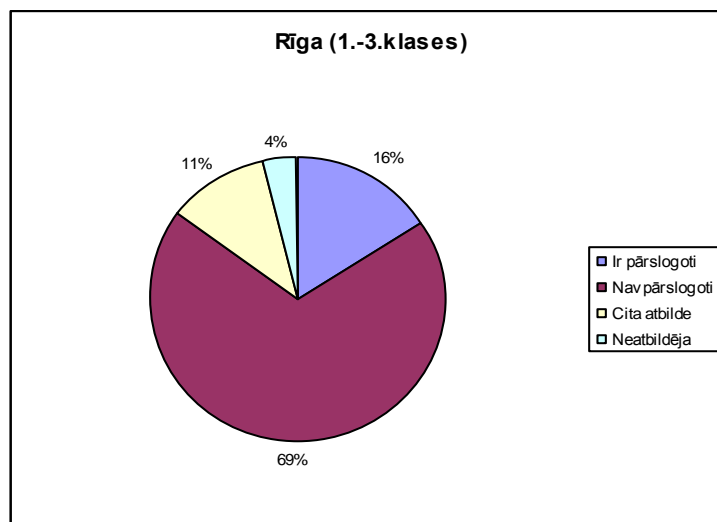
- izpilda pamatkustības (lec, skrien, soļo, rāpo, rāpjas, kāpj pa kāpnēm, met, ripina, ķer utt.); orientējas telpā;
- notur līdzsvaru;
- pareizi tur pirkstos rakstāmpiederumus;
- pareizi tur šķēres un griež;
- attaisa un aiztaisa rāvējslēdzus, pogas, sasien un atsien auklas u.tml.
- spēj pārzīmēt un/vai norakstīt pēc parauga, spēj iekļauties noteiktā laukumā;
- pin, tin, vij, loka, plēš, līmē utt.

2.3.3. Sākumskolas 1. – 3. klašu skolēnu noslogotības, pieredzes un pamatizglītības standartu izvērtējums

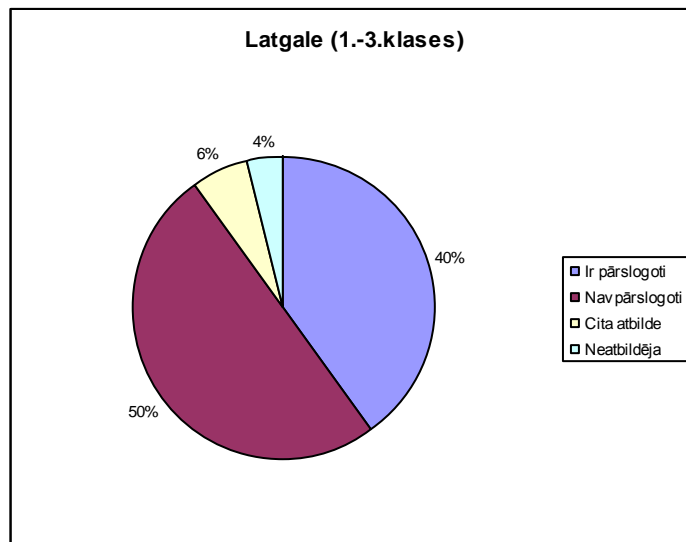
Sākumskolas skolotāju anketēšanā iegūtie dati liecina, ka kopumā 55% respondentu uzskata, ka 1. -3. klašu skolēni nav pārslogoti (skat. 100.zīmējumu)

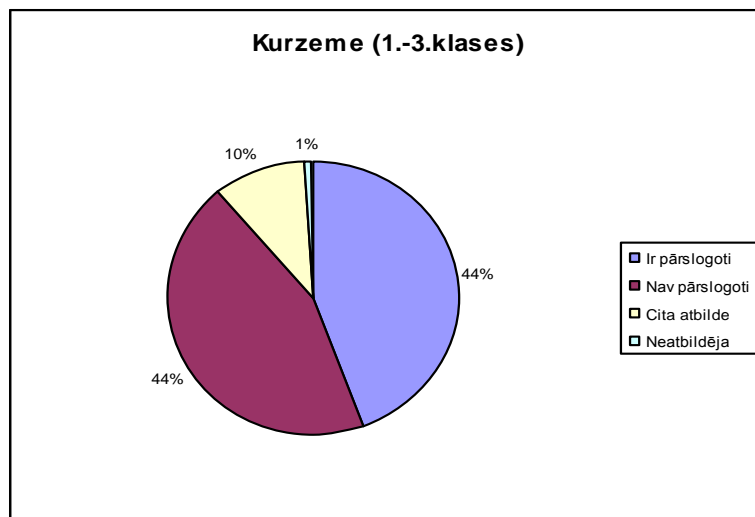
100. zīmējums. 1. – 3. klašu skolotāju viedoklis par skolēnu noslogotību, Latvijas kopaina

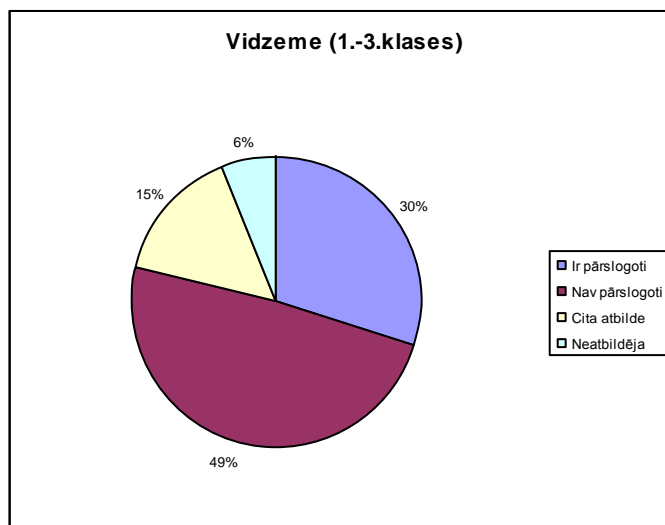
101. zīmējums.1. – 3. klašu skolotāju viedoklis par skolēnu noslogotību, Rīga

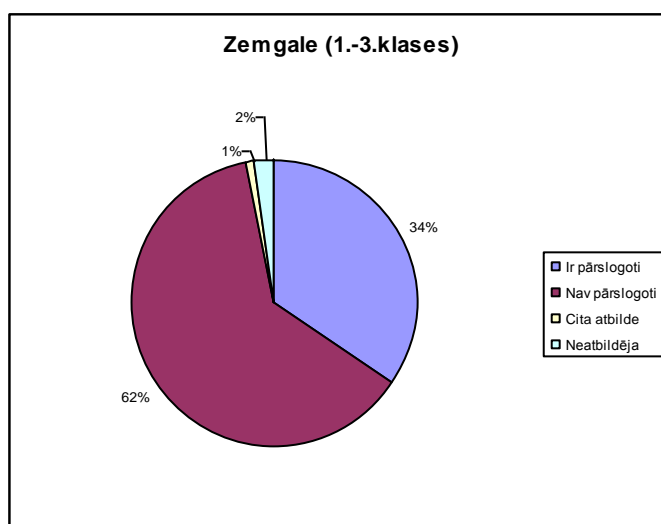
102. zīmējums 1. – 3. klašu skolotāju viedoklis par skolēnu noslogotību, Latgale

103. zīmējums.1. – 3. klašu skolotāju viedoklis par skolēnu noslogotību, Kurzeme

104. zīmējums. 1. – 3. klašu skolotāju viedoklis par skolēnu noslogotību, Vidzeme

105. zīmējums.1. – 3. klašu skolotāju viedoklis par skolēnu noslogotību, Zemgale

Visvairāk uz pārslodzi norāda Kurzemes zonas skolotāju (44%), tikpat apgalvo, ka pārslodzes nav (skat. 103. zīmējumu). Vismazāk pārslodzi jūt Rīgas zonas skolēni (16%), toties turpat 70% Rīgas skolotāju uzskata, ka pārslodzes nav (skat. 102. zīmējumu). Noslogotības pētījumi, kā jau norādīts iepriekš, sīkāk nav veikti.

Anketēšanā noskaidrojām, vai skolotājus apmierina pamatizglītības standarts 1. – 3. klasēs. Lielākā daļa 58% respondentu atbildēja „daļēji”, bet 33% skolotāju standarts neapmierina. Dati apkopoti 11. tabulā.

12. tabulā apkopota informācija par skolotāju viedokļiem, kuru mācību priekšmetu standartos būtu nepieciešamas izmaiņas. Par katru mācību priekšmetu doti konkrēti ieteikumi. Protams, ka viedokļi ir dažādi un diskutējami. Dati var būt noderīgi mācību grāmatu autoriem un metodiķiem mācību priekšmetu kursos. Grūtības konkrētu tēmu mācīšanā var būt arī subjektīvas, un, mainot pieeju, tās ir iespējams apgūt, nemainot standarta prasības. Reizēm skolotāji vērtē mācību grāmatās piedāvātos uzdevumus. Ne vienmēr šo uzdevumu risinātprasme ietverta standarta prasībās. Vēl joprojām ir sastopama pieredze, ka skolotājs māca grāmatu, bet nevadās pēc standartā apstiprinātām prasībām. Mācību grāmatu autoriem ir tiesības ietvert arī paaugstinātas grūtības uzdevumus mācību individualizēšanai, bet ne viss, kas ir mācību grāmatā, jāapgūst katram skolēnam.

11. Tabula. Vai jūs apmierina pamatizglītība standarts 1.-3. kl.?

	Kurzeme	Vidzeme	Zemgale	Latgale	Rīga	Kopā	%
Neatbildēja	19	11	2	1	2	35	7
Nezina	1						
Jā	11	38	32	39	36	156	33
Neatbildēja	11	28		6	24		
Piemērots mūsdienu prasībām		4					
Skaidrs, precīzs, tas, kas jāzina skolēnam. Obligāts dokuments				2			
Pamatizglītības standarts ir realizējams			4	21			
Jaunie standarti apmierina			1	3			
Apmierina standarts, bet satrauc bērnu intelektuālais attīstības līmenis			1				
Skolēniem māca pamatiemaņas katrā mācību priekšmetā					2		
Ietver sevī nepieciešamos nosacījumus					2		
Tas ir pamatnormatīvais akts, pēc kā jāvadās		3					
Zināšanu apjoms, kas jāapgūst skolēnam, - plašs		2					
Mācīšanās notiek darbojoties un sadarbojoties		1					
Atbilstošs skolēnu spējām		5	3	4	8		
Nē	3		3	2	4	12	2
Ļoti augstas, nepārdomātas, sarežģītas prasības	1		1	2	1		
Mācību grāmatas neatbilst standarta prasībām					3		
Netiek ņemtas vērā bērnu spējas	1						
Mācību viela netiek nostiprināta, jo nav laika			1				
Vājš skolēnu nodrošinājums ar mācību līdzekļiem, lai varētu veikt pētījumus un eksperimentus	1						
Loti mazs stundu skaits			1				
Daļēji	56	46	45	71	58	276	58
Neatbilst bērnu spējām, nav konkrēts, sarežģīts	16	17	17	22	11		
Skolēni nepaspēj pilnvērtīgi uztvert vielu, jo stundu skaits samazinās, bet apjoms - nē	4	3	7		14		
Pārāk daudz liekas informācijas	4						

Dažos mācību priekšmetos tēmas dublējas (sociālās zinības, ētika, klases audzinātāja stundas)	3		3		1		
Sākumskola ir 1.-4. klase, bet standarts nosaka prasības 1.-3. klasei	2						
Neapmierina dabaszinību standarts, pārāk apjomīgs	3	7	2	3	4		
1.-3. klasēs ir jāapgūst pamatzināšanas	1		2				
Nepārdomāts jēdzienu apjoms	1		2		1		
Norādīt pamatprasības mācību priekšmetu apguvei katrai klasei		3					
Skolēnu līmeņi ir ļoti atšķirīgi, tāpēc vajadzētu diferencētāku prasmju sadalījumu		2			2		
Samazināt skolēnu skaitu klasē		1					
Nesaskan prasības un pārejas no pirmsskolā apgūtās vielas uz sākumskolu		1					
Nepieciešams katrā priekšmetā konkretizēt katrā klasē apgūstamās prasmes				10			
Pārskatīt standartu				2			
Samazināt mācību vielas apjomu		1		9			
Lai standarts ir vienmēr pieejams kā rokasgrāmata		1					
1. klases programma ir par grūtu tiem bērniem, kas atnāk uz skolu un vēl nelasa			5	1			
Skolotāja uzdevums radīt skolēnam iespēju apgūt prasmes un iemaņas			1				
Neapmierina vērtēšanas sistēma			1	1			
Neveicina dzīvesprasmju apguvi				1			
Mācību saturs vairāk piemērots mācībās apdāvinātiem bērniem					1		
Nav uzdevumu latviešu valodā gramatikas uzdevumu nostiprināšanai					2		
Mācību saturā jāparedz uzdevumi bērniem, kam zināšanu līmenis ir zemāks					2		
Standarts dzimtajā valodā neatbilst paredzēto mācību stundu skaitam					2		
Viss standartā paredzētais konkrētā mācību priekšmetā nav atrodams 1. mācību grāmatā					1		
Latviešu valodā uzsvērt vārda sastāva apguvi, mazāk gramatiku					3		
Izstrādāt standartiem atbilstošas mācību programmas					2		
Trūkst materiālās bāzes			1	4	1		
Ir dažādas mācību grāmatas, ar dažādu saturu, tāpēc ne vienmēr sakrīt ar standarta prasībām			1				
Neatbildēja				3	14		

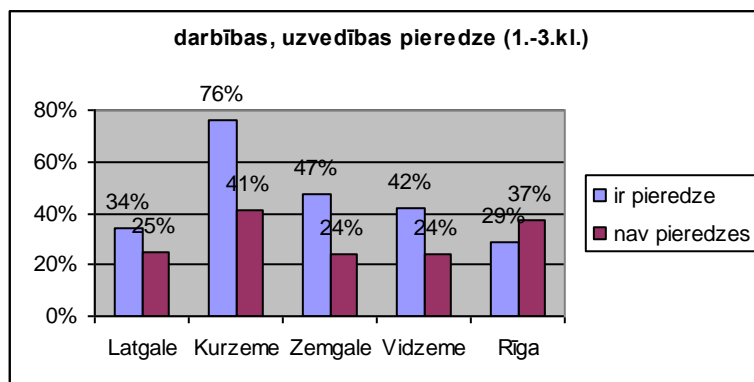
12. Tabula. Kuru mācību priekšmetu standartos būtu nepieciešamas izmaiņas?

	Kurzeme	Vidzeme	Zemgale	Latgale	Rīga
DABASZINĪBAS					
3. un 4. klasē ļoti plašas tēmas un ļoti daudz praktisko eksperimentu, kad ar 2 stundām nedēļā ir par maz	7	5	12	8	4
1. klasē jau mācību gada sākumā mācību grāmatā nepieciešams lasīt ar izpratni, kas nav obligāti, uzsākot mācības 1. klasē		1			
3. klases ieskaitē vienmēr ir jautājumi par Latvijas upēm, pilsētām, novadiem, bet standartā šie jautājumi ir 4. klasē			2		
Saskaņot valsts pārbaudes darba 3. klases prasības ar standarta prasībām			1		
Liecībām jābūt saskaņā ar pamatizglītības standartu dabaszinībās					1
Trūkst nepieciešamās materiālās bāzes		3		3	
Dabaszinībās vairāk vērst uz dabu, nevis fiziku, ķīmiju	7	1		2	
Vienkāršāku, bērnam saprotamāku valodu, vairākas tēmas jāizņem no programmas (elektrība, cilvēka un vides mijiedarbība, degšana, Zemes virsmas dalījums), jo šīs tēmas apgūt 6.klasē	5	16	16	8	20
MATEMĀTIKA					
Izņemt kustību uzdevumus, jo tikai neliela daļa skolēnu izprot laiku, attālumu, ātrumu. Nevajadzētu mācīt laukuma mēru sakarības		2			
Nepietiekams stundu skaits				1	
Krievu skolām nepieciešamas jaunas mācību grāmatas					1
Atmest tilpuma mērus un uzdevumus par daļām			1		
Samazināt un pārstrādāt pamatprasības (ļoti augstas prasības, strauji jāapgūst jaunā viela)	6	7	10	6	1
LATVIEŠU VALODA					
Sarežģīta gramatika	6		11	3	9
Nevajadzētu mācīt saliktu teikumu, tiešo runu, uzrunu, uzrunas grupu, vairāk laika veltīt pareizrakstības nostiprināšanai		4			
Uzsākot mācības 1.klasē, bērniem ir problēmas pazīt burtus, bet pēc 4 mēnešiem skolēnam jau jāprot lasīt				2	
Ar vārda sastāvu un tā analīzi tikai iepazīstināt				5	
1. klasē vairāk nepieciešams darbs līniju burtniecībā					1
1. klasē samazināt stundu skaitu					5
Pārāk liels apgūstamās mācību vielas apjoms		8		6	

Mācību grāmatā trūkst dzejoļu, ko varētu mācīties no galvas			1		
Ieviest glītrakstīšanu			6	3	
Pārāk plaša programma, nav laika nostiprināt izņemto mācību vielu	5				
KRIEVU VALODA (dzimtā valoda)					
Palielināt stundu skaitu				4	
Samazināt stundu skaitu				1	
Nav sistēmiskuma					3
SOCIĀLĀS ZINĪBAS					
Mazs stundu skaits, bet pamatprasību ļoti daudz		1			
Tēmas dubultojas ar citiem mācību priekšmetiem				2	
Projektus pārsvarā pilda vecāki				2	
Sociālās zinības un ētiku apvienot vienā mācību priekšmetā				6	
Neatbalstu sociālo zinību un ētikas ieviešanu skolās uz dzimtās valodas un matemātikas rēķina, jo visas tēmas veiksmīgi apgūstamas klases audzināšanas stundās	16	3	6	22	5
VIZUĀLĀ MĀKSLA					
Pārāk plašs sarunu un diskusiju saturs. Gribētos redzēt arī izstrādātus vērtēšanas kritērijus			2		4
Daudz tēmu, no kurām dažas ir ļoti sarežģītas	3				
MĀJTURĪBA					
Prioritātei jābūt praktiskai darbībai, nevis teorētiskām zināšanām	2		1	5	
Rokdarbos trūkst materiāla, ar ko strādāt		1			
Plašs teorētiskais materiāls, mazs stundu skaits	2	3	3		2
MŪZIKA					
Daudz sarežģītu terminu		2			
Prioritātei jābūt praktiskai darbībai, nevis teorētiskām zināšanām					1
Programma pārāk sarežģīta (daudz teorijas, muzicēšanai atliek maz laika)	1				
ANĢĻU VALODA					
Mazāk gramatikas tēmu	1				
STANDARTI KOPUMĀ					
Atvieglot mācību programmu visos mācību priekšmetos	5		1	1	5
Mācību vielas atkārtošana un nostiprināšanai paredzēt vairāk stundu	2	2	4	2	12
Izstrādāt jaunajiem mācību standartiem atbilstošas mācību grāmatas	2	1			1
Norādīt pamatprasības mācību priekšmetu apguvei katrai klasei		1		4	1

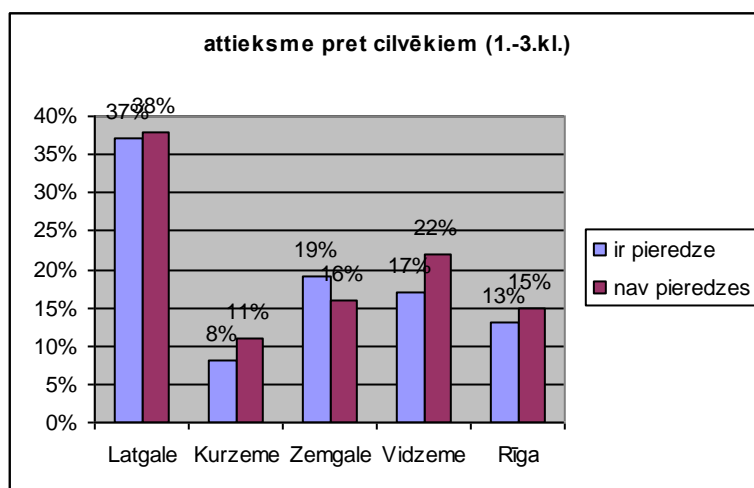
Sākumskolā nepiedāvāt pētnieciskus darbus		1			
Nav vienotas pārejas no 1.-3. klasēm uz 4. klasi			1		
Lai standarts ir vienmēr pieejams kā rokasgrāmata		1			
Trūkst materiālās bāzes					2
Mācību priekšmetu standarti paredzēti skolēniem ar augstāku zināšanu, prasmju un iemaņu līmeni		2			
Vērtēšanā sākumskolā jāatgriežas pie ballu sistēmas visos mācību priekšmetos			1		
Nav sakārtots jautājums par „ābece posmu”			4	2	
1. klasei atbilstošus, interesantus mācību līdzekļus lasītprasmes mācīšanai	1				
Izmaiņas nav nepieciešamas	1	4	4	14	6
Nezinu	1				
Neatbildēju	13	37	27	34	36

Skolotāji – eksperti jau plašāk spēja noraksturot 1. – 3. klases skolēnu pieredzi. Skolotāju viedokļus sadalījām šādās grupās: attieksme pret cilvēkiem (ac), attieksme pret priekšmetiem, pasauli (ap), attieksme pret dzīvo dabu (ad), attieksme pret sevi (as), darbības, uzvedības pieredze (du), kognitīvā (izziņas) pieredze (k), vērtību apzināšanās (v), gribas izpausmes (g)

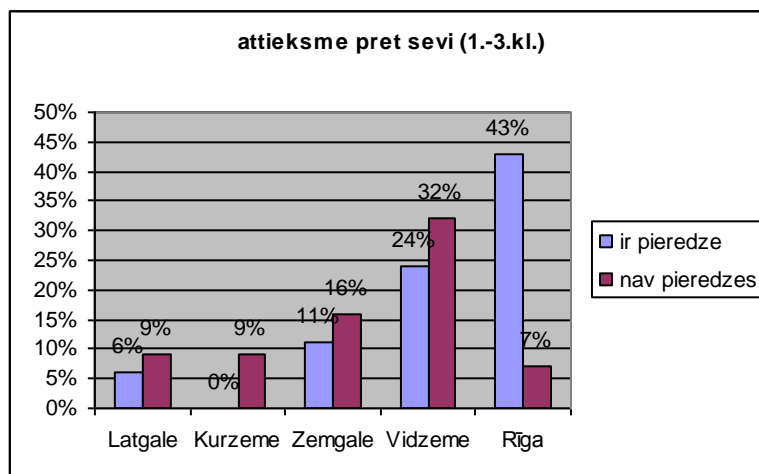
106. zīmējums. 1.-3. klases skolēnu darbības, uzvedības pieredze

Visvairāk skolotāji atpazīst darbības, uzvedības pieredzi (skat. 106. zīmējumu). Tas nozīmē, ka šajā posmā aktuāla ir bērnu sociālo prasmju attīstība un pilnveide. Ja 5-6 gadīgiem bērniem Kurzemes zonā bija maza sociālā pieredze, tad 1.-3. klašu posmā tā ir īpaši augsta. Rīgai tieši pretēji. Kā to skaidrot?

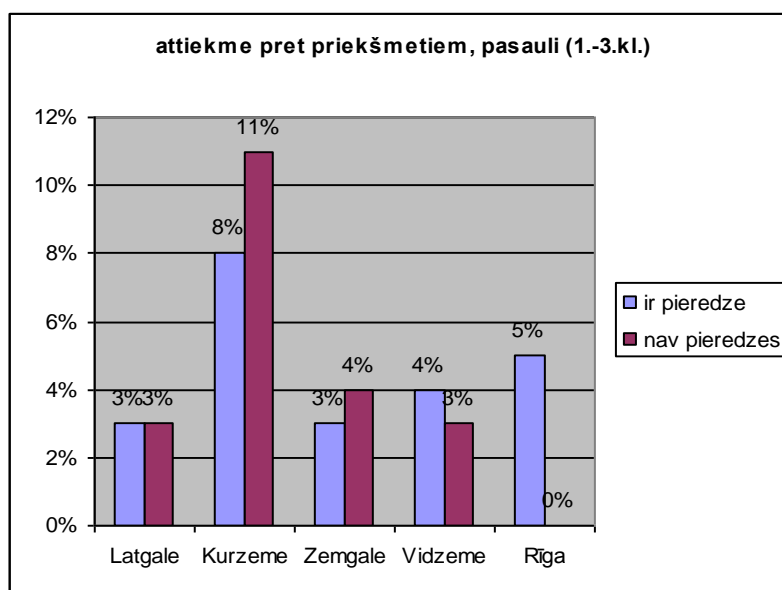
107. zīmējums. 1.-3. klases skolēnu attieksme pret cilvēkiem

Attieksme pret cilvēkiem īpaši tiek pamanīta Latgalē, mazāk Kurzemē (skat. 107. zīmējumu), kas varētu liecināt par to, ka Latgalē bērni vairāk atvērti sadarbībai ar pieaugušajiem nekā bērni Kurzemē.

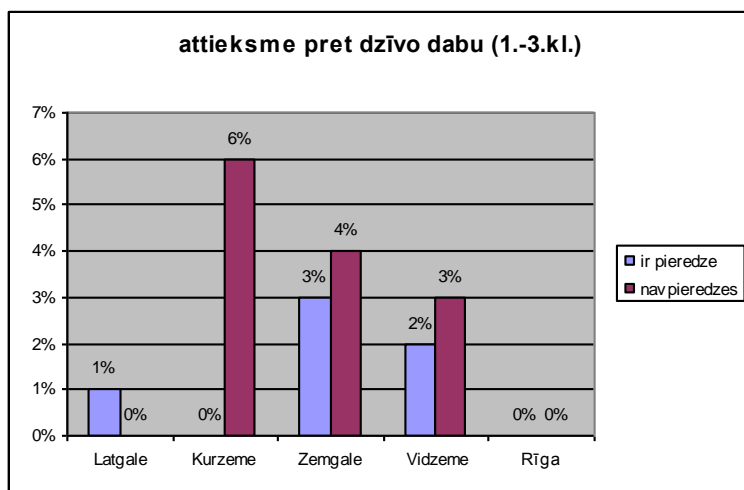
108. zīmējums. 1.-3. klases skolēnu attieksme pret sevi

Attieksme pret sevi Kurzemē nepamana, bet Rīgā īpaši akcentē (skat.108. zīmējumu). Tas nozīmē, ka bērni kļūst patstāvīgāki, mācās apzināties savas rīcības sekas un uzņemties atbildību par jaunākiem brāļiem vai māsām.

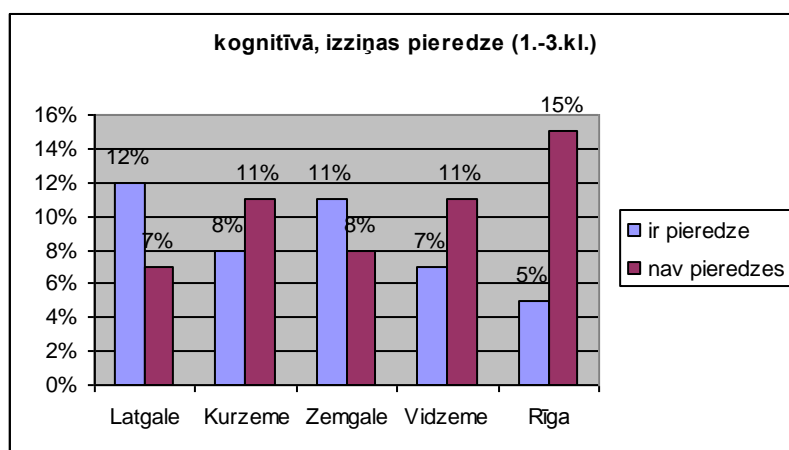
109. zīmējums. 1.-3. klases skolēnu attieksme pret priekšmetiem, pasauli

Attieksmi pret pasauli bērni iegūst ceļojumos kopā ar vecākiem. Datu analīze liecina, ka šī pieredze nav īpaši izteikta (skat. 109. zīmējumu).

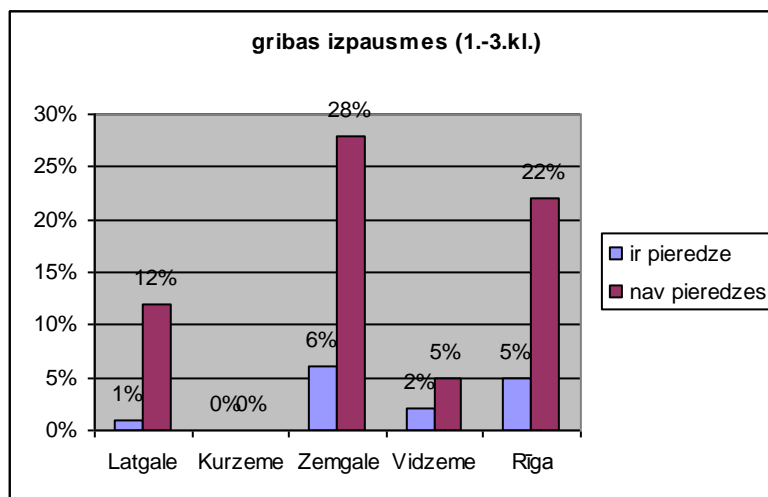
110. zīmējums. 1.-3. klases skolēnu attieksme pret dzīvo dabu

Maz skolotāju atpazīst skolēnu attieksmi pret dzīvo dabu (skat.110. zīmējumu). Tas liecina, ka maz tiek praktizētas āra nodarbības, pārgājieni, ekskursijas dabā, kur skolotājs varētu šo pieredzi ieraudzīt.

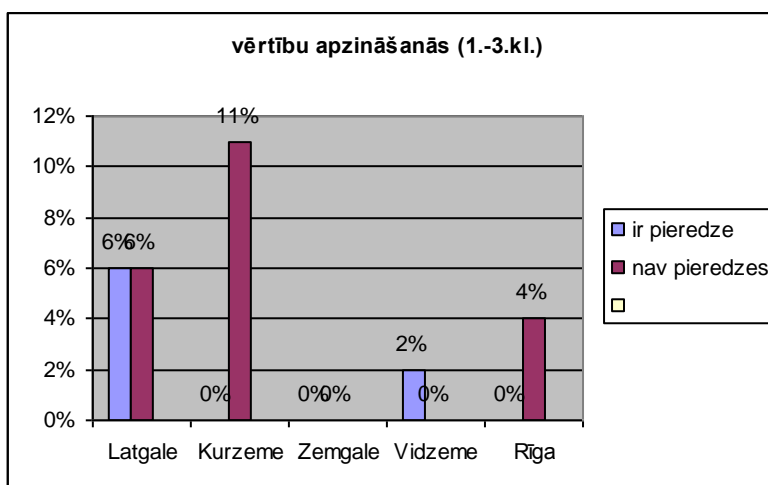
111. zīmējums. 1.-3. klases skolēnu kognitīvā, izziņas pieredze

Datu analīze liecina, ka sākumskolā kognitīvā pieredze izlīdzinās, tā vairs nav dominējošā (skat. 111. zīmējumu). Kognitīvā pieredze neveicina sociālo prasmju attīstību.

112. zīmējums. 1.-3. klases skolēnu gribas izpausmes

Maz skolotāju pamana skolēnu gribas izpausmes, pašregulācijas prakses (skat. 112. zīmējumu). Vairāk to pamana Zemgales un Rīgas skolotāji. Kurzemē gribas izpausmes nepamana, kaut gan sociālo prasmju attīstībā gribai ir liela nozīme.

113. zīmējums. 1.-3. klases skolēnu vērtību apzināšanās

Vēl mazāk skolotāji pamana vērtību izpratnes attīstību skolēnos (skat. 113. zīmējumu). Ja domājam par vērtīborientētu mācību procesu, tad bērnu attieksme pret vērtībām nedrīkst palikt nepamanīta. Šeit redzams virziens, kurā jāstrādā ar skolotājiem.

Izvērtējot atsevišķo reģionu pieredzes, varam saskatīt dominējošās pieredzes, kā arī to, kuru pieredžu attīstībai pievēršama uzmanība.

Rīgai dominē attieksme pret sevi un ir arī darbības un uzvedības pieredze, kuru nepieciešams pilnveidot. Skolotāji saskata nepieciešamību attīstīt bērnu gribas pieredzi, būt pacietīgākiem,

izpildīt uzdevumu līdz galam. Nepieciešama prasme koncentrēties, iedziļināties mācību vielas apgūvē. Jāmācās būt pieklājīgiem, izturēties ar cieņu pret citiem cilvēkiem.

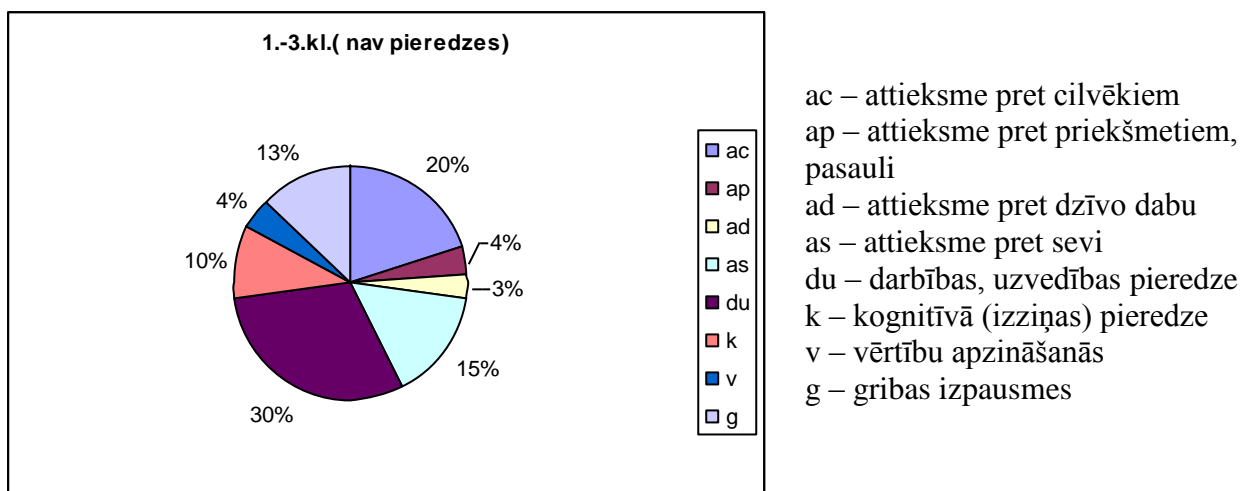
Zemgalē dominē darbības un uzvedības pieredze, prasme darboties ar jaunajām informācijas tehnoloģijām, internetu. Savukārt pietrūkst gribas pieredzes, motivācijas mācīties. Jāpilnveido attieksme pret citiem cilvēkiem un pret sevi, jāattīsta prasme kontrolēt savas emocijas.

Latgalei vairāk izteikta ir pieredze attieksmē pret citiem cilvēkiem un darbības, uzvedības pieredze. Bērni prot kontaktēties ar vienaudžiem, ir pašapkalpošanās pieredze. Tajā pat laikā attieksmē pret citiem cilvēkiem varētu vēlēties vairāk pieklājības. Lauku bērniem nav priekšstata par pilsētas dzīvi, par drošības jautājumiem.

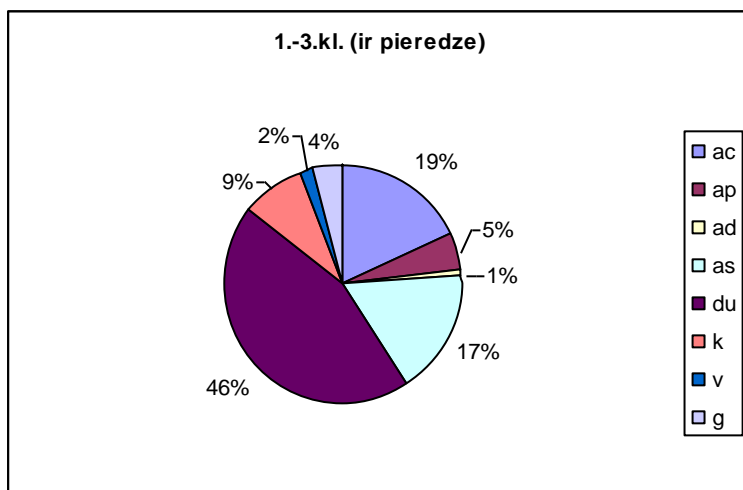
Kurzemē ir gan pozitīva, gan negatīva darbības, uzvedības pieredze, kuru nepieciešams pilnveidot, jo trūkst praktisko iemaņu, kā uzvesties teātrī, muzejā, kā rīkoties ar naudu u.tml.

Vidzemē bērniem ir darbības veidu pieredze ģimenē, lauku sētā, vērojama patstāvība darbībā, ir droši. Jāmācās būt pašdisciplinētiem, apvaldīt savas emocijas, mācīties sadarboties, kā rīkoties konfliktsituācijās.

Pieredžu apkopojums ir atrodams 3.7. pielikumā „Ziņojums par pētījuma gaitu”

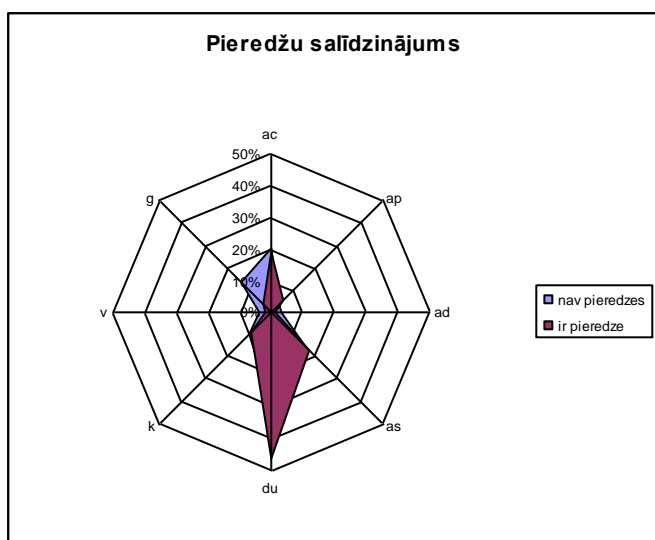

114. zīmējums. Pieredze kā veselums (1.-3. kl.), Latvijas kopaina

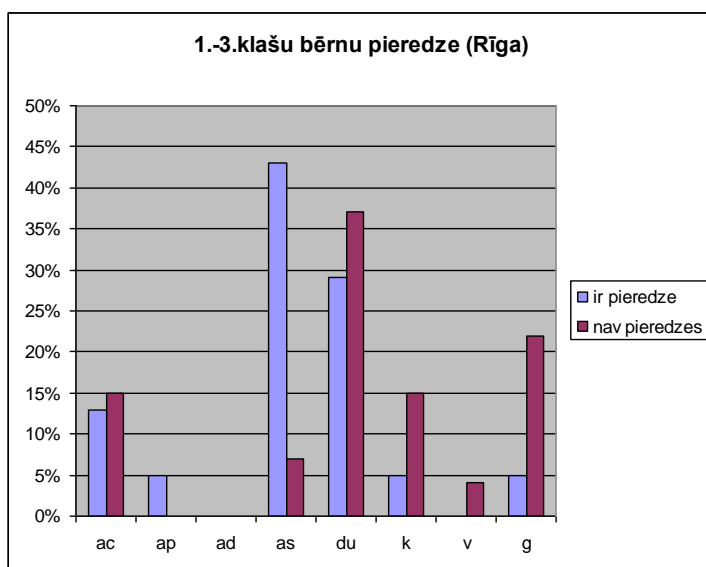
ac – attieksme pret cilvēkiem
 ap – attieksme pret priekšmetiem, pasauli
 ad – attieksme pret dzīvo dabu
 as – attieksme pret sevi
 du – darbības, uzvedības pieredze
 k – kognitīvā (izziņas) pieredze
 v – vērtību apzināšanās
 g – gribas izpausmes

115. zīmējums. Pieredze kā veselums (1.-3. kl.), Latvijas kopaina

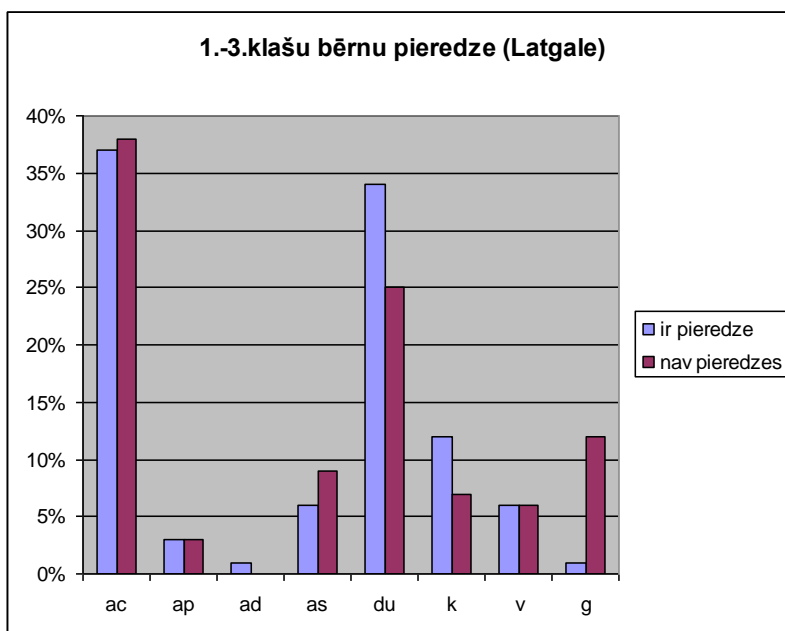
ac – attieksme pret cilvēkiem
 ap – attieksme pret priekšmetiem, pasauli
 ad – attieksme pret dzīvo dabu
 as – attieksme pret sevi
 du – darbības, uzvedības pieredze
 k – kognitīvā (izziņas) pieredze
 v – vērtību apzināšanās
 g – gribas izpausmes

116. Zīmējums. Pieredžu salīdzinājums (1.-3. kl.)

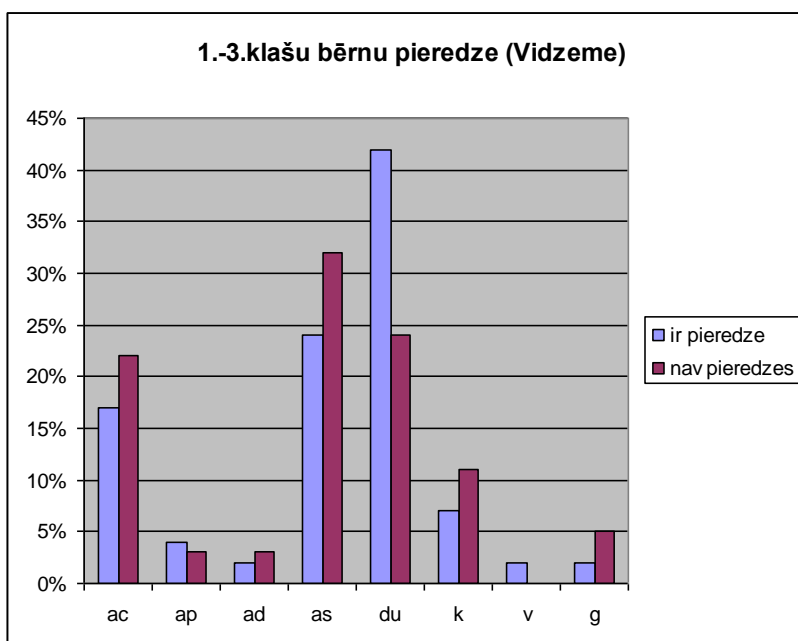
ac – attieksme pret cilvēkiem
 ap – attieksme pret priekšmetiem, pasauli
 ad – attieksme pret dzīvo dabu
 as – attieksme pret sevi
 du – darbības, uzvedības pieredze
 k – kognitīvā (izziņas) pieredze
 v – vērtību apzināšanās
 g – gribas izpausmes

117. zīmējums. Bērnu pieredze (1.-3.klase), Rīga

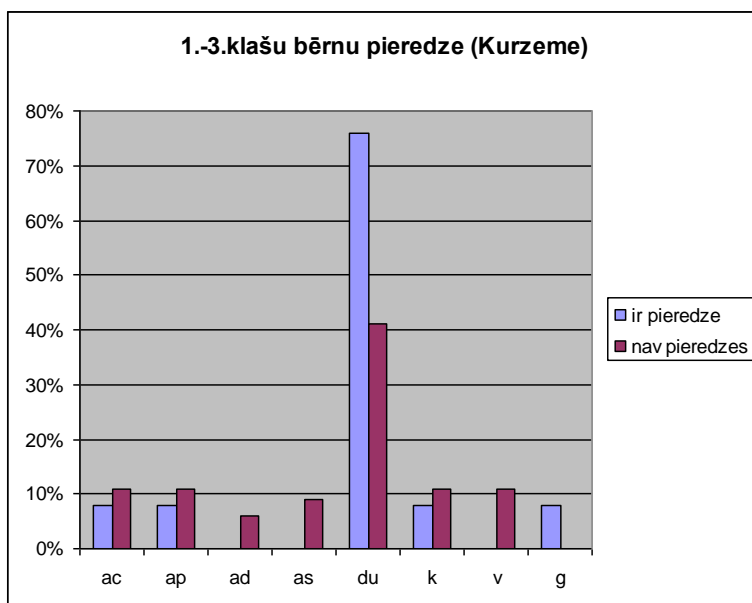
ac – attieksme pret cilvēkiem
 ap – attieksme pret priekšmetiem, pasauli
 ad – attieksme pret dzīvo dabu
 as – attieksme pret sevi
 du – darbības, uzvedības pieredze
 k – kognitīvā (izziņas) pieredze
 v – vērtību apzināšanās
 g – gribas izpausmes

118. zīmējums. Bērnu pieredze (1.-3.klase), Latgale

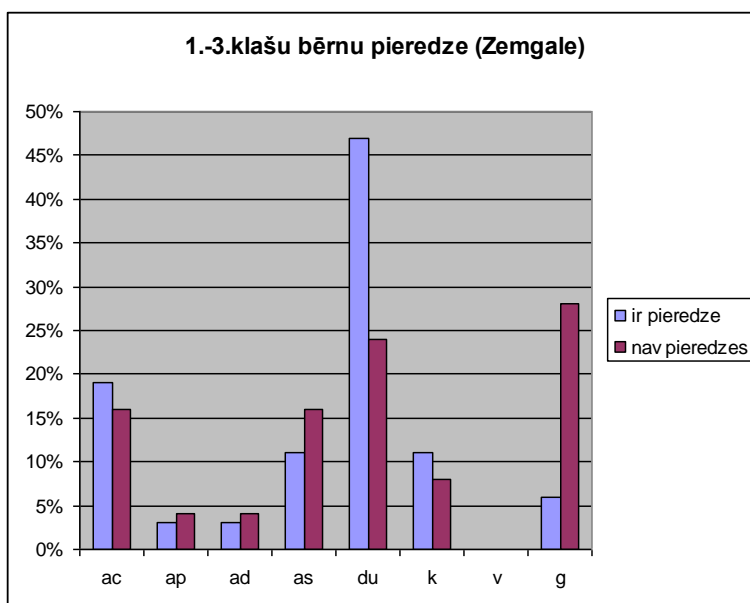
ac – attieksme pret cilvēkiem
 ap – attieksme pret priekšmetiem, pasauli
 ad – attieksme pret dzīvo dabu
 as – attieksme pret sevi
 du – darbības, uzvedības pieredze
 k – kognitīvā (izziņas) pieredze
 v – vērtību apzināšanās
 g – gribas izpausmes

119. zīmējums. Bērnu pieredze (1.-3.klase), Vidzeme

ac – attieksme pret cilvēkiem
 ap – attieksme pret priekšmetiem, pasauli
 ad – attieksme pret dzīvo dabu
 as – attieksme pret sevi
 du – darbības, uzvedības pieredze
 k – kognitīvā (izziņas) pieredze
 v – vērtību apzināšanās
 g – gribas izpausmes

120. zīmējums. Bērnu pieredze (1.-3.klase), Kurzeme

ac – attieksme pret cilvēkiem
 ap – attieksme pret priekšmetiem, pasauli
 ad – attieksme pret dzīvo dabu
 as – attieksme pret sevi
 du – darbības, uzvedības pieredze
 k – kognitīvā (izziņas) pieredze
 v – vērtību apzināšanās
 g – gribas izpausmes

121. zīmējums. Bērnu pieredze (1.-3.klase), Zemgale

2.3.4. Par pēctecības nodrošinājumu valsts dokumentos starp 5-6 gadīgo bērnu un sākumskolas mācībām

Dokumentu analīze liecina, ka nav nodrošināta pēctecība starp pirmsskolas un 1. klases programmām.

Vietām pirmsskolā prasības ir pārāk augstas. Sākumskolas posmā 1. klasē nav saskaņota pāreja, lai pārorientētu bērnus no rotaļu darbības uz mācību darbību. Problēma par pēctecību ir aktuāla un prasa konkrētu risinājumu. Par to liecina arī Irinas Milašas, Elitas Volānes, Irēnas Valdmanes un Gunas Kadiķes pētījumi.

Piezīme. E.Volānes raksts „Mājturības un tehnoloģiju pēctecības izvērtējums pirmsskolas un pamatizglītības pirmajā posmā” (skat. 3.1. pielikumā „Ziņojums par pētījuma gaitu” 179. – 186. lpp).

J.Badjanovas- Lomzinas raksts „Pirmsskolas un sākumskolas izglītības izvērtējums un pilnveides iespējas mūzikas stundās un mūzikas rotaļnodarbībās Daugavpilī un Daugavpils rajonā” (skat. 3.1. pielikuma, „Ziņojums par pētījuma gaitu” 188.-192. lpp.)

Izpēte par pēctecības nodrošinājumu Valsts dokumentos starp 5-6 gadīgo bērnu matemātikas mācībām un sākumskolas matemātikas mācībām (I.Milaša RPIVA).

Izpētes **mērķis** ir noskaidrot, ka izglītības saturu un prasības tā apguvei reglamentējošos dokumentos ir plānota pāreja matemātikas mācībās no pirmsskolas izglītības uz pamatskolas izglītību.

Izpētes **uzdevums** ir noskaidrot,

- ir vienota pieeja matemātisko faktu, jēdzienu, jēdzienu īpašību, likumsakarību apguvē un matemātiskas valodas lietošanā (simboli, termini) pirmsskolā un sākumskolā;
- kādā veidā matemātikas satura un atbilstošo prasmju apguve sagatavo pirmsskolēnu skolas mācībām;
- kādā veidā mācību saturs pamatskolas sākuma posma nodrošina bērna pirmsskolā apgūtās pieredzes matemātikas mācībās nepārtrauktu attīstību un līdz ar to veicina skolēna interesi par matemātikas mācībām.

Šajā izpēte tiek salīdzināts matemātikas mācību saturs sākumskolas mācību sākumā un pirmsskolas mācību beigu posmā, kā tos nosaka Izglītības un zinātņu ministrijas reglamentējošie dokumenti. Netiek skartas mācību metožu un organizatorisko formu atšķirības vai līdzība.

Matemātikas mācību saturu un prasības tā apguvei pirmsskolā nosaka divi dokumenti.

1. „Pirmsskolas izglītības programma” pirmsskolas izglītības iestādēm, kas apstiprināta ar Izglītības un zinātnes ministrijas 1998. gada 11. septembra rīkojumu nr. 475.

2. Pamatprasmes pirmsskolēniem, uzsākot pamatizglītības apguvi. Dokumentu izstrādāja 2005. gada septembrī Vispārējās izglītības departaments sadarbībā ar pirmsskolas izglītības darba grupu, pamatojoties uz iepriekš minēto programmu.

Matemātikas mācību saturu un prasības tā apguvei sākumskolā nosaka

- Latvija Republikas Ministru kabineta apstiprinātie Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem, kas apstiprināti 2006. gada 19. septembrī (Grozījumi:MK15.05.2007. not. nr.329 (L.V., 24.maijs, nr.83 un MK 03.03.2008. not. nr.141 (L.V., 05.03.2008, nr. 36);

- paraugprogrammas un prasības apguvei noteikta mācību posma beigās.

„Pirmsskolas izglītības programma” nosaka matemātikas mācību satura apguves trīs pakāpes. Diemžēl nekur netiek paskaidrots, ko nozīmē šīs pakāpes: dažādas bērnu psihiskās un intelektuālās attīstības pakāpes vai apguves pakāpes katrā vecumposmā. Otrajā gadījumā lietderīgi būtu zināt, kādās robežās noteikti šie vecumposmi. Katrā gadījumā, uzsākot pamatskolas izglītību, galvenā nozīme ir pirmsskolas izglītības beigu posmam. Līdz ar to tiek salīdzināts programmas trešās pakāpes saturs un prasības pirmsskolēnu prasmēm, kas izstrādātas 2005. gadā, ar saturu un prasībām matemātikas mācībās pirmajā klasē.

Jāatzīmē, ka salīdzināšanu apgrūtina tas, ka pieeja satura formulēšanai pirmsskolas dokumentos un pamatskolas dokumentos ir atšķirīga. Pamatskolas dokumentos ir skaidri formulēti apgūstamie fakti, jēdzieni, jēdzienu īpašības, likumsakarības un veidojamās prasmes, tos lietojot. Pirmsskolas programmā tiek norādītas gan darbības, ko veic skolēni, gan objekti, ar kuriem viņi darbojas. Matemātiskie jēdzieni un apgūstamie fakti izteikti neskaidri, bet brīžam pat nekorekti. Par to tiks runāts komentāros pēc katra satura bloka.

Lai varētu saskatīt saiknes starp abiem matemātikas mācību posmiem, pirmās klases saturs tiek dots caur apgūstamām prasmēm, kas norādītas skaitļa 10 apjomā paraugprogrammā 1. klasei.

Saturs un prasības satura apguvei citēti no minētajiem dokumentiem oriģinālā formulējumā.

13. tabula Matemātikas mācību saturs un prasības tā apguvei.

Pirmsskola

Sākumskolas 1. klase

<p>Skaitis un skaitīšana.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rosināt brīvi veidot kopas ar atšķirīgu (par vienu) priekšmetu <i>skaitu</i> tajās. • Attīstīt izpratni par skaitļu un tiem atbilstošo ciparu virkni. • Rosināt brīvi skaitīt turp un atpakaļ. • Veicināt prasmi skaitīt praktiski, izmantojot kārtas skaitļa vārdus. 	<p>Jāprot</p> <ul style="list-style-type: none"> • lasīt, uzrakstīt, salīdzināt skaitļus līdz 10; • skaitīt no jebkura skaitļa uz priekšu un atpakaļ; • nosaukt kārtas skaitļus; • izteikt skaitļus (līdz 10) kā divu skaitļu
---	---

<ul style="list-style-type: none"> • Veidot priekšstatu par skaitļu sastāvu no „vieniem”; veidot prasmī atspoguļot skaitļa sastāvu no divām priekšmetu kopām; par dažādām priekšmetu kopu kombinācijām; par skaitļu virkni, veidot to augošā un dilstošā kārtībā. • Veicināt elementāras pieskaitīšanas un atņemšanas darbības ar priekšmetiem. • Nostiprināt prasmes darbībās ar saskaitīšanu un atņemšanu. • Rosināt risināt vienkāršus teksta uzdevumus. • Vingrināt priekšmetu dalīšanā četrās un sešas daļās. 	<p>summu;</p> <ul style="list-style-type: none"> • nosaukt skaitļus virknē augošā , dilstošā secībā(pa 1, pa 2); • ātri aprēķināt summas un starpības līdz 5; • aprēķināt un pakāpeniski iegaumēt summas un starpības 10 apjomā; • atrisināt vienkāršus teksta uzdevumus(cik kopā? cik atlika? par tik vairāk, par tik mazāk). <p>Izprot</p> <ul style="list-style-type: none"> • veselā sadalīšanu daļās(dažādas formas papīra locījumi 2; 4 utt. daļās.
--	--

Komentāri.

2005. gada formulētās prasībās pirmsskolniekiem noteikti šādi matemātiskie priekšstati par skaitu un skaitīšanu.

- Spēj skaitīt 10 apjomā.

Bet programmā nekur nav minēts, kādu skaitļu kopa tiek apgūta. Programmā minētā ciparu virkne acīmredzami ir skaitļu pieraksts ar cipariem. Tomēr ne programmā, ne prasībās nav minēts, ka pirmsskolēniem jāprot *nosaukt un apzīmēt skaitu ar skaitli, nosaukt ar cipariem uzrakstītu skaitli un atlikt tam atbilstošo skaitu*. No programmas izriet, ka pirmsskolēniem jāprot darboties ar priekšmetu kopām un vārdos nosauktiem skaitļiem. Pie tam nevar runāt par ciparu virkni, jo cipari ir simboli, ar kuriem pieraksta skaitļus. Tos nevar salīdzināt pēc lieluma, saskatīt vai atņemt.

Atšķirībā no pirmsskolas programmas sākumskolas programmā netiek prasīts prast modelēt skaitli vai darbības ar skaitļiem. Tiek veicināta prasmju apguve simboliskā formā. Tātad, stingri sekojot iezīmētajai programmai, var pārtrūkt saikne starp pirmsskolā iegūtiem priekšstatiem un sākumskolā apgūstamām zināšanām un prasmēm.

- Attīstīta izpratne par skaitļiem un tiem atbilstošiem cipariem līdz 10.

Acīm redzami, ka šeit domāts par skaitļu pierakstu ar cipariem. Skaitlim 120 nav atbilstoša cipara. To pieraksta ar diviem cipariem: 1 un 0.

- Praktiski darbojoties, izprot darbības ar skaitīšanu un atņemšanu.

Skaitīt nozīmē nosaukt skaitļus pēc to kārtas naturālo skaitļu virknē vai noteikt priekšmetu kopas elementu skaitu. Apvienojot divas priekšmetu kopas, kam nav kopējo elementu, tiek veikta

saskaitīšana. Praktiski darbojoties, var izprast saskaitīšanas un atņemšanas darbības, bet nav saprotami, kā var veikt darbības ar saskaitīšanu un atņemšanu (darbības ar darbībām?).

- Risina vienkāršus teksta uzdevumus, praktiski darbojoties.

Ne sākumskolas programmā, ne prasībās apguvei nav konkretizēts, ar kādām attiecībām starp skaitļiem (kopā, vairāk, mazāk par...) ir saistīti teksta uzdevumi. Prasībās noteikts, ka bērni teksta uzdevumus risina, bet programma nosaka, ka audzinātājs rosina risināt, kas nenozīmē, ka bērni risina.

Programmas 2. pakāpes saturā minēts, ka pirmsskolēni vingrinās atšķirt jēdzienus „vairāk”, „mazāk”, „vairāk nekā ...”, „mazāk nekā...”. Nav skaidrs, ko nozīmē lietot salīdzināšanai jēdzienus „vairāk”, „mazāk”. Salīdzināšanai ir vajadzīgi vismaz divi objekti: 5 ir vairāk nekā 3, bet mazāk nekā 8. Ko var nozīmēt „8 ir vairāk”.

Programmas 3. pakāpes satura salīdzināšana vairāk netiek minēta, tātad nav skaidrs, kā attīstās šī jēdziena izpratne praktiskajā teksta uzdevumu risināšanā.

Secinājumi.

Apskatītājā pirmsskolas programmas daļā pamatjēdzienu (skaitlis, cipars, saskaitīšana, atņemšana) lietošana nav saskaņota ar sākumskolas matemātikas programmu.

Pirmsskolas programmā nav saskatāma skaitļa jēdzienu trīs aspektu (skaitis, vārds, zīme) savstarpēja saikne.

Sākumskolas programmā ignorēta prasme priekšmetiski modelēt skaitli un darbības ar skaitļiem, kas palielina skaitļa jēdzienu un aritmētisko darbību formālas, bez izpratnes apguves risku, atņem skolēnam iespēju izmantot savu iepriekšējo matemātiskas darbošanās pieredzi.

14. tabula

<p>Lielumi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vingrināt mērīt, lietot vārdus „mērs”, „mērīt”, „izmērīt”, izdarīt elementārus secinājumus. • Vingrināt acumēru, nosakot attālumu, garumu, svara sajūtu ar nosacītiem mēriem. <p>Orientēšanās laikā un telpā.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rosināt patstāvīgi noteikt gadalaikus, nedēļas dienas pareizā secība. • Veidot priekšstatu par datumu, mēnesi, to maiņu. • Attīstīt izpratni un lietot jēdzienus „pa labi”, 	<p>Jāprot</p> <ul style="list-style-type: none"> • mērīt nogriežņa garumu (pilnos centimetros); • zīmēt norādītā garuma nogriezni centimetros). <p>Izprot</p> <ul style="list-style-type: none"> • salīdzināšanu pēc garuma (augums, pēdas, soļi u.tml.); • garuma noteikšanu pēc acumēra; • attālumu salīdzināšanu. <p>Jāprot</p> <ul style="list-style-type: none"> • noteikt laiku pēc pulksteņa (pilnas stundas); • izprast laika plānošanas jēgu.
--	---

<p>„pa kreisi”, ”labā”, kreisā”.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nostiprināt prasmes orientēties plaknē – malas, stūri, virzieni attiecībā pret sevi. • Attīstīt spēju uztvert un turpināt ritmiski atkārtosamos ornamentu joslu. 	
--	--

Komentāri.

Prasības pirmsskolēniem nosaka sekojošo.

- Pirmsskolēni mēra ar nosacītiem mēriem, izdara elementārus secinājumus.

Lietderīgi būtu zināt, ko var pirmsskolēni mērīt ar nosacītām mērvienībām.

Lielums ir tas, ko var izmērīt: attālums, tilpums, masa, laiks, maksa, laukums. Lai izmērītu lielumu, ir jāizvēlas *mērvienība*. Mērīt nozīmē salīdzināt lielumu ar mērvienību un noteikt, cik reižu mērvienība ietilpst lielumā. Mērīšanas rezultātā tiek iegūta lieluma skaitliska vērtība jeb *mērs*. *Attālums un garums (platums, augstums, augums)* ir viens un tas pats lielums. Neatkarīgi no nosaukuma tas tiek mērīts vienās un tajās pašās mērvienībās.

Svars ir spēks, ar kuru priekšmets Zemes pievilkšanas spēka iedarbībā spiež uz pamatu, uz kā stāv. Uz Mēness priekšmeta svars mainīsies, bet masa paliks tāda pati kā uz zemes. Masu var izmērīt, bet nevar izmērīt *svara sajūtu*.

Ne programma, ne prasības pamatprasmēm nenosaka skaidri, kādus lielumus jāprot mērīt pirmsskolēniem.

Programmas 2. pakāpes saturs nosaka, ka pirmsskolēniem jāprot salikt priekšmetus augošā un dilstošā secībā. Bet priekšmeti nevar augt vai dilt. Tos var sakārtot garuma, platuma, augstuma, masas, tilpuma augošā vai dilstošā secībā. Matemātiski nav jēgas apgalvojumam „vāze ir mazāka nekā spainis”. Var salīdzināt šo trauku tilpumu: vāzē var ieliet mazāk ūdens nekā spainī; augstumu: vāze ir zemāka nekā spainis.

- Pirmsskolēniem jāorientējas plaknē un telpā.

Programmā šī prasme ir noteikta konkrētāk un tajā pašā laikā nesaprotamāk. Nav saprotami, ko nozīmē plaknē malas un stūri. Plakne ir bezgalīga. Tai nav noteiktas formas.

- Pirmsskolēniem jāizprot jēdzieni vakar, šodien, rīt, jāprot nosaukt pareizā secībā dienas un jāizrāda interese par kalendāru.

Prasības orientēšanai laikā galvenokārt tiek realizētas programmas 2. pakāpē. Nav skaidrs, kāpēc gala rezultātā ir tikai jāpauž interesi par kalendāru, bet nav jāprot noteikt pēc kalendāra datumu, mēnesi, nedēļas dienu. Kā citādāk var veicināt programmā noteiktos priekšstatus par šiem jēdzieniem?

Secinājumi.

Pirmsskolas programma veicina nekorektu priekšstatu veidošanos par lielumiem un to mērīšanu. Ir izmantota nepareiza terminoloģija, izvirzītās prasības ir nenoteiktas.

15. tabula

Ģeometriskās figūras, formas <ul style="list-style-type: none">• Rosināt patstāvīgi saskatīt apkārtējos priekšmetos ģeometriskās formas.• Turpināt sniegt zināšanas par dažādu četrstūru malu un stūru īpašībām.• Attīstīt spēju grupēt ģeometriskas formas pēc dažādām pazīmēm, nosaucot, iesaistot dažādas sajūtas.• Rosināt grupēt ģeometriskās formas pēc divām un vairāk pazīmēm.• Vingrināties stilizētu priekšmetu salikšanā no ģeometriskām formām pēc parauga.• Attīstīt spēju dalīt dažas ģeometriskās formas, nosaukt jauniegūtās.• Pilnveidot prasmes no vairākām ģeometriskām formām iegūt vienu veselu, saliekot to.	Jāprot <ul style="list-style-type: none">• noteikt zīmējumā un uzzīmēt taisni, nogriezni;• atpazīt zīmējumā un modelī trijstūri un uzzīmēt to;• noteikt zīmējumā un modelī četrstūri, uzzīmēt četrstūri;• atpazīt daudzstūrus.
---	--

Prasības pirmsskolēniem, uzsākot pamatizglītības apguvi, nosaka sekojošo.

- Pirmsskolēniem jāprot atpazīt un nosaukt ģeometriskas figūras, jāsaprata tās apkārtējā vidē un jāprot ar tām darboties.

Kā redzams, prasībās minētas darbības ar ģeometriskajām figūrām, bet programmā minēta tikai formas. *Forma* ir priekšmetu īpašība. Ģeometriskas figūras atšķiras pēc formas. Forma var būt arī priekšmets, piemēram, tā sauc dažādas formas traukus spēlēšanai smiltīs. Tomēr matemātika runā par figūrām kā par darbošanās objektiem un par figūru formām kā to īpašību.

Programma nosaka, ka jāturpina sniegt zināšanas par četrstūru malu un stūru īpašībām. Bet 1. un 2. pakāpes saturā tādu zināšanu nav, nav ko turpināt. Tas pats attiecas uz salikšanas prasmju pilnveidošanu.

Kā zināms, cilvēks izzina pasauli caur piecām sajūtām: dzirdi, redzi, ožu, garšu, tausti. Kādas *formas* pazīmes var noteikt caur garšu vai ožu?

Šajā blokā trūkst vārda „konstruēt”. Trīs pēdējās darbības programmas bloka „Figūras un forma” var formulēt kā konstruktīvo spēju attīstību, darbojoties ar ģeometriskām figūrām.

Gala prasībās nav nosauktas ģeometriskas figūras, kas pirmsskolēniem jāatpazīst. Saturā 1. pakāpē minēti *aplis*, četrstūris un trijstūris, saturā 2. pakāpē minēts ovāls. Nav skaidrs, kādu četrstūru veidi ir jāatpazīst un kādas ir to malu un stūru īpašības, pie tam vairākas. Jānorāda, ka matemātikā nav figūras, kuru sauc *aplis*. Ir riņķis un riņķa līnija. Riņķis ir riņķa līnija kopā ar plaknes daļu, kuru tā ierobežo. Dejojāji, sastājoties aplī, veido riņķa līniju.

Secinājumi.

No vienas puses, mācību saturs, saistīts ar ģeometriskiem jēdzieniem, pirmsskolas programmā ir vāji pārdomāts. Izmantota nekorekta terminoloģija. Sajaukti jēdzieni *figūra* un *forma*. No otras puses, pirmsskolas programmā paredzēta konstruēšana no ģeometriskām figūrām. Metodiski pareizi organizēta, tā sekmē analītiski sintētiskās domāšanas attīstību, disciplinē domāšanu veicina abstraktas domāšanas attīstību, spēju vispārināt, sagatavo lieluma jēdziena un tā īpašību uztverei.

Sākumskolas programmā konstruēšanas darbība nav paredzēta, ģeometrijas elementiem atvēlēts ļoti maz vietas. Pieredze, ko bērni iegūst, darbojoties ar ģeometrisko materiālu pirmsskolā, nepilnveidojas. Zināšanas par ģeometriskām figūrām papildinās ar informāciju par taisni, nogriezni un staru, bet šie jēdzieni praktiski tiek lietoti maz. Pie riņķa un riņķa līnijas skolēni atgriežas tikai trešā klasē.

Lielāko izbrīnu rada ieteicamās 1. klases programmas beigās formulētās prasības mācību vielas apguvei. Šeit tās ir nokopētas.

Sasniegtie rezultāti, beidzot 1. klasi,

atbilstoši Pamatizglītības standarta matemātikā prasībām

Matemātiskā instrumentārija izveide

Prot noteikt zīmējumā un uzzīmēt taisni, nogriezni.

Prot izmērīt nogriežņa garumu, uzzīmēt dotā garuma nogriezni.

Prot atpazīt zīmējumā un modelī trijstūri un uzzīmēt to.

Prot noteikt zīmējumā un modelī četrstūri, uzzīmēt četrstūri.

Matemātikas lietojums dabas un sabiedrības procesu analīzē

Prot salīdzināt, šķirot, sakārtot objektus pēc norādītas vai paša izvēlētas pazīmes.

Matemātisko modeļu veidošana un pētīšana ar matemātikai raksturīgām metodēm

Prot pareizi lietot vārdus “pa labi”, “pa kreisi”, “par tik”.*

*Glīti un pareizi raksta ciparus.**

Neticami, bet fakts, ja sekot šīm prasībām, tad pirmās klases beigās jāzina mazāk, nekā uzsākot mācības tajā.

Kopsavilkums.

- Esošās pirmsskolas un sākumskolas programmas matemātikā ir vāji saskaņotas savā starpā. Ņemot vērā, ka pirmsskolas vecumā vēlams izvairīties no sarežģītas terminoloģijas, tomēr tos matemātiskos jēdzienus, bez kuriem nevar iztikt, jālieto korekti.

- Liekas lietderīgi arī pirmsskolas programmas veidot pēc tiem pašiem principiem kā sākumskolā. Tas ir, nosaucot faktus, jēdzienus, darbības, likumsakarības, ar ko bērni iepazīstas pirmsskolā, un nosakot blakusprasmes, kuras tiek apgūtas, darbojoties ar atbilstošu saturu.
- Lai varētu saskaņot sākumskolas matemātikas programmu ar pirmsskolas programmu, nepieciešams konkrētāk formulēt pirmsskolas beigās sasniedzamos rezultātus matemātisko priekšstatu veidošanā.
- Nebūtu vēlams sākumskolā atkārtot jau pazīstamo no pirmsskolas jēdzienu un darbību apguvi tādā pašā ceļā, kā to darīja pirmsskolā. Skolēniem skaidri jāizjūt mācību novitāte sākumskolā, salīdzinot ar pirmsskolu.
- Ģeometrijas elementiem caur konstruēšanas darbību jāieņem lielāka vieta sākumskolas programmā.

Secinājumi.

Pirmsskolas matemātisko priekšstatu veidošanas programmas nepieciešams pārstrādāt ar pamatskolas matemātikas speciālistu līdzdalību.

Sākumskolas matemātikas programmas pašlaik neattaisnoti daudz laika atvēl pirmā desmita mācīšanai pārāk sīkos soļos. Programmas lietderīgi būtu pārstrādāt, padarot dinamiskākas un vairāk attīstošas šajā sākumposmā.

**Darba izpildītāja Rīgas Pedagoģijas un izglītības
vadības augstskolas lektore mg. paed. Irina Milaša**

Literatūra

Mencis J. (sen.) Matemātikas metodika pamatskolā. R.: Zvaigzne, 1984.

Haylock Derek Mathematics Explained for primary teachers. London: SAGE Publications, 2006

Белошистая А.В. Методика обучения математике в начальной школе. М.: ВЛАДОС, 2005

Верньё Жерар Ребенок, математика и реальность. Проблемы преподавания математики в начальной школе. М.: «Институт психологии РАН», 1998

Стойлова Л.П. Математика. Учебник для студентов высших педагогических учебных заведений. М.: АСАДЕМА, 1999

Secinājumi pēc mācību priekšmetu standartu un mācību priekšmetu programmu paraugu analīzes (I.Valdmane, G. Kadiķe, Liepājas Universitāte)

Izanalizējot 1. klases mācību priekšmetu standartus un programmu paraugus, var secināt, kādas pamatprasmes bērniem **būtu nepieciešams** apgūt pirmsskolas izglītības posmā, lai sekmīgi uzsāktu mācības skolā **atbilstoši esošajiem standartiem**.

Mācību priekšmeta mērķis norāda, kādu ieguldījumu konkrētais mācību priekšmets dod skolēna personības izaugsmei. Izglītības jomu un mācību priekšmetu saikne atklāj vispārīgās prasmes un spējas, kuru attīstība ir jāveicina konkrētā mācību priekšmetā, un vispārīgās prasmes un spējas, kuru attīstībai jāvelta uzmanība, bet kas nav konkrētā mācību priekšmeta uzdevums. Vispārīgās prasmes – spēja abstrahēt, analizēt, secināt, pieņemt lēmumus, salīdzināt, saskatīt analogijas – cieši saistītas ar komunikatīvajām prasmēm – uztvert, saprast un vērtēt tekstā pausto informāciju, izteikt sakarīgi savas domas, tās argumentēt, izkopt iztēli un atjautību, sadarboties, organizēt un patstāvīgi strādāt, iepazīt savas un citu tautu saskarsmes tradīcijas u.c., kas aprakstītas sociokultūras kompetencē un mācīšanās kompetencē, ir dažādu priekšmetu uzdevumi, un bieži vien to rezultāti nav sasniedzami, apgūstot vienu atsevišķu priekšmetu. Tie ir atkarīgi no skolotāja izvēlētajām mācību metodēm, mācību satura un pieejamajiem mācību līdzekļiem.

Latviešu valodas programmā tāpat kā standartā mācību saturs un sasniedzamie rezultāti tiek atspoguļoti 4 kompetencēs – valodas, komunikatīvajā, sociokultūras un mācīšanās kompetencē. Kompetences raksturo zināšanas, prasmes, pieredze, vērtības un attieksmes, tāpēc kompetencēs ietvertais saturs ir plašs un daudzveidīgs. Latviešu valodai kā dzimtās valodas mācību priekšmetam ir uzdevums veidot speciālās lingvistiskās zināšanas un prasmes, kas ietver valodas, runas un rakstu prasmi, valodas sistēmas izpratni. Valodas zināšanas tiek izmantotas saziņas situācijās un liecina par cilvēku kultūru. Tajā pašā laikā latviešu valoda ir arī citu mācību priekšmetu apguves līdzeklis.

Latviešu valodai kā mācību priekšmetam 1. klasē ir tāda specifika, ka šajās stundās skolēni mācās klausīties, skaidri un loģiski izteikties, attīsta lasīt un rakstītprasmes. Lasītprasmes attīstīšana vispirms ir lasīšanas tehnikas apgūšana – māka lasīt patstāvīgi, pareizi un saprast lasīto. **Tāpēc vēlams, lai, uzsākot mācības skolā, bērni ne vien pazītu burtus, bet viņiem jau būtu izveidojusies izpratne par skaņas un burta saikni, lai viņi prastu lasīt vismaz vienkāršus 1-2 zilbju vārdus.** Rakstītprasme attīstās kā māka rakstīt burtus, vārdus, teikumus un tekstu. Skolēni mācās pirmos pareizrakstības soļus, gūst priekšstatu par valodas likumiem. Skolēni mācās izteikt vērtējumu par runāto un rakstīto, kā arī gūst informāciju, saprot valodas lietošanas mērķus un iespējas, mācās mācīties – salīdzināt, sastatīt, vispārināt, secināt. Tāpēc **nepieciešams,**

lai pirmsskolas posmā bērniem tiktu attīstīta fonemātiskā dzirde, viņi prastu klausīties, uztvert veselumā un veselo sadalīt daļās, kā arī būtu attīstīta sīkā muskulatūra.

Lai veiksmīgi apgūtu matemātikas programmas mērķi un uzdevumus, skolēnam būtu vēlams prast atšķirt priekšmetu būtiskās pazīmes: formu, krāsu, lielumu, skaitu (vairāk, mazāk, tikpat), novietojumu telpā, grupēt priekšmetus pēc kopīgas pazīmes, pazīt galvenās ģeometriskās figūras (kvadrātu, četrstūri, riņķi, līniju), izprast skaitļa un cipara saikni, pazīt ciparus, sākt tos rakstīt, izprast matemātisko darbību (saskaitīšanas, atņemšanas) jēgu, pazīt pulksteni. Vēlama elementāra izpratne par matemātiskajiem jēdzieniem. Vēlama prasme saskatīt matemātisko darbību modeļu saistību ar darbībām dabā un sadzīvē.

Dabaszinību mācību programmas saturs ir samērā sarežģīts, tāpēc šī priekšmeta apguves uzsākšanai skolēniem vajadzētu būt elementāram priekšstatam par dzīvo un nedzīvo dabu, savvaļas dzīvniekiem un mājdzīvniekiem, augiem, zināšanām par cilvēka ķermeni, higiēnu, priekšstatam par saudzīgu attieksmi pret dabu un drošību dabas vidē.

Lai skolēni veiksmīgāk izprastu sociālo zinību priekšmeta saturu, nepieciešama elementāra izpratne par pieklājības normām un pašapkalpošanās prasmēm (tās ne vien jāzina, bet arī jāievēro); komunikācijas, sevis un savas darba vietas organizēšanas prasmēm, nepieciešams apzināties savu piederību ģimenei, dzīvesvietai, skolai, valstij.

Ētika rada pamatu, kas ļauj orientēties dažādu vērtību piedāvājumā un veikt to izvērtējumu, lai gūtu zināšanas un veidotu pozitīvu attieksmi pret ētiskām vērtībām. Pirmsskolas izglītības pakāpē attīstāmas tikumiskās domāšanas un rīcības prasmes, mācoties atbildīgi rīkoties ikdienas situācijās. Veicināmas saskarsmes un sadarbības prasmes, balsfītas tikumiskajās vērtībās un morāles normās.

Sporta apguvei nepieciešamas zināšanas un izpratne par personīgo higiēnu sporta nodarbībās, uzvedības un drošības noteikumiem sporta stundās. Pamatizglītības posmā ir attīstāma lielā un mazā motorika, lai skolēns varētu iesaistīties fiziskās aktivitātēs. Veicināma vēlme aktīvi darboties.

Mājturības un tehnoloģiju priekšmeta satura apguvei skolēnam nepieciešama prasme uzturēt kārtībā savas mantas un darba vietu, rūpēties par sava apģērba un ķermeņa tīrību, prast plānot savu laiku, nepieciešama izpratne par veselīgu un saturīgu laika pavadīšanu. Lai sekmīgi varētu darboties, nepieciešama attīstīta mazā motorika, prasme plēst un locīt papīru, pareizi turēt rokā šķēres un griezt, prasme pīt, tīt, vīt.

Mūzikas priekšmeta satura apguvei nepieciešamas sākotnējas klausīšanās prasmes un elementāra ritma izjūta. Vēlams, lai skolēns prastu kustēties mūzikas ritmā, atšķirtu mūzikas raksturu (skumja/priecīga vai ātra/lēna melodija) un atveidotu to kustībās, vēlētos dziedāt un dejot, prastu uztvert un reproducēt vienkāršu ritmu.

Pamatizglītības standartā *vizuālajā mākslā* norādīts, ka vizuālās mākslas obligāto mācību saturu veido trīs struktūrkomponenti: mākslas valoda, mākslas uztvere un radošā darbība, māksla kā kultūras sastāvdaļa. Mācību priekšmeta mērķis ir sekmēt skolēnu emocionālo un intelektuālo attīstību, pilnveidot un attīstīt viņu radošās spējas, interesi par mākslu un radīt priekšnoteikumus skolēnu mākslinieciskās un radošās darbības pieredzes daudzveidīgai izmantošanai.

Pamatizglītības vizuālās mākslas programmas paraugs atklāj, kā praktiski īstenojama visu šo struktūrkomponentu apguve. „Vizuālās mākslas stundās skolēns apgūst mākslas valodu, kurā var sazināties, lasīt mākslas darbu un izteikt savu viedokli. Mākslas apguves priekšnoteikums, lai skolēni spētu sarunāties par mākslas darbu ne tikai sižeta, bet vizuālo vērtību līmenī”. Tāpēc, ***uzsākot pamatizglītības apguvi, skolēnam būtu jābūt elementārai izpratnei par mākslas jēdzieniem un mākslas vērtībām.*** Vizuālās mākslas stundās skolēns apgūst prasmi saskatīt apkārtējā pasaulē vizuāli interesanto. „Mērķtiecīga vērošana un diskusijas par redzēto ir būtisks nosacījums skolēna mākslas uztveres un radošās darbības attīstīšanā. Uztveres attīstīšana palīdz skolēnam pilnīgot prasmi brīvi zīmēt no dabas, pēc atmiņas un iztēles, uztvert mākslas darbus, savukārt daudzveidīgi praktiski veicami uzdevumi, vingrinājumi un eksperimenti orientē skolēnu patstāvīgi veikt dažādus atklājumus, pilnīgot savas iemaņas un prasmes mākslas jomā.” Lai skolēns to spētu darīt, ***nepieciešamas sākotnējās prasmes zīmēt un veidot patstāvīgi, prasme pareizi turēt zīmuli, darboties ar dažādiem darba piederumiem, pazīt un nosaukt krāsas un vēlēties izteikt sevi mākslinieciskajā darbībā.***

Mākslas apguves process nav iedomājams bez mākslas darbu oriģinālu un reprodukciju klātbūtnes – sarunām, diskusijām un mākslas darbu analīzes. Izstāžu apmeklējumi, mākslas darbu krātuvju un kultūras objektu iepazīšana skolēnam palīdz iegūt zināšanas par mākslas vērtībām un gūt ierosmi savai radošajai darbībai. Vēlams, lai pirmsskolas posmā bērni būtu apmeklējuši muzejus, izstādes, būtu priekšstats par mākslas vērtībām, zinātu, kā pieklājas uzvesties muzejā, koncertā, teātra izrādēs.

Mācību priekšmetu standarti un programmas norāda 1. klases mācību procesa laikā apgūstamās prasmes un zināšanas. Jo labāk tās ir attīstītas pirmsskolas periodā, jo vieglāk bērnam iekļauties mācību programmu apgūvē 1. klasē. Lai palīdzētu skolēniem, kuru sākotnējās prasmes ir zemā līmenī, skolotājam nepieciešams prasmīgi diferencēt uzdevumus, lai varētu individualizēt mācību darbu.

Salīdzinot pirmsskolas izglītības programmas un sākumskolas mācību priekšmetu programmu prasības, nevar konstatēt būtisku neatbilstību starp skolēnam izvirzītajām prasībām abos izglītības posmos, jo pirmsskolas izglītības programma ir ļoti elastīga un pieļauj plašu sasniegumu amplitūdu atbilstoši bērna spējām.

Šobrīd pirmsskolas izglītības programmai ir rekomendējošs raksturs, bet pamatizglītības apguvi reglamentē Vispārējās pamatizglītības standarts un mācību priekšmeta standarts, kuram ir likuma spēks. *Pirmsskolas izglītības posmu beidzot, nav formulētas konkrētas pamatprasmes, ir dotas tikai vadošās pamatnostādnes. Turpretī 1. klases mācību programmās nav noteiktas pamatprasmes, mācību procesu uzsākot, bet noteikti sasniedzamie rezultāti, 1. klasi beidzot, atbilstoši pamatizglītības standarta prasībām katrā mācību priekšmetā.* Skolēnu sasniegumi (rezultāta un procesa) mācību priekšmeta standarta mērķu īstenošanai notiek visa mācību gada laikā.

Līdz ar to rodas zināma neatbilstība apgūstamo pamatprasmju ziņā starp abiem izglītības posmiem, kas traucē sekmīgu pāreju no pirmsskolas izglītības posma uz pamatizglītību, piemēram, pirmsskolas izglītības programma paredz iepazīstināt bērnus ar burtiem pēc bērnu ieinteresētības, sākt lasīt vienkāršus 1-2 zilbju vārdus, bet 1. klases mācību līdzekļi ir orientēti uz skolēniem, kas apguvuši lasītprasmi. Tas ietekmē bērnu sagatavotību skolai intelektuālajā, sociālajā, emocionālajā ziņā.

Vairumam skolu pietrūkst sadarbības ar pirmsskolas izglītības iestādēm. Tur, kur šāda sadarbība ir izveidojusies, gandrīz nav pārejas posma problēmu, prasības ir saskaņotas, problēmjaudājumi pārrunāti.

Ieteikumi:

- *Būtu nepieciešams izstrādāt konkrētus kritērijus, sasniedzamos rezultātus (apgūstamo minimumu), beidzot obligāto 5-6 gadīgo bērnu mācību programmu (skat. optimālo pamatprasmju sarakstu).* Tiem būtu jābūt fiksētiem Pirmsskolas izglītības programmā kā sasniedzamajiem rezultātiem un apstiprinātiem ar Ministru kabineta rīkojumu.

- Skolas sākuma posmā būtu samazināms mācību temps un apjoms, vairāk laika atvēlot jauno zināšanu un prasmju nostiprināšanai, rokdarbiem, mūzikai, kustībām, fiziskām aktivitātēm.

- Neviennozīmīgi vērtējami mācību līdzekļi, kas ir par sarežģītu 1. klases skolēnam, uzsākot skolas gaitas.

- Bērna attīstības pēctecības nodrošināšanā svarīga loma ir pirmsskolas izglītības iestādes un skolas saskaņotai darbībai.

- Skolas videi jānodrošina katra skolēna izzīņas vajadzību apmierināšanu atbilstoši viņu attīstības īpatnībām (interaktīva mācību vide, didaktiskais materiāls, pietiekami daudz laika, diferenciacijas un individualizācijas iespējas u.tml.).

- Bērniem, kas fiziski, emocionāli un intelektuāli nav sasnieguši skolas briedumu, jānodod iespēja vēl gadu apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi (īpaši, ja viņi mācību gada sākumā vēl nav sasnieguši 7 gadu vecumu).

Pievienojam skolotāju anketās izteikto priekšlikumu kopsavilkumu „Kāda metodiska palīdzība nepieciešama skolotājiem darba pilnveidei 1. -3. klasēs

Kāda metodiskā palīdzība nepieciešama skolotājiem darba pilnveidei 1.-3. klasēs?

	Kurzeme	Vidzeme	Zemgale	Latgale	Rīga
Uzskates līdzekļus, izdales materiālus – visos mācību priekšmetos	15	9	18	12	18
Organizēt regulārus kursus priekšmeta metodikā	8	15	17	8	23
Konkrētus mācību līdzekļus, kurā būtu ietvertas visas standarta prasības	10	6	11	9	9
Varētu būt pārbaudes darbi visos mācību priekšmetos ar izstrādātājam vērtēšanas kritērijiem	7	5	6	5	4
Apmācīt strādāt ar jaunajām tehnoloģijām	3				
Visus priekšmetus jāvērtē ar atzīmi	3				
Informēt par izmaiņām, kas saistās ar mācību procesu, jau pavasarī	2			1	
Pārstrādāt liecības	2				
1.klasē noteiktu būtu vēlams skolotāja palīgs	2	1	1		
Uzdevumu krājumi matemātikā	1		1		
Izstādāt kontroldarbi katram mācību priekšmetam	1		2		6
Materiālā bāze (interaktīvas tāfeles, kodolmateriālu komplekts)	1	2	12	11	7
Ir jābūt vienotām programmām	1		1		1
Jaunākā metodiskā literatūra, izstrādātas un apkopotas idejas, pieredze		9		5	16
Mājturībā un tehnoloģijās pa klašu grupām izstrādāt mācību līdzekļi		9		18	2
Palīdzība nav vajadzīga		6		3	1
Gribētos izstrādātus tematiskos plānus visos mācību priekšmetos		6	2		
Ievest vienotas prasības vērtēšanā		4	1		
Nepieciešams skolotāja palīgs, jo klasē ir dažādu tautību bērni		1	4		2
Vajadzīgi kritēriji domrakstu vērtēšanai sākumskolas klasēs		1			
Datoru katrā klasē					1
Daudz liekas dokumentācijas				2	
Vairāk informācijas internetā				3	
Neatbildēja	20	23	22	23	27

2.3.5. Par pirmsskolas izglītības programmas modeli

Filozofiskā pieeja – sociālais konstruktīvisms, orientēts uz izglītību ilgtspējīgai attīstībai. Piedāvājam attīstošas mācību vides modeli (skat. 123. zīmējumu), kurā paredzēta katras dimensijas kontekstu mijiedarbība, savstarpēja papildināšanās, integrēšanās mācību vidē.

Bērna attīstības vajadzības nosaka individuālo komponentu un sociālo komponentu ar saturu, kas orientēts uz ilgtspējīgu izglītību. Vajadzības rada interesi, rosina darbībai caur refleksiju mācību vidē.

Otrs modelis (skat.122. zīmējumu) raksturo pirmsskolas izglītības programmas īstenošanu pirmsskolas izglītības iestādē, kas atspoguļotas pievienotajās tēzēs.

Par pirmsskolas izglītības programmas pilnveidi

- Ir jāmaina filozofiskā pieeja pirmsskolas izglītībai. Ņemot vērā, ka biheiviorisms Eiropā aiziet pagātnē, arī Latvijā vajadzētu noteiktāk orientēties uz sociālo konstruktīvismu (Džuī, Piažē, Vigotskis, Gardners u.c.).

- Programmas ir jāveido katrā izglītības iestādē atbilstoši konkrētai sociālai videi un bērnu attīstības vajadzībām.

- Bērna attīstība mācību vidē ir dabisks process, ko nevar īstenot ar piespiedu metodēm. Pirmsskolas vecuma bērniem dabiska ir rotaļdarbība.

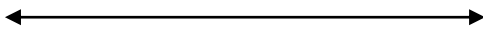
- Pirmsskolas skolotāja uzdevums ir veidot bērnam nepieciešamo attīstošo vidi, kurā bērns pilnveido savu pieredzi visas dienas garumā.

- Pirmsskolas skolotājs mērķtiecīgi novēro bērnu darbību, iepazīstas ar viņu interesēm, piedāvā atbilstošus pētnieciskus uzdevumus, organizē bērnu savstarpējo komunikāciju un kopdarbību. Tā cikliskā procesā no bērnu vajadzībām, pieredzes, emocijām, interesēm, savstarpējā komunikācijā un kopdarbībā pilnveidojas bērna zināšanas, prasmes, attieksmes un pieredze.

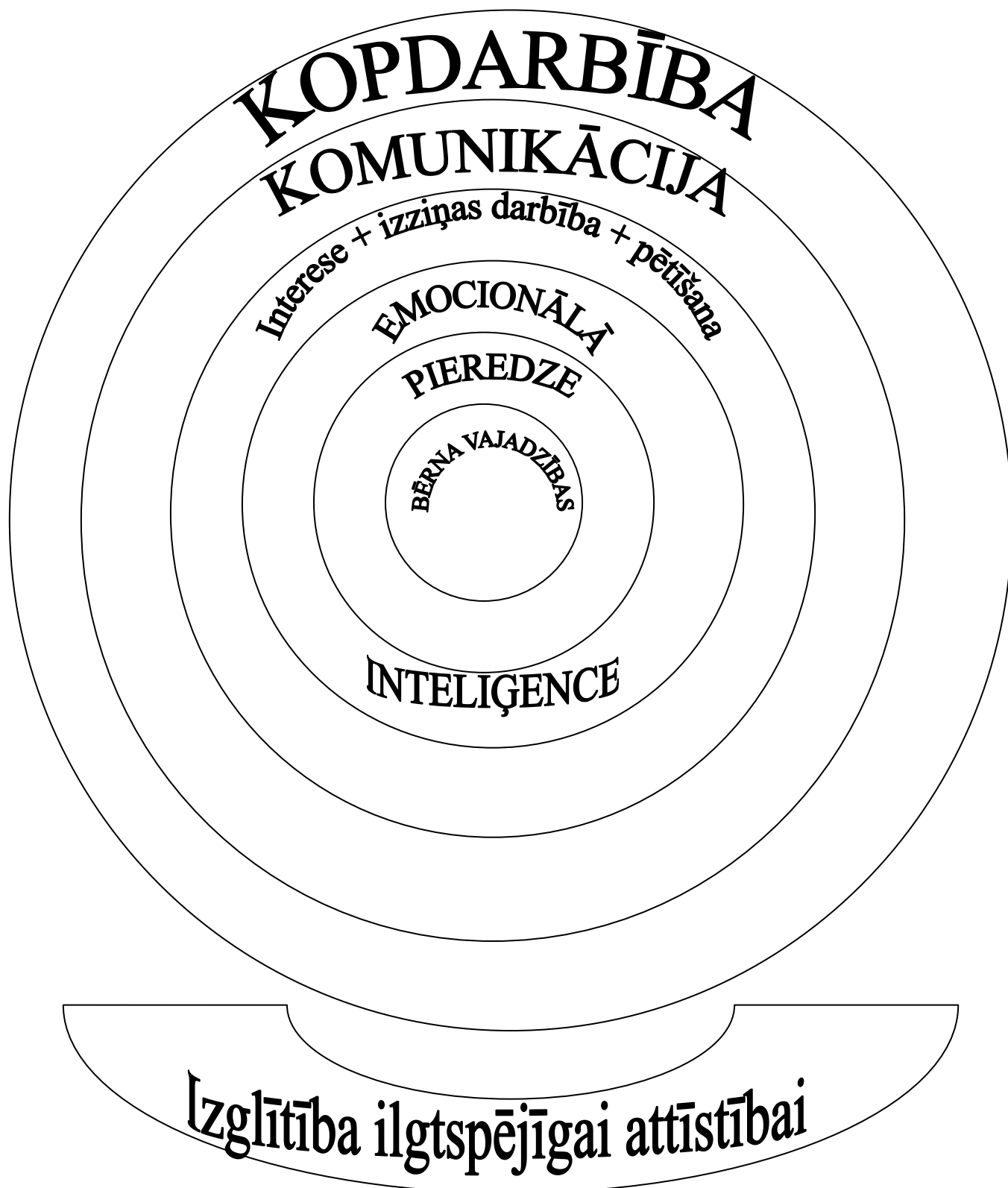
- Programmas vadlīnijas (salīdzinot ar pašreizējo programmu) vienkāršojamas un pilnveidojamas, orientējoties uz bērnu darbības (izziņas, pašizpaušmes, kustību) un sociālo prasmju attīstības virzieniem. Šādā kontekstā ir piedāvātas pamatprasmes bērnam, uzsākot mācības 1. klasē. (skat. tabulu). Pamatprasmes būtu publiskojamas arī vecākiem, kas savus bērnus sagatavo skolai mājās.

- Lai ieviestu programmas reformas dzīvē, ieteicams iepazīties ar Igaunijas kolēģu pieredzi, sagatavot metodiskos ieteikumus. Kā īsā laikā īstenot pāreju, var noderēt Daugavpils Universitātes pieredze, organizējot profesionāļu grupu no dažādām augstskolām konkrētu uzdevumu izpildei.

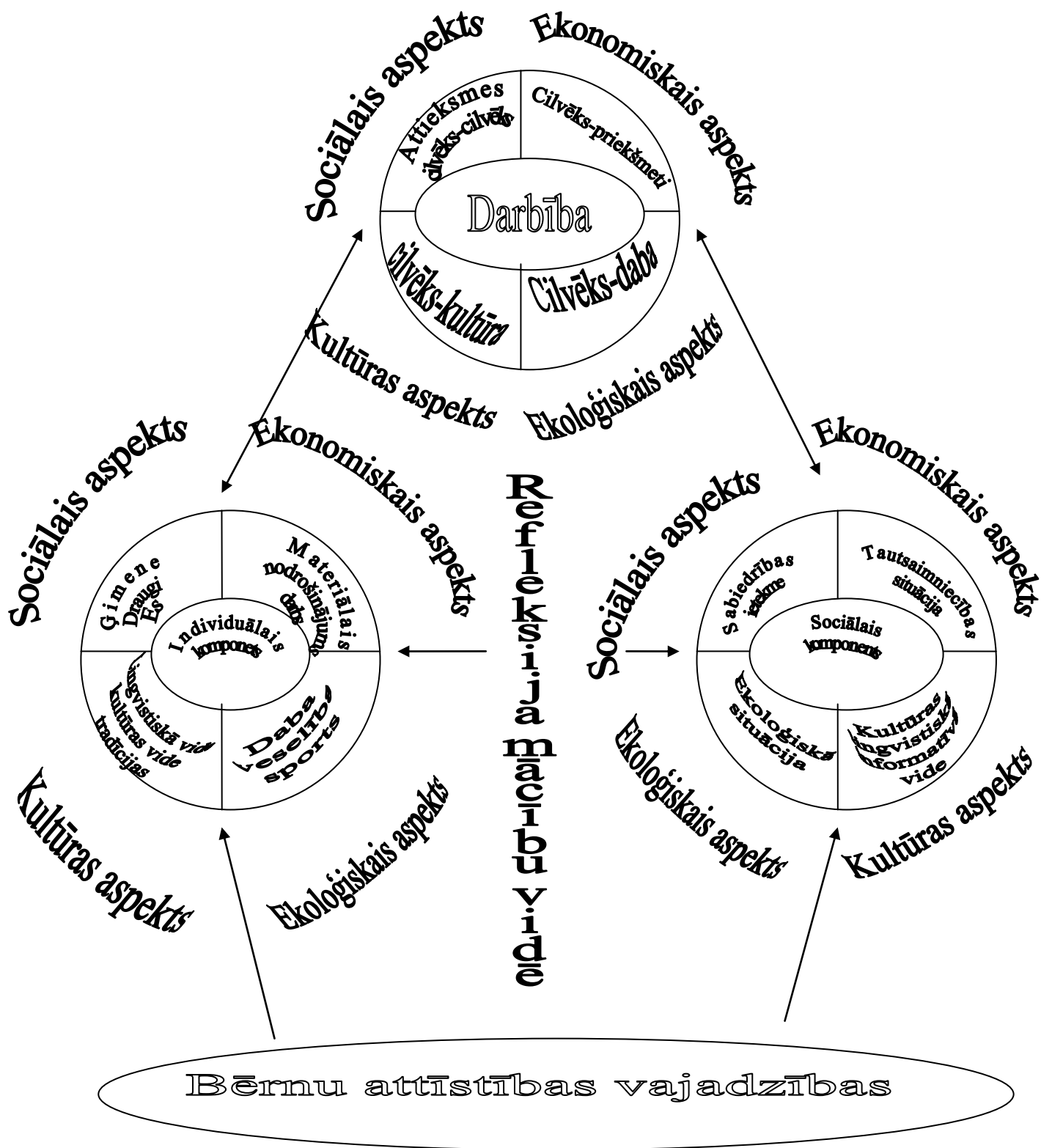
Individuālais
komponents

Sociālais
komponents

122. zīmējums. Modelis pirmsskolas izglītības programmas īstenošanai pirmsskolas izglītības iestādē

123. zīmējums. Attīstošas mācību vides modelis

Katras dimensijas kontekstu mijiedarbība, savstarpēja papildināšanās, integrēšanās mācību vidē.

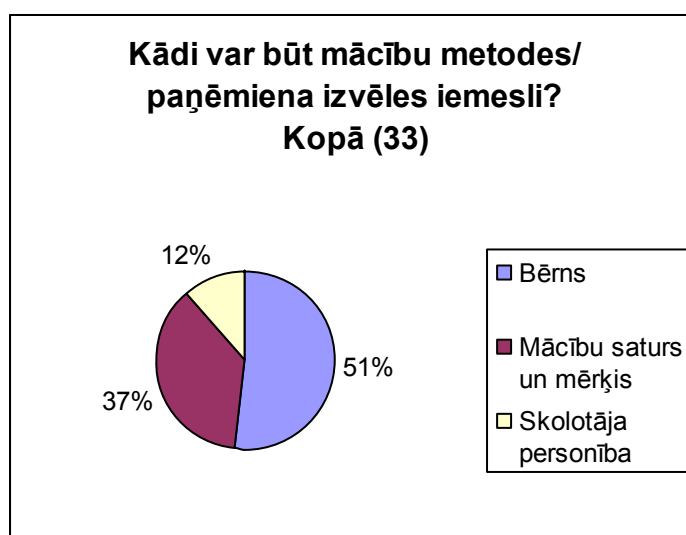
2.4. Mācību metožu izvēle

Mācību metožu izvēle zināmā mērā nosaka mācību procesa rezultātus. Svarīgi, lai tās atbilstu bērnu vajadzībām, tajā pat laikā, lai tiktu īstenoti pamatizglītības mērķi un uzdevumi un kopumā tiktu attīstīta radoša, harmoniska personība dzīvei demokrātiskā sabiedrībā.

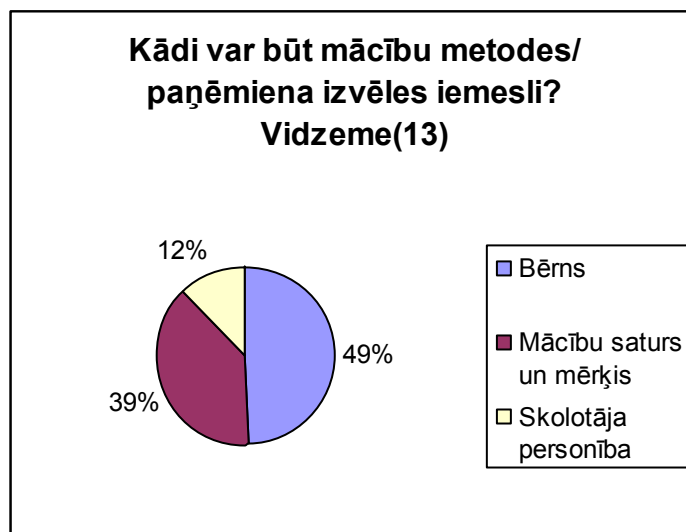
2.4.1. Mācību metožu izvēle darbā ar 5-6 gadus veciem bērniem

Skolotāji – eksperti vērtēja, kādi var būt mācību metodes/paņēmienu izvēles iemesli. Atbildes tika sagrupētas. Dati visos reģionos ir ļoti līdzīgi.

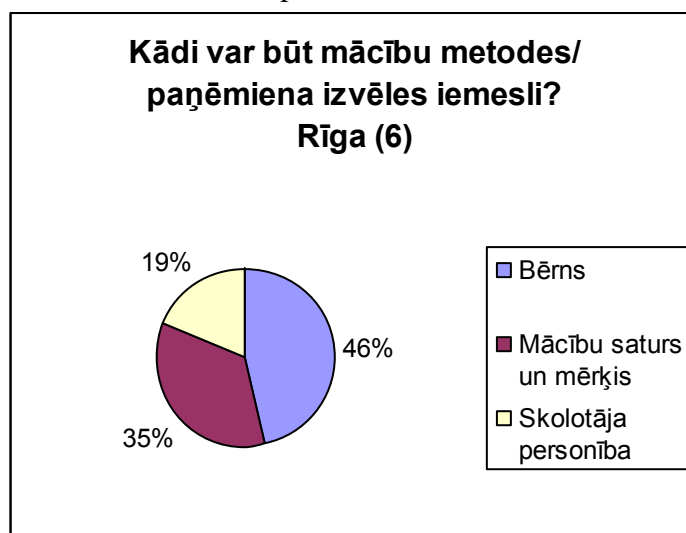
Kopumā 51% skolotāju atzīst, ka vadās pēc bērnu vajadzībām, 37% respondentu metožu/paņēmienu izvēli nosaka mācību saturs un mērķi, bet 12% skolotāja personība (skat. 159. zīmējumu).

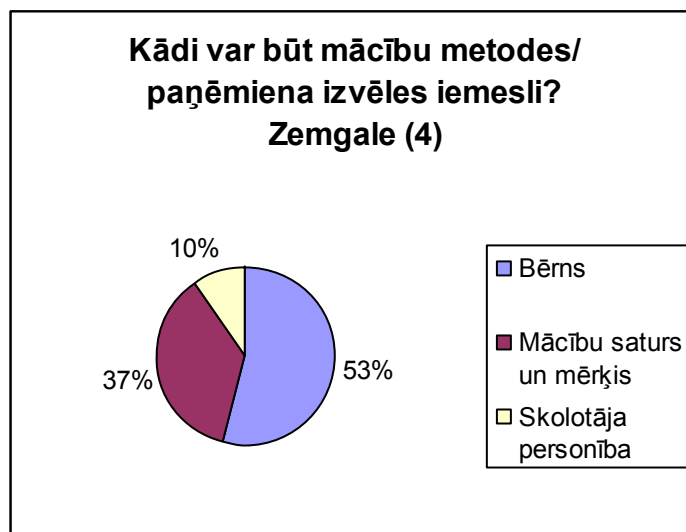
159. zīmējums. Mācību metodes/paņēmienu izvēles iemesli (5-6 gadīgie); skolotāju ekspertu viedoklis, Latvijas kopaina

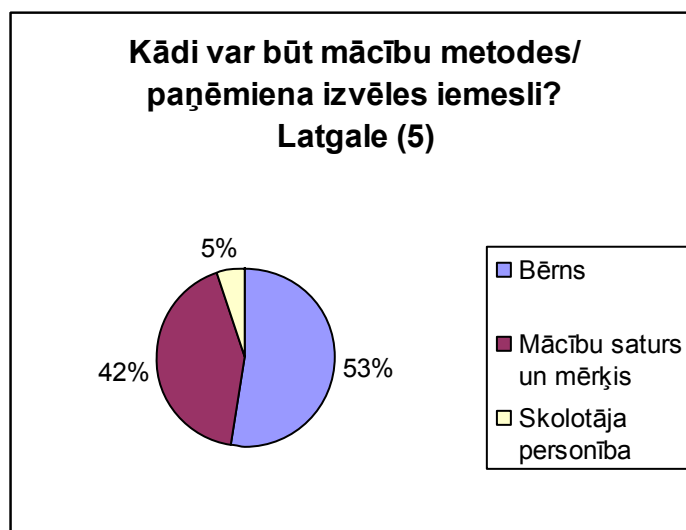
160. zīmējums. Mācību metodes/paņēmienu izvēles iemesli (5-6 gadīgie); Vidzemes skolotāju – ekspertu viedoklis

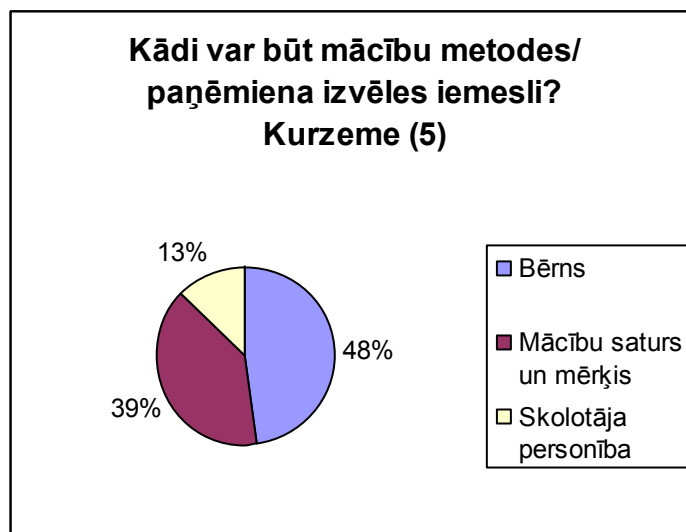
161 zīmējums. Mācību metodes/paņēmienu izvēles iemesli (5-6 gadīgie); Rīgas skolotāju ekspertu viedoklis

162. zīmējums. Mācību metodes/paņēmienu izvēles iemesli (5-6 gadīgie); Zemgales skolotāju – ekspertu viedoklis

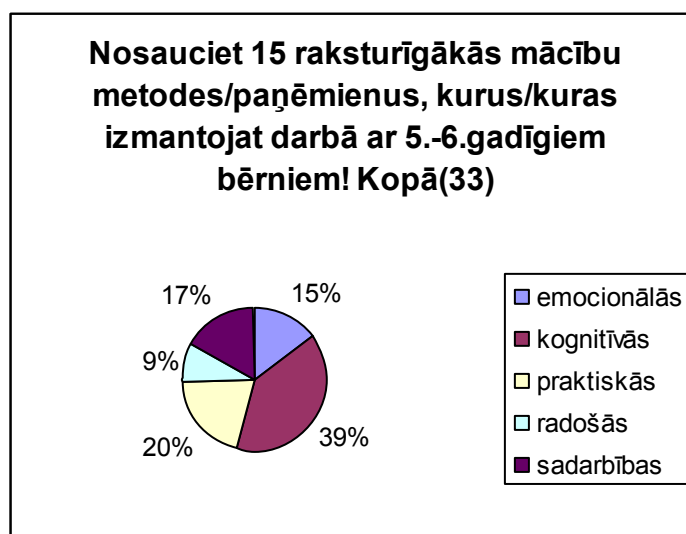

163. zīmējums. Mācību metodes/paņēmienu izvēles iemesli (5-6 gadīgie); Latgales skolotāju – ekspertu viedoklis

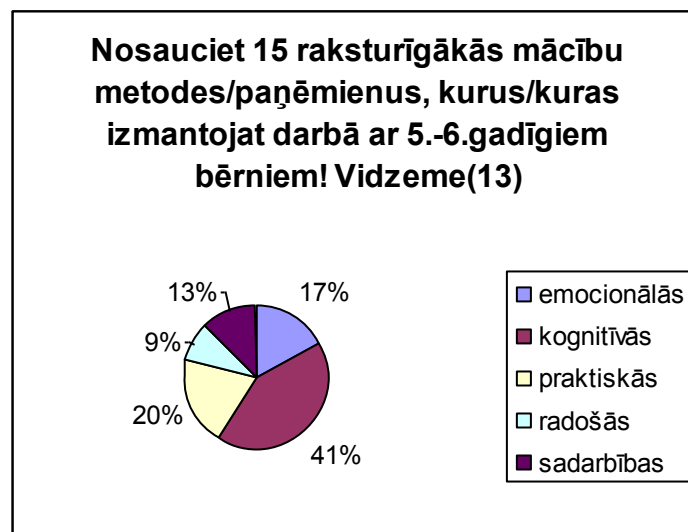

164. zīmējums. Mācību metodes/paņēmienu izvēles iemesli (5-6 gadīgie); Kurzemes skolotāju – ekspertu viedoklis

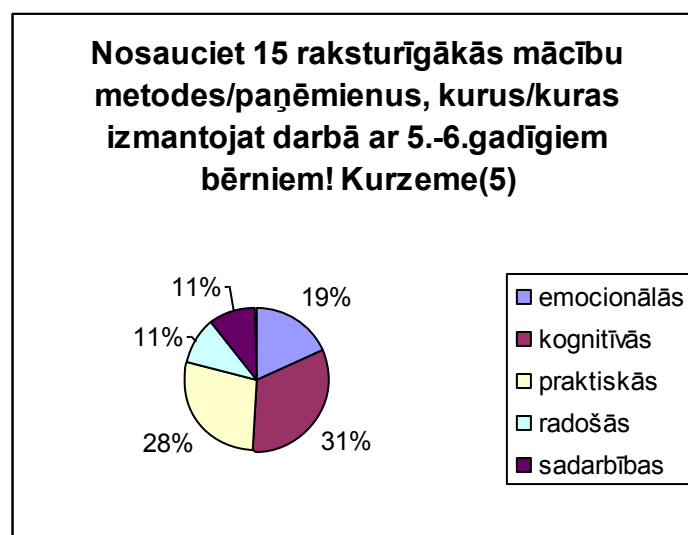
Otrajā jautājumā skolotāji eksperti nosauca 15 raksturīgākās mācību metodes/paņēmienu, ko izmanto darbā ar 5-6 gadīgiem bērniem. Iegūtās atbildes sagrupējām: emocionālās, kognitīvās, praktiskās, radošās, sadarbības (skat. 165. zīmējumu).

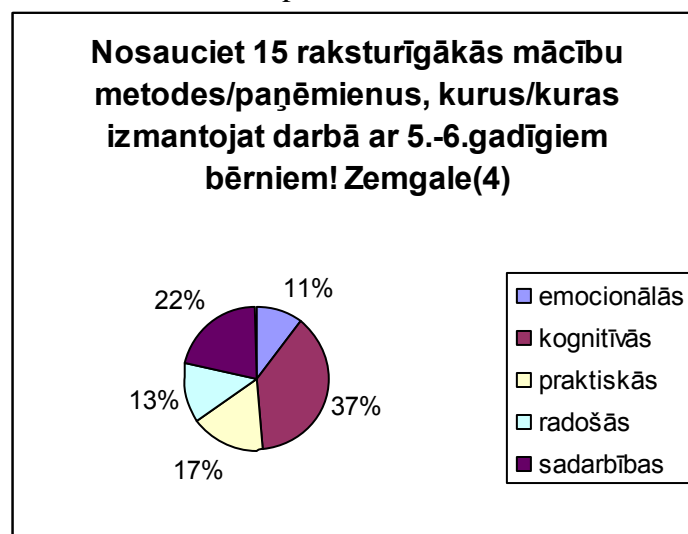
165. zīmējums. Raksturīgākās mācību metodes/paņēmienu (5-6 gadīgie); skolotāju – ekspertu viedoklis Latvijas kopaina

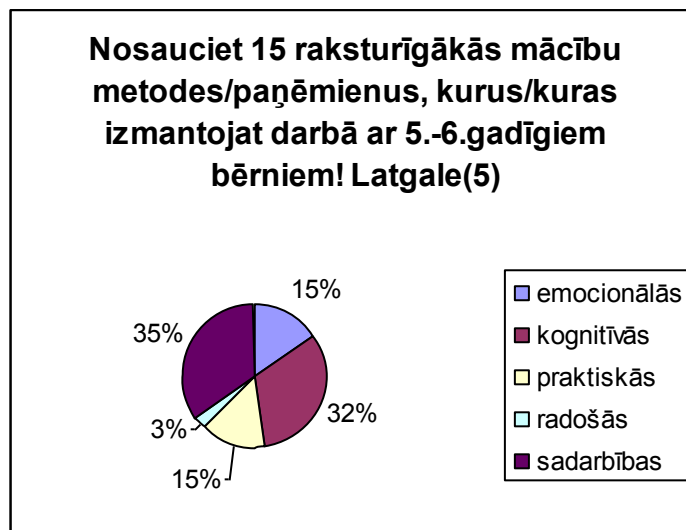
166. zīmējums. Raksturīgākās mācību metodes/paņēmieni (5-6 gadīgie); Vidzemes skolotāju – ekspertu viedoklis

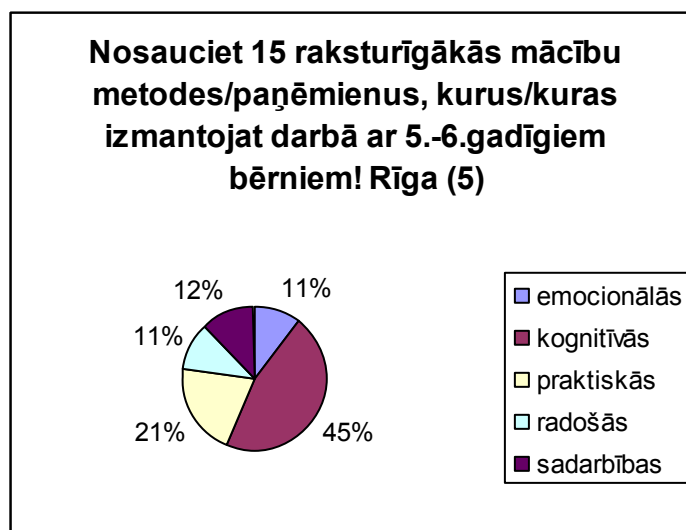
167. zīmējums. Raksturīgākās mācību metodes/paņēmieni (5-6 gadīgie); Kurzemes skolotāju – ekspertu viedoklis

168. zīmējums. Raksturīgākās mācību metodes/paņēmieni (5-6 gadīgie); Zemgales skolotāju – ekspertu viedoklis

169. zīmējums. Raksturīgākās mācību metodes/paņēmienu (5-6 gadīgie); Latgales skolotāju – ekspertu viedoklis

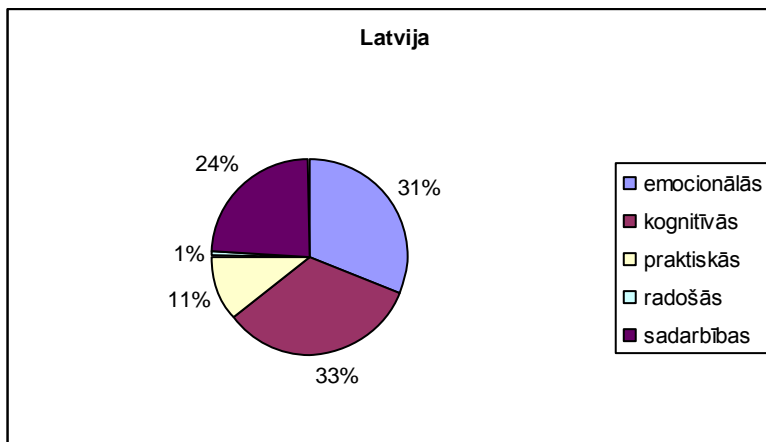
170. zīmējums. Raksturīgākās mācību metodes/paņēmienu (5-6 gadīgie); Rīgas skolotāju – ekspertu viedoklis

Datu analīze liecina, ka visvairāk, gandrīz 40% skolotāju, nosauca kognitīvās metodes (Rīga 45%, Kurzeme 31%), tad seko praktiskās metodes 20%, sadarbības 17% (Latgalē 35%), emociionālās 15%, vismazāk radošās 9% (Latgale 3%, Zemgale 13%). (skat. zīmējumus). Tas ir viens no signāliem, ka pirmsskolas skolotāji pārāk cenšas iztapt skolai, labi iemācīt, tāpēc nav jābrīnās, ka skolotāji paši atzīst, ka bērniem ir pārslodze.

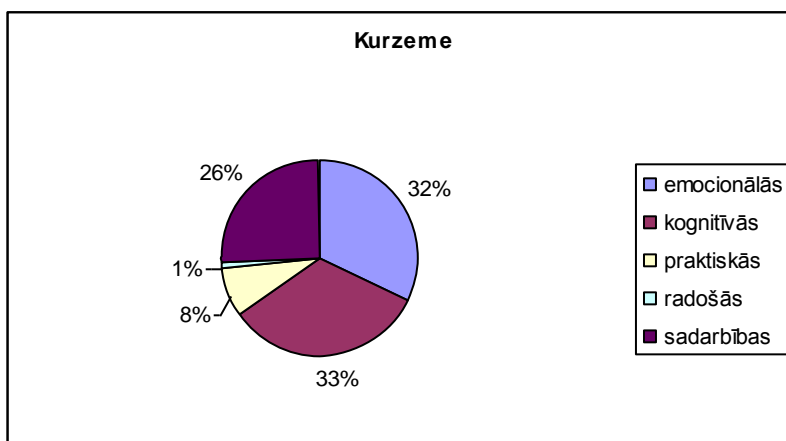
Tā arī studenti pēc prakses izteicās: „Kāda rotaļāšanās? Bērni sēž un mācās!”

Ja salīdzina ar skolotāju anketēšanas datiem, tad Latvijā (n=547) tie ir atšķirīgi un ļoti līdzīgi visos reģionos. Gandrīz vienādi lieto emociionālās, tāpat rotaļdarbību (31%), un

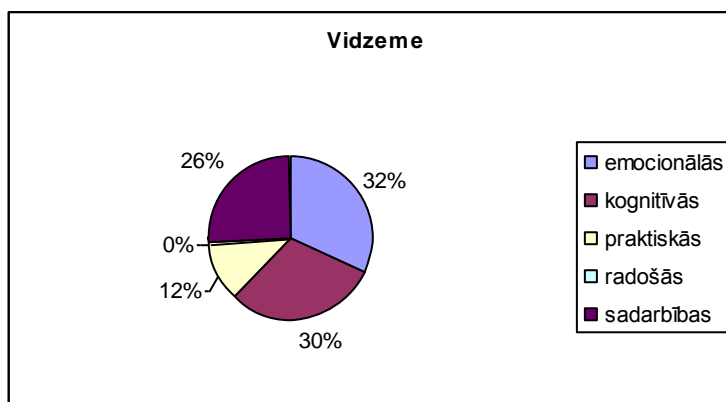
kognitīvās (33%) , un sadarbības (24%) metodes. Praktiskās ir 11%, bet radošās parādās reti - 1% respondentu, trīs reģionos radošās vispār nenosauca. (skat. zīmējumus). Tie, protams, ir skolotāju viedokļi, kuru ticamība pārbaudāma praksē.

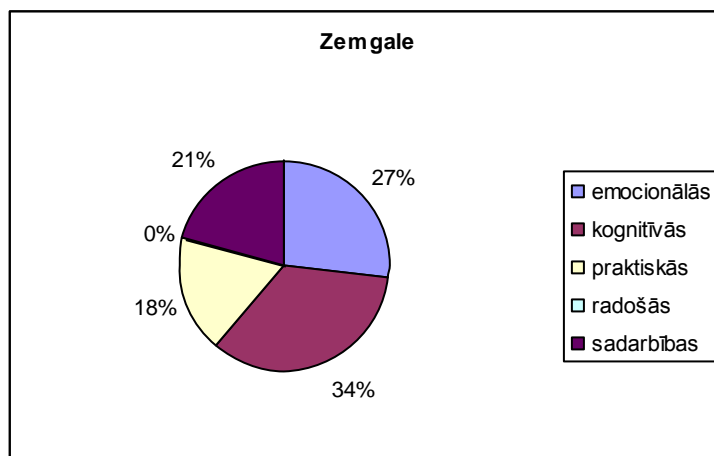
171. zīmējums. Darba metodes un paņēmieni, ko izmanto darbā ar 5-6 gadīgiem; skolotāju viedoklis, Latvijas kopaina

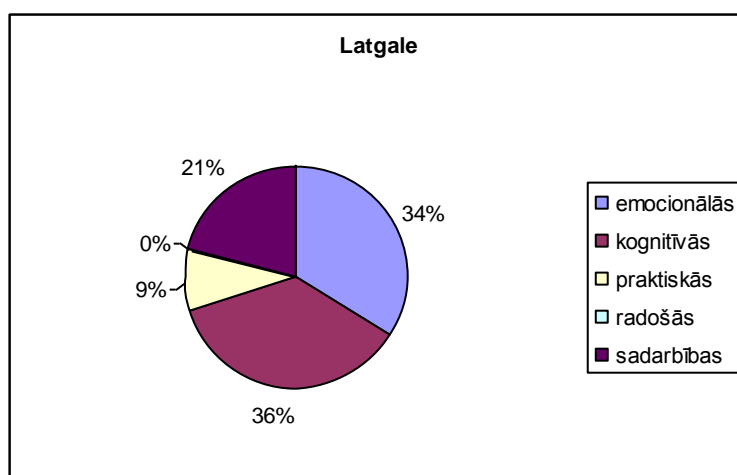
172. zīmējums. Darba metodes un paņēmieni, ko izmanto darbā ar 5-6 gadīgiem; skolotāju viedoklis, Kurzeme

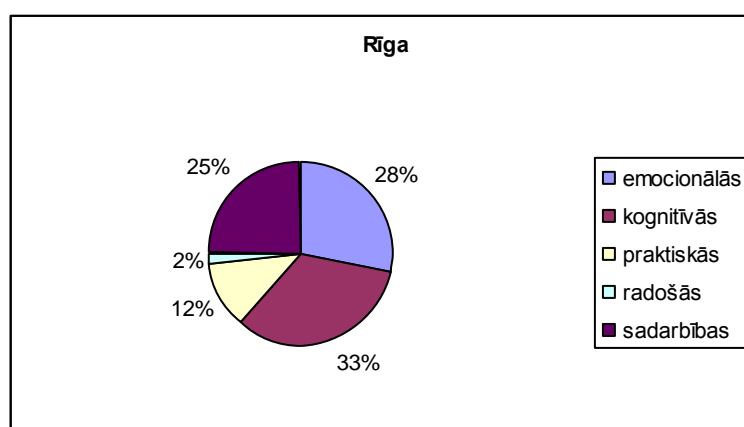
173. zīmējums. Darba metodes un paņēmieni, ko izmanto darbā ar 5-6 gadīgiem; skolotāju viedoklis, Vidzeme

174. zīmējums. Darba metodes un paņēmieni, ko izmanto darbā ar 5-6 gadīgiem; skolotāju viedoklis, Zemgale

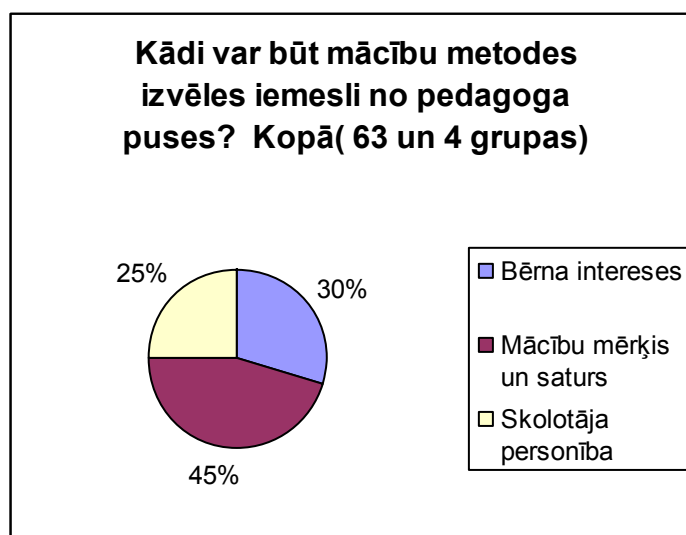
175. zīmējums. Darba metodes un paņēmieni, ko izmanto darbā ar 5-6 gadīgiem; skolotāju viedoklis, Latgale

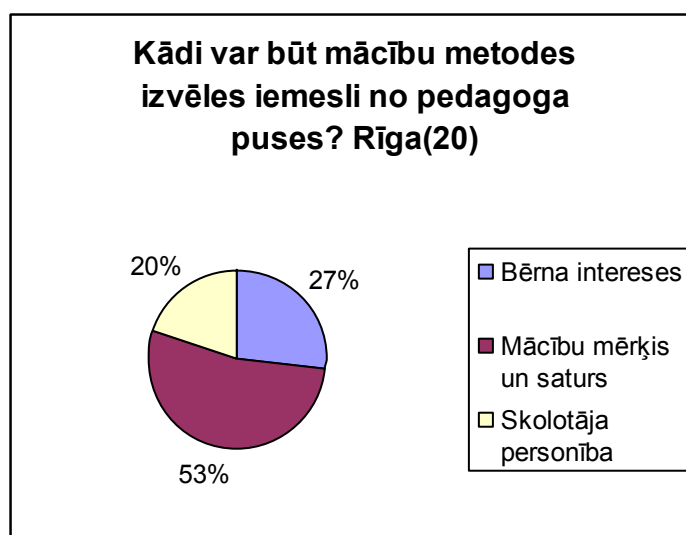
176. zīmējums. Darba metodes un paņēmieni, ko izmanto darbā ar 5-6 gadīgiem; skolotāju viedoklis, Rīga

2.4.2. Mācību metožu izvēle darbā ar 1.-3. klašu skolēniem

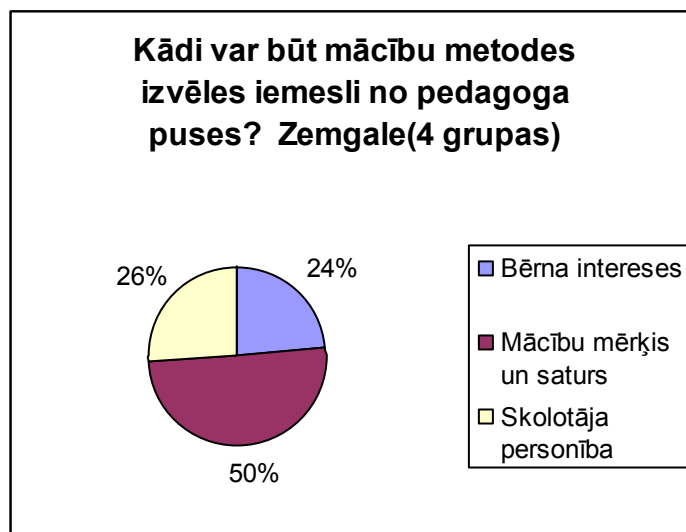
Līdzīgi kā pirmsskolas skolotāji, arī sākumskolas skolotāji – eksperti vērtēja, kādi var būt mācību metodes izvēles iemesli no pedagoga puses. Lielākā daļa pedagogu 45% (Rīgā 53%) par galveno tomēr uzskata mācību mērķi un mācību saturu. Vidēji 30% skolotāju tomēr pamana arī bērna vajadzības un intereses. Katrs 4 jeb 25% tomēr vadās no skolotāja personības (skat. 177.zīmējumu)

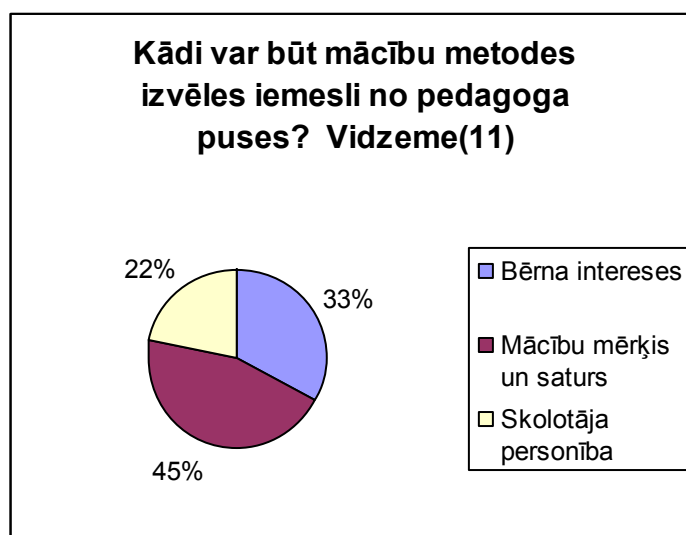
177. zīmējums. Mācību metodes izvēles iemesli (1.-3.kl.); Latvijas kopaina, skolotāju – ekspertu viedoklis

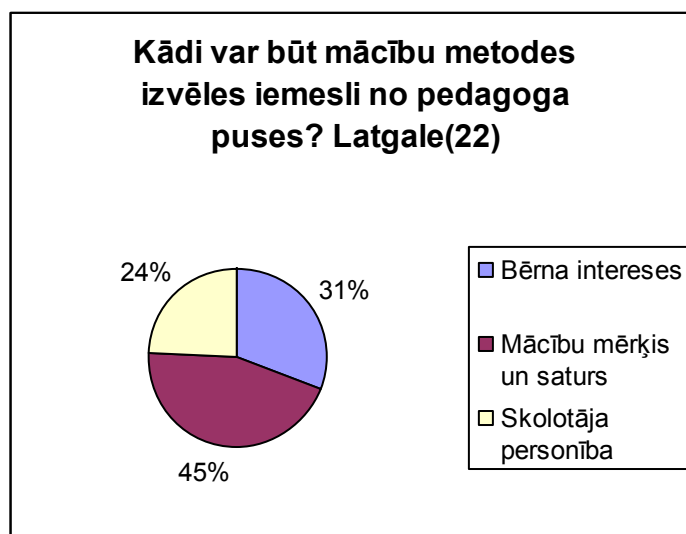
178.zīmējums. Mācību metodes izvēles iemesli (1.-3.kl.); Rīgas skolotāju – ekspertu viedoklis

179. zīmējums. Mācību metodes izvēles iemesli (1.-3.kl.); Zemgales skolotāju – ekspertu viedoklis

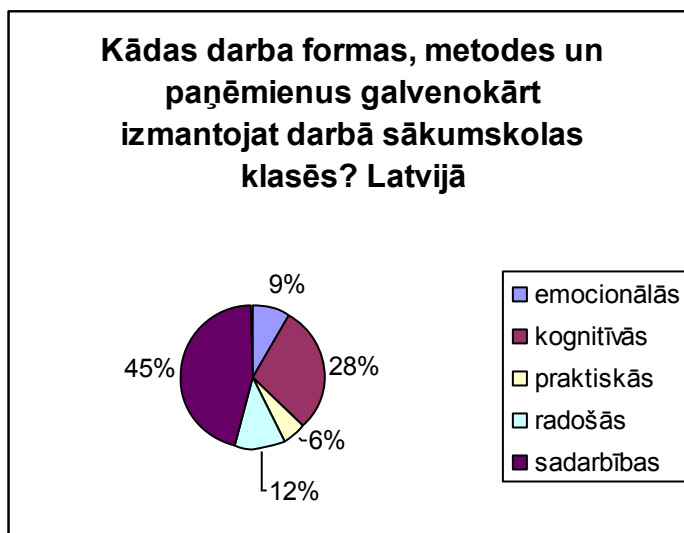

180. zīmējums. Mācību metodes izvēles iemesli (1.-3.kl.); Vidzemes skolotāju – ekspertu viedoklis

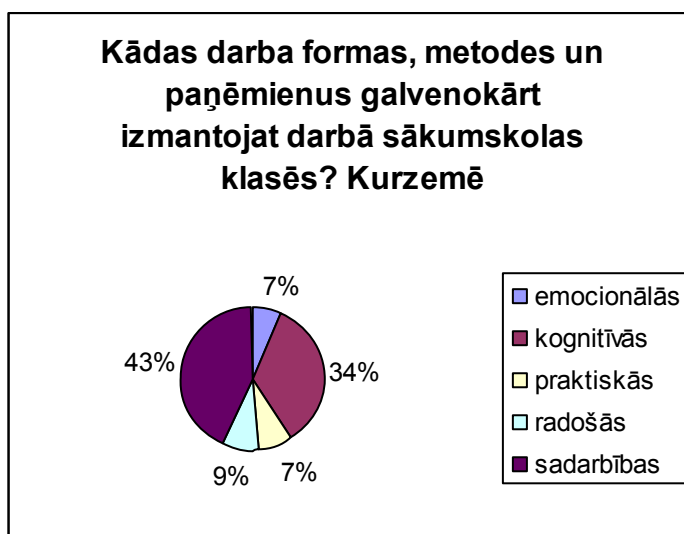

181. zīmējums. Mācību metodes izvēles iemesli (1.-3.kl.); Latgales skolotāju – ekspertu viedoklis

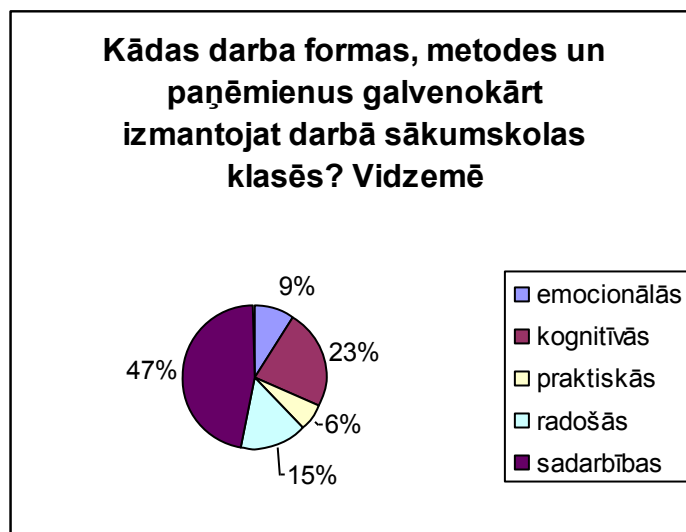
Vērtējot, metodes un paņēmienus galvenokārt darbā izmanto sākumskolas klasēs, skolotāji eksperti atzīmē 35% sadarbības metodes, 27% kognitīvās, 17% emocionālās, 12% praktiskās un 9% radošās (skat.182. zīmējumu). Dati līdzīgi visos reģionos (skat.158. zīmējumu). Tātad sākumskolas skolotāji izprot sociālo prasmju attīstības nepieciešamību. Tajā pašā laikā izskan viedoklis, ka grupu darbs ir laikietilpīgs.

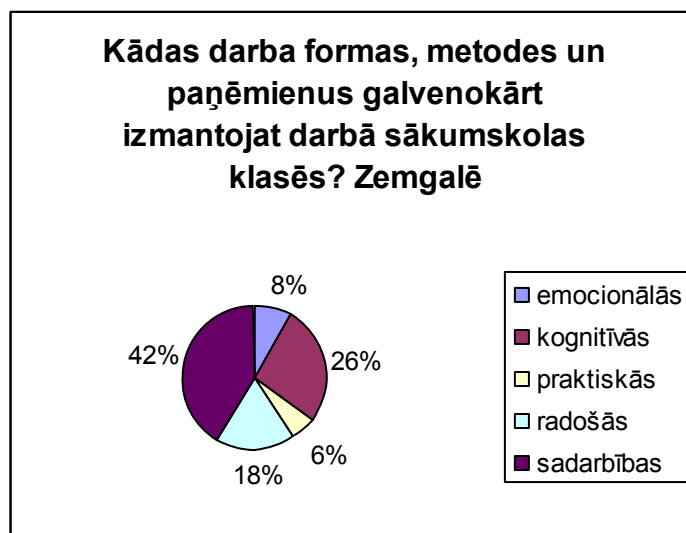
182. zīmējums. Darba formas, metodes, ko izmanto darbā sākumskolā; skolotāju ekspertu viedoklis, Latvijas kopaina

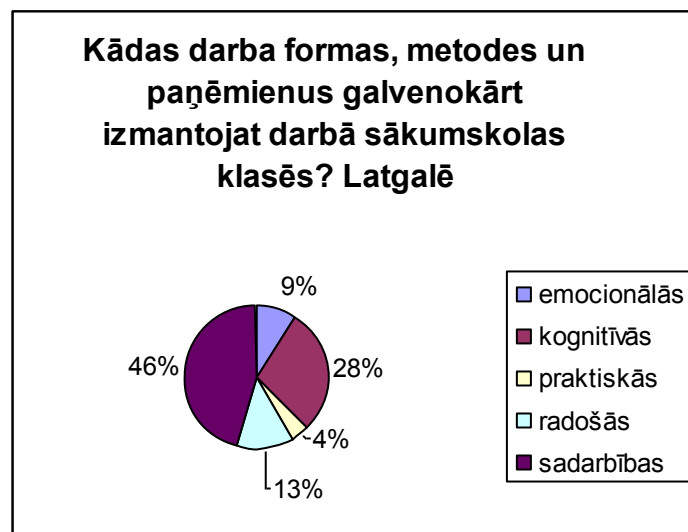
183. zīmējums . Darba formas, metodes, ko izmanto darbā sākumskolā; skolotāju ekspertu viedoklis, Kurzeme

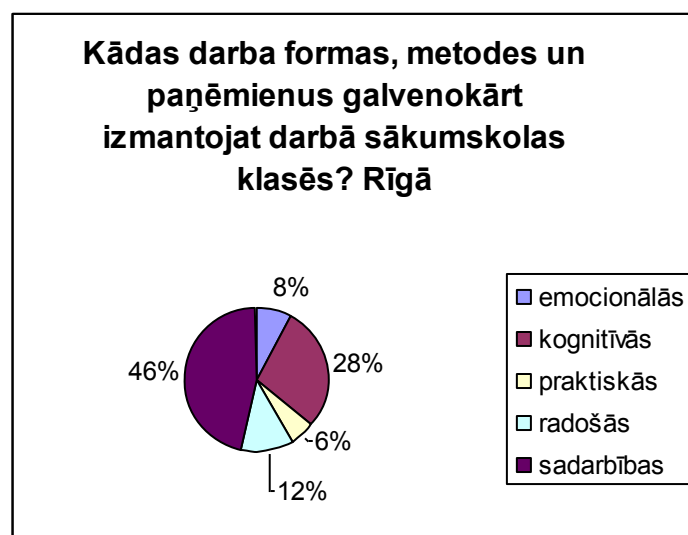
185. zīmējums. Darba formas, metodes, ko izmanto darbā sākumskolā; skolotāju ekspertu viedoklis, Vidzeme

185. zīmējums. Darba formas, metodes, ko izmanto darbā sākumskolā; skolotāju ekspertu viedoklis, Zemgale

186. zīmējums. Darba formas, metodes, ko izmanto darbā sākumskolā; skolotāju ekspertu viedoklis, Latgale

187. zīmējums. Darba formas, metodes, ko izmanto darbā sākumskolā; skolotāju ekspertu viedoklis, Rīga

Skolotāju anketēšana (n=452) parādīja, ka vispopulārākās metodes ir darbs grupās, darbs pāros, individuālā pieeja, diskusijas, pārrunas, pētnieciskais darbs. Tas nozīmē, ka skolotāji atzīst, ka mūsdienīgās mācībās svarīga ir sadarbība. (Skat. 5.pielikumu)

2. 4.3. Pirmsskolas un sākumskolas skolotāju pētniecisko prasmju izpēte, skolotāju kompetences izvērtējums pētnieciskās vides izveidē pirmsskolā un sākumskolā

Svetlana Ignatjeva, Dzintra Iliško

Tradicionālās izglītības pamatā ir zināšanu apguve un faktu iegaumēšana, nevis sapratne un to radoša pielietošana. Mūsdienās izglītībā notiek pārorientācija no zināšanu reproducēšanas modeļa uz izglītības modeli, kurā ir akcentēta nepieciešamība attīstīt skolēnos patstāvību, prasmi risināt problēmas, pieņemt lēmumus. Pētnieciskā metode ir viens no veidiem, kā attīstīt šīs prasmes. Tā palīdz īstenot izglītības mērķi – vispusīgi attīstītu personību, kas ir gatava patstāvīgai dzīvei un integrācijai strauji mainīgajā sabiedrībā. Pētnieciskā pieeja ietver bērna kā pētnieka sevis, citu un apkārtējās pasaules izpratni. Pētnieciskā pieeja prasa skolotāja izpratni, ka mācīšanās mērķis nav zināšanu uzkrāšana, bet gan skolēns, kurš prot zināšanas iegūt un pielietot patstāvīgi. Tas prasa no skolotāju pārliecību par to, ka skolēni spēj paši noformulēt labus jautājumus, patstāvīgi plānot savu darbu, vākt informāciju un pabeigt pētījumu. Ja tradicionālā pieeja akcentēja slēgta tipa jautājumu uzdošanu, uz kuriem atbilde var būt vienīgi ‘Jā’ vai ‘nē,’ tad pētnieciskā pieeja paredz veicināt tādu pētniecisku jautājumu uzdošanu, kas patiesi interesē bērnu. Tie ir gan eksistenciāla, gan arī filosofiska rakstura jautājumi.

Viens no pētnieciskās metodes izmantošanas nosacījumiem ir tāds, ka nav nepareizu un pareizu jautājumu. Visi jautājumi ir vienlīdz svarīgi un nozīmīgi skolēnam, kurš tos uzdod. Katram pētnieciskajam jautājumam jārosina bērna domāšanas aktivitāte.

Bērnu uzdotie jautājumi aptver gan vides aspektu, ekoloģiskos jautājumus, gan apmierina bērnu ziņkārību par parādībām un notikumiem apkārtējā vidē. Visvairāk pētnieciskie jautājumi ir saistīti ar vidi (Iliško, 2008). Bērni mācās atrast, pareizi noteikt dabas norišu pēctecību, mācās raksturot novēroto, prestatīt, salīdzināt, secināt, izteikt attieksmi. Dabas parādību izpētē bērns attīsta sajūtas, uzmanību un citus psihiskos procesus.

Izzinot 4-6 gadu vecu bērnu intereses aktivitātēm dabas un pētījumu centrā, atspoguļojas interešu dažādība, kā arī izpaužas bērnu attieksme (gribu stādīt puķes, kopt kādu dzīvnieku, izaudzēt zāli trusītim).

Daudziem jautājumiem ir ekonomisks raksturs (piem., ģimenes budžets, cenu salīdzināšana). Daudzi jautājumi ir vērsi uz veselīga dzīvesveida izziņāšanu un popularizēšanu. Tie ir pētījumi par dienas režīmu, uzturu, pārtikas piedevām, ārstniecības augiem un drošību uz ielas. Daudzi pētnieciskie jautājumi ir vērsti uz izmaiņu veicināšanu cilvēkos un apkārtējā pasaulē.

Viens no labas prakses piemēriem ir Daugavpils Vienības pamatskolas skolotāju pieredze pētījumu veikšanā. Aijas Plotkas vadībā skolēni izstrādāja projektu par saudzīgu attieksmi pret apkārtējo pasauli. Bērni paši izveidoja anketas jautājumus, tādējādi pilnveidojot jautājumu uzdošanas prasmi, aptaujāja savus vienaudžus, vecākus un kaimiņus par viņu attieksmi pret elektroenerģijas un ūdens saudzēšanu, apkopoja rezultātus, izdarīja secinājumus un informēja savus vecākus un vienaudžus par attieksmes mainīšanas nepieciešamību pret apkārtējo vidi. Skolēni izvērtēja savu attieksmi par dabas resursiem. Katru dienu tika konstatētas atkritumos izmestās neizmantotās papīra kaudzes un laikus neizslēgtā gaisma. Pētījuma rezultātā skolēni izstrādāja ieteikumus saviem vecākiem un klasesbiedriem saudzīgas attieksmes izmantošanā. Ieteikumi skanēja šādi: Izvairīties no plastmasas maisiņu lietošanas, pirkt kvalitatīvas preces, kas kalpo ilgi, piena paku pirms izmešanas saplacināt. Daudzi radoši ieteikumi tika izstrādāti par papīra otrkārtēju izmantošanu. Pētnieciskās darbības iemaņu apguves metode var tikt izmantota plašām izglītības vajadzībām gan pirmsskolas izglītības līmenī, gan sākumskolā (skat. 7.pielik).

Šķēršļi pētnieciskās darbības veikšanai Latvijā skolās: (Iliško, 2007)

- 1) skolotāju nepietiekamā metodiskā sagatavotība (neizpratne par metodes lietderīgumu, neieinteresētība);
- 2) ar materiālo nodrošinājumu saistītās problēmas (nepietiekami resursi un materiālā bāze);
- 3) skolotāja pārslodze, laika trūkums, birokrātija;
- 4) nepietiekama skolēnu pieredze pētījuma veikšanā (daudziem bērniem nav patstāvīga darba veikšanas iemaņu, neprasme formulēt savu viedokli, nenoturīga interese par pētāmo jautājumu).

Starp minētajiem faktoriem jāmin arī nepietiekami atvēlētais mācību laiks pētniecībai, laika trūkums pētniecības veikšanai, laikietilpīgs process pētījuma sagatavošanai un veikšanai. Veicot pētnieciskos darbus, skolēns patstāvīgi noformulē savu jautājumu, patstāvīgi meklē daudzveidīgus informācijas avotus, kur skolotājs pilda tikai palīga funkciju. Skolēns izvēlas pētniecības metodi, izplāno pētījuma gaitu, vāc datus, apkopo tos un izdara secinājumus. Individuālie pētījumi dod iespēju apgūt plānošanas prasmes un citas pētnieciskā darba prasmes.

Skolēni vislabāk mācās darot: vāc informāciju, zīmē, krāso, griež, intervē, apkopo, prezentē. Pētnieciskā darbība attīsta veselu virkni analītiska rakstura prasmju: analizēšanas prasmes, jautājumu uzdošanas prasmes, secināšanas prasmes, informācijas atlasē un apstrādāšanas prasmes. Pētniecība attīsta arī tādas personības īpašības kā pacietību, radošumu, novērošanas spējas, komunikācijas prasmes un spēju aizstāvēt savu viedokli. Tāpat pētnieciskā metode attīsta patstāvību, problēmas rīsināšanas spējas, lēmumu pieņemšanas prasmes un komunikabilitāti (Iliško, 2008).

Pētniecība aktivizē skolēnu izziņas aktivitāti. Būtiski ir to stimulēt un atmodināt, jo tā piešķir skolēnu darbībai interesi, dinamiskumu, enerģiju un prieku. Izziņas aktivitāte izpaužas ieinteresētā informācijas uztverē, meklēšanā, vēlmē noskaidrot, uzdot jautājumus, domāšanas procesos un prasmē informāciju izmantot jaunās situācijās. Interese par izziņas procesu veidojas agrā bērnībā. Tā pamatojas ziņkārībā. Tā stimulē bērnu uzznāt un izpētīt to, ko uzreiz nevar pamanīt. Tā, piemēram, agrā bērnībā un jaunākajā pirmsskolas vecumā apkārtējo pasauli bērns uztver un apgūst ar sajūtām – rodas ziņkārība, emocionāls pacēlums, kas ir izziņas aktivitātes un darbības pamatā. Bērns tiecas izzināt, kāpēc grabulis grab un zvans skan. Viņi purina, pēta, sit to pret galdu, baksta ar pirkstu. Piemēram, 4-5 gadus vecu bērnu interesē, no kā sastāv modinātājs. Lai to noskaidrotu, bērns iesaistās aktīvā darbībā apkārtējās pasaules izzināšanā. Lai bērns varēt iepazīt apkārtējo vidi, bērnam jābūt pieejamiem reāliem objektiem, ar kuriem var daboties, aplūkot, izpētīt darbībā. Bērns iepazīst un sāk apjēgt tās norises un parādības, kuru iepazīšanā viņš bija aktīvs to atklājējs. Lai nodrošinātu bērnam nepieciešamo vidi, neatsverami ir novērojumi un darbošanās dabā. Viens no svarīgākajiem uzdevumiem ir izraisīt bērnos vēlmi ielūkoties un ieklausīties apkārtējās dabas norisēs. Vērojumos ir svarīgi nodrošināt daudzveidīgu bērnu darbošanos meklējot, ieklausoties, pasmaržojot, izpētot, pastāstot un pārrunājot novēroto.

Pētījuma mērķis : Izvērtēt skolotāju kompetenci pētnieciskās vides izveidē un bērnu pētnieciskās darbības organizēšanā

Pētījuma uzdevumi:

Noskaidrot skolotāju kompetenci pētniecības veikšanā un organizācijā;

1. Noteikt un izpētīt indikatorus un faktoru grupu, kas ļautu noteikt pirmsskolas un sākumskolas skolotāju kompetences līmeni pētniecības organizēšanā pirmsskolas un sākumskolas bērniem.

Respondenti: pirmsskolas un sākumskolas skolotāji

Pilotpētījumā piedalījās 123 respondenti no četriem Latvijas reģioniem: Latgales – 43 dalībnieki (35%); Zemgales- 27 (22%); Kurzemes -24 (19,5%); Vidzemes -29 (23.5%).

15. tabula. Respondentu iedalījums pa reģioniem

		Region			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Latgale	21	17,1	20,8	20,8
	Zemgale	27	22,0	26,7	47,5
	Kurzeme	24	19,5	23,8	71,3
	Vidzeme	29	23,6	28,7	100,0
	Total	101	82,1	100,0	
Missing	System	22	17,9		
Total		123	100,0		

Pētījumā piedalījās 64 pirmsskolas izglītības iestādes skolotāji (52%), kā arī sākumskolas skolotāji -59 (48%).

16. tabula. Respondenti

		Specialization			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	pre-school	64	52,0	52,0	52,0
	primary school	59	48,0	48,0	100,0
	Total	123	100,0	100,0	

Visiem respondentiem bija augstākā izglītība 104 (84,6%), no viņiem 19 skolotājiem, kas ir 15.4%, bija maģistra grāds.

17. tabula Respondentu izglītība

		Education			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	High school	26	21,1	21,3	21,3
	Bachelour	77	62,6	63,1	84,4
	Master	19	15,4	15,6	100,0
	Total	122	99,2	100,0	
Missing	System	1	,8		
Total		123	100,0		

65 respondenti (53%) rasturoja sevi kā kompetentus veikt pētniecisko darbību, 48 skolotājiem (39%) zinātniskā darba pieredzes nebija.

18. tabula. Pētnieciskā darbība

Scientific work

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	no	65	52,8	57,5	57,5
	yes	48	39,0	42,5	100,0
	Total	113	91,9	100,0	
Missing	System	10	8,1		
Total		123	100,0		

65 (52%) respondenti apgalvoja, ka viņiem ir pētnieciska pieredze ar bērniem, bet 48 respondenti (39%) apgalvoja, ka viņiem tādas pieredzes nav.

19. tabula. Pētnieciska pieredze ar bērniem

Scientific work with children

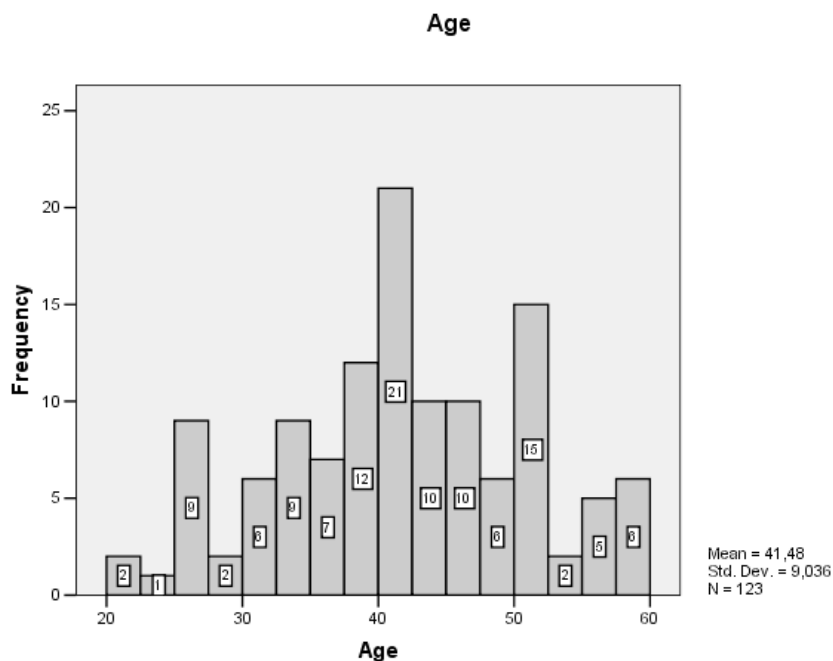
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	no	24	19,5	20,5	20,5
	yes	93	75,6	79,5	100,0
	Total	117	95,1	100,0	
Missing	System	6	4,9		
Total		123	100,0		

Pētījumā piedalījās dalībnieki vecumā no 21-60 gadiem, vidējais rādītājs - 41, 5.

20. Respondentu raksturojums

Statistics

Age		
N	Valid	123
	Missing	0
Mean		41,48
Median		41,00
Mode		40
Std. Deviation		9,036
Variance		81,645
Range		39
Minimum		21
Maximum		60

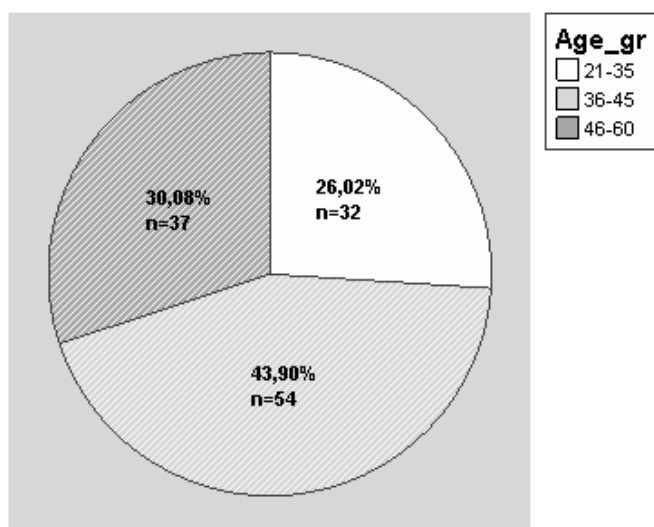

124. zīmējums. Respondentu vecums

Nosacīti visus dalībniekus var sadalīt trijās grupās: no 21 līdz 35; no 36 līdz 45; un no 46 līdz 60.

21. tabula Respondentu vecums

		Age_gr			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	21-35	32	26,0	26,0	26,0
	36-45	54	43,9	43,9	69,9
	46-60	37	30,1	30,1	100,0
Total		123	100,0	100,0	

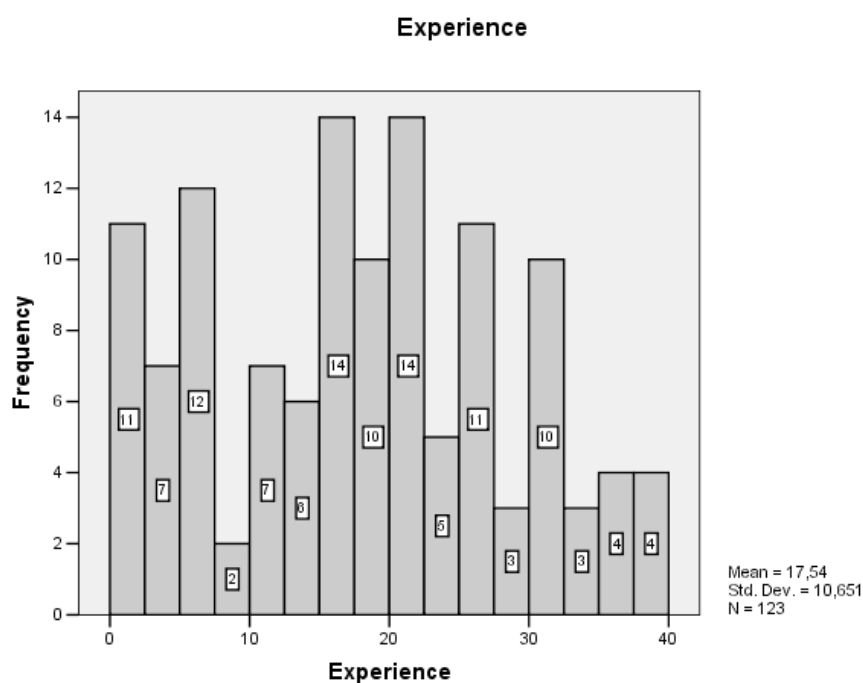
125. zīmējums. Respondentu vecums procentuāli

Skolotāju darba stāžs aptver intervālu no 1 līdz 40 gadiem, vidējais respondentu stāžs ir 17,5 gadi.

22. tabula Respondentu darba stāžs

Statistics

Experience		
N	Valid	123
	Missing	0
Mean		17,54
Median		18,00
Mode		15
Std. Deviation		10,651
Variance		113,447
Range		39
Minimum		1
Maximum		40

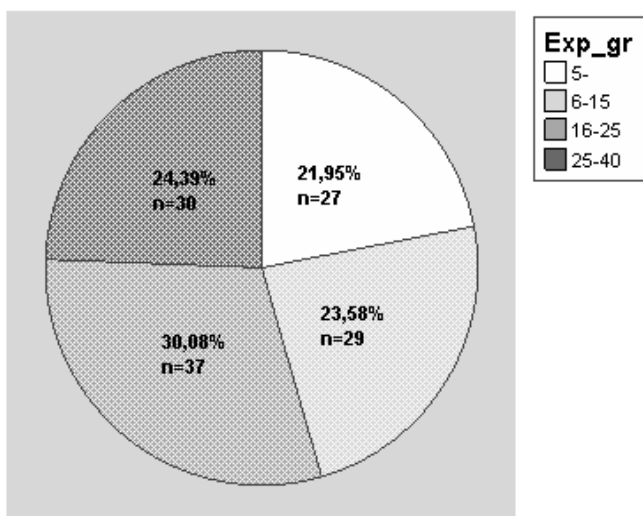

126. zīmējums Respondentu darba stāžs

Pēc stāža kritērija dalībnieki tika iedalīti četrās grupās, darba stāža diapazons grupās aptvēra skolotāju stāžu no 1 līdz 5 gadiem, no 6 līdz 15 gadiem, no 16 līdz 25 gadiem, kā arī skolotāju grupu ar darba stāžu no 25 līdz 40 gadiem.

23. tabula Respondentu darba stāžs

		Exp_gr			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	5-	27	22,0	22,0	22,0
	6-15	29	23,6	23,6	45,5
	16-25	37	30,1	30,1	75,6
	25-40	30	24,4	24,4	100,0
	Total	123	100,0	100,0	

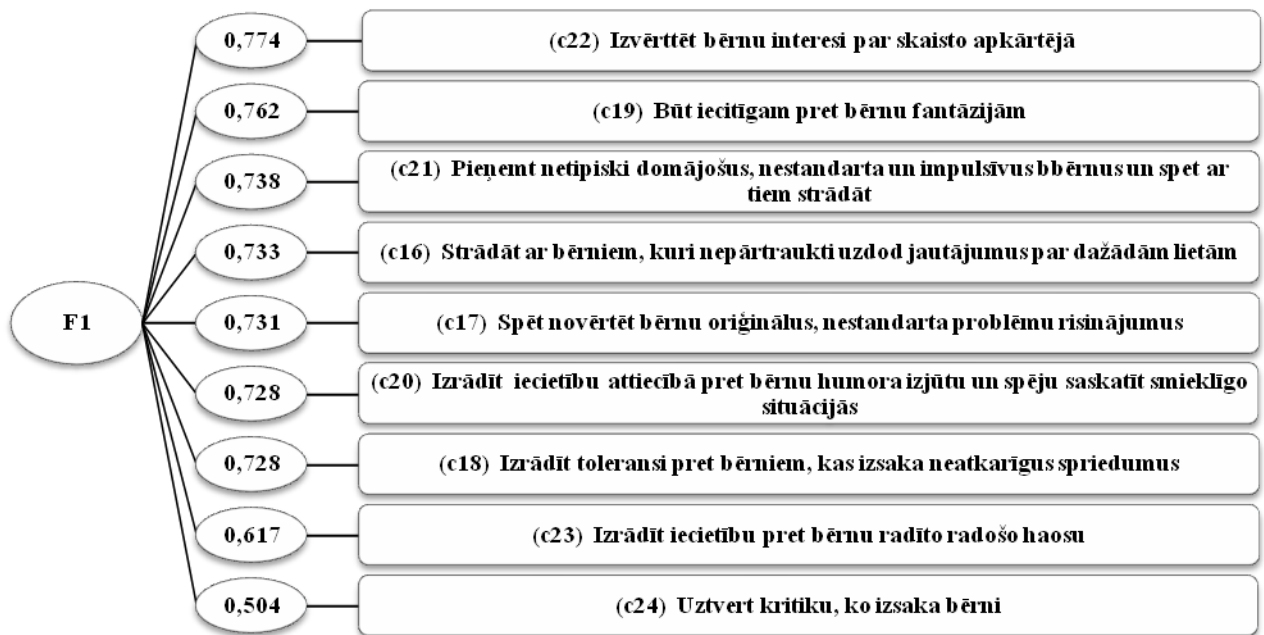
127. zīmējums. Respondentu darba stāžs

Pētījuma rezultātu analīze

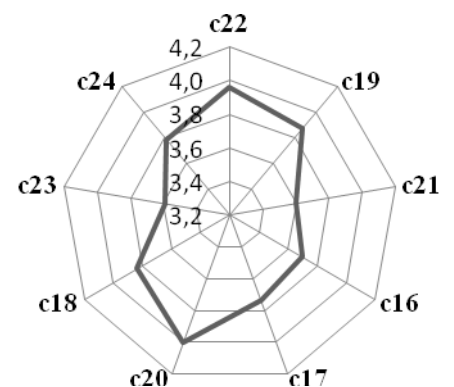
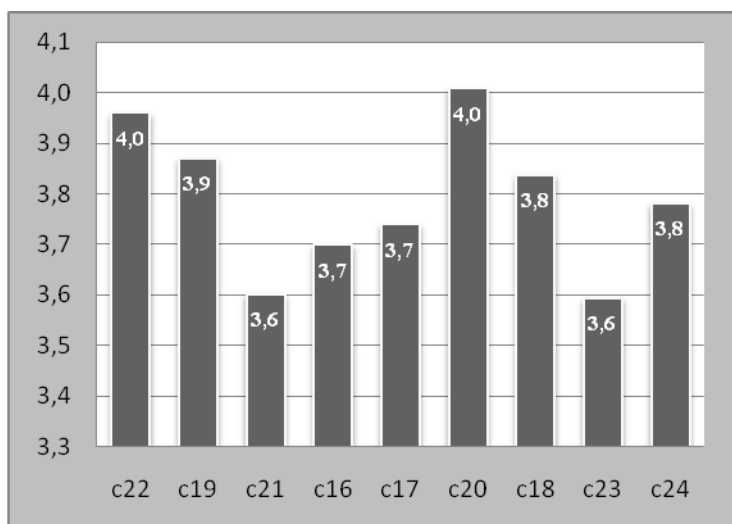
Lai noteiktu skolotāju kompetences līmeni bērnu pētniecisko darbu organizācijā, apriori tiek noteikti 24 indikatori.

Faktoranalīzes rezultātā tiek noteikti trīs faktori, kuriem ir šāds raksturojums:

F1- ļauj novērtēt skolotāja spējas strādāt ar apdāvinātiem bērniem;

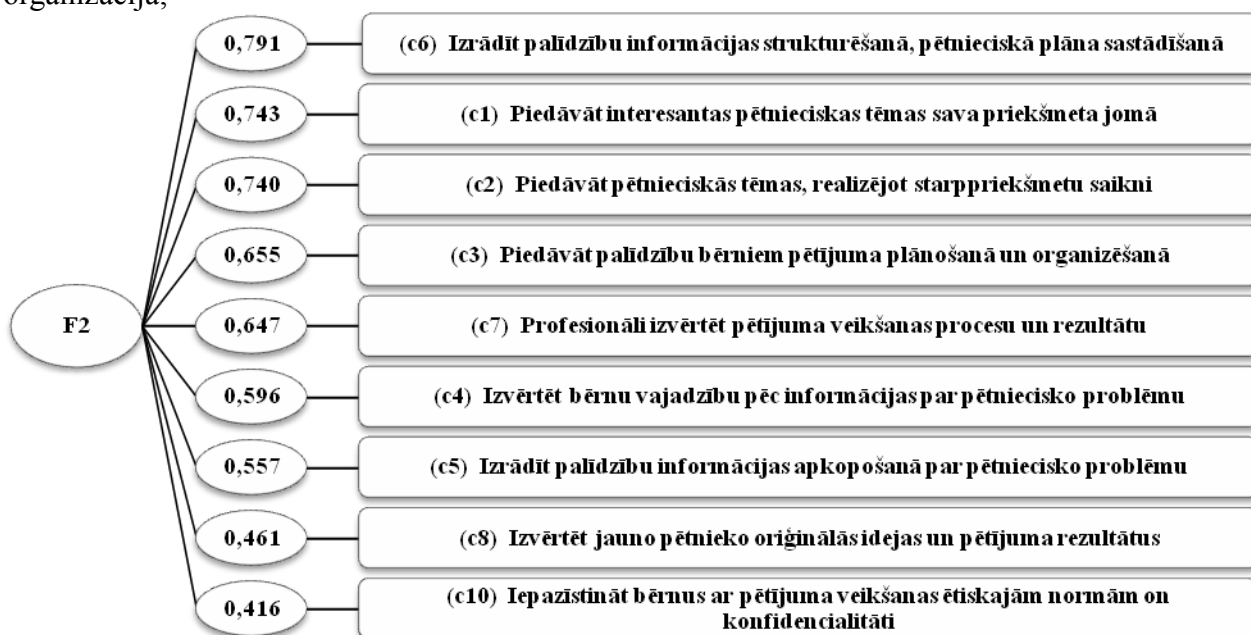

128. zīmējums. Skolotāja kompetence

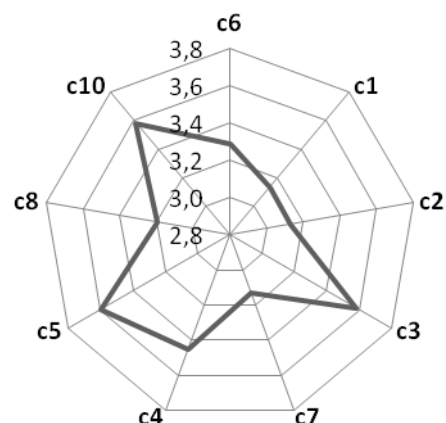
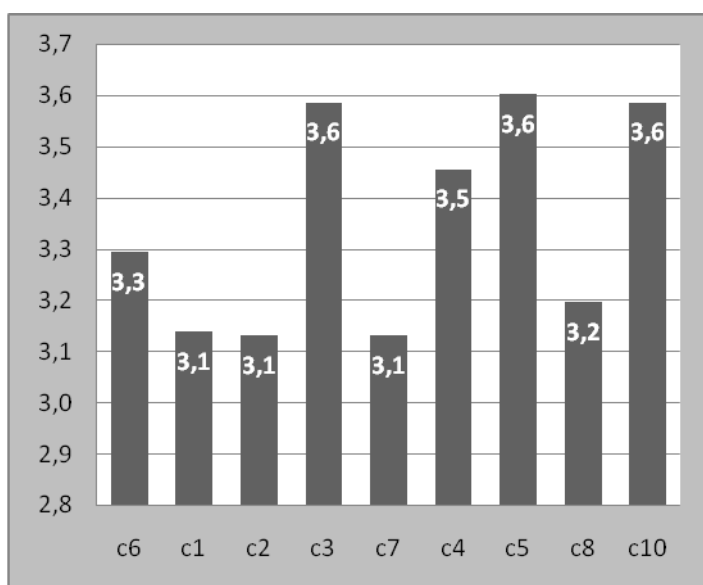

129. zīmējums. Skolotāju kompetence

F2- ļauj izvērtēt skolotāja spējas veikt informatīvi metodisko darbu bērnu pētnieciskās darbības organizācijā;

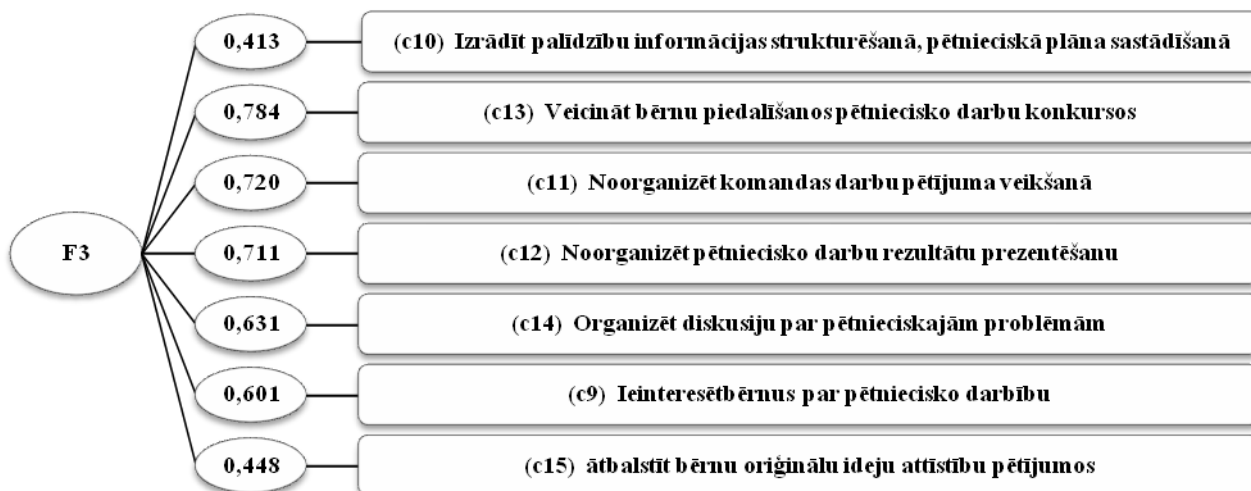

130. zīmējums. Skolotāja kompetence

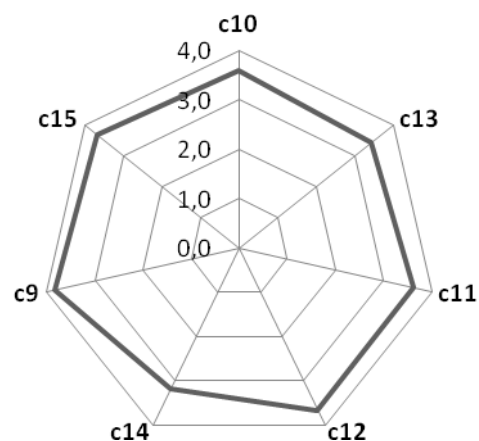
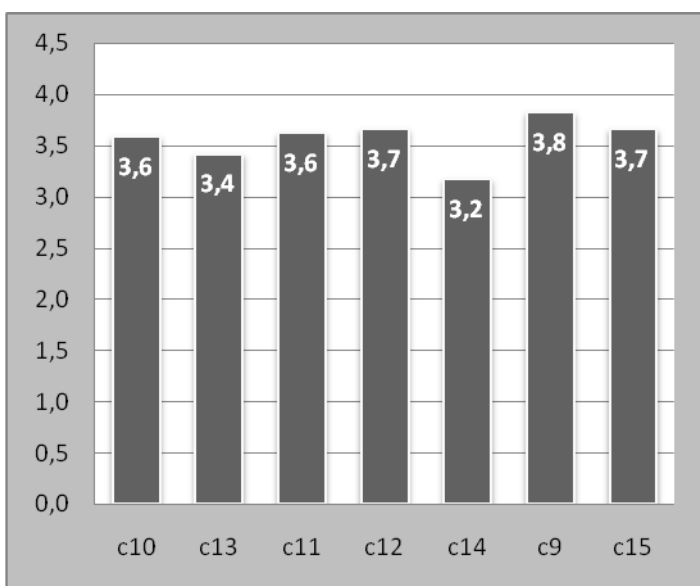

131. zīmējums. Skolotāju kompetence

F3- ļauj izvērtēt skototāja organizatorisko spēju veicināt pirmsskolas un sākumskolas bērnu pētniecisko darbību;

132. zīmējums. Skolotāja organizatoriskās spējas

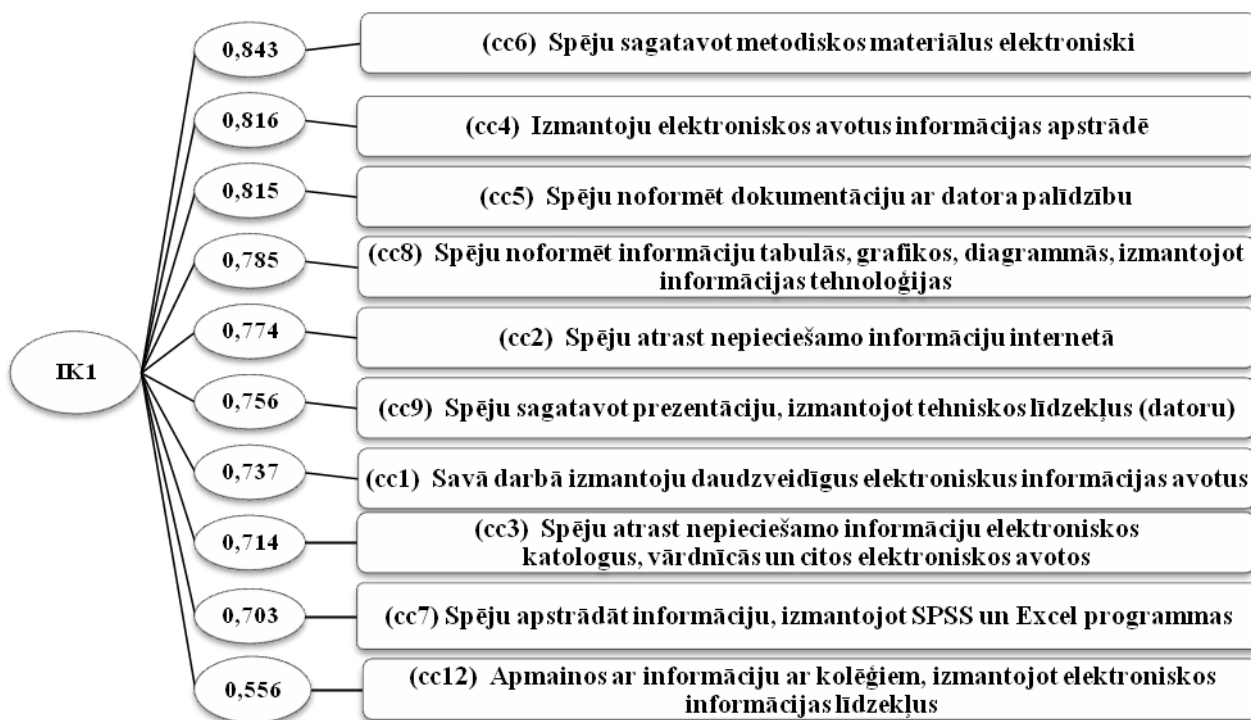

133. zīmējums. Skolotāja organizatoriskās spējas

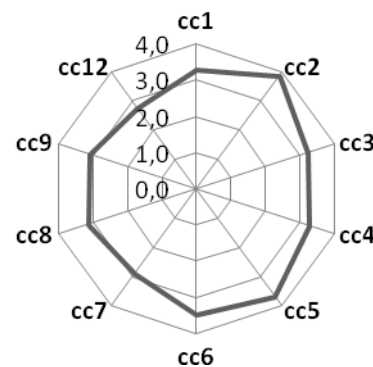
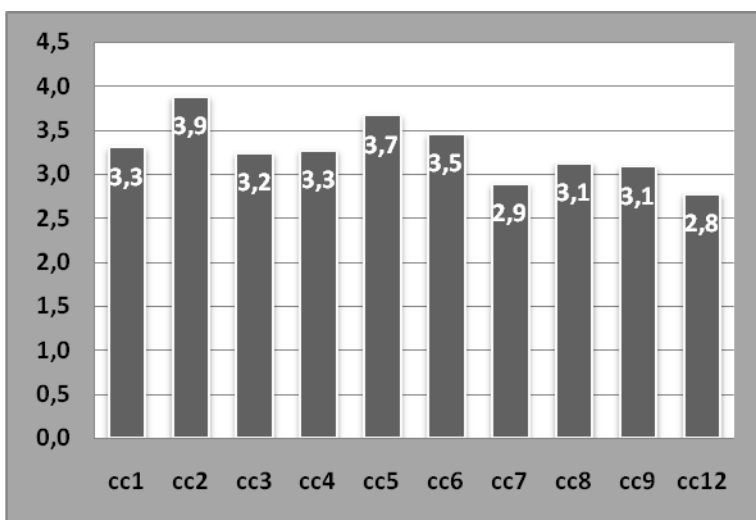
Lai noteiktu skolotāju IT kompetenci, tika atlasīti 24 indikatori, kas ļautu piecu ballu sistēmā izvērtēt skolotāja kompetenci skolotāju IT izmantošanā savā pētnieciskajā darbā, kā arī skolotāju spēju strādāt ar printētiem avotiem.

Rezultātu faktoranalīze norādīja uz trijiem faktoriem, kam autori piedāvā šādu skaidrojumu:

IK1 - Skolotāju kompetences līmenis izmantot savā pētnieciskajā darbībā informācijas tehnoloģijas, skolotāju kompetence apstrādāt pētījumos iegūtos datus un tos prezentēt.

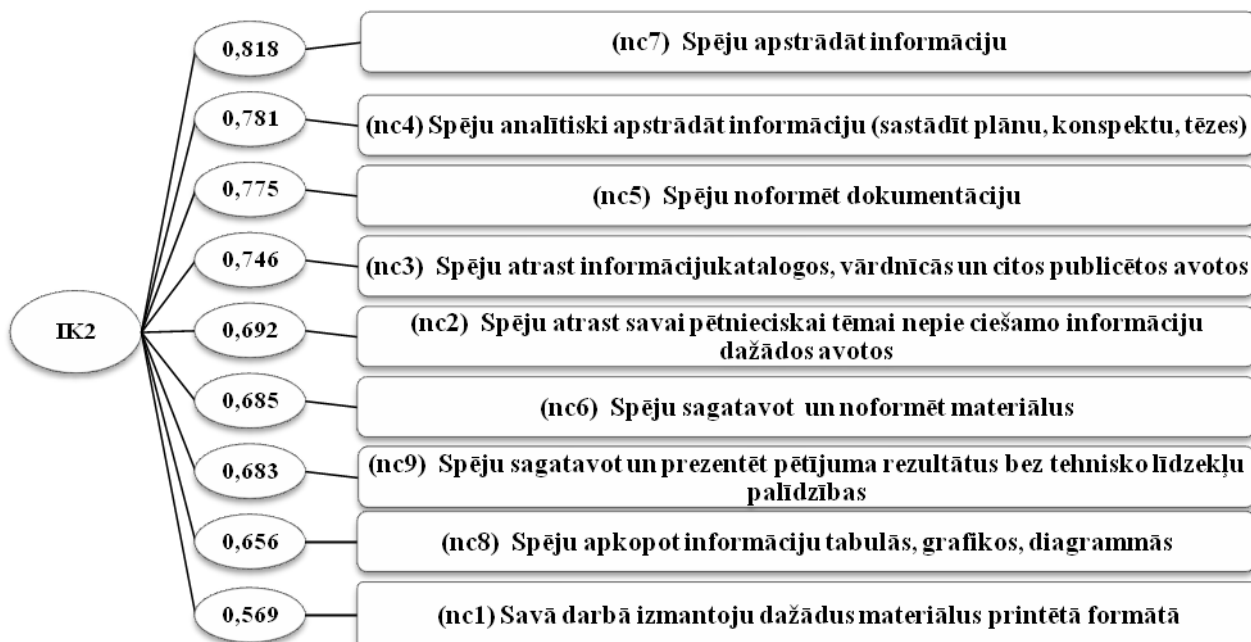

134. zīmējums. Skolotāju kompetence lietot IT

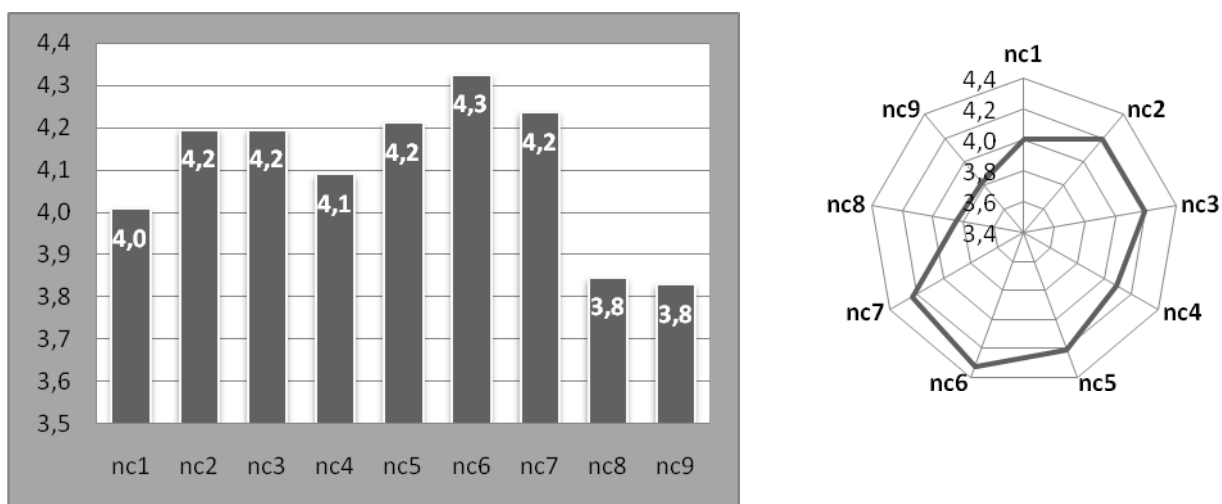

135. zīmējums. Skolotāja kompetence lietot IT

IK2 - Skolotāju informatīvās kompetences līmenis datu ieguvē un apstrādē, neizmantojot informācijas tehnoloģijas.

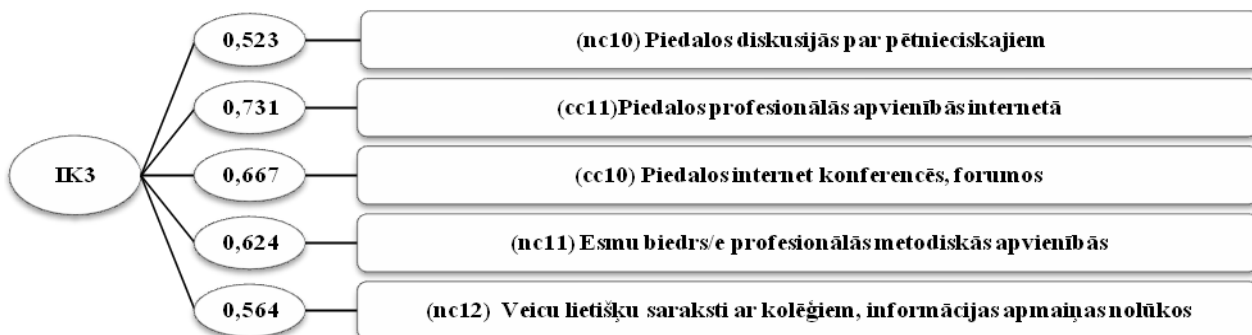

136. zīmējums. Skolotāja informatīvā kompetence

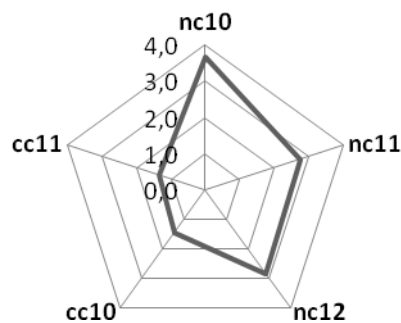
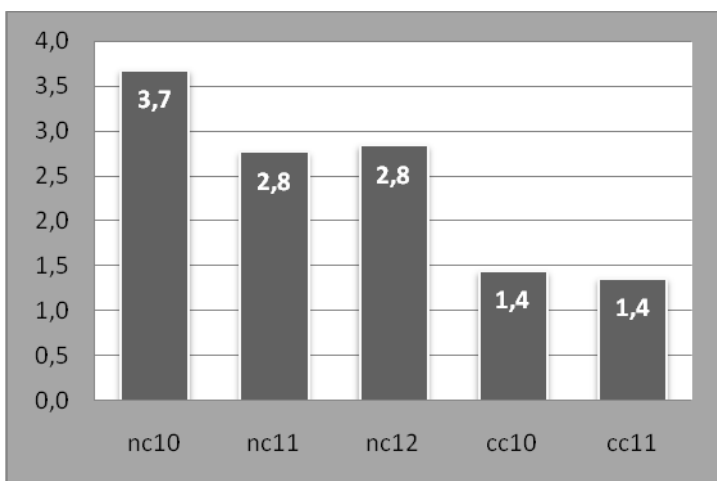

137. zīmējums. Skolotāja informatīvā kompetence

IK3 - Skolotāju komunikatīvās prasmes ar kolēģiem darba un virtuālā vidē.

138. zīmējums. Skolotāja komunikatīvās prasmes

139. skolotāja komunikatīvās prasmes

Faktoranalīze uzrādīja šādas likumsakarības, kas tika konstatētas, aprēķinot Spīrmena koeficientu:

Tika konstatēta korelācija starp skolotāju spēju strādāt ar apdāvinātiem bērniem (F1) un skolotāju informatīvo kompetenci (IK2). Saikne ir tieša, vāja un statistiski nozīmīga ($r = 0,178$; $p = 0,049$);

Korelācija starp skolotāju kompetenci nodrošināt informatīvi metodisko palīdzību bērnu pētniecībā (F2) un skolotāju IT (IK1) un skolotāju informatīvo kompetenci (IK2). ($r_1 = 0,219$; $p_1 = 0,015$; $r_2 = 0,215$; $p_2 = 0,017$).

Korelācija starp skolotāju organizatorisko spēju vadīt bērnu pētījumus (F3) un skolotāju informatīvo kompetenci (IK2). Saikne ir tieša, vāja un statistiski nozīmīga ($r = 0,186$; $p = 0,04$)

24. tabula. Korelācijas starp skolotāju organizatoriskajām spējām un informatīvo kompetenci

			F1	F2	F3
Spearman's rho	IK1	Correlation Coefficient	,070	,219*	,120
		Sig. (2-tailed)	,440	,015	,187
		N	123	123	123
	IK2	Correlation Coefficient	,178*	,215*	,186*
		Sig. (2-tailed)	,049	,017	,040
		N	123	123	123
	IK3	Correlation Coefficient	,072	,161	,119
		Sig. (2-tailed)	,427	,076	,189
		N	123	123	123

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Pētījuma rezultātu analīze uzrāda šādas korelācijas:

Starp faktoru F3 un skolotāju darba stāžu ($r=0,209$; $p=0,021$);

Starp faktoru IK2 un skolotāju darba stāžu ($r=0,279$; $p=0,002$);

Starp faktoru IK2 un skolotāju vecumu ($r=0,182$; $p=0,044$);

25. tabula. Korelācijas starp skolotāja kompetencēm.

Correlations

			Age	Experience
Spearman's rho	F1	Correlation Coefficient	,039	,171
		Sig. (2-tailed)	,665	,059
		N	123	123
	F2	Correlation Coefficient	,174	,171
		Sig. (2-tailed)	,054	,058
		N	123	123
	F3	Correlation Coefficient	,167	,209*
		Sig. (2-tailed)	,064	,021
		N	123	123
	IK1	Correlation Coefficient	-,079	,098
		Sig. (2-tailed)	,387	,280
		N	123	123
	IK2	Correlation Coefficient	,182*	,279**
		Sig. (2-tailed)	,044	,002
		N	123	123
	IK3	Correlation Coefficient	,137	,168
		Sig. (2-tailed)	,131	,064
		N	123	123

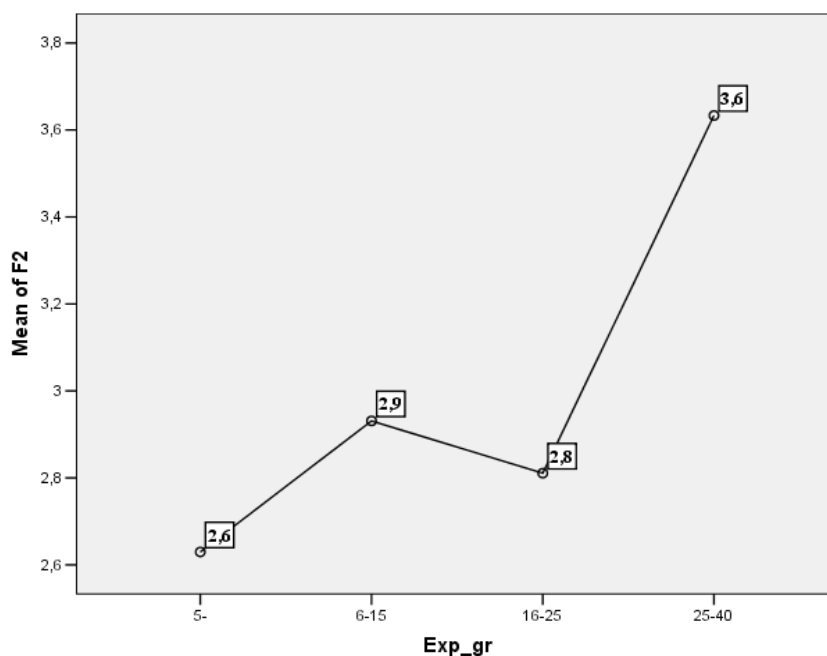
** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Dispersiju analīze (ANOVA) ļauj salīdzināt faktoru vidējo vērtību dažādās grupās:

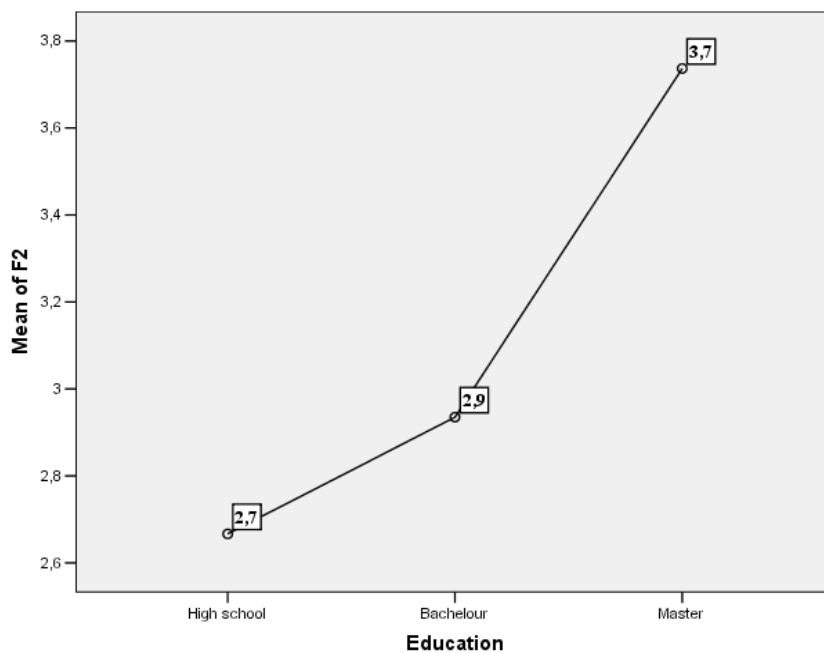
Augstu līmeni veikt informatīvi metodisku palīdzību bērnu pētnieciskās darbības veicināšanā (F2) uzrādīja skolotāji, kuriem ir lielāks darba stāžs (no 25 līdz 40 gadiem).

Augstu metodiski informatīvo bērnu pētnieciskās darbības organizācijas (F2) līmeni uzrādīja skolotāji, kuru darba stāžs ir no 25 līdz 40 gadiem. Vidējais F2 faktora līmenis šajā grupā ir 3,6, kaut gan šis rādītājs statistiski atšķiras no vidējiem šī faktora rādītājiem citās grupās.

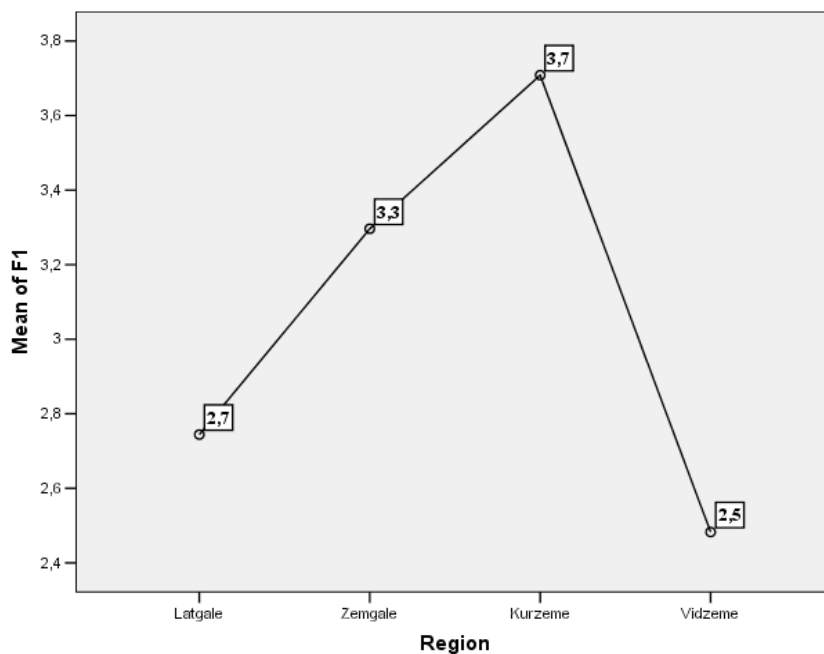
140. zīmējums. F2 faktors

F2 faktora nozīme ir atkarīga no skolotāju izglītības līmeņa. B grupā “Master” šim rādītājam ir lielākā nozīme.

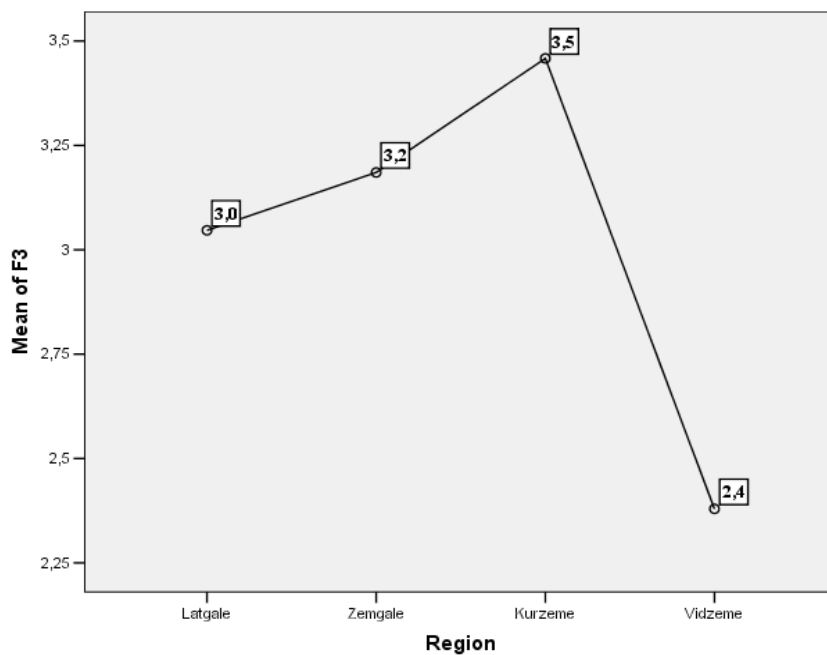

141. zīmējums F2

F1 un F3 faktoru nozīme būtiski atšķiras dažādos Latvijas reģionos, bet vislielākā nozīme ir Kurzemē, mazākā Vidzemē.

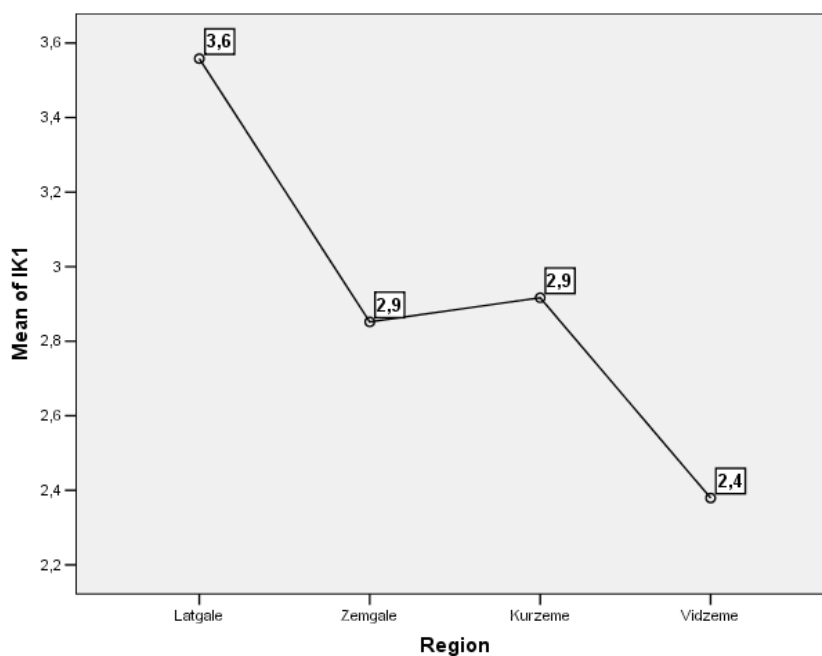

142. zīmējums. F1

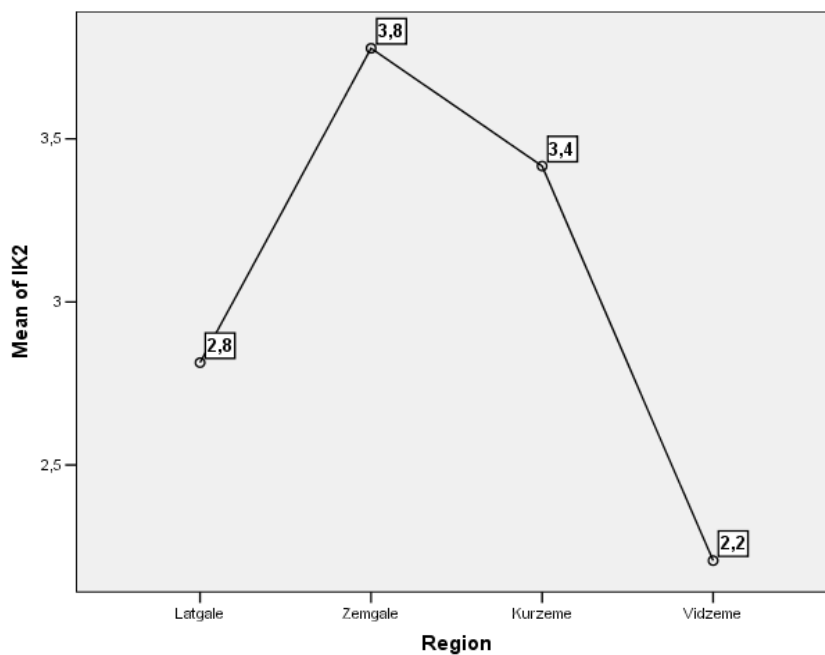

143. zīmējums. F3

Faktoru IK1 un IK2 nozīmes, kas raksturo skolotāju informāciju tehnoloģiju izmantošanas kompetenci, ir atšķirīgi dažādos Latvijas reģionos. Skolotāju IT kompetence uzrāda visaugstāko rādītāju Latgalē, bet skolotāju kompetence strādāt ar dažādiem informācijas avotiem un to apstrādi, neizmantojot informācijas tehnoloģijas, vislielākā ir Zemgalē.

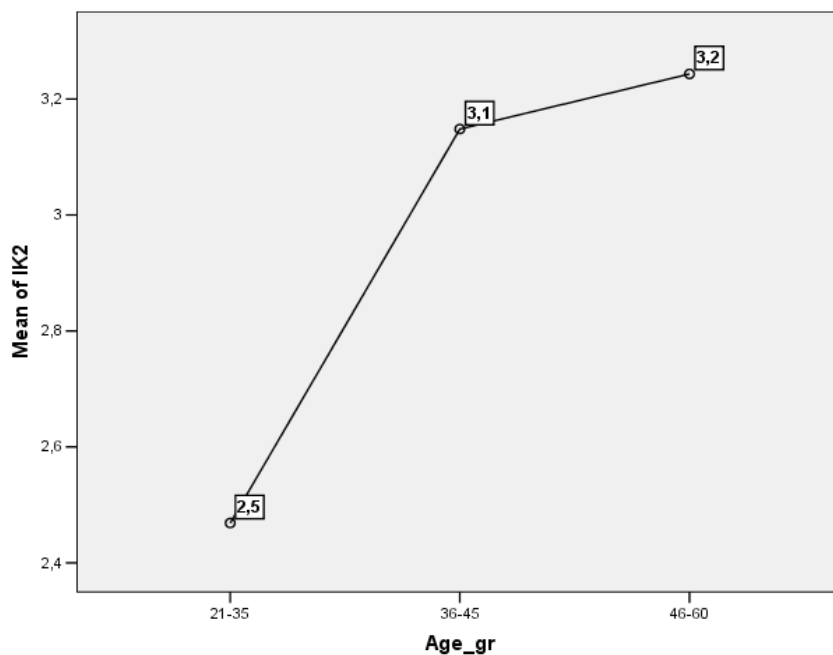

144. zīmējums. IK1

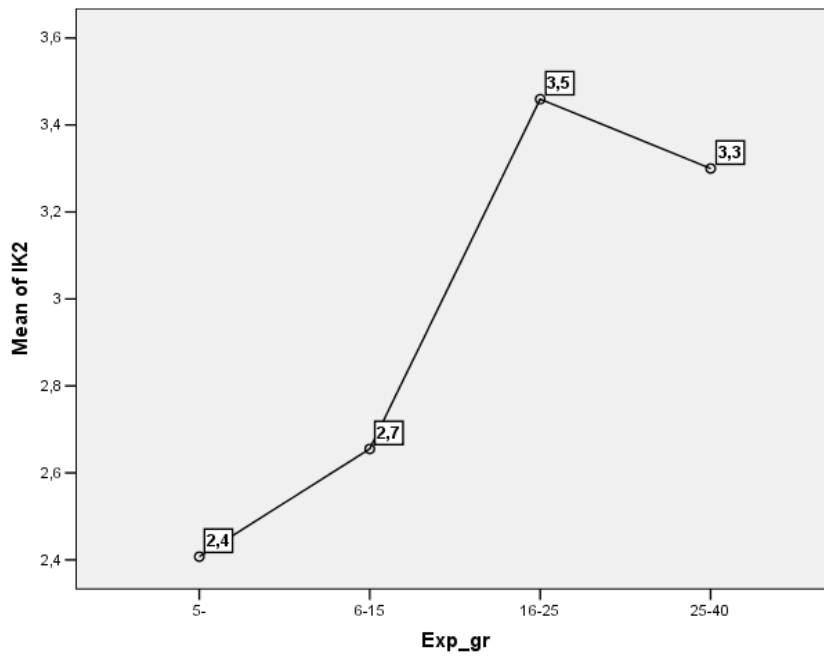

145. zīmējums IK2

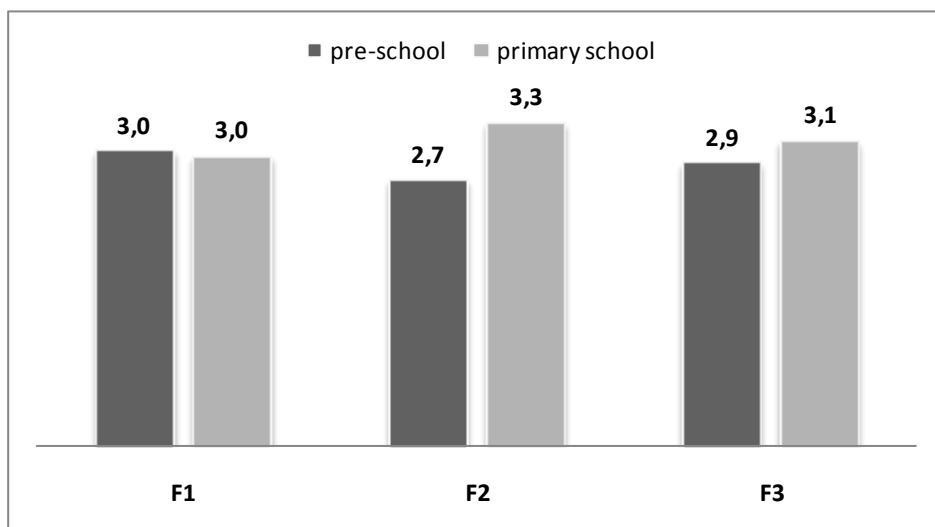
Visaugstākā informācijas apstrādes un analīzes kompetence (IK2), neizmantojot informācijas tehnoloģiju sniegtās iespējas, ir skolotājiem vecuma grupā no 46 līdz 60 gadiem, bet viszemākais rādītājs ir skolotājiem vecuma grupā no 21 līdz 35 gadiem. Tāpat atšķirības nosaka arī skolotāju darba stāžs.

146. zīmējums. IK2

147. zīmējums IK2

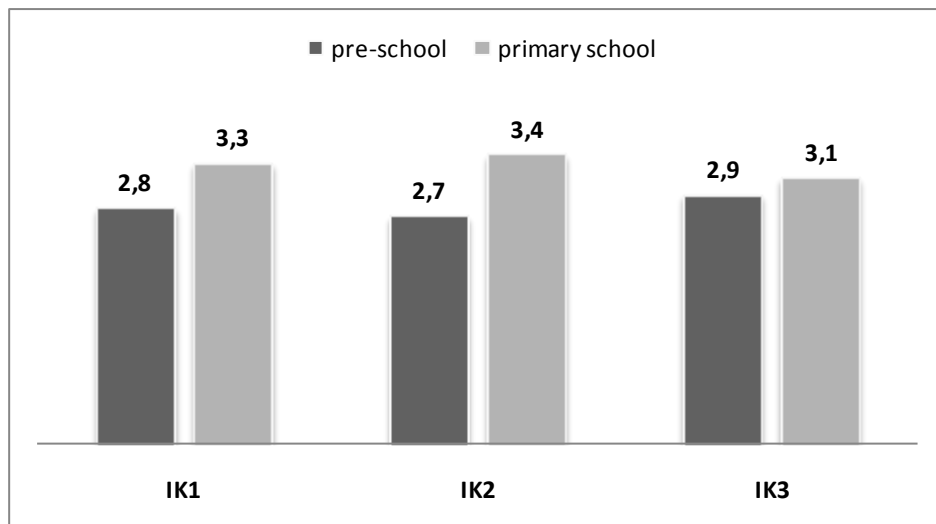
148. zīmējums F1, F2, F3 salīdzinājums

26. tabula F1, F2, F3

Test Statistics^a

	F1	F2	F3
Mann-Whitney U	1849,000	1443,000	1714,000
Wilcoxon W	3619,000	3523,000	3794,000
Z	-,202	-,299	-,899
Asymp. Sig. (2-tailed)	,840	,021	,369

a. Grouping Variable: Specialization

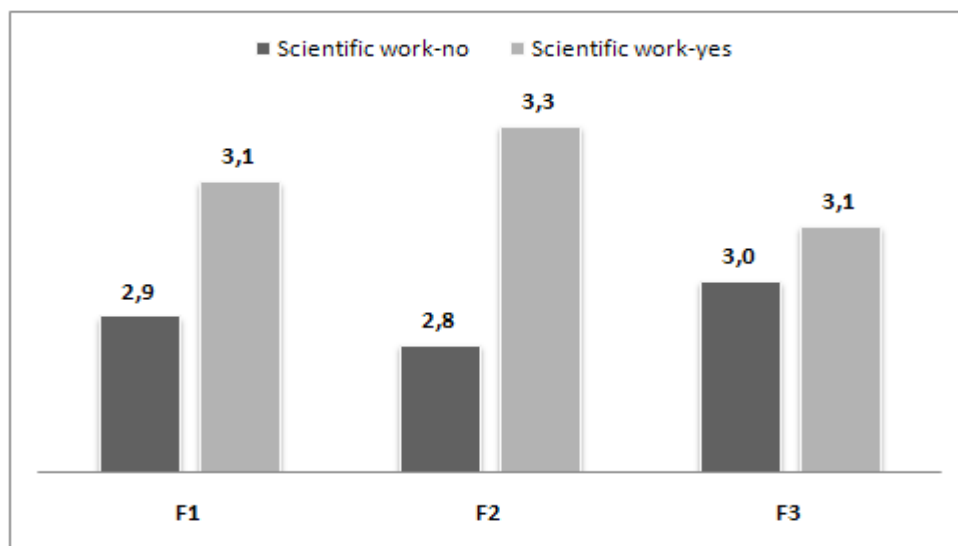
149. zīmējums IK1, IK2, IK3 salīdzinājums

27. tabula IK1, IK2, IK3

Test Statistics^a

	IK1	IK2	IK3
Mann-Whitney U	1490,500	1342,500	1738,500
Wilcoxon W	3570,500	3422,500	3818,500
Z	-2,054	-2,819	-,772
Asymp. Sig. (2-tailed)	,040	,005	,440

a. Grouping Variable: Specialization

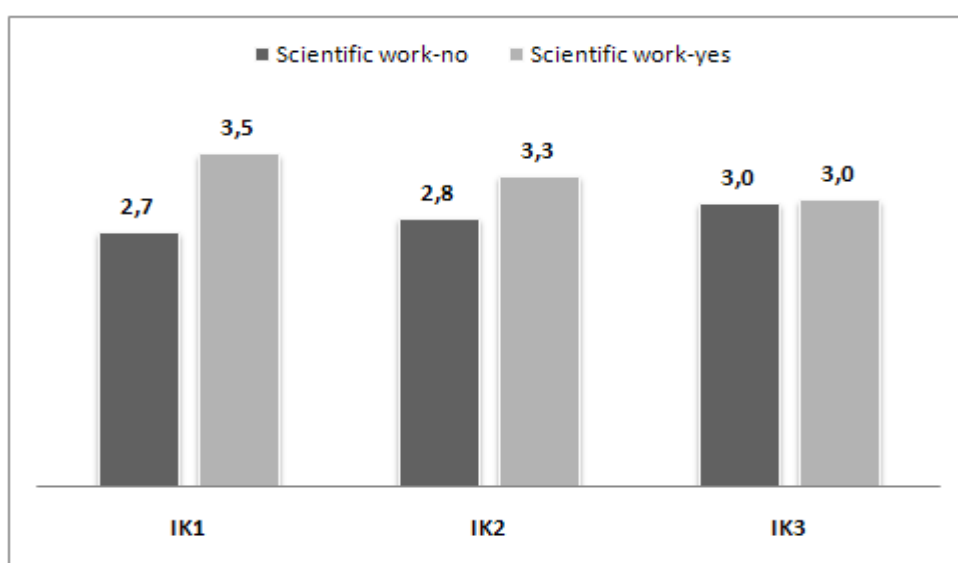
150. zīmējums Zinātniskā darba veikšana

28. tabula F1, F2, F3

Test Statistics^a

	F1	F2	F3
Mann-Whitney U	1617,500	1503,500	1724,000
Wilcoxon W	4467,500	4353,500	4574,000
Z	-,966	-1,569	-,402
Asymp. Sig. (2-tailed)	,334	,117	,688

a. Grouping Variable: Scientific work

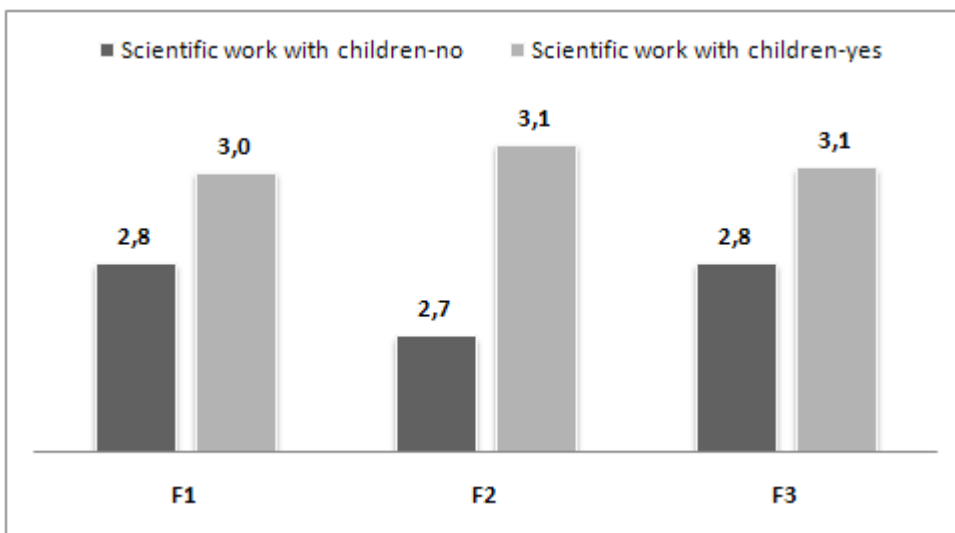
151. zīmējums Zinātniskā darba veikšana

29. tabula. IK1, IK2, IK3

Test Statistics^a

	IK1	IK2	IK3
Mann-Whitney U	1203,500	1477,000	1775,500
Wilcoxon W	4053,500	4327,000	4625,500
Z	-3,156	-1,709	-,130
Asymp. Sig. (2-tailed)	,002	,087	,897

a. Grouping Variable: Scientific work

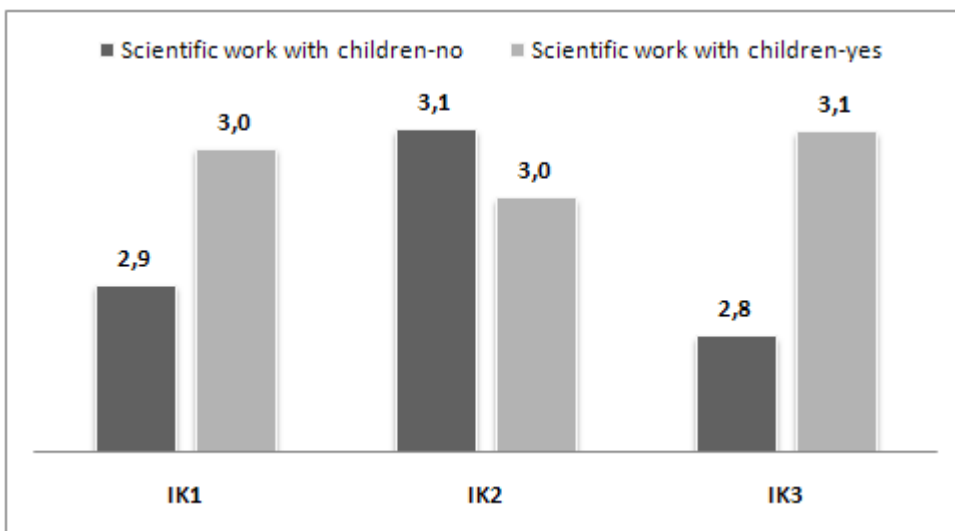
152. zīmējums Pētnieciskais darbs ar bērniem

30. tabula F1, F2, F3

Test Statistics^a

	F1	F2	F3
Mann-Whitney U	1277,000	1147,500	1270,000
Wilcoxon W	1742,000	1612,500	1735,000
Z	-,709	-1,488	-,751
Asymp. Sig. (2-tailed)	,478	,137	,452

a. Grouping Variable: Scientific work with children

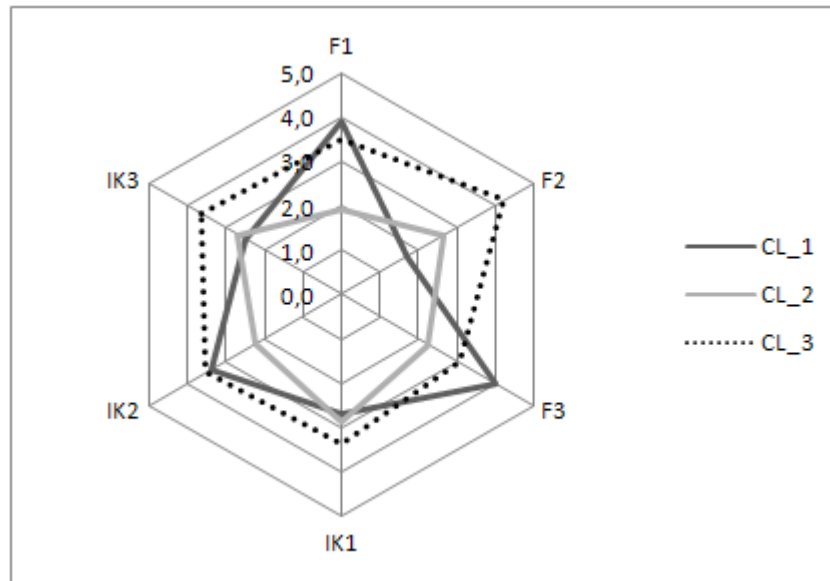
153. zīmējums Pētnieciskais darbs ar bērniem

31. tabula IK1, IK2, IK3

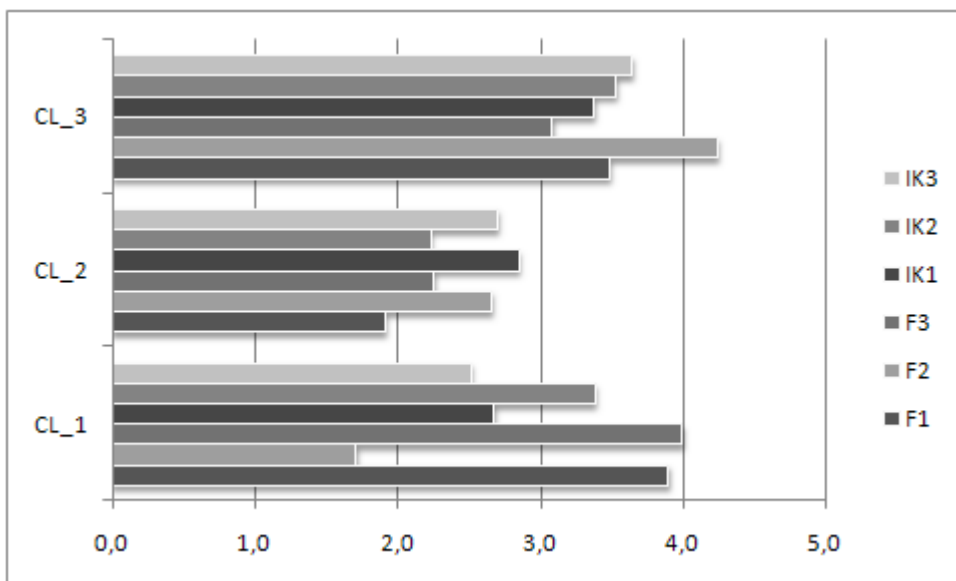
Test Statistics^a

	IK1	IK2	IK3
Mann-Whitney U	1296,500	1345,500	1246,500
Wilcoxon W	1761,500	5716,500	1711,500
Z	-,592	-,298	-,893
Asymp. Sig. (2-tailed)	,554	,766	,372

a. Grouping Variable: Scientific work with children

154. zīmējums

155. zīmējums

Crosstab

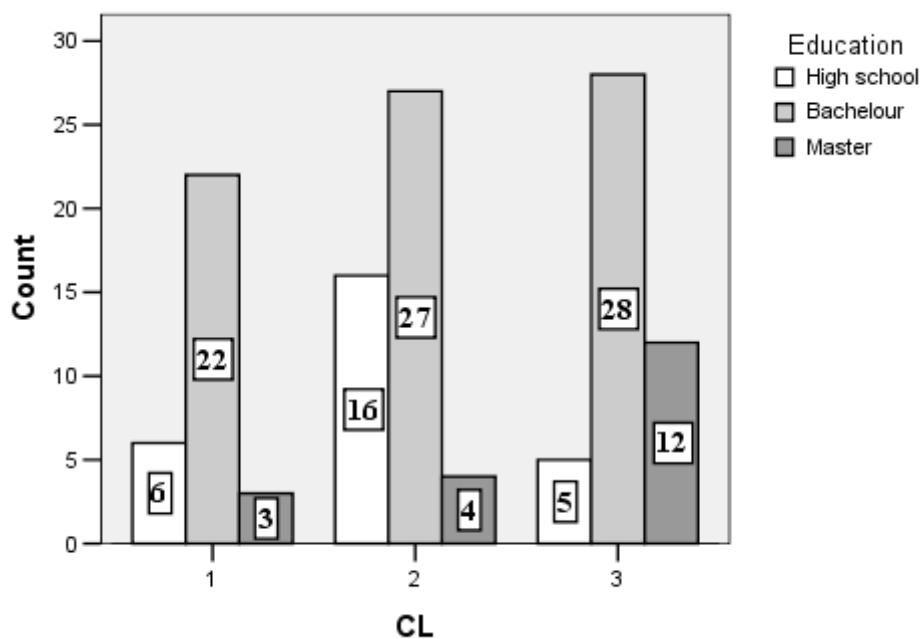
			Education			Total
			High school	Bachelour	Master	
CL	1	Count	6	22	3	31
		% within CL	19,4%	71,0%	9,7%	100,0%
		% within Education	22,2%	28,6%	15,8%	25,2%
2	Count	16	27	4	47	
	% within CL	34,0%	57,4%	8,5%	100,0%	
	% within Education	59,3%	35,1%	21,1%	38,2%	
3	Count	5	28	12	45	
	% within CL	11,1%	62,2%	26,7%	100,0%	
	% within Education	18,5%	36,4%	63,2%	36,6%	
Total	Count	27	77	19	123	
	% within CL	22,0%	62,6%	15,4%	100,0%	
	% within Education	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

33. tabula

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,981 ^a	4	,017
Likelihood Ratio	11,789	4	,019
Linear-by-Linear Association	4,292	1	,038
N of Valid Cases	123		

a. 1 cells (11,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,79.

Crosstab

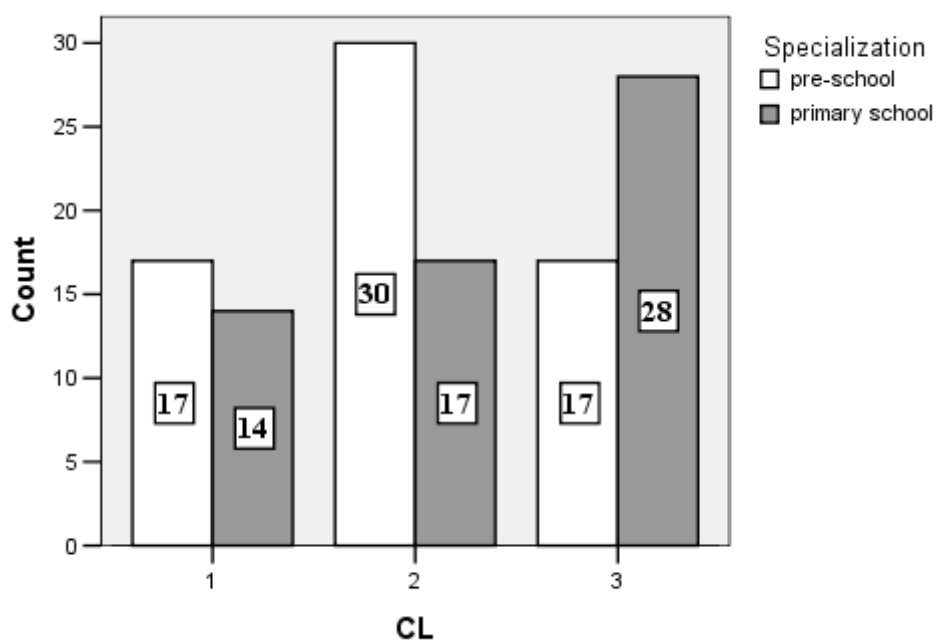
			Specialization		Total
			pre-school	primary school	
CL	1	Count	17	14	31
		% within CL	54,8%	45,2%	100,0%
		% within Specialization	26,6%	23,7%	25,2%
	2	Count	30	17	47
		% within CL	63,8%	36,2%	100,0%
		% within Specialization	46,9%	28,8%	38,2%
	3	Count	17	28	45
		% within CL	37,8%	62,2%	100,0%
		% within Specialization	26,6%	47,5%	36,6%
Total	Count	64	59	123	
	% within CL	52,0%	48,0%	100,0%	
	% within Specialization	100,0%	100,0%	100,0%	

35. tabula

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,382 ^a	2	,041
Likelihood Ratio	6,447	2	,040
Linear-by-Linear Association	2,834	1	,092
N of Valid Cases	123		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,87.

157. zīmējums Respondenti (sākumskolas un 5-6 gadīgo skolotāji)

36. tabula

Crosstab

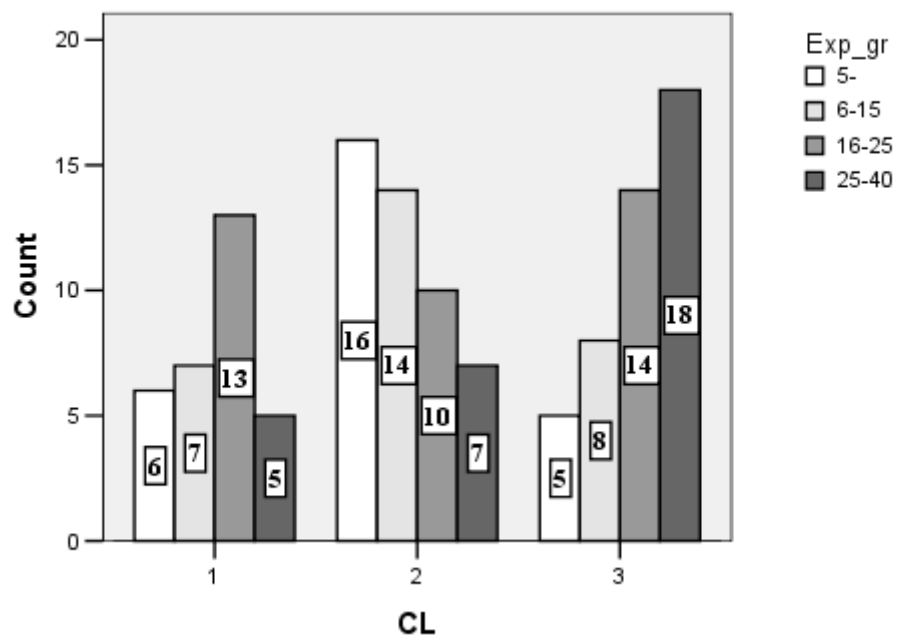
			Exp_gr				Total
			5-	6-15	16-25	25-40	
CL	1	Count	6	7	13	5	31
		% within CL	19,4%	22,6%	41,9%	16,1%	100,0%
		% within Exp_gr	22,2%	24,1%	35,1%	16,7%	25,2%
	2	Count	16	14	10	7	47
		% within CL	34,0%	29,8%	21,3%	14,9%	100,0%
		% within Exp_gr	59,3%	48,3%	27,0%	23,3%	38,2%
	3	Count	5	8	14	18	45
		% within CL	11,1%	17,8%	31,1%	40,0%	100,0%
		% within Exp_gr	18,5%	27,6%	37,8%	60,0%	36,6%
Total	Count	27	29	37	30	123	
	% within CL	22,0%	23,6%	30,1%	24,4%	100,0%	
	% within Exp_gr	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

37. tabula

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,834 ^a	6	,010
Likelihood Ratio	16,569	6	,011
Linear-by-Linear Association	4,564	1	,033
N of Valid Cases	123		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,80.

158. zīmējums. Skolotāju darba pieredze

2.4.4. Skolotāju ekspertu viedokļi par mācību procesa pilnveidi

Skolotāji eksperti, veidojot savu profesionālās pieredzes teoriju, izteica savas vēlmes, savu ticību, pārliecību, vērtības, kurām noteikti vajadzētu būt, strādājot ar 5-6 gadus veciem bērniem vai 1.-3. klasēs. Tādējādi varam spriest, kādas prasības viņi izvirza pedagoga profesionalitātei, kādas ir nozīmīgākās vērtības, kādas prasības viņi izvirza mācību procesam, kādas ir nozīmīgākās teorētiskās pieejas un skolotāju atziņas par bērniem. (skat. 38.- 42. tabulas).

Kādas prasības pedagoga profesionalitātei?	
5-6 gadīgie skolotāji	1.-3. klases skolotāji
Kurzeme	
<ul style="list-style-type: none"> • Pozitīva attieksme pret bērnu un viņa aktivitātēm, saskatīt katrā pozitīvo un labo; • pedagoga tālākais ceļš – atrast individuālu pieeju katram bērnam; • paplašināt savu pedagoģisko prasmju loku, daloties pieredzē ar kolēģiem; • apmeklējot kursus, tālākizglītoties; • zināt bērnu vecuma īpatnības; • zināt programmas prasības; • radoša pieeja visam jaunajam. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atbilstoša izglītība; • ir jābūt pārliecībai, ka esmu pedagogs un strādāju no sirds.
Zemgale	
<ul style="list-style-type: none"> • Personīgā atbildība par to, ko tu dari, profesionalitāte; • skolotāja misijas apziņa; • bērnu individuālo īpatnību, vajadzību ievērošana; • pedagogu atraktivitāte, radošums; • pedagogu sadarbības prasme. 	<ul style="list-style-type: none"> • Svarīgs ir pedagogs, kas strādā konkrētā klasē (jābūt radošiem, pozitīvi domājošiem, profesionāļiem).
Vidzeme	
<ul style="list-style-type: none"> • Būt elastīgam; • spēja pieņemt citu viedokli; • pārliecība par to, ko daru un daru pareizi; • skolotājs ir tas, kurš var celt un pelt, mums ir jāizmanto pozitīvais; • profesionāli gudrs pedagogs prot izvērtēt un izvēlēties metodes, līdzekļus un paņēmienus savā darbā; • esam skolotājas saviem bērniem savā skolā. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ticība labajam, bērna spējām; • neapstāties pusceļā; • radoši, interesanti strādāt; • skolotājam jābūt izglītotam, zinošam; • mīlēt savu darbu un bērnus; • būt profesionāli pārliecinātam, par to, ko dara, pieredzi; • kvalifikācijas celšana – jāmacās visu mūžu; • prasme "aizraut" skolēnus ar oriģinālām idejām; • godīgums pret skolēniem;
Latgale	
<ul style="list-style-type: none"> • Prasības pedagogam: ☞ mīlošs pedagogs, ☞ izpratne, izprast bērnu, ☞ radošums, ☞ dabiskums, ☞ profesionalitāte, ☞ ieinteresēt, ☞ motivējošas vides veidošana; • vēlēšanās strādāt ar bērnu; • pozitīvu emociju sniegšana, pozitīvs noskaņojums; • pieredze iegūta, izmantojot metodisko literatūru, teorētiskās zināšanas; 	

<ul style="list-style-type: none"> • emocionālais kontakts; • balstos uz atziņām par sevi, ko un kā es uztveru lietas, dzīves pieredzi; • elastīgums; • prasme sniegt jaunas zināšanas bērnam saprotamā veidā; • pilnveidošanās; • psiholoģiska smalkjūtība (skolotāja tikumība); • nepieciešama objektivitāte (vienādi izturēties pret visiem); • pedagoģiskā darba mērķa izpratne, veiksmīga tā realizēšana; • pedagoģiskās darbības plāna izstrāde; • būt maksimāli godīgai; • saistīt teoriju ar praksi; • labvēlīga attieksme pret sabiedrību; • nepazemot; • rosināt izzināt pasauli; • iemācīt labi; • pieņemt katru bērnu tādu, kāds viņš ir; 	
Rīga	
	<ul style="list-style-type: none"> • Mīlēt savu darbu un bērnus, zināt jaunāko klašu skolēnu fizioloģiskās īpatnības; • pieņemt bērnu tādu, kāds viņš ir; • nebūt vienaldzīgam pret to, kas notiek tavā skolā; • jābūt ieinteresētam bērnu izaugsmei; • ilgstoša darba pieredze, kas nāk ar gadiem; • nepārtraukt tālākizglītību; • pašam jābūt radošam.

Kādas prasības mācību procesam?	
5-6 gadīgie skolotāji	1.-3. klases skolotāji
Kurzeme	
<ul style="list-style-type: none"> • Bērniem nevajag atņemt bērnību – ļausim viņiem rotaļāties; • nodrošināt kustību aktivitāti; • pirmsskolas izglītības iestādes spēj sagatavot bērnus skolai – psiholoģiski, fiziski, intelektuāli un sociāli; • vide ietekmē, audzina, māca. 	<ul style="list-style-type: none"> • Harmoniska gaisotne – attīstību veicinoša vide; • uzturēt augstu mācīšanās motivāciju; • skolas un vecāku cieša sadarbība; • mācīšanās sadarbojoties.
Zemgale	
<ul style="list-style-type: none"> • Pēctecība; • bērnam jāiedod rokās "makšķere", ar kuru noķert "zivi" (nevis pati "zivs"); • personīgās profesionālās pieredzes teorija = laba izglītība + pieredze + vide + materiālā bāze + pozitīva attieksme + ieinteresētība; • sadarbība: vecāki, pedagogi, sabiedrība; • attīstoša vide, sakārtota valsts; • tiks nodrošināta pirmsskolas un sākumskolas pēctecība. 	<ul style="list-style-type: none"> • 1. -3. kl. visu vienkāršot, bet pamatīgi un kārtīgi; • vienotību prasībās; • skolas un ģimenes sadarbība; • būtu vēlami vienoti mācību līdzekļi.
Vidzeme	
<ul style="list-style-type: none"> • Ģimenes – skolas – pirmsskolas izglītības iestādes sadarbība; • vides ietekmes svarīgums (materiālās un emocionālās). 	<ul style="list-style-type: none"> • Bērns centrā; • sadarbība: skola – vecāki – sabiedrība; • bērna pilnvērtīga attīstība.
Latgale	
<ul style="list-style-type: none"> • Sadarbība ar vecākiem; • novērošana; • atrast katram bērna pieeju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sadarbība ar vecākiem; • vecāki vienu reizi mēnesī novada mācību stundu par sev pazīstamu tematu, atbalsts no vecākiem; • sadarboties ar bērniem; • iemācīt ko derīgu, jaunu; • iemācīt rīkoties dažādās dzīves situācijās; • pielietot dažādas mācību metodes; • skolēnu savstarpējā palīdzība (šefība ar mācībās atpalikušiem skolēniem); • atvērto durvju dienas; • vecāku skola – lekcijas par psiholoģiju, bērna attīstību; • iemācīt mācīties; • ieinteresēt skolēnus mācību darbam; • pieņemt skolēnu tādu, kāds viņš ir; • atkārtošana – zināšanu pamatu pamats; • mācību ekskursijas, kultūras pasākumu apmeklējums; • motivējošas vides veidošana.

Rīga

• Pedagogam jāstrādā ar atdevi, lai bērnam piedāvātā jaunā informācija būtu interesanta, saistoša, noderīga, lai viņš to spētu pielietot savā ikdienā un citās dzīves situācijās;• soli pa solim praktiska sadarbība ar bērnu, virzot viņu uz attīstību, nenoniecinoš, nepazemot, bet atbalstot un paceļot, veicinot viņā vēlmi izzināt, pētīt, apgūt.	• Bērns centrā;• bērns kā vērtība, kā sadarbības partneris, mācību procesa pilnvērtīgs dalībnieks;• ģimenes līdzatbildība;• mācīt sadarboties, sadarbība ar vecākiem;• sadarbība ar kolēģiem;• jābūt skaidrai IZM pozīcijai, reālām prasībām;• sabalansēt un nepārsātināt darba režīmu bērniem;• piemērotas telpas un vide;• zināt standarta prasības;• veidot programmu atbilstoši standarta prasībām;• mācību procesu virzot mērķtiecīgi, pārdomāti, sistēmiski, zinātniski – praktiski;• metožu, paņēmienu, darba formu daudzveidība.

Atziņas par bērniem	
5-6 gadīgie skolotāji	1.-3. klases skolotāji
Kurzeme	
<ul style="list-style-type: none"> • Jāciena bērns tāds, kāds viņš ir. 	
Zemgale	
<ul style="list-style-type: none"> • Bērns pats aug un attīstās, mēs esam balsts un dārznieks. 	
Vidzeme	
<ul style="list-style-type: none"> • Bērni atveras, uzplaukst dažādi, ļoti individuāli; • pozitīva pieredze bērnam palīdz augt; • neviens bērns nekad neko nedara tikai tāpēc, ka negrib; • katrs bērns ir individualitāte; • bērni mums nepieder, viņi iedoti mums uz laiku; • katrs bērns ir individualitāte ar savām spējām, iespējām apgūt mācīto. 	
Latgale	
<ul style="list-style-type: none"> • Bērns ir emocionāli neaizsargāta būtne; • bērniem ir atšķirīga zināšanu bagāža (mājas un dārziņa bērni); • bērna attīstība, tās tempi, iezīmes ir atšķirīgas; • Dzīvojam tādā laikmetā, kad vecāki maz laika var veltīt bērniem. 	
Rīga	
	<ul style="list-style-type: none"> • Bērns kā cilvēks ar savām vajadzībām.

41. Tabula Nozīmīgākās teorētiskās pieejas

Kādas teorētiskās pieejas ir nozīmīgas?	
5-6 gadīgie skolotāji	1.-3. klases skolotāji
Kurzeme	
	<ul style="list-style-type: none"> • Kopveseluma pieeja; • integrēta pieeja.
Zemgale	
	<ul style="list-style-type: none"> • sistemātiskums
Vidzeme	
<ul style="list-style-type: none"> • Atzīmes un dzīvesspējas nav identiski jēdzieni; • katram dzīvē atrast savu vietu un to piepildīt. 	
Latgale	
	<ul style="list-style-type: none"> • Diferenciācija; • Individualizācija; • Humānā pieeja; • Ko sēsi – to pļausi; • Bērncentrēta paradigma; • Konstruktīvisms.
Rīga	

42. Tabula Citi skolotāju priekšlikumi

	Kurzeme	Vidzeme	Zemgale	Latgale	Rīga
Jāsamazina skolēnu skaits grupā	10	6	4	4	14
Visām pirmsskolas izglītības iestādēm būtu vēlama vienota mācību programma	12	9	2	2	9
Dalīties ar pieredzi semināros	5				
Pirmsskolai un sākumskolai vajadzētu būt vienotām prasībām	11	14	17	23	18
Pagarināt adaptācijas periodu 1.klasē	2	4	1	3	1
Atvēlēt vairāk laika bērniem spēlēties	1			11	
Mainīt nodarbības ilgumu	1			1	2
Pirmsskolai nepieciešama konkrēta literatūra	3	2	5	8	7
Ir vajadzīga sadarbība ar skolu	4		4	8	
Lielāka sadarbība ar vecākiem	2	4	4	1	2
Izstrādāt mācību programmas, grāmatas pirmsskolas iestādēm ar uzdevumu sadalījumu pa mēnešiem un nedēļām		7			
Vairāk uzskates līdzekļu, izdales materiālu		6			
Valsts finansējumu pirmsskolas izglītības iestādēm		5			3
Darbam ar bērniem, kuriem ir grūtības, nepieciešams palīgskolotājs					
Ievērot bērnu individuālās īpatnības		3	3	4	4
Izvērtēt un pārskatīt programmas uzdevumus rokdarbos		2			
Pirmsskolā izstrādāt vienotus kritērijus bērnu vērtēšanai		1			
Mazāk papīru aizpildīšanas, vairāk darba ar bērniem		1			
Izdot brošūru, kurā būtu apkopoti scenāriji pasākumiem darb a ar pirmsskolas vecuma bērniem		1			
Skolās atsākt glītrakstīšanas stundas			2		
Atsevišķas grupiņas 5-6 veciem bērniem, kas iepriekš nav apmeklējuši pirmsskolas izglītības iestādi			2	1	
Programmā iekļaut atsevišķas nodarbības lasītprasmes un rakstītprasmes mācīšanai				8	9
Pārskatīt slodzi un veikt piemaksas 5-6 gadīgo grupu skolotājiem				4	
Atļaut lietot rūtiņu un līniju burtnīcas				2	
Izglītības ministrijā izstrādāt, kādas konkrētas prasmes un iemaņas					

jāprot, beidzot pirmsskolas izglītības programmu				1	
Izstrādāt mācību programmai atbilstošus metodiskos materiālus				3	
Lasītprasmi un rakstītprasmi apgūt tikai skolā				3	
Pārskatīt nodarbību tīklu				5	
Katrā pirmsskolas izglītības iestādē jābūt psihologam, logopēdam				2	1
Atvieglot sākumskolas programmu				2	
Atvieglot 5-6 gadīgo bērnu sagatavošanas programmu				2	
IZM jābūt kompetentam speciālistam pirmsskolas izglītības jautājumos				1	
Rīkot bezmaksas kursus, seminārus skolotājiem					4
Lielāku atbildību vecākiem, bērnu sagatavošanai					2
Ieviest nodarbības „Rokas sagatavošana rakstīšanai” un „Gramatika”					1
Nepārslogot bērnus					4
Neatbildēja	34	32	31	67	79

2.5. Mācību līdzekļu izvērtējums

Ņemot vērā lielo mācību līdzekļu daudzumu gan pirmsskolā, gan sākumskolā, kuru saraksti atrodami ISEC mājas lapā, kopumā veidojam tikai secinājumus, pielikumā pievienojot iegūtās atsauksmes, kas var būt interesantas mācību grāmatu un mācību palīg līdzekļu autoriem.

Secinājumi par 5-6 gadīgo bērnu mācībās izmantojamiem mācību līdzekļiem

- Skolotāji atzīst, ka bērniem patīk veikt eksperimentus, vērot un tā rezultātā izdarīt secinājumus. Tiek ieteikts mācību līdzekļos – darba burtnīcās iekļaut eksperimentus un pētījumus.
- Skolotāji uzskata, ka visbiežāk viena autora piedāvātās darba burtnīcas ir vienveidīgas. Organizējot mācību procesu atbilstoši nedēļas tēmai un ievērojot bērnu individuālās attīstības vajadzības, skolotāji kombinē savus variantus no pieejamajiem komplektiem.
- Nereti, (lai panāktu uzdevumu dažādību???) skolotāji piedāvā vecākiem iegādāties vairākus (un pat visus iespējamus) mācību līdzekļus, kā rezultātā mācības pārvēršas par nogurdinošu, nelietderīgu darba burtnīcu aizpildīšanu. (Jo, ja vecāki ir iegādājušies kādu darba burtnīcu, tad vēlas, lai tiktu aizpildīts katrs uzdevums šajā burtnīcā.)
- Skolotāju vēlme – tādi mācību līdzekļi, kuros ar vingrinājumiem un dažādiem uzdevumiem tiktu atspoguļota lasītprasmes attīstības secība.
- Mācību līdzekļiem – darba burtnīcām jābūt vizuāli pievilcīgām, ilustrētām, košām.
- Mācību līdzekļu komplektos dažkārt apjoma ziņā ir pārāk daudz uzdevumu; dažkārt uzdevumi ir pārāk sarežģīti, neatbilst bērna attīstībai, tādi, kurus bērni var veikt, tikai individuāli sadarbojoties ar skolotāju.
- Svarīgi, lai darba burtnīcās tiktu ievērota pēctecība un daudzveidība matemātisko jēdzienu apgūvē.
- No vieglākā uz grūtāko!
- Mācību līdzekļus izveidot atbilstoši pirmsskolas izglītības programmai.
- Izdevniecību izdotie mācību līdzekļi neviens neatbilst izmantošanai secīgi no vāka līdz vākam. Ļoti kritiski un ar stingru atlasī šos uzdevumus var izmantot tikai, lai atlasītu idejas, paņēmienus.
- Mācību grāmatās, darba burtnīcās vienā lapā pārāk daudz papildinformācijas, kas traucē 5-6 gadīgiem bērniem koncentrēties uz galveno.

- Lielākā daļa skolotāju uzskata, ka darba burtnīcas ir tikai viens no daudziem palīglīdzekļiem un nebūt ne galvenais. Tai ir jābūt kā brīvās izvēles piedāvājumam.
- Ļoti būtiski, lai darba burtnīcas tiktu izstrādātas komplektā ar skolotāja grāmatu, kurā klāt būtu idejas par dažādu metožu, paņēmienienu izmantošanu nodarbībās.

Secinājumi no mācību līdzekļu izvērtējumiem 1. – 3. klasēs

Matemātika

• Lielākā daļa skolotāju mācību procesā izmanto J.Menča (sen.) un E.Krastiņas sastādītās mācību grāmatas un darba burtnīcas. Šo grāmatu komplekti ir izpelnījušies visaugstāko atzinību no skolotāju un skolēnu puses. Viegli un saprotami izkārtotas tēmas. Uzdevumi formulēti bērniem saprotamā valodā. Grāmatā ir dažādas grūtības pakāpes uzdevumi. Tiek piedāvāti projektu darbi, pētījumi, vērojumi, eksperimenti. Mācību līdzekļu komplekts atbilst valsts standarta prasībām un paraugprogrammām matemātikā. Vienīgais uzlabojums varētu skart uzdevumu saturu – tas varētu kļūt mūsdienīgāks.

• Vērtējot I.Valtasas mācību līdzekli – grāmatu „Matemātika” 1. klasei, skolotāji izsakās: „Tā ir krāsaina, ievērots pakāpenības princips. Tomēr tekstu uzdevumi būtu jāveido ar attēlu palīdzību, nevis ar tekstu, jo bērni vēl neprot lasīt. Uzdevumi dažkārt pārāk sarežģīti. Pārāk plašs tematu klāsts. Nākas sasteigt mācību vielu, apgūstot pamatprasmes.

Latviešu valoda

Visplašāk tiek izmantots „Zīles” mācību līdzekļu komplekts. Skolotāji atzīst, ka grūti ir strādāt ar abām „Zīle – Ābecīte” un „Mazā zīle” grāmatām vienlaicīgi. Tā kā „Mazajā zīlē” ir gari teksti lasīšanai, tad ar to strādā spējīgākie skolēni. Vājākie tikai ar „Ābecīti”.

2.klasē neapmierina grāmatas izkārtojums, neērta darba lapu izkārtojums.

3. klasē grāmata pārsātināta ar uzdevumu prasībām. Ļoti daudzi uzdevumi ir bērniem nesaprotami.

Pozitīvi tiek vērtēts tas, ka grāmatā ir daudzveidīgi uzdevumi, interesanti teksti, iekļautas spēles, anekdotes, rotaļas, svešvārdu skaidrojumi, krustvārdu mīklas, ieteiktas grāmatas ārpusklases literatūras lasīšanai.

Tomēr lasāmajā daļā dažkārt ir gari teksti un bez skolotāja palīdzības grūti saprotami fragmenti.

Vērtējot mācību līdzekļu komplektu „Ar gudru ziņu”, pozitīvie momenti:

- Izstrādāts tematiskais plāns visos mācību priekšmetos.
- Saplānotas tēmas pa nedēļām, kas vijas cauri visiem mācību priekšmetiem.

- Vienotai tēmai pakārtota mācību grāmata, darba burtnīca un vingrinājumu krājums.
- Skolotāju grāmatā ir plašs papildmateriāls, ko var izmantot stundās.
- Diferencēti uzdevumi.

„Ar gudru ziņu”, trūkumi:

• 1.klases mācību grāmatā tekstos smagi vārdi, pat 4 un 5 zilbju. Mācot skaņas un burtus, nav paredzēts ābece posms.

- Nav materiāla skaņu mācīšanai arī darba burtnīcās.
- Darba burtnīcās pārāk plašs apjoms.
- Uzdevumu noteikumi ļoti gari, bērniem tos grūti izlasīt un atcerēties.
- Bērni patstāvīgi nespēj strādāt ar grāmatu.

Sociālās zinības

G. Andersone „Sociālās zinības” 1., 2., 3. klasei, Darba burtnīca, Zvaigzne ABC

- Skolotāji izteic neapmierinātību ar sociālo zinību darba burtnīcu.
- 1.klases skolēni šajās burtnīcās strādā bez īpašas aizrautības. Grūti ir bērniem, kuri vēl neprot lasīt. Jau pašā sākumā gari teksti, sarežģītas tabulas.
- 2.klases skolēniem grūtības sagādā informācijas meklēšana pētījumiem un projektiem internetā un enciklopēdijās.
- Izskan viedokļi, ka gan bērniem, gan skolotājiem darba burtnīcās strādāt nepatīk.
- Temati 1. klasē ir sarežģīti un grūti izprotami skolēnam. Visi temati savijas un atkārtojas gan ar latviešu valodu, gan ētiku, gan audzinātāja stundu.

Dabaszinības

Mācību līdzekļu komplekts R.Arājs „Izzini pasauli”

- Skolotāji apgalvo, ka šajā grāmatā un darba burtnīcā ir pārāk daudz jālasa. Pārāk plaša informācija.
- Grāmata pārsātināta ar eksperimentiem, kuriem pietrūkst laika.
- Pārāk sarežģīta, bērni patstāvīgi nespēj veikt uzdevumus.
- Kā vienu no lielākajiem šķēršļiem skolotāji nosauc materiālās bāzes trūkumu, lai sekmīgi veiktu eksperimentus. Daudz pētījumu un eksperimentu, kurus reāli nav iespējams veikt.
- Daudz zinātnisko terminu, kas jāiemācās, bet nav bērniem saprotami. Līdz ar to pazūd galvenās tēmas izpratne.

I.Vilks „Dabaszinības” 1., 2., 3. klasei, Zvaigzne ABC

- Mācību grāmatas saturs izklāstīts sarežģīti, 1. un 2. klasē apjomīgi teksti.

- Mūsdienīgs, interesants, bet izteikti zinātnisks mācību līdzeklis.
 - Skolotājiem un skolēniem tiek piedāvāts daudz pētījumu, novērojumu un eksperimentu.
 - Daži skolotāji grāmatu novērtē kā maz izmantojamu.
 - Skolēniem patīk grāmatas noformējums.
 - Tomēr grāmata, pēc skolotāju domām, neatbilst vecumposmam.
- Prasības pirmsskolas iestādēs neatbilst tam, ko no bērna jau pirmajās dienās prasa skolā. Problēma slēpjas tajā, ka gandrīz visos priekšmetos (izņemot matemātiku) uzdevumu apraksti ir jāprot izlasīt pašiem skolēniem, un to apjoms ir iespaidīgs.
 - Pārejas periodā no pirmsskolas un 1. klases mācībām bērniem ir grūti iekļauties ātrajā mācību tempā. Labāk veicas tiem bērniem, kuri, aizejot uz skolu, jau lasa tekoši.
 - Pētot dažādu skolotāju viedokļus par dažādiem mācību līdzekļu komplektiem, skaidri var saskaņot, ka skolotāju domas dalās un nav viena universāla mācību līdzekļu komplekta. Katrs izvēlas un atzīst par labāko to, kas atbilst katram individuālam klases kolektīvam, tā spējām un skolotāja mācīšanas stilam. Tādēļ būtiski saglabāt dažādību. Kā arī jāatceras, ka mācību grāmatas un darba burtnīcas ir tikai mācību līdzekļi, līdzekļi, ar kuriem mēs sasniedzam izglītības mērķus, un nekādā gadījumā tie paši nedrīkst pārvērsties par mērķiem.

Salīdzinošais izvērtējums. (DU lektore B. Felce)

Pretnostādījums kā veids, kādā salīdzināt un izvērtēt iespējas.

Salīdzinošais izvērtējums Ētikas un Sociālo zinību burtnīcām 2.klasei

Burtnīca ir mācību līdzeklis, ko lieto komplektā ar metodisko līdzekli Ētika 2.klasei.

Rokasgrāmata skolotājiem/ V.Golubova. I.kale – ISBN 9984-37-226-X Apstiprinājusi Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija 2007.gadā.

G.Andersone Sociālās zinības 2.klasei, komplekzdevumā ar Rokasgrāmata skolotājiem/G.Andersone – ISBN-9984-37-848-9

Tika formulēti salīdzinošā izvērtējuma uzdevumi.

- Vai šie mācību priekšmeti sākumskolas klasēs dublējas?
- Vai ētikas kursa ieviešana tikai mehāniski atņem mācību stundas citiem priekšmetiem, piemēram, latviešu valodai un jaunu informāciju nepienes?

- Vai nepatika pret jauno ir klasisks psiholoģiskā uzbrukuma veids, kad pārmaiņas biedē ar nezināmo?
- Vai ir racionāli gramot izvērtēt un salīdzināt mācību līdzekļu smagumu?
- Kādus mācību līdzekļu veidus var ieteikt, salīdzinot esošos mācību līdzekļus?

Kopš ieviesta ētika un sociālās zinības, skolās ir pagājis tikai tik īss laiks, sprīdis, ka izvērtējumam pakļauts 3 mācību gadu ilgs posms. Jebkurām reformām visātrāk spēj izsekot tie skolotāji, kas ikdienā pielāgo mācību līdzekļus savām mācību metodēm un ierastajam pedagoģiskajam stilam. Noderīga ir informācija, ko var apkopot, balstoties uz rajonu Metodisko apvienību izteikto viedokli. Tieši Metodiskajās komisijās skolās tiek izvērtēts mācību process, un tad tas tiek salīdzināts ar citu Metodisko komisiju kolēģu izteikto viedokli, jo šiem skolotājiem nav jāskaidro procesa nianšes. To var saukt par eksperta lomas pieaugumu un nozīmīgumu mūsdienu sabiedrībā.

Jautājums tika formulēts: „Ja labvēlīgu reformu variantu gadījumā būtu iespēja atteikties no ētikas mācības, atstājot tikai sociālās zinības, vai šādu iespēju atbalstītu?” Atbildes viennozīmīgi pauda uzskatu: tā, kā tagad ir izveidojies, tā lai paliek. Nav vajadzīgas atkal reformas, jo tagad tikai sāk iezīmēties šī mācību priekšmeta loma un nozīme kopējā kontekstā. Ir hipotēze, ka atbilde „neatbalstītu reformu” vistiešāk ir skaidrojama ar politisko kontekstu 2008./2009. mācību gadā, kad jebkura reforma tiek saprasta tikai kā sašaurinājums, kā stundu samazinājums u. tml.

Salīdzinot ētikas un sociālo zinību burtnīcas, tēmas nepārklājas un neaizvieto cita citu. Jo ētikas burtnīcās tēmas patiešām ir virzītas uz sevis izpēti:

Vai viegli darīt labu?(4.lpp.) Ko man darīt? (6.lpp.) - ir veiksmīgs paņēmieni runāt bērniem izprotamā manierē par to dzīves stilu, ko mēs, cilvēki, vēlamies redzēt savā apkārtnē arī turpmāk.

Sociālo zinību burtnīcas vingrinājumi jau tradicionāli ir saistīti tēmā: es un pasaule – sociālā aspektā. Tas ir pats būtiski atšķirīgais šajos mācību līdzekļos. Ētikas mācību priekšmeta uzdevums netieši tiek risināts kā intereses rosināšana par cilvēka iekšējo pasauli, kurai brīžam ir līdzība ar psiholoģisku rakņāšanos katram sevī. Tomēr rokasgrāmatā skolotājiem tiek akcentētas ētikas nianšes un šī kursa īpašais piedāvājums.

Skolotāja rokasgrāmatā ir teksti, kuru klausīšanās rosina arī literatūras kā gudro tekstu apguvi nepiespiesti obligātā veidā. No šāda skatu punkta skatoties, - tā kā sākumskolas skolotāja vienlaikus arī māca latviešu valodu un literatūru, ētikas stundas paver jaunas iespējas literāro tekstu iepazīšanai.

Izvērtējot mācību burtnīcas ētikā un sociālajās zinībās 1.klasei, 2.klasei un 3. klasei, uzmanība tika vērsta uz to, cik ērti skolas somai ir šie mācību līdzekļi. Kā vislabākais veids pierakstu burtnīcām tomēr ir jāiesaka Mācību līdzekļu komplekti Zīle ar darba lapām. Salīdzinot veidus - savienotas lapas vai salīmētas kā bloknotā, lai var atdalīt lapu no lapas, saprotams, ka priekšroka būtu dodama tām, kas nav cieši savienotas. Atrisinājums ir ļoti vienkāršs: skolēns ņem līdz uz mājām nevis visu sastiprināto pierakstu burtnīcu, bet tikai tās dienas uzdevuma lapu, kas iesākta skolā, vai arī pāris lapas, ja skolotāja ir ieteikusi vienlaikus strādāt pie vairākiem uzdevumiem. Tieši smagās burtnīcas visa gada garumā veido skolas somas smagumu. Ar skolas grāmatām, kuras sver tikai 2 reizes vairāk kā burtnīcas, piemēram, grāmata R.Arājs, V.Drulle, A.Miesniece Izzini pasauli 2.klasei sver 400 gr, bet darba burtnīca šai grāmatai sver 200 gramu. Ar grāmatām ir tā, ka cenšas sagādāt divus eksemplārus, lai viens būtu klasē, otrs mājās, bet burtnīcas šai svēršanai it kā netiek pakļautas. Lai gan salīdzinājums par burtnīcām parādīja, ka skolēni neattaisnoti palielina skolas somas smagumu ar burtnīcu lapām, no kurām ir jāizmanto 1 vai 2 lapas, bet jāņem līdz visa mācību gada garumā cieši savienotas lapas, kas palielina nemanāmi skolas somas smagumu:

„Zīle” darba lapas 2.klasei	160 gr.....	28 lpp.
Ētikas burtnīca 2.klasei	200 gr.....	64 lpp.
Sociālo zinību burtnīca 2.klasei	200 gr.....	32.lpp.
Dabas zinību burtnīca 2.klasei.....	200 gr.....	88 lpp.
Grāmata dabzinībās 2.klasei.....	400 gr.....	152 lpp.

Protams, ir racionāli svērt un gramos salīdzināt mācību līdzekļus, tomēr jāatgādina, ka sākumskolas klasēs plāno vienā mācību dienā tikai vienu no šiem priekšmetiem: dabzinības vai ētika, vai sociālās zinības.

Salīdzinot sociālo zinību un ētikas mācību priekšmetu iekļāvumu kopīgajā mācību plānā no 1.klases līdz 3.klasei, ir jāatgādina, ka šo priekšmetu saturā ir vērojamas papildinošas tendences, kas sekmē pasaules ainas apguves integritāti skolēnu prātos. Tādus ideālā variantā gribētos ieraudzīt visus sākumskolā apgūstamos priekšmetus. Protams, to veicina sākumskolas pedagoģiskajā procesā īstenojamā stratēģija, kad viens skolotājs māca gandrīz visus sākumskolā paredzētos mācību priekšmetus. Arī ētikas mācībās šis princips tiek ievērots un veicināts. Žēl, ka labi uzsāktais projekts „Ar gudru ziņu” tomēr palēnām ir sagaidījis skolotāju atteikumu. Pamatojums - pārāk augstas prasības, skolēniem tomēr ir par

sarežģītu pēc tā apgūt pieprasītās iemaņas. No šī mācību līdzekļa pedagogi atteikušies, jo pastāv mācību līdzekļu daudzveidība un brīva izvēle.

Ir svarīgi, ka skolēnu vecākiem ir izvēle, kādu ētiku lūgt mācīt savam bērnam: ētiku vai kristīgo ētiku. Šajā aspektā tomēr nav saskatāms princips, ka skola un baznīca Latvijā juridiski ir šķirtas. Svētdienas skolām ir savi uzdevumi, un negrasāmie apspriest šo skolu pienesumu garīgajā izglītībā. Reliģisko konfesiju daudzveidība uzrāda visdažādākās pieejas kristīgās ētikas mācīšanā Latvijā, tomēr tas šobrīd atrodas ārpus konkrētā izvērtējuma uzmanības loka.

Jāatgādina, ka sociālās zinības apgūst visi sākumskolas skolēni, pie tam 4. klasē ir tikai sociālo zinību priekšmets, ētikas nav. Līdz ar to sociālo zinības saturs ir obligāti pieejams visiem skolēniem visās sākumskolas klasēs. Piemēram, 2.klases sociālajās zinībās ir ietvertas šādas tēmas - izvēle, darbs, pienākumi- ,kas tradicionāli ir ētikas kursā aplūkojamās tēmas. Tomēr ir jāatzīst, ka jebkuru mācību priekšmetu varam aplūkot tikai mācību gada šķērsgrīzumā, nevis atrauti no iztirzāto tēmu viedokļa. Te jūtama pēctecība un tēmas viena otru papildina, nevis pārklājas, kā varētu šķist.

Salīdzinot un izvērtējot mācību līdzekļus, secinājums ir tāds, ka no malas stāvošā padomu jēga būs tikai tad, ja galu galā radīsim apstākļus, ka ieteikumi ir mācību darba uzlabošanas virzienā, nevis ieteikumi kā direktīvas, kas obligāti jāpieņem skolotājiem, pilnīgi laupot pedagoga radošo pienesumu atbilstošajam skolēnu grupējumam. Tas ir nākamais jautājumu loks, vai skolotāju darba ieguldījums sociālo zinību un ētikas mācību priekšmetos ir vērtējams laicīgos vai pārilaicīgos mērogos. Tas ir jautājums par dzīves stila iedibināšanu kultūrā, kādu mēs, cilvēki Latvijā, esam iecerējuši redzēt nākotnē.

2.6. Mācību sasniegumu vērtēšana

Mainoties mācību paradigmai uz ilgstspējīgu izglītību, ir jāmainās arī skatījumam uz mācību rezultātiem.

Ir nodrošināta izglītības pieejamība visiem, arī bērniem ar īpašām vajadzībām.

Sociāli – konstruktīvā pieeja mācību procesā pievēršas bērna iekšējam potenciālam, kas jāattīsta mācību vidē. Šeit teorētiskās nostādnes rodamas Dž. Djuī (1859. – 1952.), Ž. Piažē (1896. – 1980.), Ļ. Vigotska u.c. darbos.

Tomēr skolā ne vienmēr izdodas pilnībā prognozēt un apmierināt visas šajā vidē adekvāti apmierināmās sākumskolēnu vajadzības. Pieredzējis skolotājs spēs atpazīt tipiskas pazīmes, kas liecina par bērna nespēju apmierināt tās vai citas vajadzības. Akcentējot vērtēšanas procesa īpatnības, jāņem vērā, ka arī daži vērtēšanas aspekti var sagādāt problēmas skolēnu vajadzību apmierināšanai. 3.tabulā ir atspoguļotas bērnu vajadzības, to apmierināšanas tipiskākās problēmas, šo problēmu ārēji novērojamās pazīmes, kā arī vērtēšanas loma šo problēmu radīšanā un risināšanā.

Sākumskolas skolēnu vajadzību apmierināšanas tipiskākās problēmas, to raksturīgākās izpausmes un saistība ar vērtēšanu (A.Pipere)

3.tabula

<i>Vajadzības</i>	<i>To apmierināšanas tipiskākās problēmas</i>	<i>Kā to var novērot?</i>	<i>Problēmas saistībā ar vērtēšanu</i>
Vajadzība pēc kustību aktivitātes	Ātra noguruma iestāšanās, nemiers, stress, ja skolēnam pārsvarā jāveic tikai garīgais darbs.	Skolēna izziņas procesu efektivitātes samazināšanās uz stundas (dienas, nedēļas) beigām.	Ja skolotājs neņem vērā šādu skolēna stāvokli pārbaudes darba veikšanas laikā, palielinās darba neadekvāta vērtējuma varbūtība.

Vajadzība pēc enerģijas atjaunošanas	Nogurums, psihisko, fizisko, garīgo spēku izsīkums, savu ķermeņa un prāta izturīguma robežu neapzināšanās.	Pārspīlēta fiziskā aktivitāte vai hipoaktivitāte visos bērna darbības un uzvedības līmeņos.	Ja skolotājs neņem vērā šādu skolēna stāvokli pārbaudes darba veikšanas laikā, palielinās darba neadekvāta vērtējuma varbūtība. Pasliktinās skolēna sniegums pat labi apgūtās jomās.
Drošības vajadzība	Skolēns klasē un skolā nejūtas drošībā, straujās un haotiskās darbības nosacījumu izmaiņas rada adaptācijas problēmas.	Skolēnu stress, neirozes, bailes, trauksmainība, dažos gadījumos tās izpaužas nemotivētā agresijā vai pašizolācijā.	Ja vērtēšanas sistēma, kritēriji, formas pastāvīgi mainās, bērns vairs nespēj elastīgi reaģēt uz mācību vides prasībām un pat sekmīgi skolēni vairs nejūtas klasē kā drošā vidē.
Vajadzība pēc piederības sociālajai grupai, šīs grupas cieņas un atzinības	Neapmierinošais sociālais statuss grupā, kas apdraud skolēna pašcieņas jūtas.	Sociāli “kritisko” bērnu uzvedība: “atstumtie”, “klauni”, agresīvie. Novērojot lielāka uzmanība jāpievērš bērniem, kuriem raksturīgas jebkādas atšķirības: etniskās, sociāli ekonomiskās, fiziskās utt.	Sociāli neaktīvam bērnam ir grūtāk pievērst skolotāja uzmanību, kas var ietekmēt viņa darbības vērtējumu. “Klaunu” un agresīvu bērnu darbu vērtējumā var nostrādāt negatīva subjektīvā ievirze. Atšķirīgu bērnu vērtējums ir īpaši grūta psiholoģiska problēma gan skolotājam, gan klasei.
Vajadzība pēc emocionāliem kontaktiem	Skolēns klasē neatrod viņam nepieciešamo emocionālās saskarsmes līmeni.	Noslēgtība, kautrīgums, nedrošība vai agresivitāte, naidīgums, konkurence.	Kautrīga bērna atbildes nebūs tik pārliecinošas kā droša, pašpārliecināta skolēna uzstāšanās, turklāt problēmas emocionālajā saskarsmē gan ar skolotāju, gan klasesbiedriem var pasliktināt skolēna reālo sekmju līmeni.

<p>Vajadzība pēc pasaules izzināšanas</p>	<p>Nav nodrošināti objekti, nav apgūtas prasmes un iemaņas, lai iegūtu zināšanas par pasauli. Pasaules izzināšana notiek reproduktīvā, nevis izpētes un atklāšanas līmenī.</p>	<p>Stundā skolēns: -izvairās no jautājumu uzdošanas; -neizrāda iniciatīvu; -nespēj izmantot radošas pieejas; -izrāda “nedisciplinētību”, mēģinot bez skolotāja atļaujas veikt bīstamus “eksperimentus” ar dažādiem objektiem.</p>	<p>Ja skolēns ir “apguvis” skolotāja piedāvāto pasīvo pozīciju pasaules izzināšanā, tad aktivitātēs, kurās ir nepieciešama aktīvas, radošas, patstāvīgas izziņas pieeja, bērns visdrīzāk saņems zemu vērtējumu. Skolotājam problēmas radīs arī nepieciešamība novērtēt nevis gatavu darba rezultātu, bet gan paša skolēna dalību atklāšanas un izpētes procesā. Iespējams, ka daži skolotāji bīstamo “eksperimentu” autoru darba rezultātu vērtējumu pazeminās tieši viņu disciplīnas dēļ.</p>
<p>Vajadzības pēc pašizpratnes, identitātes</p>	<p>Nav nodrošināta iespēja realizēt savas īpašības, attīstīt savu Es-koncepciju, gūt adekvātu sociālo vērtējumu un salīdzināt sevi ar citiem.</p>	<p>Paaugstināts egocentrisms, sevis pārvērtēšana vai nenovērtēšana, savu spēju un personības īpašību nepareiza vai nepilnīga izpratne</p>	<p>Skolotāja pavirša attieksme pret vērtēšanu, izpaužoties nekoncekvencē, neattaisnojamā manipulēšanā ar vērtējumu, atgriezeniskas saites nesniegšanā, kļūdu neizskaidrošanā, nespējā atpazīt skolēna spējas utt., var radīt skolēnos nepareizu izpratni par sevi, citiem, savām spējām un izkropļot viņu Es-koncepciju.</p>
<p>Vajadzība pēc pozitīva pašvērtējuma</p>	<p>Skolēns orientējas tikai uz negatīvo atgriezenisko saiti attiecībā uz sevi, vispārinot</p>	<p>Reālai situācijai neatbilstošs izteikti paaugstināts vai pazemināts pašvērtējums</p>	<p>Vecumposma īpatnības ar īpašu orientāciju uz skolotāja teikto padara skolēnu par upuri neuzmanīgiem izteikumiem, un negatīvs vērtējums dažreiz</p>

	vērtējumu, kas tiek izteikts par darba rezultātu vai uzvedību, uz visu personību.		tiek uztverts personiskāk un sāpīgāk nekā vecākās klasēs.
Vajadzība pēc kompetences un sasniegumiem	Skolēna darba vērtējums nenodrošina viņa pašcieņu un adekvātu savu spēju izpratni.	Morāli apšaubāmu paņēmienu izmantošana, lai sasniegtu panākumus	Jebkāda vai arī pozitīva vērtējuma trūkums vājina motivāciju, liek meklēt citus panākumu gūšanas ceļus, kas ne vienmēr kalpo veselīgas personības attīstībai.
Vajadzība pēc brīvas, radošas pasaules izpētes	Apspiesta skolēna dabiskā iniciatīva, kreativitāte	Stereotipiski problēmu risināšanas modeļi, patstāvības un iniciatīvas trūkums.	Negatīvi vērtējot pat vismazāko atkāpi no skolotāja ieteiktajām robežām, bērnam tiek iemācīts, ka augstāk vienmēr tiks vērtēta pakļaušanās, nevis uzdrīkstēšanās.

Tādējādi mēs esam aplūkojuši sākumskolas vecuma bērna svarīgāko vajadzību sistēmu, kuras iespējams apmierināt skolā. Ja tikko iztirzājuma centrā atradās bērns ar savām vajadzībām un kā šo vajadzību apmierināšanas vai neapmierināšanas blakus faktors tika analizēta vērtēšana, tad turpmāk no bērna kā atskaites sistēmas pievērsīsimies vērtēšanai un pašizvērtēšanai kā parādībām, kas ietekmē bērna personības attīstību.

2.6.1. Par bezatzīmju vērtēšanas sistēmas plusiem un mīnusiem

Bezatzīmju vērtēšanas sistēmai joprojām ir daudz pretinieku, tajā pat laikā pakāpeniski palielinās tās piekritēji. Ņemot vērā, ka skola ir samērā konservatīva sistēma, ir grūti pārorientēt skolotājus ilgspējīgas izglītības izpratnei. Biheivioristiskā pieeja mācību procesam ir tik dziļi iesēdusies jau vairāku paaudžu apziņā, ka grūti no tās atteikties. Eiropā biheiviorisms aiziet pagātnē, tas nozīmē, ka arī Latvijā agrāk vai vēlāk pedagogiem nāksies savus uzskatus par vērtēšanu izmainīt.

Šajā ziņā vecāku viedokļi nevar būt noteicošie, ņemot vērā, ka viņiem citas pieredzes nav kā vērtēšana 5 vai 10 ballu skalā. Galvenā problēma slēpjas tur, ka jaunās pieejas netiek pietiekami skaidrotas un metodiski nodrošināta reālā vērtēšanas tehnoloģija. Līdz ar to katrs šo vērtēšanu uztver „pa savam”. Sākumskolā skolotāji ciparu vietā lieto saulītes, zaķīšus, mākonīšus, žetonus, krāsas, zīmogus utt., kas pēc būtības ir tās pašas atzīmes citā formā.

Šobrīd nav zinātniskas institūcijas, kas šo procesu mērķtiecīgi vadītu. Un tā mēs šūpojamies no viena lietišķā pētījuma līdz otram.

Lai skolotājs principā mainītu vērtēšanas procedūru, ir jāveido visa dokumentu pakete kopumā. Ja mācību process tiek organizēts kā sadarbība ar mērķi pilnveidot savu personību, savu varēšanu, savu kompetenci, tad šīs sadarbības rezultātā skolotājam vērtēšanas funkcija pakāpeniski ir jānodod paša bērna rokās. Tā ir bezatzīmju vērtēšanas sistēmas būtība.

Ja skolēnam veidosies adekvāts pašvērtējums, skolēns pats varēs novērtēt savas pūles un veikumu, lai iegūtu noteiktu vērtējumu.

Lai ieviestu kaut ko jaunu, ir jāizprot, kādi ir atzīmju sistēmas trūkumi. Lūk, daži no tiem, kuri minēti dažādos literatūras avotos un novēroti praksē:

1. viena no cilvēka kompetencēm, kur nepieciešama prasme patstāvīgi izvērtēt savu rīcību, darbības rezultātu, just līdzatbildību. Atzīme šādu prasmi neveido. Tā veido atkarību no citiem: skolotāja slikti mani novērtēja. Man vajadzīga atzīme vai zināšanas un prasmes? Atzīme kā motivators novirza no mērķa;

2. atzīme ir formāla un nesniedz pietiekamu informāciju par apguves procesu. Pēc atzīmes nav iespējams spriest par to, kas skolēnam jāapgūst tālāk, lai atzīmi uzlabotu, īpaši tad, ja pārbaudes darbu uzdevumu izpilde neatbilst atbilstošā līmeņa prasmēm;

3. atzīme traucē realizēt mācību individualizāciju. Skolotājam sarežģīti veikt katram skolēnam visu apgūto prasmju uzskaiti, lai fiksētu, kuras prasmes skolēns ir apguvis, kuras nē. Šeit nepieciešama paša skolēna līdzdalība;

4. atzīme ir varas ierocis skolotāja rokās. Skolēns nepārtraukti tiek kontrolēts. Ar atzīmes palīdzību skolotājs dod mājienu vecākiem, kādu audzināšanas līdzekli izvēlēties. Skolēnam neveidojas ticība, ka mācīties var bez piespiedu līdzekļiem. Atzīme atstāj iespaidu uz bērna personību: slikta atzīme – tā tad esmu slikts. Pat par ģimeni sāk spriest pēc bērna atzīmēm;

5. atzīmei īpaša nozīme ģimenes valūtas tirgū: saņemsi labu atzīmi, nopirkšu tev velosipēdu utt. Skolēns tiek pieradināts pie materiālistiskas uztveres: kas man par to būs, ja labi mācīšos;

6. atzīmes sacensībai. No vienas puses, it kā labi – censties mācīties labāk par citiem. No otras puses, atzīmes veido nenovīdību, skaudību, sanaido bērnus savā starpā. Vairāk būtu rosināma sacensība pašam ar sevi, ko varu uzlabot, ko vēlos vairāk uzzināt, izpētīt;

7. atzīme rada stresu, kas var izraisīt nopietnas veselības problēmas bērnam ar vāju nervu sistēmu.

Kādas pozitīvas pārmaiņas skolas dzīvē ienes bezatzīmju vērtēšana:

1. skolēniem nav iemesla baidīties. Stundās skolēni mācās sadarboties, pēta, atklāj, izsaka savas domas, uzklausa citus viedokļus. Skolotājs darbojas līdzīgi kā padomdevējs, virzītājs. Skolēniem galvenais veidojas izziņas intereses, izziņas prieks, izziņas motīvs;

2. skolēns nebaidās kļūdīties, mācās saprast savas kļūdas. Skolēns var atklāti pateikt, ko nesaprata. Tādējādi skolotājs var paskaidrot katram to, kas sagādā grūtības. Sadarbojoties skolēni mācās cits no cita.

3. skolēns pats veic savu mācību sasniegumu uzskaiti sākumā skolotāja vadībā. Mācību darbība skolēnam kļūst mērķtiecīgāka. Viņš pats mācās plānot savu laiku, savas iespējas. Savstarpējā vērtēšana un pašizvērtēšana rada skolēnos pārliecību par savu varēšanu mācīties, lai pilnveidotu zināšanas un prasmes. Veidojas pašdisciplīna;

4. skolotājs var pilnvērtīgāk izmantot laiku stundā, individualizēt palīdzību. Skolēniem vienmēr būs svarīgs arī skolotāja vērtējums, lai veidotos adekvāts pašvērtējums. Īstenojot brīvās izvēles principu, skolēns mācās uzņemties līdztbildību. Vieglāk ir būt tikai izpildītājam. Skolotājam ir svarīgi skolēnos veidot ticību saviem spēkiem, rosināt iekšējos mācīšanās motīvus.

Pašreizējo liecību ieviešana ir iemācījusi skolotājus pievērsties zināšanu un prasmju uzskaiti, kas, protams, lielās klasēs ir laikietilpīgs process. Lai procesu atvieglotu, skolēni ir pieradināti arī paši veikt savu zināšanu un prasmju uzskaiti, kas novērš formālu atrakstīšanos.

Pašizvērtēšana un savstarpējā vērtēšana pārliecinoši ienāk skolas ikdienā. Nevadīts process var radīt dažādus pārspīlējumus gan no skolotāju, gan no skolēnu puses. Bezatzīmju vērtēšanas procesa mērķtiecīgai ieviešanai veidojami konkrēti metodiskie ieteikumi skolotājiem līdzīgi kā par pārbaudes darbu veidošanu.

2.6.2. Skolotāju uzskati par mācību sasniegumu izvērtēšanu

- Skolotāji – eksperti (n=131), vērtējot mācību vidi, kā pirmo faktoru minēja sakārtotu un bērnu saudzējošu apkārtējo vidi, kas rosina prasmju un iemaņu apguvi pirmsskolā un skolā.

- Otrais nozīmīgākais faktors ir skolotājs (skolotāja personība), kas veido šo saudzējošo, pozitīvo vidi.

Šajā kontekstā skolotāji uzskata:

- bezatzīmju vērtēšana ir saudzējoša un vispirms jau pret tiem, kuriem ir grūtības mācībās;
- arī pašvērtējums un pašapziņas veidošana rada pozitīvu vidi;

- vides saudzīgumu nosaka tas, kā skolēnam veicas mācībās;
- svarīgi tas, ka sākumskolā skolotāji iedziļinās bērnu problēmās un meklē risinājumu;
- modernās tehnoloģijas rada rosinošu mācību vidi;
- labs skolas tehniskais, materiālais stāvoklis arī veicina mācībām labvēlīgu vidi;
- svarīga ir pedagogu iesaistīšanās dažādos projektos;
- bērni veido vidi ar saviem darbiem;
- nozīmīga ir vecāku un bērnu kopīga darbošanās;
- mazās skolās psiholoģiskā vide ir pozitīvāka, bērnu vajadzībām atbilstošāka nekā lielās skolās;

Izskanēja arī pretēji viedokļi, kas pamato, kāpēc mācību vide nav pozitīva.

- Sabiedrība rada negatīvu priekšstatu par skolas vidi.
- Ārpusskolas vide pārblīvota ar informāciju (agresiju veicinošas TV filmas, internets, reklāmas, sabiedrība), kas bieži vien nesakrīt ar skolā mācīto.

- Ir jāsamazina bērnu skaits klasē.
- Skolotājs bieži ir kritizējošs, norāda uz bērnu trūkumiem.
- Skolā vide satraukta, agresīva un nežēlīga.
- Bērna personība skolu neinteresē, svarīgāki ir standarti.
- Bērnam jāapgūst pārāk liels informācijas daudzums.
- Bērniem trūkst vecāku atbalsta mācībās.
- Vecāki neiedziļinās aprakstošajā vērtējumā, neizprot to.
- Liecībā vecāki neatrod informāciju par to, kas nav apgūts.

Izvērtējot liecību projektu, skolotāji – eksperti atzīmē, ka

- liecība ir nepieciešama, tā informē vecākus par mācību sasniegumiem un organizatoriskām prasmēm, tā sniedz apkopojošu informāciju;

- liecība veicina bērna pašapziņas attīstību;
- pirmsskolā liecība nav vajadzīga, bet apliecība ar skolai nepieciešamo informāciju;
- 1. klasē liecību izsniegt tikai mācību gada beigās;
- atbalsta ierosinājumu liecībā ierakstīt bērna panākumus mācību olimpiādēs, sportā u.c.

pasākumos;

- nepieciešams domāt par liecības vizuālo noformējumu;
- daži vēlas mācību sasniegumus pamatpriekšmetos vērtēt ballēs, sākot no 1. klases; daži tikai balles visos mācību priekšmetos, jo vecāki vēlas atzīmes;
- apmierina e-klases liecības;

- neapmierina, ka ieskaite 3. klasei notiek 3 dienas.
- ir vēlme liecībā atspoguļot uzvedības vērtējumu (tikai 1 respondents).

Sākumskolas skolotāju anketēšanā (n= 423) respondenti izteica savu viedokli, kā pilnveidot mācību sasniegumu vērtēšanu un liecības 1. – 3. klasē.

22% uzskata, atzīmes nepieciešamas no 1. klases (visvairāk Latgales un Zemgales reģionā),

15% - no 2. klases,

4% - no 3. klases,

7% - ka atzīmes nepieciešamas visos priekšmetos.

11% respondentu uz šo jautājumu neatbildēja.

7% pieprasa konkrētākus vērtēšanas kritērijus.

5% uzskata, ka liecības jāpārveido tā, lai saprot vecāki.

4% izvirza priekšlikumu vienkāršot vērtēšanu.

3% ir apmierināti ar esošo liecību.

3% iesaka vērtēt aprakstoši, bet konkretizēt kritērijus.

2% saskata kritēriju neatbilstību ar standartu, īpaši dabaszinībās.

Kā atsevišķi priekšlikumi izskan ieviest e-klases liecības; liecībā vērtēt jauktā sistēmā – daļu priekšmetu aprakstoši, daļu ar atzīmēm. Divi respondenti uzskata, ka jāvērtē tā, lai saprot arī bērns. Divi respondenti iesaka liecībā vērtēt arī uzvedību.

2.6.3. Pamatizglītības 1. – 3. klašu mācību sasniegumu vērtēšanas sistēma un liecību paraugi 1., 2., 3. klasei

Pamatizglītības 1. – 3. klašu posmā mācību sasniegumu vērtēšanai jābūt pietiekami vienkāršai un orientētai uz mācību priekšmeta standartā paredzēto prasmju apguvi.

Ņemot vērā, ka pamatizglītības 1. -3. klasēs tiek apgūtas pamatprasmis, kuras ir nozīmīgas visā tālākajā skolas mācību posmā līdz 9. klasei, galvenais ir panākt šo pamatprasmju apguvi visā trīs gadu posmā, ne tikai orientējoties uz konkrētās klases programmu.

Respektējot bērna individualitāti, prasmju apguves laiks dažādiem skolēniem var būt atšķirīgs. Arī mācību vielas izpratne strauji mainās: šobrīd vēl nezina, neprot, bet pēc brīža, kad skolotājs atkārtoti paskaidro mācīto, skolēns jau saprot un spēj izpildīt uzdevumu. Zināšanas un prasmes nav precīzi izmērāmas ne 5, ne 10 ballu sistēmā. Tas nozīmē, ka galvenais ir panākt sadarbību un izpratni, veidojot skolēniem adekvātu pašvērtējumu. Tam nepieciešami konkrēti apguves kritēriji un rādītāji. Tāpēc būtu iesakāms mācību procesā, lai gūtu pretinformāciju par apguves gaitu, lietot bezatzīmju vērtēšanu (izvēloties aprakstošo formu vai ieskaitīts/neieskaitīts)

un savstarpējo vērtēšanu vai pašizvērtēšanu (veicot savu prasmju apguves uzskaiti u.tml.). Mācību procesā skolēnam ir iespēja nepārtraukti savu sniegumu uzlabot.

Mācību rezultātu raksturošanai (pēc noteiktas plašākas tēmas apguves vai nobeiguma pārbaudes darbos, kur piedāvāti visu apguves līmeņu uzdevumi) izmantojam apguves līmeņa raksturojumu (augsts vai radošs, labs, vidējs, zems, nav apgūta programma) vai arī balles.

Izmantojot apguves līmeņa raksturojumu, skolēnu zināšanas un prasmes tiek raksturotas pēc būtības (kādus uzdevumus ar apgūtām zināšanām skolēns var izpildīt). Raksturojot apguves līmeni, nav iespējams rēķināt vidējo atzīmi, kā tas bieži notiek atzīmju/ ballu sistēmā. Atzīme nedrīkst būt sodīšanas līdzeklis. Neviens skolēns gudrāks no tā nekļūs, ja viņa dienasgrāmatā iespējami bieži rēģosies atzīmes 1, 2, 3. Galvenais ir mācību procesā palīdzēt skolēnam sasniegt zemāko pietiekamo līmeni vai 4 balles, piedāvājot risināšanai atbilstoša līmeņa uzdevumus.

Mācību rezultātu vērtēšanai 1. un 2. semestra beigās piedāvājam vienotu liecību, kurā pēc skolas skolotāju filozofiskās izpratnes par mācību rezultātu vērtēšanu izmantojams vienots apguves līmeņu raksturojums vai vērtējums ballēs. Ir iespēja izmantot abus vērtējumus.

1. klasē 1. semestrī, kad pamatprasmju apguve ir tikai uzsākta, var apguves līmeņa „lodziņu” iekrāsot pilnīgi vai daļēji (kā skolēns atbilstošo mācību vielu apguvis – pusi vai vairāk, vai mazāk). Bez tam liecībā ir iespējams fiksēt skolēna īpašos sasniegumus dažādos konkursos, olimpiādēs u. Tml.

Ieteikumi varētu būt dažāda rakstura, orientēti uz bērna personības izaugsmi.

Mācību procesā mācību sasniegumu uzskaitē izmantojamas pašizvērtējuma kartes, kas sniedz pārskatu pašam skolēnam un viņa vecākiem par konkrētu prasmju apguvi. Dažādi piedāvājumi ir MG autoriem. Tās var veidot arī pats skolotājs atbilstoši savai programmai (līdzīgi kā pašreizējās liecības).

Pārejai uz šādu liecības formu ir jā sagatavo gan skolotāji un skolas administrācija, veidojot konkrētu metodisko ieteikumu vēstuli. Ieteikumi vecākiem varētu būt bukleta formā. Vērtēšanas problēmu skaidrošanai varētu būt arī sava mājas lapa internetā.

Apguves līmeņu raksturojums

A – augsts, zināšanas un prasmes lieto jaunās nestandarta situācijās

R – radošs, ja mācību priekšmetā izstrādā, veic radošus darbus

L – labs, ja zināšanas un prasmes lieto līdzīgās situācijās

V – vidējs, zināšanas un prasmes iegaumē, reproducē

Z – zems, apgūtas epizodiskas zināšanas, prasmes 50%

N – nav apgūta programma

(novads, rajons)

(skola)

_____ klases skolnie _____

(vārds, uzvārds)

L I E C Ī B A

Balles

10 – izcili

4 – gandrīz viduvēji

9 – teicami

3 – vāji

8 – ļoti labi

2 – ļoti vāji

7 – labi

1 – ļoti, ļoti vāji

6 – gandrīz labi

5 – viduvēji

20___/20___ m.g.

	1.semestris		2.semestris	
Mācību priekšmets	Apguves līmenis	Balles	Apguves līmenis	Balles
Dzimtā valoda				
Matemātika				
Dabaszinības				
Angļu val.				
Mājturība un tehnoloģijas				
Vizuālā māksla				
Mūzika				
Sports				
Ētika/kristīgā mācība				
Sociālās zinības				
Kavējumi (attaisnoti vai neattaisnoti):	1.semestris			Stundas
	2.semestris			Stundas

Īpašie sasniegumi

Ieteikumi

Klases audzinātājs(-a)_____

Vecāku paraksts_____

Pedagoģiskās padomes sēdes lēmums

Z.V. Direktors(e)_____

Klases audz._____

Apspriešanai sākumskolas skolotāju konsultatīvajā padomē piedāvājam arī noslēguma vērtēšanas kritērijus apguves līmeņa raksturošanai matemātikā.

Matemātika

Apguves līmeņa raksturojums, 1. klasi beidzot

Katrs nākamais līmenis ietver sevī iepriekšējā līmenī apgūtās zināšanas, prasmes.

Zems – pazīst ciparus un skaitļus līdz 10, prot saskaitīt un atņemt ar uzskates palīdzību, atpazīst figūras un atsevišķus jēdzienus, ir vēlēšanās mācīties.

Vidējs – prot saskaitīt un atņemt 10 apjomā un risināt praktiskus uzdevumus „cik kopā?”, „cik atlika?”, prot mērīt un zīmēt figūras, ir centīgs.

Labs – prot saskaitīt un atņemt skaitļus 100 apjomā bez pārejas citā desmitā, risina līdzīgus teksta uzdevumus.

Augsts – apsteidz 1. klases programmā ietvertās prasības, risina nestandarta uzdevumus, prot analizēt, sintezēt, vispārināt, pamatot savu viedokli; strādā radoši, ar interesi.

Atbilstoši vecumposmam pirmās klases skolēnam abstraktās domāšanas attīstība nenorīt visiem vienādi, zems matemātikas apguves līmenis nav pamats skolēna atstāšanai uz otru gadu.

Apguves līmeņa raksturojums, 2. klasi beidzot

Katrs nākamais līmenis ietver sevī iepriekšējā līmenī apgūtās zināšanas, prasmes.

Zems – prot saskaitīt un atņemt 20 apjomā, risina vienkāršus teksta uzdevumus ar uzskates palīdzību, prot priekšmetiski parādīt 4 darbību izpildi, nepilnīgi apgūtas mācību darbības prasmes.

Vidējs – prot pakāpeniski saskaitīt un atņemt skaitļus 100 apjomā, reizināt un dalīt 20 apjomā, risina vienkāršus teksta uzdevumus, prot zīmēt norādīta garuma nogriezni, lauztu līniju, pazīst taisnstūri, kvadrātu, ir vēlēšanās mācīties, cenšas.

Labs – prot veikli nosaukt summas un starpības 20 apjomā, reizinājumus un dalījumus 50 apjomā, veikt skaitļošanu 100 apjomā, risina 2 darbību teksta uzdevumus, mēra un aprēķina figūru perimetru. Pēc plāna prot izstrādāt un prezentēt vienkāršus integrētos projektus. Prot atrast skaitlisku informāciju tabulās, diagrammās u.c. informācijas avotos.

Augsts – apsteidz 2.klases programmā ietvertās prasības, risina nestandarta uzdevumus, prot analizēt, sintezēt, vispārināt, pamatot savu viedokli. Strādā radoši, patstāvīgi plāno, izstrādā, prezentē integrētos projektus (atbilstoši savām interesēm).

DABASZINĪBAS (Dace Plociņa, Ruģeļu pamatskola)

Sasniegtie rezultāti beidzot 1. Klasi

Zems līmenis (4 balles, zināšanu un izpratnes līmenis)

Zina mācītos jēdzienus: dzīvas būtnes, viela, ķermenis, materiāls.

Zina galvenās dzīvības pazīmes, dzīvnieku ķermeņa daļas.

Zina, kur dabā sastopams ūdens.

Zina un ievēro drošības noteikumus, uzturoties dabas vidē.

Zina galvenos sadzīves atkritumu veidus un piedalās sadzīves atkritumu savākšanā un šķirošanā

Zina, kā rūpēties par dzīvajām būtnēm.

Zina galvenās vielu īpašības (krāsa, smarža un garša).

Pazīst: Latvijā biežāk sastopamos dzīvniekus.

Zina un pazīst cilvēka ķermeņa daļas.

Vidējs līmenis(5-6 balles, izpratnes un lietošanas līmenis)

Parāda: dzīvnieku ķermeņa daļas attēlos un izpētes objektos.

Attēlos un izpētes objektos parāda augu daļas.

Atšķir: savvaļas dzīvniekus no mājdzīvniekiem.

Atšķir Latvijā biežāk sastopamos savvaļas augus un kultūraugus.

Izprot maņu orgānu nozīmi apkārtējās pasaules uztveršanā.

Apraksta vielas pēc to īpašībām, pamatojoties uz saviem novērojumiem.

Labs līmenis(7-8 balles, lietošanas līmenis)

Mērī cilvēka ķermeņa temperatūru un lieto atbilstošas mērvienības.

Lieto jēdzienus: jūra, upe, ezers, līcis, kāpas, līdzenums, paugurs, debespuses, diena, nakts, diennakts, mēnesis, gads.

Lieto mērvienības (min, h).

Nosaka pareizu laiku, izmantojot dažādus pulksteņus.

Mērī priekšmetu garumu un pieraksta to, lietojot atbilstošās mērvienības (cm, m).

Ievēro personīgo higiēnu.

Augsts līmenis (9-10 balles, analīze, sintēze, novērtēšana)

Salīdzina: ķermeņus vai priekšmetus pēc to formas un lieluma.

Salīdzina ikdienā biežāk lietojamus materiālus pēc to īpašībām pamatojoties uz saviem novērojumiem.

Izmantojot karti, raksturo Latvijas atrašanās vietu.

Raksturo Zemes virsas formas tuvākajā apkārtnē (līdzenums, paugurs, upes ieleja, kāpas).

Pastāsta par tuvākās apkārtnes dabas ainavām un nosauc tajās esošos dabas objektus, izmantojot savus novērojumus.

Pēc informācijas par vielu un materiālu raksturīgākajām īpašībām spriež par to lietošanu.

Zems līmenis (4 balles, zināšanu un izpratnes līmenis)

Sasniegtie rezultāti beidzot 2. Klasi

Zina jēdzienus: vielas īpašība, vielas pārvērtība. Skaņa, kustība.

Zina galvenos derīgos izrakteņus Latvijā.

Zina par skaņas daudzveidību un skaņas avotu daudzveidību.

Pazīst un nosauc Latvijā biežāk sastopamos augus un sēnes.

Pazīst vienkāršas ekosistēmas.

Pazīst savā apkārtnē esošos iežus (smiltis, māls, dolomīts).

Atšķir Latvijā biežāk sastopamās ēdamās sēnes un indīgās sēnes.

Atšķir vielu fizikālās pārvērtības: kušana, vārīšanās, iztvaikošana, kondensēšanās, sasalšana.

Saskata sezonālās izmaiņas tuvākajās ekosistēmās.

Zina par ikdienas ierīcēm, kas darbojas ar elektrību.

Zina par elektrības bīstamību.

Vidējs līmenis (5-6 balles, izpratnes un lietošanas līmenis)

Novērojot ķermeņu kustību, prot paskaidrot par kustības ātruma un virziena maiņu.

Prot rīkoties ar sildierīcēm, elektriskajām ierīcēm, karstiem priekšmetiem un šķidrumiem, vielām un materiāliem, ievērojot drošības noteikumus.

Prot izsaukt pirmo palīdzību nelaiemes gadījumā.

Sāk apzināties cilvēka saimnieciskās darbības izraisītās pārmaiņas dabā.

Piedalās tuvākās apkārtnes sakopšanā. Ir vēlme darboties apkārtējās vides aizsardzības jomā.

Skaidro pārmaiņas dabā dažādos gadalaikos, pamatojoties uz saviem novērojumiem.

Labs līmenis(7-8 balles, lietošanas līmenis)

Novērtē gaisa temperatūras maiņas dažādos gadalaikos un diennaktī.

Mēri gaisa temperatūru un lieto atbilstošas mērvienības (°C) .

Nosaka vēja virzienu.

Cenšas taupīgi izmantot ūdeni.

Grupē vielas pēc to agregātstāvokļa (ciets, šķidrums, gāzveida).

Izprot gadalaiku maiņu Latvijā.

Izprot Saules nozīmi dabā, pamatojoties uz saviem novērojumiem par dabas parādībām.

Pastāsta par Zemes kustību ap Sauli un diennakts miju.

Augsts līmenis (9-10 balles, analīze, sintēze, novērtēšana)

Saskata dabā un ikdienas dzīvē ūdens agregātstāvokļu maiņu un veic eksperimentus par ūdens agregātstāvokļu maiņu.

Salīdzina ikdienā biežāk izmantojamus materiālus pēc to īpašībām (cietība, plastiskums), pamatojoties uz saviem novērojumiem.

Salīdzina dažādu ikdienā izmantojamo vielu fizikālās pārvērtības.

Pēc dotās informācijas par vielu un materiālu raksturīgākajām īpašībām spriež par to lietošanu.

Sasniegtie rezultāti beidzot 3. Klasi

Zems līmenis(4 balles, zināšanu un izpratnes līmenis)

Zina jēdzienus: Zeme, Saule, Mēness, zvaigznes.

Zina nokrišņu veidus – sniegs, krusa un lietus.

Zina, ka ir karstās, mērenās un aukstās joslas(prot nosaukt siltuma joslu, kurā atrodas Latvija).

Zina jēdzienu: maisījums (gaiss, tā atrašanās dabā, sastāvdaļas –skābeklis, slāpeklis, ogļskābā gāze).

Nosauc Atlantijas, Kluso, Indijas, Ziemeļu Ledus okeānu.

Zina vielu degšanas pazīmes (gaismas un siltuma izdalīšanās), kā izraisīt degšanu, kā pārtraukt degšanu.

Zina, kas ir elpošana.

Zina par dzīvnieku barošanos.

Zina par augu vairošanos un augšanu.

Zina jēdzienu: gaisma, zina par gaismas rašanos, gaismas avotiem.

Zina jēdzienu: skaņa, zina par skaņas rašanos, izplatīšanos gaisā un atstarošanos.

Zina jēdzienu: kustība.

Zina jēdzienu: elektrība, magnēts.

Zina, kā ierīces izslēgt un ieslēgt.

Zina, ka vielai ir masa un tilpums.

Zina galvenos ūdens piesārņojuma avotus.

Zina Latvijā biežāk izmantojamās kurināmos: malka, kūdra, naftas produkti, gāze.

Zina enerģijas avotus: uzturs, kurināmais, baterijas.

Zina par augstas temperatūras šķīdrumu (vārošs ūdens, eļļa u. C.) un ķermeņu (gludeklis u. C.) bīstamību.

Vidējs līmenis(5-6 balles, izpratnes un lietošanas līmenis)

Paskaidro, kas ir elektriskā ķēde.

Izprot ūdens nozīmi augu un dzīvnieku attīstībā.

Izprot nozīmīgāko izgudrojumu (radio, telefons...) nozīmi cilvēku dzīvē.

Izprot dzeramā ūdens tīrības nepieciešamību.

Izprot degšanas procesu izmantošanas nepieciešamību.

Lieto jēdzienu: nokrišņi, laikapstākļi.

Pareizi lieto jēdzienus: sauszeme, okeāns, horizonts, debespušes, diena, nakts, diennakts, mēnesis, gads.

Lieto jēdzienus: zieds, auglis, sēklas.

Pareizi lieto jēdzienus (upes ieleja, grava, gultne, paliene) stāstījumā par tuvāko upi.

Nosaka pareizu laiku, izmantojot dažādus pulksteņus, arī Saules pulksteņi, un lieto laika mērvienības (s, min, h).

Izprot Zemes virsas dalījumu: sauszeme un ūdens.

Prot Latvijas kartē parādīt Latvijas lielākās upes un tuvāko upi.

Izmanto Saules sistēmas modeli, lai parādītu Zemes atrašanās vietu.

Saprot, kas ir ķermeņa kustības paātrināšanās, palēnināšanās un ko nozīmē kustības virziena maiņa.

Saprot, ka tikai spēka iedarbībā ķermeņa kustība mainās.

Prot lietot kalendāru.

Labs līmenis(7-8 balles, lietošanas līmenis)

Raksturo saistību starp siltumu dažādos gadalaikos un Saules augstuma maiņu Latvijā.

Raksturo gaisa un ūdens īpašības, to nozīmi cilvēku ikdienas dzīvē.

Prot atšķirt un salīdzināt nokrišņu veidus.

Prot pastāstīt par saviem novērojumiem dabā.

Prot salīdzināt vielu vai ķermeņu masu (vieglāks, smagāks), ja to masa (g, kg) ir zināma.

Prot noteikt debespuses pēc Saules un citiem apkārtējiem objektiem(arī ar kompasu).

Prot salīdzināt laika intervālus, ja dots laiks (s, min, h).

Prot pusložu kartē parādīt okeānus un kontinentus.

Prot salīdzināt augus un dzīvniekus pēc to dzīvības pazīmēm.

Prot nosaukt dažādus skaņas avotus.

Prot salīdzināt attālumu, ja tas dots garuma mērvienībās (km, m, cm).

Mēra attālumu un laika intervālu, pieraksta mērījumu rezultātus, lietojot garumaun laika mērvienības (m, cm, h, min, s).

Prot dabā saskatīt un atšķirt upes ieleju un gravu.

Prot mērīt vielu un ķermeņu tilpumu, izmantojot mērtraukus, un lieto tilpuma mērvienības (l, ml).

Prot apkopot iegūtos datus tabulās.

Prot saskatīt dabā un raksturot vienkāršas barības ķēdes (augi, augēdāji dzīvnieki, gaļēdāji dzīvnieki).

Prot pastāstīt par tuvāko upi, ezeru, strautu, izmantojot savus novērojumus.

Prot veikt novērojumus apkārtējā vidē.

Prot saskatīt un apzināties cilvēku saimnieciskās darbības izraisītās pārmaiņas dabā.

Atrod būtiskāko informāciju, dažādos informācijas avotos.

Augsts līmenis (9-10 balles, analīze, sintēze, novērtēšana)

Ar skolotāja palīdzību vai patstāvīgi saskata vienkāršas problēmas.

Formulē vienkāršus ar pētījumu saistītus jautājumus (Kāpēc? Kā būtu, ja...?) un apsver, kā varētu iegūt atbildes.

Ar skolotāja palīdzību plāno vienkārša eksperimenta norisi nepieciešamo datu ieguvei.

Veic novērojumus, apraksta tos.

Veic eksperimentus ar vielām, materiāliem, strādājot individuāli vai grupā.

Ievēro darba drošības noteikumus atbilstoši skolotāja norādījumiem.

Apkopo, sakārto un pārveido iegūtos datus zīmējumos, tabulās un diagrammās.

Apraksta iegūtos rezultātus, izmantojot dabaszinību terminus.

Salīdzina iegūto datu atbilstību prognozētajam rezultātam un citu skolēnu iegūtajiem datiem.

Izdara vienkāršus secinājumus.

Iepazīstina citus ar iegūtajiem rezultātiem, lietojot vienkāršus dabaszinību terminus.

Atbild uz skolotāja vai citu skolēnu jautājumiem, lietojot vienkāršus dabaszinību terminus.

Novērtē savu un citu skolēnu ieguldījumu, meklējot atbildi uz pētniecības darba jautājumu.

Lasīšanas līmeņi

Augsts – lasa raiti, veseliem vārdiem, bez kļūdām; izteiksmīgi (ievērojot loģiskos uzsvarus, pauzes); temps atbilstošs programmas prasībām; izprot lasīto;

Labs – lasa raiti, veseliem vārdiem, bez satura kļūdām; temps atbilstošs programmas prasībām; izprot lasītā jēgu; nepietiekami izteiksmīgi (nav akcentēti loģiskie uzsvari); pieļautas ne vairāk kā 2 izrunas kļūdas, bet ne satura kļūdas;

Vidējs – lasa raiti, veseliem vārdiem; pieļauj ne vairāk kā 3 izrunas kļūdas vai 1 satura kļūdu; nedaudz palēnināts temps;

Zems – lasa ar pārtraukumiem, pa zīlēm, palēninātā tempā; pieļauj vairāk kā 2 izrunas un satura kļūdas; saprot lasītā sižetu.

Ierosmei doti kritēriji skolēnu portfolio – darba mapes izvērtēšanai

Portfolio novērtšana (kā ASV)

Augsts līmenis – portfolio saturs apliecina skolēna izaugsmi mācībās, augstu pašvērtējuma līmeni un radošu attieksmi pret mācībām. Portfolio saturā ietverti darbi, kur zināšanas un prasmes lietotas jaunās situācijās, noformējums apliecina skolēna oriģinalitāti un izdomu.

Labs līmenis – mācību portfolio apliecina skolēna labās zināšanas un prasmes, bet atšķirībā no augstākā līmeņa nav patstāvīgu neobligātu darbu, nav izteikta oriģinalitāte un radošums.

Vidējs līmenis – mācību portfolio galvenais akcents likts uz obligāto programmā ietverto zināšanu un prasmju apguves atspoguļojums.

Zems līmenis – šajā portfolio atspoguļotas epizodiski apgūtās zināšanas un prasmes. Nav jūtama izaugsme, virzība mācību satura apgūvē.

Par to, ka bērns apmeklējis pirmsskolas izglītības iestādi, apliecinājumu izsniedz attiecīgā pirmsskolas izglītības iestāde ar savu logo.

Skolotāji – eksperti izteica neapmierinātību ar pašreizēji izziņas formu, norādot, ka tā ir bezpersoniska, un ieteica veidot skaistu pirmsskolas izglītības iestādes apliecību ar skolai nepieciešamo informāciju:

1. kādi ir bērna mācību sasniegumi (pazīst burtus, ciparus, prot lasīt, saskaitīt atņemt, vērot dabu u.tml.),
2. par pašizpaušmi, kas īpaši padodas, kādi talanti, dotumi apliecināti pirmsskolas izglītības iestādē,
3. par saskarsmi, prasmi sadarboties ar pieaugušajiem, citiem bērniem, ietverot pozitīvu vēlējumu turpmākam gadam,
4. cik ilgi apmeklējis pirmsskolas izglītības iestādi - regulāri vai epizodiski.

Lai izvairītos no nepatīkamiem pārpratumiem, rakstot šo apliecību, vēlama būtu metodiska vēstule pirmsskolas izglītības iestādes administrācijai ar ieteikumiem skolotājam, kur būtu atrodami iespējamie teksta variantiem. Nebūtu pieļaujami negatīvi vērtējumi. Katrs bērns attīstās individuāli.

2. Priekšlikumi pirmsskolas un sākumskolas izglītības pilnveidei

IZM Vispārējās izglītības departamentam

- Izglītības satura normatīvo dokumentu izstrāde un pilnveide ir nopietna pedagoģijas zinātnes joma, kuru nedrīkstētu reformēt sasteigti. Pētījumiem nevajadzētu būt gadījuma raksturs. Vadoties no ilgtermiņa attīstības koncepcijas, nepieciešama mērķtiecīga pētījumu koordinācija, lai sekotu inovācijām pasaulē.

- Jebkura reforma izglītībā ir informatīvi un metodiski jā sagatavo. Mācoties no iepriekšējās pieredzes, redzam, ka līdz galam nepārdomāta sešgadīgo bērnu mācīšanas atcelšana tagad rada problēmu, ka skolā mācās 19-20 gadīgi jaunieši. Joprojām cīnāmies ar vērtēšanas sistēmas problēmām, jo daļa skolotāju nesaprot bezatzīmju vērtēšanas sistēmu ieskaitīts/neieskaitīts, ne 10 ballu sistēmu, ne arī pašvērtēšanu kā procesu. Nedrīkst pieļaut nesagatavotu strauju atkāpšanos. Tādā veidā tiek diskreditētas vērtīgas pedagoģiskas idejas.

- Mācību satura apguvē konkrētā mācību priekšmetā ir jābūt satura obligātajai un brīvās izvēles daļai. Atvērta mācīšanās, kur ir diskurss un komunikācija sekmē vērtīgā meklēšanu, kas der visiem. Ir svarīgi respektēt dažādību. Līdz ar to meklēt, kā izvērtēt personīgās zināšanas, kā vērtēt satura apguvi. Izvērtēšana kā vērtīgā meklēšana virssatura kontekstā.

- Pētījums apliecina, ka pašreizējā pirmsskolas izglītības programma konceptuāli pēc satura un formas neatbilst mūsdienīgām pieejām pirmsskolas bērnu izglītībā. Daugavpils Universitātes docētāji ir gatavi kopīgai sadarbībai ar citu augstskolu docētājiem un praktiķiem pirmsskolas programmas pilnveidei.

- No skolotājiem izskan pretenzijas par 3 dienu pārbaudes darbiem, 3. klasi beidzot. Laiks būtu izvērtēt, ko mēs ar to iegūstam. Mūžizglītības kontekstā vairs nav nepieciešama atlases veidošana. Tikpat bezjēdzīga ir masveida otrgadniecība, ar izņēmumiem, ja bērns nevar apmeklēt skolu veselības dēļ. Šeit problēma ir pārbaudes darbu veidošana atbilstoši apguves līmeņu prasībām.

- Pētījums apliecināja, ka republikā ir daudz radošu skolotāju, kuru darba pieredze būtu izvērtējama arī šajā jomā. Neuzticēšanās skolotājiem ir novedusi pie tā, ka daudzas vērtīgas pieredzes, no kurām varētu mācīties arī citi skolotāji, netiek celtas gaismā. Skolotāju labākās pieredzes nav pētītas un izvērtētas. Šeit nepieciešama skolas un augstskolu docētāju sadarbība.

- Šobrīd vēl nav skaidrs, kā tiks organizēts metodiskais darbs un skolotāju tālākizglītība novadu reformas kontekstā.

- Internetā būtu nepieciešamas mācību grāmatu īsas anotācijas, kas palīdzētu skolotājiem izvēlēties skolēnu attīstībai atbilstošākās mācību grāmatas.

Sākumskolas skolotāju metodiskām apvienībām

- Pētījums parāda aktuālākās problēmas, kuru risināšanā nav nepieciešami lieli materiālie ieguldījumi. Pirmkārt, tā ir sadarbība ar skolotājiem. Vēlams sākumskolas 1. klašu un 5-6 gadīgo bērnu skolotājiem organizēt kopīgus pieredzes apmaiņas seminārus, kur skolotāji iepazīstinātu ar saviem vērojumiem pirmsskolēnu mācībās, savukārt 1. klašu skolotāji mācītos no pirmsskolas skolotājiem rotaļdarbību.

- Ir jānovērš pārprastā un pārforsētā 5-6 gadīgo bērnu sagatavošana skolai. Bērni jūtas pārslogoti tieši no vadītās, precīzi normētās darbības. Kopīgi ir precizētas pamatprasmes, bērnam, kurš uzsāk mācības 1. klasē. Bērni joprojām ienāks 1. klasē ar dažādu sagatavotību. Tāpēc par adaptācijas periodu 1. klasē uzskatāms viss 1. pusgads, kamēr skolēni pakāpeniski no rotaļu darbības pārorientēsies uz mācību darbību. 1. klasē plaši izmantojamas spēles un rotaļas dažādos mācību priekšmetos un integrētā darbībā.

- Sākumskolā vairāk aktivizējama pētnieciskā un radošā darbība. Dogmatiskā pieeja veido pasīvus izpildītājus. Dzīvei demokrātiskā sabiedrībā vairāk jāattīsta skolēnu sadarbības, komunikatīvās prasmes uz gribas un emocionālās attīstības bāzes.

- Sākumskolā ir jāiedzīvina mācību sasniegumu pašizvērtēšana, iepazīstinot skolēnus ar vērtēšanas kritērijiem, iesaistot viņus pašus vērtēšanas kritēriju izstrādē. Skolēni ir jāgatavo vērtēšanai 10 ballu skalā. Atzīme nedrīkst būt galvenais motivētājs mācību darbībai. Šo maldīgo priekšstatu dēļ ir šī situācija, ka atzīme ir, bet zināšanu un prasmju nav (arī tālākajās klasēs). Tikai tad, kad skolēns ir gatavs uzņemties līdztbildību par saviem mācību sasniegumiem un prot adekvāti novērtēt savus rezultātus un rīcību, tikai tad varam uzskatīt, ka skolēns ir gatavs vērtēšanai 10 ballu skalā.

Pirmsskolas skolotājiem un metodiķiem

- Pirmsskolas iestādei atbilstoši savai misijai un vīzijai ir jāveido savas programmas, atsakoties no pārspīlētās kontroles funkcijas. Centrā ir jābūt bērna vajadzībām. Atbilstoši konkrētai situācijai organizējama attīstoša mācību vide, kur brīvā rotaļdarbībā bērns apgūst to, ko daba viņā ir iesējusi. Igaunijā, vadoties no Somijas pieredzes, jau kopš 2000. gada darbojas sociālā konstruktīvisma pieeja. Ņemot vērā, ka pirmsskolā strādā skolotāji ar augstāko izglītību, arī mūsu skolotāji apgūst šo pieredzi, lai izstrādātu un ieviestu jaunu programmu.

- Svarīgākais attīstošas vides izveidē ir sagatavot spēļu bāzi dažādu prasmju apguvei. Komunikatīvā kopdarbībā bērni mācās cits no cita.

- Pirmsskolā ir jāatsakās no pārprastas un pārforsētas 5-6 gadīgo bērnu sagatavošanas skolai. Analizējot skolotāju viedokļus, parādās, ka daudzas lietas skolā ir jāpārmāca. Tad kāpēc tam lieki tērēt laiku un enerģiju pirmsskolā? Lasītmācībām pirmsskolā ir sensitīvais periods, tāpēc šīs prasmes attīstībai ir jāveido atbilstoša mācību vide ar didaktiskām spēlēm, klucīšiem u.tml.

- Svarīgi ir iesaistīt bērnus pētnieciskajos darbos, pētot to, kas bērnus interesē, bagātinot viņu praktisko pieredzi: sociālās prasmes, gribu un emocijas.

- Kopīgi veidotās pamatprasmes, bērnam uzsākot mācības 1. klasē, nav uztveramas kā obligātas direktīvas, bet kā vadlīnijas, ko skolotāji precizēs atbilstoši konkrēta bērnu attīstībai.

Augstskolu docētājiem

- Augstskolu docētājiem jābūt gataviem kopā ar praktizējošiem skolotājiem izvērtēt uz ilgtspējību orientētu izglītības novitāšu ieviešanu, izvērtēt zinātniskās un metodiskās pieejas skolotāju pieredzē, mācību metodiskajos kompleksos.

- Plašāk ieviešama darbības pētījuma metodika, lai skolotāji būtu gatavi konkrētās vides bērnu vajadzību, vērtību, interešu un motīvu izpētei, mācot izvērtēt un saskatīt galvenās tendences, kas palīdzētu veidot savas programmas, savas pedagoģiskās pieredzes teoriju.

- Jāmaina akcenti skolotāju sagatavošanā dzīvei mainīgā vidē. Ir jābūt skaidrai izglītības attīstības vīzijai, lai vienoti skaidrotu aktuālās teorētiskās pieejas. Eiropā biheiviorisma teorija aiziet pagātnē. Tas nozīmē, ka jaunus rezultātus izglītībā nenodrošināsim, ja skolotāji nepamanīs mūsdienīgo teorētisko pieeju prioritātes.

Mācību grāmatu autoriem

- Veidot mācību grāmatu komplektam atbilstošu īsu anotāciju, kurā raksturota teorētiskā pieeja, kas palīdzētu skolotājiem izvēlēties bērnu attīstībai atbilstošāko mācību līdzekļu komplektu.

- Skolotājiem praktiķiem – mācību grāmatu autoriem būtu nepieciešama kompetentu metodiķu konsultācija pirms mācību grāmatas publicēšanas, lai nepieļautu nopietnas metodiskas nepilnības. Nav pieļaujama rakstītā vārda degradācija, kā tas šobrīd ir vērojams atsevišķos mācību līdzekļos. Viena lieta ir drukas kļūda, kas rada problēmsituāciju un viegli labojama, citādi ir ar konceptuālām nepilnībām.

- Ņemot vērā, ka mācību grāmatu saturs ātri noveco mūsu mainīgā laikmetā, ir jādomā par mācību līdzekļu vai metodisko komentāru interneta variantu, lai palīdzētu skolotājiem

orientēties, kas ir klasiskais nemainīgais un kas var laika gaitā mainīties. Skolotājam jāveido pārliecība, ka jā māca konkrētās prasmes, nevis mācību grāmata.

- Pētījumā ir apkopoti dati, skolotāju atsauksmes par dažādiem mācību līdzekļiem, kas var rosināt pārdomas mācību grāmatu autoriem.

Pielikumi

1. pielikums Galvenās problēmas bērniem pirmsskolā sākotnējās lasītprasmes apgūvē (5-6 gadīgie)

	Kurzeme	Vidzeme	Zemgale	Latgale	Rīga
Bērniem ir fonemātiskās dzirdes problēmas	44	47	35	24	58
Nepietiekams darbs ar bērniem ģimenē	21	9	8	20	16
Nespēj koncentrēties mācībām, uzmanības trūkums	20	3	2		6
Daudz bērnu ar logopēdiskajām problēmām	11	8	20	27	10
Bērni psiholoģiski nav gatavi lasīt	9	3		2	
Liels bērnu skaits	8	2	1	2	4
Nav vienotas programmas	4	4		1	
Bērni, kas nāk no mājām, iemācīti nepareizi nosaukt skaņas	3			3	
Katram bērnam ir individuāls lasīšanas temps un prasmes	3	6	6	9	8
Nav motivācijas	1	2	1	7	8
Vāji attīstīti izziņas procesi (atmiņa, uztvere, domāšana)		14		19	
Problēmas ir tiem bērniem, kuri nav apmeklējuši PII līdz obligātajai sagatavošanai		4			7
Divvalodība ģimenē		4	9	13	11
Trūkst materiālas bāzes		1		2	
Grūtības ar matemātiku – teksta uzdevumi		1			
Grūtības mācībās. Nespēj iekļauties mācību procesā			3	26	27
Bērniem mazs vārdu krājums				6	1
Problēmu nav			1		
Skolai trūkst Ābece posma				4	
Grūtības pārslēgties no drukāto burtu lasīšanas un rakstītajiem. Nav šī starpposma				2	
Daudz bērnu ar somatiskām saslimšanām				1	
Sākumskolā un pirmsskolā nav saskaņotas programmas					3
Laika trūkums strādāt ar bērniem individuāli					9
Trūkst metodiskie līdzekļi					2
Bērni nespēj apgūt skolas programmu					7
Bērniem rodas mazvērtības komplekss					7
Neatbildēja	4	1		4	2

2. pielikums Metodiskā palīdzība, kas nepieciešama pirmsskolas skolotājiem darbā ar 5-6 gadus veciem bērniem, lai nodrošinātu pēctecību, sagatavojot skolai (5-6 gadīgie)

	Kurzeme	Vidzeme	Zemgale	Latgale	Rīga
Nepieciešama vienota programma 5.-6. gadu veciem bērniem	35	34	20	18	28
5.-6. gadus veciem bērniem jāizstrādā konkrētas mācību grāmatas, darba burtnīcas	21	10	23	36	22
Metodikas grāmatas skolotājiem	21	13	18	50	33
Skolotājam ir vajadzīgi kursi, semināri, konsultācijas	20	13	16	15	23
Materiālā bāze	17	14	22	43	51
Pirmsskolas un sākumskolas lielāka sadarbība	7	3	8	17	14
Mazāks bērnu skaits grupās (lai strādātu vairāk individuāli)	3	2	1	2	4
Obligāti nepieciešams ir logopēds un psihologs		1		3	
Metodiskā palīdzība nav nepieciešama		1		2	
Metodisko materiālu sistematizācija				7	
Pieredzes apmaiņa				7	
Vecāku līdzdalība				1	
IZM trūkst speciālistu pirmsskolas izglītības jomā				1	
Atļaut arī pirmsskolā strādāt rūtiņu un līniju burtnīcās					3
Pedagogs – palīgs, lai vairāk varētu veikt individuālo darbu ar bērnu					5
Vecākus izglītojošas lekcijas					2
Pirmsskolas skolotājiem ir vajadzīgas logopēdiskās zināšanas				2	
Neatbildēja	3	5	4	11	25

3. pielikums Sadarbība ar mikrorajona skolām (5-6 gadīgie)

	Kurzeme	Vidzeme	Zemgale	Latgale	Rīga
Sadarbība notiek	34	30	39	14	45
Sadarbības nav	20	4	1	36	31
Sākumskolas skolotāji apmeklē PII, interesējas par skolēnu sagatavotību	15	8	13	8	15
Vajadzīga lielāka sadarbība	13	11	5	21	24
Tiek organizēta ekskursija uz citu skolu ar bērniem	9	8	5	23	3
Pieredzes apmaiņa	4		3	6	7
Notiek „atvērto durvju” dienas	4			5	7
Vēlētos no sākumskolas skolotājiem lielāku sapratni.	3	8			
Skolotāju izaugsmei, tiek organizēti semināri un kursi	2	3	3	5	3
Sadarbība ļoti vāja		1			
Jārīko kopīgi semināri sākumskolas skolotājiem, pirmsskolas skolotājiem un vecākiem				9	
Jāorganizē kopīgi pasākumi skolām un PII				7	
Tiek rīkotas sākumskolas, pirmsskolas skolotāju un bērnu vecāku kopsapulces				5	
Vēlētos, lai skolā vairāk pievērstu uzmanību ābecei periodam				3	
Vienotas prasības ar citām pirmsskolas iestādēm				3	
Sadarbība notiek ar sākumskolas skolotājiem, konsultācijas par prasībām skolā					5
Kopīgas olimpiādes rīkošana					1
Neatbildēja	3	8	3	17	18

4. pielikums Kas jūs neapmierina 5.-6. gadus vecu bērnu sagatavošanā skolā (1.-3. klases)

	Kurzeme	Vidzeme	Zemgale	Latgale	Rīga
Prasības nesakrīt. Beidzot pirmsskolas iestādi, sagatavošanas rezultātam atšķiras no prasībām uzsākot mācības 1.klasē. Nav saskaņota pēctecība	21	13	4	27	20
Viss apmierina. Bērni nāk sagatavoti atbilstoši savām spējām	11	5	10	4	7
Būtu labi, ja skolēni, atnākot uz skolu, prastu lasīt	6	1	16	14	12
Neapmierina drukāto burtu rakstība	6	12	2		4
Gribētos, lai pievērstu uzmanību roku vingrinājumiem (sīkas muskulatūras attīstība)	6	5	11	7	11
Neprot sevi organizēt darbam	6	7	4	2	6
Bērnam atnākot uz skolu, jāpazīst visi burti, jo 1. klasē sākas tekstu lasīšana	5	4	4		3
Bērni uz 1.klasi ierodas ar ļoti dažādu sagatavotības līmeni	4	13	7	13	19
Nav elementāru prasmju – darbošanās ar zīmuļiem, šķērēm, līmi	4	3	3	4	3
Trūkst pašapkalpošanās iemaņu (Jāprot sasiet šņores, aizpogāt kreklus, izšņaukt degunu, nolikt kārtīgi drēbes)	3	5	8		6
Vairāk būtu jāstrādā pie fonemātiskās dzirdes attīstīšanas	3	1	6	2	
Būtu vēlams, lai visiem bērniem iemācītu pareizi turēt rakstāmpiederumus	3	2		1	9
Bērniem ir mazs vārdu krājums	2	1	1	6	9
Bērniem jāapgūst klausīšanās prasmes	2		5		
Vecāki neseko līdzi bērna attīstībai	1	5		1	
Ir lielas skolēnu uzvedības un saskarsmes problēmas	1	10	2	2	6
Bērnu sagatavošanā skolai varētu vairāk uzmanību veltīt psiholoģisko izzīņas procesam	1		1		
Bērni uz skolu atnāk nelasoši		12	8		
Bērniem jāapgūst klausīšanās prasmes		9			4
Nespēja ilgi koncentrēties		3	1		
Vājas prasmes zīmēšanā, aplicēšanā		2			2
Strauja pāreja no burtošanas uz lasīšanu un rakstīšanu skolā		1			
Neprot strādāt patstāvīgi		1			
Ritmikas nodarbības trūkums		1			
Vairāk mācīt loģiski domāt		1		2	
Laukos skolas trūkst medmāsas un logopēda darbs		1			

Trūcīga materiālā bāze		1			
Gribētos, lai 5.-6. gadus veciem bērniem netiktu atņemta bērniība		1		3	
Labāk būtu pašiem skolā mācīt, nevis pārmācīt to, kas ir iemācīts		1			
Īso, garo patskaņu atšķiršana, divskaņu izrunāšana, rakstīšana		1			
Pieņemu bērnus tādus, kādi viņi ir		1			
Skolotāju darba samaksa		2			
Neatbildēja	12	8	9	25	5

5. pielikums Tipiskākās darba formas, metodes, paņēmieni, ko pielietoja mācību procesā (1.-3. klase)

	Kurzeme	Vidzeme	Zemgale	Latgale	Rīga	Kopā
Darbs grupās	41	44	53	56	73	267
Darbs pāros	31	29	42	40	57	199
Individuālā pieeja	21	24	30	19	33	127
Diskusijas	17	38	23	27	12	117
Prāta vētra	17	15	18	11	12	73
Darbs ar tekstu	15	11	11	18	7	62
Pārrunas (sarunas)	14	24	20	26	16	100
Pētnieciskais darbs	13	19	17	29	20	98
Eksperimenti (novērošana)	12	7	13	11	12	55
Frontālais darbs	12	13	15	6	31	77
Lomu spēles	10	13	17	23	14	77
Spēles (rotaļas)	9	15	14	20	17	75
Stāstījums	9	13	6	9	3	40
Demonstrējumi	9	12	7	7	9	44
Patstāvīgais darbs	8	6				14
Projekts	6	12	9		16	43
Uzskates materiāli	5	4	8		3	20
Situāciju analīze	5	8	3	10	1	27
Darbs ar grāmatu, attēlu	4	9	8	5	5	31
Prognozēšana	3	4	3		1	11
Vizualizēšana	3	4	3	13		23
Mācību ekskursijas	3	6	5	3	6	23
Domu kartes veidošana	3	13	6	6	11	39
Ideju zirneklis	3	3	5	6	6	23
Skaidrojums	2	3	1	6		12
Domraksti (diktāti)	2		2			4
Filmu skatīšanās	1	1	1			3

Intervija	1		1		2	4
Radoša darbība		3		5		8
CD klausīšanās		1	1	6		8
Debates		1	1	27		29
Āra nodarbības		1				1
Nepabeigtie teikumi		1	3	1	2	7
Neatbildēja	7	2	4	5	3	21

6. pielikums Metodiskā palīdzība, kas nepieciešama skolotājiem darba pilnveidei 1.-3. klasēs

	Kurzeme	Vidzeme	Zemgale	Latgale	Rīga
Uzskates līdzekļus, izdales materiālus – visos mācību priekšmetos	15	9	18	12	18
Organizēt regulārus kursus priekšmeta metodikā	8	15	17	8	23
Konkrētus mācību līdzekļus, kurā būtu ietvertas visas standarta prasības	10	6	11	9	9
Varētu būt pārbaudes darbi visos mācību priekšmetos ar izstrādātājam vērtēšanas kritērijiem	7	5	6	5	4
Apmācīt strādāt ar jaunajām tehnoloģijām	3				
Visus priekšmetus jāvērtē ar atzīmi	3				
Informēt par izmaiņām, kas saistās ar mācību procesu, jau pavasarī	2			1	
Pārstrādāt liecības	2				
1.klasē noteiktu būtu vēlams skolotāja palīgs	2	1	1		
Uzdevumu krājumi matemātikā	1		1		
Izstādāt kontroldarbi katram mācību priekšmetam	1		2		6
Materiālā bāze (interaktīvas tāfeles, kodolmateriālu komplekts)	1	2	12	11	7
Ir jābūt vienotām programmām	1		1		1
Jaunākā metodiskā literatūra, izstrādātas un apkopotas idejas, pieredze		9		5	16
Mājturībā un tehnoloģijās pa klašu grupām izstrādāt mācību līdzekļi		9		18	2
Palīdzība nav vajadzīga		6		3	1
Gribētos izstrādātus tematiskos plānus visos mācību priekšmetos		6	2		
Ievest vienotas prasības vērtēšanā		4	1		
Nepieciešams skolotāja palīgs, jo klasē ir dažādu tautību bērni		1	4		2
Vajadzīgi kritēriji domrakstu vērtēšanai sākumskolas klasēs		1			
Datoru katrā klasē					1
Daudz liekas dokumentācijas				2	
Vairāk informācijas internetā				3	
Neatbildēja	20	23	22	23	27

Vienības skolas skolēnu darba paraugi:

Pētījuma autori: 3.klases skolēni, Daugavpils Vienības pamatskola

Pētījuma konsultante: Aija Plotka

Pētījums jautājums: Cik atkritumu gadā saražo 3.klase?

Pētījuma uzdevumi:

1. Apgūt videi draudzīgas uzvedības noteikumus.
2. Veikt aptauju par taupīgu papīra un elektrības izmantošanu.
3. Izveidot plakātus, uzlīmes atkritumu šķirošanas popularizēšanai
4. Izstrādāt ieteikumus papīra taupīšanai

Pētījuma anketas paraugs:

Atzīmē, kas attiecas uz tavu ģimeni:

1. Kā tavā ģimenē taupa elektrību?
 - Neatstāj ieslēgtas spuldzes
 - Lieto ekonomiskās spuldzes
 - Neslēdz gaismu dienā
 - Pārdomāti lieto elektroierīces
 - Cits variants
2. Kā tavā ģimenē taupa ūdeni?
 - Salobo krānus, tos labi aizver
 - Bez nepieciešamības netecina ūdeni
 - Mazgā traukus bļodā
 - Lieto dušu, jo tā ir ekonomiskāk
 - Cits variants
3. Kā Jūsu ģimenē tiek taupīts papīrs
 - Skolēni saudzē savas grāmatas un burtnīcas
 - Ģimenē neviens nemet ārā lielus papīra gabalus
 - Ģimenes locekļi šķiro papīru
 - Cits variants
4. Kapēc tu uzskati, ka jāšķiro atkritumi?
 - Lai tos varētu apstrādāt
 - Lai būtu tīrāka vide
 - Lai samazinātos atkritumu daudzums
 - Cits variants
5. Vai atkritumu daudzums nākotnē samazināsies vai palielināsies?
 - Samazināsies, ja cilvēki par to rūpēsies
 - Palielināsies
 - Nav atbildes

Pētījumu rezultāti:

4. Kā tavā ģimenē taupa elektrību?

- Neatstāj ieslēgtas spuldzes - 12
- Lieto ekonomiskās spuldzes – 5

- Neslēdz gaismu dienā – 4
- Pārdomāti lieto elektroierīces 1
- Cits variants

5. Kā tavā ģimenē taupa ūdeni?

- Salobo krānus, tos labi aizver – 8
- Bez nepieciešamības netecina ūdeni – 8
- Mazgā traukus bļodā – 5
- Lieto dušu, jo tā ir ekonomiskāk – 3
- Cits variants

6. Kā Jūsu ģimenē tiek taupīts papīrs?

- Skolēni saudzē savas grāmatas un burtnīcas -10
- Ģimenē neviens nemet āra lielus papīra gabalus -7
- Ģimenes locekļi šķiro papīru – 7
- Cits variants

4. Kāpēc tu uzskati, ka ir jāšķiro atkritumi?

- Lai tos varētu apstrādāt –14
- Lai būti tīrāka vide -3
- Lai samazinātos atkritumu daudzums – 3
- Cits variants

7. Vai atkritumu daudzums nākotnē samazināsies vai palielināsies?

- Samazināsies, ja cilvēki par to rūpēsies -6
- Palielināsies – 8
- Nav atbildes

Novērojuma rezultāti:

Klasē radītie atkritumi:

Nedēļas dienas	Kādi atkritumi rodas klasē	Piezīmes
Pirmdiena 23.01.2006	Aizpildīts ¼ no atkritumu kastes Saturu veido papīri, 2 mazas plastmasas pudeles, 1 čipsu paka, mazās melnrakstu lapiņas	Pudeles vajadzētu likt atsevišķā papīrgrozā
Otrdiena 24.02.2006	Aizpildīts 1/3 no atkritumu groza. Daudzi skolēni izmetuši darba lapas. Konfekšu papīri.	
Trešdiena 25.01.2006	Pārpilns grozs ar atkritumiem. To piepilda solu pārklāšanai domātās avīzes. Konfekšu papīri, blociņu	Avīzes tiek vairākkārt izmantotas

	lapas, 2 čipsu pakas	
Ceturtdiena 26.01.2006	Aizpildīta 1/3 no atkritumu groza. Dadz sīku aplikāciju, žurnālu un zīmēšanas papīra atgriezumu, kas radušies rokdarbu stundā	No rokdarbiem izmantotā papīra pagatavojam nelielas piezīmju lapiņas
Piektdiena 27.01.2006	Pārpilns grozs ar atkritumiem. To piepilda solu pārklāšanai domātās avīzes, 2 mazas plastmasas pudeles, sīkie papīri, pierakstīta matemātikas burtnīca	

Secinājums: Vairāk atkritumu rodas dienās, kad mums ir zīmēšanas stundas

Skolēnu izstrādātie ieteikumi saviem klasesbiedriem un viņu vecākiem atkrituma daudzuma samazināšanai:

IETEIKUMI SLOLĒNIEM UN VIŅU VECĀKIEM ATKRITUMU DAUDZUMA SAMAZINĀŠANAI

- Izvairīties no vienas reizes pildspalvu un trauku lietošanas iegādes;
- Neņemt veikalā plastmasas maisiņus. Iepirkumus nest auduma maisiņā un iepirkumu somā;
- Pirkt kvalitatīvas lietas, kas ilgi kalpo;
- Piena paku pirms izmešanas saplacināt. Tādējādi, paka konteinerā aizņems mazāk vietas;
- Plastmasas pudelei noņemt vāku, pudeli saplacināt un sarullēt. Tādējādi pudele konteinerā aizņems mazāk vietas;
- Attapīgi izmantot iepakojumu interesantu darinājumu pagatavošanai;

IETEIKUMI SKOLĒNIEM KĀ SKOLĀ TAUPĪT PAPĪRU

- Taupīgi lietot papīru rokdarbu stundās
- No ietaupītā zīmēšanas papīra pagatavot piezīmju lapiņas;
- Aplikāciju papīra sīkos atgriezumus lietot mozaīkveida darbos;
- Burtnīcas pierakstīt pilnas;
- Izmanot papīra abas puses;
- Saudzēt grāmatas. Tās varēs lietot citi bērni;
- Pasākumu afišas labi der grāmatu apvākošanai
- Zīmēšanas bloku vāki noder solu pārklāšanai rokdarbos;
- Zīmēšanas bloku un darba lapu vāki noder kā kartons rokdarbos;
- ‘Lielos papīrus’ (darba lapas, melnrakstus, solu pārklājamās avīzes nodot makulatūrā);
- Šķirot atkritumus, lai tos varētu pārstrādāt.

RADOŠI IETEIKUMI SKOLĒNIEM KĀ IZMANTOT PLASTMASAS PUDELES

- No plastmasas pudeles var iztaisīt spēļu raķeti;
- No plastmasas pudeles var iztaisīt putnu būrīti;
- Kā arī pagatavot nelielu sprādzienu.

RADOŠAS IDEJAS SKOLĒNIEM KONFEKŠU KĀRBAS IZGATAVOŠANĀ

- Pagatavot robotu
- Likt iekšā zīmuļus un flomāsterus
- Izmantot kā rokdarbu kasti

RADOŠAS IDEJAS SKOLĒNIEM METĀLA BUNDŽAS IZMANTOŠANĀ

- Iztaisīt šūpoles, bumbu logu
- Pagatavot putnu biedēkli

Darba grupa

Daugavpils Universitāte

Projekta vadītāja Dr.paed.prof. Elfrīda Krastiņa

Dr.paed. prof. Ilga Salīte

Ph.D., as.prof. Dzintra Iliško, Inga Belousa

Dr.paed.prof. Jeļena Davidova

Dr.psyh., as.prof. Irēna Kokina

Dr.psyh., doc. Valērijs Dombrovskis

Dr.psyh., doc. Valērijs Makarevičs

Dr.psyh. doc. Svetlana Guseva

Dr.biol., doc. Līga Antoņeviča

Dr.phys., doc. Svetlana Ignatjeva

Mag.paed.: Vija Guseva, Sandra Zariņa, Natālija Geriņa, Larisa Silova, Jeļena Badjanova – Lomzina, Baiba Felce.

Doktoranti (mag.paed.): Skaidrīte Ūzuliņa, Ilona Sidoroviča, Ojārs Rode.

Skolotāji – eksperti (mag.paed.): Edīte Zdanovska, Elga Dreliņa, Dace Plociņa.

Citi augstskolu eksperti:

Latvijas Universitāte

Dr.paed. prof. Emīlija Černova

Liepājas Universitāte

Docētāji (mag.paed.): Irēna Valdmane, Guna Kadiķe u.c.

Rīgas Pedagoģijas un vadības akadēmija

Dr.paed. prof. Elita Volāne

Dr.paed. prof. Inese Jurgena

Docētāji (mag.paed.): A.Tauriņa, I.Milaša, D.Vigule, L.Priede

Rēzeknes augstskola

Docētāji (mag.paed.): R.Burceva, I.Onževa, A.Strode, A.Vindeče, J.Dzerviniks

Izglītības Iniciatīvu centrs

MA Ženija Bērziņa

Mag.paed. Sandra Kraukle

Jelgavas Izglītības pārvalde

Mag.paed. Sarmīte Joma